ESŐ

irodalmi lap

2021/1. tavasz

ÁDÁM SZILAMÉR - BABARCZY ESZTER - BALOGH RÉKA
BÁNKI ÉVA - BÁNÓCZI BEÁTA - BOLDOG ZOLTÁN
DARVASI LÁSZLÓ - DÉRCZY PÉTER - FECSKE CSABA
FEKETE VINCE - FERDINANDY GYÖRGY
GRECSÓ KRISZTIÁN - GYŐRFFY ÁKOS - HALÁSZ RITA
HÁY JÁNOS - IMRE ESZTER - JÁNOKI-KIS VIKTÓRIA
JENEI GYULA - JÓNÁS TAMÁS - KISS OTTÓ
KÖRMENDI LAJOS - KÖTTER TAMÁS - LAPIS JÓZSEF
MAJOROS SÁNDOR - MARKÓ BÉLA
MILBACHER RÓBERT - MOLNÁR H. MAGOR
MOLNÁR LAJOS - NYIRÁN FERENC - ORAVECZ IMRE
PETŐCZ ANDRÁS - PODMANICZKY SZILÁRD
SZARKA KLÁRA - SZEKRÉNYES MIKLÓS
SZIGETI CSABA - TELLÉRY MÁRTON - TOMAJI ATTILA
TURCZI ISTVÁN - VASS TIBOR - VIDÉKI PÉTER
VÖRÖS ISTVÁN - ZALÁN TIBOR

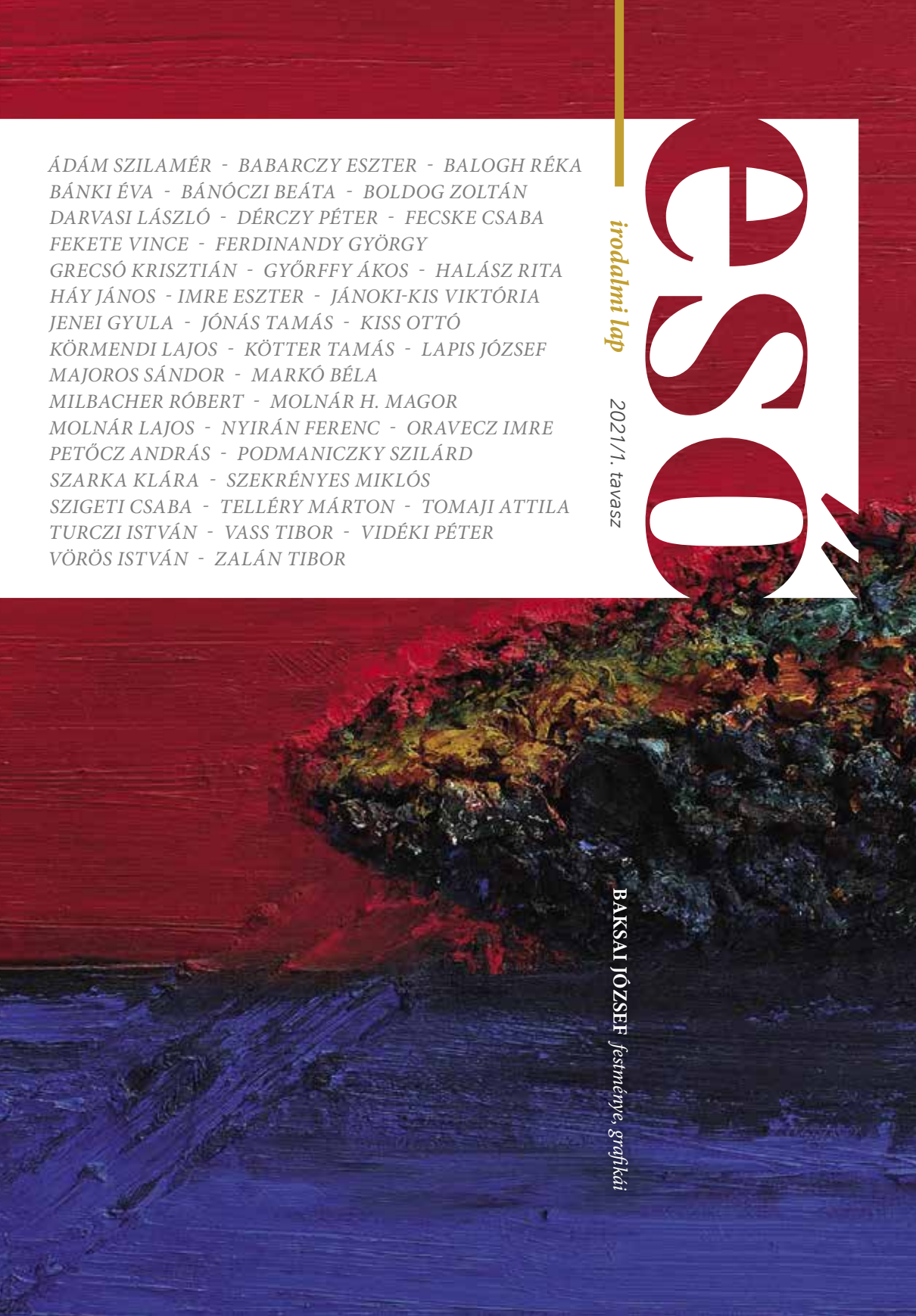

BAKSAI JÓZSEF *festménye, grafikái*

2021. tavasz
XXIV. évfolyam 1. szám
Megjelenik negyedévente
Főszerkesztő: Jenei Gyula
Szerkesztő: Molnár H. Magor
Szerkesztőbizottság:
Fekete Marianna, Simon Ferenc, Verebes György
A szövegeket gondozza: Varga Sándor
Lapterv: Cselle Judit
Tördelés: Herczeg Eszter
Alapító kiadók: Vass Lajos, Várszegi Tibor

Szerkesztőség levélcíme: 5000 Szolnok, Verseghy u. 7/a;
telefon: 30/270-1774; ímél: jeneigyula62@gmail.com
Szerkesztőségi titkár: Fekete Marianna;
telefon: 30/153-0768; ímél: fekete968@gmail.com
Honlap: www.esolap.hu
Kiadó: Max-kontír '99 Bt., 4461 Nyírtelek, József Attila u. 14.
Felelős kiadó: Fekete András
Készült az All in One Nyomda Kft. üzemében, Szolnokon
ISSN: 1419-7987

MÁSOK MÚLTJA

3 GRECSÓ KRISZTIÁN
Valaki más

4 GYŐRFFY ÁKOS
(Versek 1998-ból); (Alföld)

6 HALÁSZ RITA
Andalúzia

8 FERDINANDY GYÖRGY
Bucika bosszúja

10 BABARCZY ESZTER
Anyu mondja

13 TELLÉRY MÁRTON
A nagy navahó nemzet fiai

18 MILBACHER RÓBERT
Mások múltja

24 DARVASI LÁSZLÓ
Halhatatlanok

37 KÖTTER TAMÁS
Az ígéret

42 MAJOROS SÁNDOR
A repeszdarab

48 ÁDÁM SZILAMÉR
Narancs

50 SZEKRÉNYES MIKLÓS
Budipapír és Népsport

52 BÁNÓCZI BEÁTA
Szerelem; Bent marad a hideg

54 JÁNOKI-KIS VIKTÓRIA
Te meg én

60 KISS OTTÓ
Palajdi választása

67 NYIRÁN FERENC
Terápia; A félkegyelmű

68 PETŐCZ ANDRÁS
A gyáva

72 MOLNÁR LAJOS
Azóta nem kártyázom; Lázadók

77 JÓNÁS TAMÁS
Falkavezér; Van, hogy elég; A levegő gyökere; Szerelmi leckék; Keservit; Végdal

INTERJÚ

81 JENEI GYULA
Magányos farkas vagyok
(*Levélinterjú Jónás Tamással*)

86 MOLNÁR H. MAGOR
Ha kiderül a szégyen
(*Beszélgetés Terék Annával*)

A FOR KALÁRA

93 ORAVECZ IMRE
Alkonynapló

94 PODMANICZKY SZILÁRD
Szeretnéd tudni, mi történt velem azokban a napokban?

KÖPÖNYEG

100 KÖRMENDI LAJOS
Barbaricum

101 LAPIS JÓZSEF
Serkék és ékkövek

105 FECSKE CSABA
Barbár ikon

106 HÁY JÁNOS
Barbár vidék

107 BÁNKI ÉVA
Itt, most

108 TOMAJI ATTILA
Dunavirág

109 VASS TIBOR
Elhalasztott vers

114 MARKÓ BÉLA
Hófoltok

116 TURCZI ISTVÁN
Reggelre megöregszünk

116 PETŐCZ ANDRÁS
Barbaricum-üzenet

117 VÖRÖS ISTVÁN
Kulturicum

119 FEKETE VINCE
(Alászállás)

120 ZALÁN TIBOR
Régi karcagi képeket nézegetve, Körmendi-sorokkal

TAR SÁNDOR – 80

122 BÁNKI ÉVA
Banalitás és transzcendencia

OLVASÓ

129 DÉRCZY PÉTER
Mozaikok
(*Szekrényes Miklós: Élni olyan – Meghalni olyan*)

132 BALOGH RÉKA
Változatok bűnre és megváltásra
(*Milbacher Róbert: Angyali üdvözletek*)

136 VIDÉKI PÉTER
Tamás és Ildi
(*Háy János: A cégvezető*)

139 SZIGETI CSABA
Az arc színe és visszája
(*Darvasi László: Magyar sellő*)

141 BOLDOG ZOLTÁN
Áttaszítani apánkat az égbe
(*Terék Anna: Háttal a napnak*)

146 IMRE ESZTER
A felelősség szabadsága
(*Halász Rita: Mély levegő*)

148 SZARKA KLÁRA
Töredezett sorsregény
(*Babarczy Eszter: A mérgezett nő*)

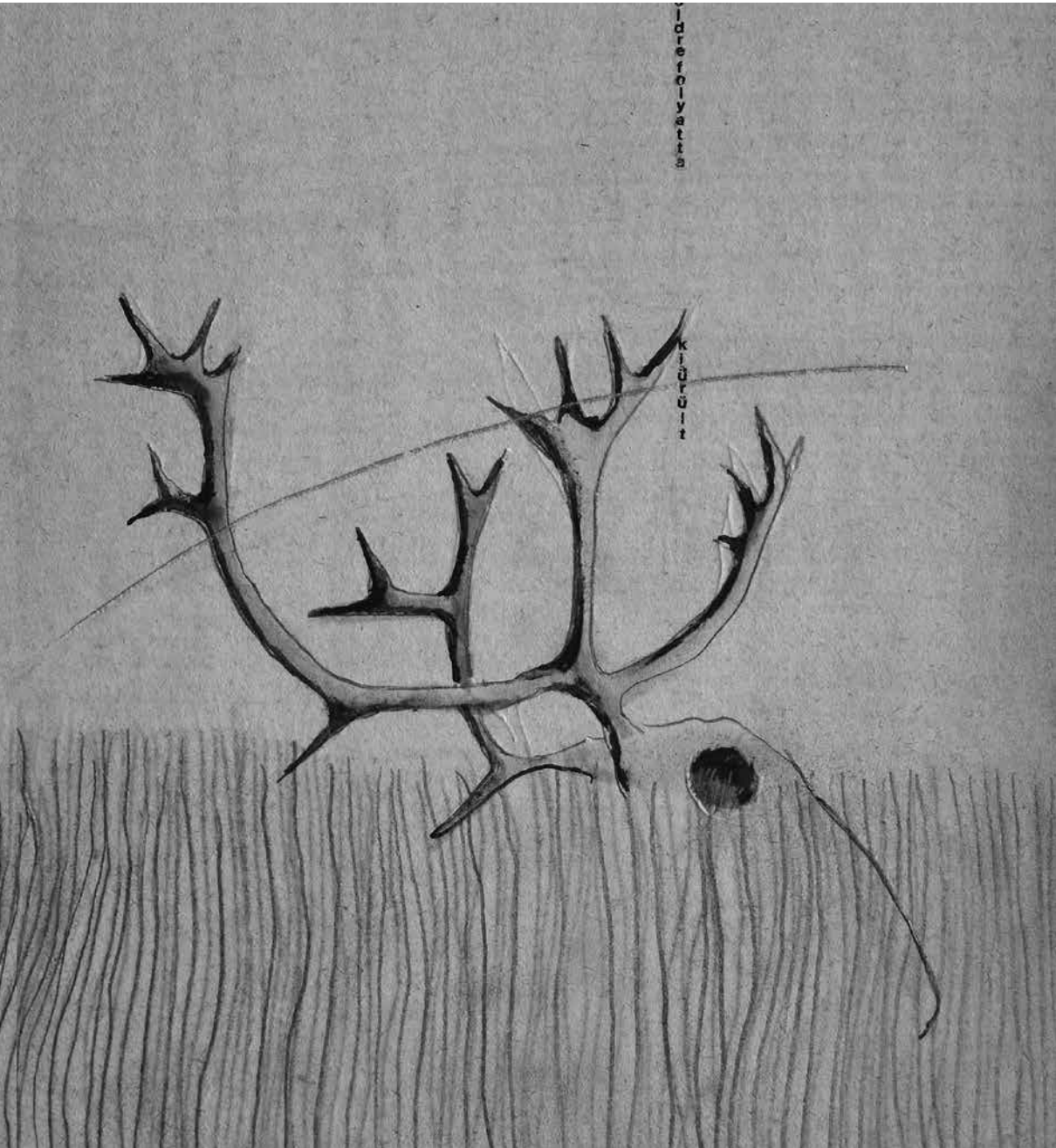

GRECSÓ KRISZTIÁN

VALAKI MÁS

Fakul bennem sok elhagyott táj,
Garázsbolt, panelok, alkonyat,
Olajszag, vasút, másodosztály,
Próbálom néha az arcokat

Egy kicsit élesebben látni,
De még a „derengés" is erős.
Lassan bárkiből lehet bárki,
Sütött, nem tudom, vagy tán esős

Volt a délután – már egyre megy.
Mit csináltam: azzá kell válnom.
Negyven voltam vagy negyvenegy,
Se fénykép róla, se egy lábnyom.

Ment az a falépcső föl, épp ott,
Szemben a Körös-torokkal?
Úgy nyikorgott tényleg, s a légyott
A mámorban vörösborokkal,

Meg ki tudja, mivel oltva félszt,
Megteremtetett egyáltalán?
Ha sietsz, súgta, még visszaérsz:
Sok volt a kevés túloldalán.

Szivárványt a nap szít bennem,
A párától mindössze homályos.
Ennyi élni, mondjuk, hogy fekszem,
Sötéttel kezd ma a világos.

Példáim ritkán jók példának,
Ha őriznek, úgy érzem, szerencse.
Minek is mehetnék én másnak,
És az a más ugyan mi lenne?

Akartam régen ezt mondani,
De mindig jött idegen akarás,
Hogy eltévedt bennem valaki,
Árnyékom árnyék csak, takarás.

GYŐRFFY ÁKOS

(VERSEK 1998-BÓL)

Esőfelhők mögötti fény.
Mozdulatlan pók, almaillat.
Pupillád sárga mezői.
Nyomaink lassan megtelnek vízzel.
Egy villámsújtotta tölgy.

*

Szőlőszemen átvilágító nap. Pohár falára
száradt borhab. Voltál-e egyáltalán.
Mintha valami távolodna, tőlem el,
egyre messzebb.
Az utca végében vitorlák száradnak
Két vödör ribizli erjed a lépcsőfordulóban.
A kerítés árnyéka lassan
rám csúszik.

*

Keményre fagyott almák a kerti asztalon.
Pulóvered beleakadt a kilincsbe. Az ikrásodó méz
ízével kezdődő napok. A dér még délutánra sem
olvadt le a fűről. Látom, ahogy lehunyt szemmel
a folyóhoz beszélsz. Üres komp jár a partok között.
Nyelvem hidegen karistol fogaidon.

*

Gyűrűdön koronás oroszlán. Kitapintom a régi sebhelyet.
Talpadat egy kagyló hasította fel Dubrovnikban.
Apám egy szlovén költőről elnevezett hajón utazott
oda negyven évvel korábban. Fekete-fehér fénykép
egy fiatal nőről, akinek soha nem fogom megtudni a nevét.
A padlásszobában mozdulatlanul áll a vastag cigarettafüst.

*

A völgyben teherautó erőlködik.
Ez a rettenetesen lassú naplemente én vagyok.
Sátrat vertem magamban.
A forrás gödrében pikkelyesre száradt sár.

*

Elloptam egy ladikot. Sötét és hínáros volt a víz.
Aludtál, a bokád véres volt valamitől.
A nyár utolsó napján érkezett meg a képeslapod.
Éjszakánként a távolodó üstököst figyeltem.

*

Pókhálós kamramély. A gyalupadon sörösüvegekben
a rézgálic. Kifakult, kék kötény az ablak elé akasztva.
Csíkokban fény a döngölt földön. Az ácsbalta nyelén
nagyapám tenyerének lenyomata.

*

Narancsot eszem a kamra előtt. A héját is lerágom belülről.
Az árnyékban hófoltok. Sílécek a sárban. Reggel egy
sündisznót találtam a kút mellett. Csak a tüskés bőre
volt, belül semmi. Mintha kikanalazta volna valaki.

*

Álmomban kétfejű birkákat láttam. Sorban vágták le a fejüket
vézna, hófehér kezek.
Suhogtak a pengék, mintha egy csapat hattyú
szállna fel a vízről. Aztán hegedűk kezdtek hullani a ködös,
téli égből.

*

A kopott nyugágyon aludt. Mellén nyitott könyv.
Ide-oda pörgette a lapjait a szél.
Tizenkét nap volt hátra az életéből.

(ALFÖLD)

Nehezen találok szavakat a síkságra.
Volt néhány év,
amikor gyakran megfordultam egy alföldi kisvárosban.
Reggelente kijártam a Tisza holtágához
vagy a város határán túl kezdődő tanyavilágba.
Kitoltam a régi női biciklit a kamrából,
és nekivágtam a nyílegyenes utaknak.
Elemi élvezetet okozott az emelkedők hiánya.
Elvadult földeken kerekeztem át,
néztem a távoli Mátra halványkék vonulatait,
vagy elkötöttem egy ladikot,
és beeveztem a holtág keskeny csatornáiba,
ki egészen az élő Tiszáig.

Figyeltem, és kerestem a szavakat,
amelyek közelebb vihetnek a síkvidék szívéhez.
A síkvidék nyelvét kutattam a zsombékos árterekben,
az elhagyott tanyákon,
a magányos akácok alatt.
A síksági emberhez is nehezen találtam az utat.
Bajuszos, konok tekintetű férfiak pálinkás pohárral a kezükben.
Kérdezik, honnan jöttem.
Mondtam, északról, a hegyek közül.
Kissé legendásan hangzik ez,
de olykor megengedtem magamnak ennyi rejtélyeskedést.

Tényleg mintha a távoli birtokaira lelátogató ifiúrnak néztek volna,
aki szemlét tart éppen a jószágai fölött.
Megrémített ennek a viselkedésnek az archaikus ösztönössége,
nem tudtam mit kezdeni vele. Vannak a hegyek, és van a síkság,
van ez a két világ, és ez a két világ nem közösködik.
A kártyák le vannak osztva régtől fogva, ezt mondták ezek a tekintetek,
és ebben a leosztásban nekünk nem lehet jó a lapjárásunk.
Így volt ez mindig, és most már így is marad.

Rotyogott a lebbencs a bográcsban, ittuk az eperpálinkát,
és a vége mindig sírás lett, vagy üvöltözés,
vagy egyszerre mindkettő.
Hogy a koszos kurva isten átkozná el ezt a rohadt életet.
Az én jó anyámnál nincs jobb a világon.
Aztán alvás az asztalra borulva,
a lebbencs dermedt maradékában darazsak fuldokoltak.

A vonat átdübörgött a közeli vasúti hídon, és csak arra tudtam gondolni,
hogy a következő, Debrecenből érkező járattal el kéne tűnnöm innen örökre.
Aztán el is tűntem, de egészen máshogy,
mint képzeltem. Más történet.

HALÁSZ RITA

ANDALÚZIA

Tízéves voltam, amikor először láttalak meztelenül. Meleg volt, anyámmal legyezővel a kezünkben templomról templomra jártunk, hogy szomorú, halszemű szobrokat nézzünk. Ő lendületesen lépkedett a mályvaszínű ruhában, kezében térkép, olyan volt, mint egy megelevenedett Mucha-plakát, csak a barna bőrtáska rontott

az összképen. Mérges voltam, hogy nem strandra mentünk. Itt kell lennie, mondta, amikor megérkeztünk egy alacsony, fehér falú kis kápolnához.

Ott feküdtél az egyik oltáron, alattad aranypárna, gyűrött lepedő. Vékony férfitest, behorpadt hassal, a bordák között seb. Ágyékodat és a lábadat fehér lepel takarta, szerettem volna lehúzni. Fekete ruhás, sötét bőrű pap jött felénk, valamit kérdezett, mire anyám elővett egy papírt. A pap mosolygott, kinyitotta a kovácsoltvas ajtót, és intett anyámnak, lépjen fel a sámlira. Anyám a táskájában kotorászott, a fényképezőgépet kereste. Zseb nélküli táska, vastag, kopott szíjjal, soha nem talált meg benne semmit. Szerettelek volna közelebbről nézni, de a pap a vállamra tette a kezét, és a fejét alig észrevehetően megrázta.

Csak egy szobor, mondtam magamban, mégis arra vártam, megmozdulsz, a mellkasod emelkedni kezd, pislogsz, kinyitod a szemed. A pap elköszönt, cipőkopogás visszhangzott az üres térben. Anyám lehúzta a leplet, és a kezembe adta, vigyázzak rá. Füstölőszaga volt. Kattintás, villanás, vékony, vijjogó hang, anyám a fejéhez kap, a vaku! Körülnéz, a pap már eltűnt a sekrestyében. Miért fotózod le, kérdezem. Mit? Hát tudod, és érzem, elvörösödök, az izéjét. A fütyijét? Bólintok. Mert különleges, hogy van neki, és az is, hogy látjuk. Tovább kattint. Miért? Mert nem szokták teljesen meztelenül ábrázolni, valami mindig eltakarja. Most is eltakarta, mutatom a selymet. Rám néz, összehúzza a szemöldökét, ezt csak később tették rá. Nem szeretnék, hogy lássuk, milyen volt neki? Igazából nem szeretnék, hogy lássuk, egyáltalán volt neki. Miért? Nagyot sóhajt, a fényképezőgépét nyomogatja. Mert ő Isten fia, viszont ha fütyije van, akkor ember is, válaszolta, és arrébb állt. És az baj? Nem baj. Megvonja a vállát, mintha nem is nekem válaszolna. Nem baj, csak felvet bizonyos kérdéseket, és vannak, akik zavarba jönnek a kérdésektől. Majd feléd biccent, és megkérdezi, érdekel-e, mire zavarba jövök, mert bár érdekel, nem akarom, hogy ezt ő is tudja, ezért elhúzom a számat, és azt mondom, felőlem. Egy kép jutott eszembe, anyám egyik könyvében láttam, amikor csoki után kutattam a szekrényében. Szakállas szatír, erektált fallosszal, írták mellé. Felléptem a sámlira. Kicsi, gondoltam, és megkönnyebbültem.

Anyám fotózott, újra meg újra különböző furcsa pózokba merevedett, az órája le-föl csúszkált a karján. Számlapos férfikaróra, vastag barna bőrszíjjal, mindig késett vagy mindig sietett, már nem emlékszem, de sosem járt pontosan.

Tényleg vérzett, kérdeztem, és a sebedre mutattam. Anyám legyint. Nem hiszed el, amit az a fura néni mondott? Az a fura néni teljesen bolond, válaszolta. És ha mégis elkezdene vérezni, ha látnám? Ha te is látnád? Akkor azt gondolnám, hogy valaki becsap minket. De a néni azt mondta, hogy megvizsgálták a vért, és igazi volt, nem festék. Ne hidd el ezeket, butaság, megsimogatta a fejem, és átment egy másik szoborhoz. Hűvös volt, elképzeltem, hogy megérintelek, a szíved pumpálni kezd, rám nézel, és elmosolyodsz. Az oldalsebeden a piros festék lassan lefolyik a festett fán, bordó csík marad utána. Nem a festék, a véred folyik. Tudtam, nem szabad szoborhoz érni, mégis megsimogattam a sebed. Mutatóujjammal körbetapogattam a széleit, haladtam egyre beljebb. Mély hasadék, nem éreztem a végét, mint egy feneketlen kút. Vártam, hogy a fa hússá változzon, az ujjam véres legyen, hogy összerezzenj, de nem történt semmi. Vajon mit kell csinálnom, hogy csoda történjen?

Ideje mennünk, szólt kis idő után anyám, és kérte, adjam vissza a selyemleplet. Odaadtam, felsikított. Vérzett az ujjam. Mi történt, kérdezte, azt válaszoltam, biztos szálka. A lepel és a padló is véres lett, anyám fogta a fejét, hogy ez mennyire kellemetlen, és közben folyamatosan mondta, vegyem a számba az ujjam és szívjam. Sokára állt el a vérzés. Leültünk a padra, anyám próbálta kiszedni a szálkát, de én éreztem, megkapaszkodott bennem, a húsomban, és nem ereszt.

FERDINANDY GYÖRGY

BUCIKA BOSSZÚJA

Sokáig nem értettem, hogyan lett belőlem ilyen komisz gyerek. Vásott, rosszindulatú. Keresnem kell a megfelelő szavakat.

Az első, a legelső emlékeim nem ilyenek. Igaz, hogy ezek kivétel nélkül nagyszüleimmel kapcsolatosak. Hozzájuk fűzött minden. Az olyan százéves francia nóták, mint a „*tanana tatonkinoázö*". Az elsők egyike, amit el is tudtam énekelni, miután felkurbliztam a rugós – ők úgy mondták: féderes – gramofont.

Liebe Schwester, tanz mit mir! Nagyszüleimnél még vidáman röpködtek az ilyen réges-régi ritmusok.

Nemcsak én, mindenki szerette őket. Még a szomszédok is előre köszöntek nekik. Igaz, hogy itt, felénk, nem voltak gyakoriak a látogatók. Különben miért emlékeznék olyan élesen a kopasz Korényi bácsira!

Ők ketten valami szerződésfélét írtak alá nagyapával. A bácsi a szomszédunkban készült felhúzni a házát. De erre csak később kerülhetett sor. Az első emlékeimben még nem volt a barackosok között kerítés. Nyulak ugráltak, fácánok fészkeltek nagyapa telkén, a dimbes-dombos Sas-hegy-oldalon.

Akkor még átengedtek a nagyszüleimhez. Az ágyuk végében, a sezlonyon aludtam. Emlékszem, egyszer hajnalban nagy, sötét árnyékot vettem észre a hársfák ágaiban.

– Fácánok! – súgtam nagyapa fülébe, az öregúr pedig leakasztotta a dupla csövű flintát, és két pontos lövéssel leszedte a fákról az újságpapírba csomagolt lampionokat.

Ez a baklövés sokáig kettőnk titka maradt. Nagyapa megbocsájtott. Nem haragudott.

Csupa ilyen napsugaras emlék. Egy kisunoka kalandjai.

Aztán egyik napról a másikra vége szakadt ezeknek a szép időknek. A barackosban kerítést húztak a szüleim. A fekete vaskapura pedig felraktak egy súlyos lakatot.

Ma is látom: ősz hajú nagyanyácskám kint ácsorog a kapuban. A kezében nagy, kék bögrében a lágytojás, amit minden reggel áthozott nekem. Vagy a madártej, amit délután. Bucikám! Apró,ráncos keze éppen átfér a rácson. A számba kanalazza valamelyiket.

Az olyan dolgok, mint a szakítás vagy az örök harag, nem férnek könnyen egy kisfiú fejébe. Napjában többször rám szóltak a szüleim, hogy ne ácsorogjak a kerítésnél. Hogy ne nyomjam a hálóhoz az orromat. Hát még ha tudták volna, hogy nyalogatom! Máig sem felejtettem el, hogy a rozsdás vasnak milyen csípős íze van.

Korényiék oldalán még nem volt kerítés. Elkezdődött az építkezés, és én attól fogva az ő telkük sarkában töltöttem a napot.

Fent az állványokon lett hamarosan egy barátom. Szunyogi, a kőműves, aki reggeltől estig fújta, hogy „haza kéne menni". Meg hogy „nem veszlek el soha!".

– Katonanótákat énekelj! – biztattam, ha elhallgatott. Akkor már megkezdődtek a behívások, a rádióban egymást követték a pattogó menetdalok.

De Szunyogi csak csapkodta a maltert. – Majd ha besoroznak! – szólt le nekem két sor tégla között. Lehet, hogy ez adta az ötletet. Apám fekete csákóját egy székre állva éppen elértem. Átvittem ezt a simlit a vígan fütyörésző Szunyoginak. A baj csak az volt, hogy apám egysége minden hét végén a Budaörsi úti laktanyában gyakorlatozott. Én pedig bevallottam neki az esetet.

– Hogy te milyen ügyes vagy! – apa álmélkodva nevetett. A sisakját ugyan nekem kellett visszakérnem, de nem haragudott. Otthon sem hagyta, hogy megbüntessenek. Azt mondta, meglett volna nélküle a hadsereg.

De hát ezek csak amolyan gyerekcsínyek. Mint odaát a lampionok. Karácsony este még átengedtek nagyapához. Mint mondták: kivételesen. Az országot akkor már körülvették az oroszok, de az öregeknél semmi sem változott. Csengettyű jelezte, hogy a kis Jézus megszületett, kigyúltak a gyertyák, és átvettük az ajándékokat. Emlékszem, hogy Rózsi, a kis szobalány bőrkötéses imakönyvet kapott. Ő kísért vissza a kertkapuig. Nem tudom, elbúcsúztam-e, megöleltem-e a nagyszüleimet.

Aznap este történt ugyanis valami sokkal fontosabb. Lent, nálunk, később jött meg az angyal. Kigyúltak itt is a gyertyák, és anya feladogatta a fa alól az ajándékokat. De apa nem volt sehol.

– Apátok elment! – közölte szárazon anya.

És nem csak elment. A rendelő ajtaja elé nagy ruhásszerkényt tolt valaki. Bebújtam anya mellé, lefeküdtünk. Nagy, néma csendben ért véget a karácsonyom.

Apa pedig tényleg elment. Azt, hogy véglegesen, nehezen érti meg egy gyerek. Anyám beíratott egy német óvodába, Tante Manihoz. Néhány nap, és minden megváltozott.

A bajok akkor kezdődtek, azon a karácsonyon. Rosszul aludtam, anya magamra hagyott. Reggel pedig lucskos volt alattam a lepedő. És ha még csak aznap! De attól kezdve minden éjjel.

Amikor belefáradt a verésbe, anyám lehozta a lepedőmet Tante Manihoz. Emlékszem, kettesben rázták, az óvónő és anya. – Bepisil! – kiabálták. És hogy *Schäme dich!* Szégyelljem magam.

Pajtásaim tátott szájjal figyeltek. Köztük Putzi, titkos szerelmem. Forrt bennem a düh, az elkeseredés. Lent a fürdőszobában véresre haraptam az óvónő kezét.

– *Der macht ein!* Becsinál! – ma is hallom a gúnyos német szavakat.

Így álltam bosszút a világon. Hogy mégis kin? Most így hirtelen csak Irén néni, a zongoratanárnőm jut eszembe. Neki, szegénynek, adtam egy magvaváló sárgabarackot, amiben száraz kaka volt mag helyett. A boldog vénkisasszony beleharapott, aztán elhányta magát, és sírva elszaladt.

Pedig milyen gondos szeretettel hajlítgatta az ujjaimat! Ha a *Türkische Mars*ot hallom, ma is az ő pörsenéses arcocskájára gondolok.

Körülöttem zajlott az élet. Sem apát, sem a nagyszüleimet nem láttam viszont. A rendelőt kibérelte a hadtáp. A hadsereg. Próbálom összeszedni az emlékeimet.

Az apácáknál, ahová beírattak, csúnyán mellbe vágtam osztálytársamat, Tóth Juditot. Megbüntettek. A nővérek azt hitték, hogy a kislány mellecskéit simogatom.

Hát csak így. Amit még elmondhatnék, a mosókonyhából tudom. Ott találtam meg a válóper anyagát. Mindazt, amit a szüleimről tudok.

De ekkor már túl voltunk mindenen. Világháborún, ostromon. Én sem akartam többé senkin bosszút állni. A világ magára vállalta ezt a szerepet.

Ez lenne Bucika története. Kimásztunk a romokból, egy bombatölcsérből Korényiék előbányászták Rózsit és a nagyszüleimet. Két új szó: az exhumálást tanultam meg az inkontinencia után.

BABARCZY ESZTER

ANYU MONDJA

Apám eltiltott minket. Cigánnyal nem volt szabad beszélni. Elreteszelte a kaput is, ha nem volt otthon. Nehogy szóba álljunk cigánnyal. Anyukám beteg volt, ápoltam. Azért nem jártam ki az iskolát. Nagybeteg volt, de hogy milyen beteg, nem tudtam. Csak ápoltam. Ültem az ágya mellett, ha kért vizet, vittem neki. Jaj, mi lesz veletek, azt mondta nekem mindig, jaj, mi lesz veletek, de azt nem mondta, hogy ha meghal. Nem tudtam én, hogy meg fog halni, nem tudtam semmit. Azt is csak most tudtam meg, hogy rákja volt, megyek a húgomhoz, ott van nála egy papír, arra van valami írva, hogy rákja volt. Hogy nem tudtam én, hogy rákja van anyunak? Csak ültem az ágya szélén, és vittem neki a vizet. Nem tudtam. A cigányokkal pedig nem volt szabad beszélni. Ha anyu elaludt, felhúzódzkodtam a kapu szélénél, és lestem kifelé. Mentek a fiúk meg külön a lányok az utcán. De szólni nem szóltam hozzájuk. Csak húzódzkodtam, meg néztem. Szólni nem mertem. Nehogy baj legyen. Apám nem járt haza. Nem mindennap jött haza, csak minden másnap. Nem ápolta anyámat. Szegény anyámnak én vittem a vizet, pedig azt se tudtam, mi baja. Nem tudtam, hogy meg fog halni. Mikor bevitték a kórházba, ott is csak leültem az ágya mellett. Nem tudtam magammal mit kezdeni. Már megszoktam, hogy anyám ágya szélén ülök. Így maradtam ki az iskolából, a nyolcadikból, mert ültem anyám ágya szélén. Vittem neki a vizet. Nagyon jó anya volt anyám. Jó volt hozzánk. Mindig kedves volt a hangja. Csak a kórházban már nagyon gyenge volt, alig beszélt. Ültem a szélén az ágyának, és kerestem a hangját. A régi hangját, de nem volt már, csak behunyta a szemét, nem is beszélt, nem volt meg a régi hangja. Akkor meghalt. És apám beadott minket az intézetbe, mind a hármunkat, mert ő valami új nővel élt. Azzal a nővel, akihez eljárt addig is, míg mi otthon ültünk, mikor anyám ágyának a szélén ültem egész nap. Elment egy új nővel, beadott minket az intézetbe. Aztán még láttam egyszer-kétszer, de ha szembejött az utcán, odébb mentem. Mit mondtam volna neki. Azt mondtam volna, nem, nem mondtam volna, kérdeztem volna. Hogy miért? Miért? Miért? Miért?

Aztán mikor meghalt, menni kelletett az önkormányzathoz. Volt hagyatéki tárgyalás. Azt mondták, akarjuk-e az örökséget. Hát nem akartuk, mert elmagyarázták, hogy nincsen örökség, csak a ház után adósság. Az az örökség. Ezt hagyta rám apám. A nővel, akivel együtt élt, eladósította a házat. Csak az adósság maradt utána. Arra gondolok, hogy apám ráment az aknára. Ráment az aknára a traktorral, és felrobbant. És akkor nagyon beverte a fejét. Talán azért lett ilyen. Talán azért ment el a másik nővel. Azért akarom én kérdezni tőle, hogy miért? Miért? Miért? De már nem kérdezhetem, mert meghalt, és amíg élt, nem beszéltünk. Én kijöttem az intézetből, Pityivel, mert már együtt voltunk, úgy ugrasztottak minket egymásnak viccből, csak tréfából, hogy én cigánnyal úgyse járok együtt. Aztán összeugrasztottak, és együtt maradtunk. Viccből. Jött már az első gyerek, amikor kijöttünk. Egy szobában laktunk, nem volt abban a szobában, csak egy pokróc a földön. Semmi nem volt ott. Nem volt ágy, nem volt szék, nem volt asztal. Semmi, csak a pokróc. És arra feküdtünk, meg arra fektettük a kisbabát, mikor meglett. A Pityit elvitték, nem beadták. De már az ő húga beadta a gyerekeit. Elvitték őket, mert az anyja diszkózni járt. Otthon hagyta a két gyereket, és ment diszkózni. Táncolni. Azt szerette. A gyerekeket meg otthon hagyta. Aztán a szomszédok csak szóltak, hogy egyedül vannak a gyerekek otthon. És akkor elvitték. Nem bánta nagyon az anyja, de azért nem adta be. Nem úgy, mint minket az apám. Talán mert felrobbant alatta az akna, azért. Miért?

Pityivel csak úgy hívjuk egymást, hogy hé. Hé, te. Így szólítom, ő is így szólít engem. Ezen nevetnek. Hadd nevessenek. Mi csak az intézetben ismertük meg egymást, mert engem a cigányoktól eltiltottak, meg anyukám ágya szélén ültem, nem ismerkedtem én. Csak az intézetben. De ott aztán összeugrasztottak. Azt hitték, majd összekapunk. De csak összeragadtunk. Így lett. Így jött az öt gyerek. Legyen szép család. A nagy család a szép család. Mi intézetisek voltunk, de lett szép családunk. Öt gyerek. Három lyány, két fiú. De újat már nem vállalok. Megmondtam Pityinek, hé, már elég volt. Eleget etetünk. Felrakták a spirált, azt úgy összespóroltam. Újat nem vállalok már. Esznek öten annyit, hogy nem elég sosem, amit hazahozok a boltból. Legyen elég ez az öt. Csak aztán ennek az ötnek máshogy legyen. Elvégezzék az iskolát, azt akartam. Szépen rajzoljanak, énekeljenek, szépen olvassanak, számoljanak. Mindent szépen. Hogy ki ne maradjanak, mint én, mert én anyám ágyának a szélén ültem, nem az iskolában. Mindig leültem velük, de hát ki tudott rosszabbul olvasni, abban versenyezhettünk. Már kikérdeztem, amit ki kellett, csak én se tudtam. Néztem a könyvet, de nem tudtam, mit kell kérdezni. Az intézetben minket nem kérdeztek. Nem tudom, hogy kell. Jól kérdezni, kikérdezni, hogy megtanulják. Ezt sosem tanultam meg.

A cigányoktól nagyon tiltottak. Anyám nem tiltott, ő nem szólt, de apám nagyon tiltott. De azután apám ráment az aknára, és aztán elment azzal a nővel, és beadott az intézetbe, hát tovább már nem tilthatott. Nem volt neki már szava. De ha megkérdezik, hogy cigány vagyok-e, hát mit mondjak. Nem vagyok cigány, magyar vagyok, de azért cigány is vagyok. Cigányok a gyermekeim. Csak cigány vagyok akkor én magam is! Nem számít az, de ha kell mondani, mert néha megkérdezik, akkor mondom, hogy magyar is vagyok, de cigány is. A gyermekeim cigányok, hát így én is cigány vagyok. Azt mondom, ahogy akarják. Nem értik. Pedig csak azért mondom, mert ha a párom cigány, a gyerekeim cigányok, akkor én is cigány vagyok, nem igaz? Hát magyar vagyok, de cigány is. Így van. Az intézetben nem számított annyira akkor, ki cigány, ki nem az. Minket csak összeugrasztani akartak, tréfából,

de más lett belőle. Nem volt olyan rossz az intézetben, ez is kisült belőle, meg voltak ott tréfálkozások, sokat tréfálkoztunk. Hát fiatalok voltunk, na, fiatalok.

Van egy kis füzetem, a Bucié volt, de nem használta, abba a füzetbe leírtam, hogy miért. Egy oldalt teleírtam ezzel. Hogy miért? Nem volt rossz az intézetben, voltak ott tréfálkozások, viccelődések, de mégis, csak ez jár a fejemben, hogy miért? Hát ültem ott anyám ágyánál, meg mentem a boltba, vittem neki a vizet, lesimogattam a homlokát nedves törölközővel, megfőztem, mert valakinek azt is kellett, hát ott voltam én, anya helyett, és akkor apám beadott az intézetbe. Nem volt rossz az intézetben, de azt kérdezem, miért? Miért? Nem is volt már szava aztán nálam. Nem néztem feléje sem. Miért ment el a másik nővel? Miért hagyott ott a haldokló anyámmal? Hát már mit gondoljak az apámról, hogy rossz ember volt? Nem tudom, mit gondoljak. Csak a kérdések vannak, azok között is egy kérdés a legnagyobb, a miért.

Fénykép nem maradt. Nem lehetett azt az intézetben, mert mindenből viccet csináltak. Egy fényképből is viccet csináltak, ha megszerezték. Nincs más, csak a gondolatom az anyámról meg az apámról. Az anyámról a gondolatom a jóság, hogy jó anya volt, jóságos, csak a hangja maradt meg, meg ahogy ülök az ágya szélén. Ennyi maradt meg. Hogy jó volt, meg az ágya széle. Apámból meg az, mikor tilt a cigányoktól. Hogy nagyon megver, azt mondta, mi meg húzódzkodtunk fel a kapu szélén, hogy kilássunk, onnan néztük az utcát, hogy jártak ott csoportokban, de mindig külön a fiúk, külön a lányok. Nem vágyakoztam én közéjük, csak néztem őket. Mert nem szabadott, biztos azért néztem, mit nem szabad, mi ilyen tilos. Hát így volt, hogy tiltott, erre emlékszem, még meg is akart verni, aztán csak beadott. Akkor már nem tiltott, már nem érdekelte. Beadott, tudta, mit tesz, biztosan, biztosan tudta, miért teszi. Csak nekünk nem mondta meg.

A Pityi anyja jön néha. Az ő szomszédságában laktunk egy szobában, ahol csak a pokróc volt a padlón, más semmi. Jön kávéért, elszív egy cigit, jön a fiához, aki intézetben nőtt fel, hát azért csak a fia, de én nem szólok, jöjjön, igya meg a kávét, nem szólok érte. Csak az anyja! Nekem így nem lett se anyám, se apám, mert anyám meghalt ott a kórházban, nem sok idő múlva, apám meg elment a másik nővel a másik házba, és csak az adósságot hagyta ránk. Hát jöjjön a mama a kávéért. Nem sajnálom tőle. Néha húst is visz, ha sütök, meg kenyeret is, bármit. A szekrényben is pakolászik. Az anyja neki, nem szólhatok. Bejön akkor is, ha nem vagyunk itthon, bejön, és megissza a kávét. Hát nem sajnálom tőle, de azért csak nem nyúl az ember a máséhoz. Az már a másé. Az már a fiáé, ha intézetbe vitték, mert ő diszkóba járt, hát akkor az másnak a lakása. A miénk. Azért lefőzöm azt a kávét, hogy ha jön, legyen neki, nem sajnálom én tőle, senki nem mondhatja rám. Csak az anyja! Csak a fia! De nem kérdezünk semmit. Nem kérdezzük, hogy miért. Csak hagyjuk, igya meg a kávét. Szívja el a cigijét. Nem kérdezzük, hogy miért.

TELLÉRY MÁRTON

A NAGY NAVAHÓ NEMZET FIAI

– Mi ez itten? – kérdezte a bajszos, kalapos, barna bőrű férfi. Hosszú szoknyás, kendős asszony ült távolabb a padon hatalmas táskákkal. Ágynemű volt bennük: színes, virágos szettek műanyag csomagolásban.

– Ez. Ahol vagyunk – mutatott körbe, látva, nem értem a kérdést.

– Vác – feleltem. – Vác alsó.

Nagybetűs tábla hirdette mögöttünk a vasúti megállóban.

– És falu ez vagy város?

– Város – mondtam. Tizenkét éves lettem a héten, egy orosz katonai tőrt meg egy csomó szexlapot kaptam ajándékba.

– Na de milyen ország?

Megrökönyödve néztem rá.

– Magyarország – valahogy furcsa volt kimondani.

A bátyámat vártam órák óta, aki *cuccokat* hozott Pestről. Nem tudtam, melyik vonattal jön; a kilencvenes évek elején csak a filmekben láttunk mobiltelefont. Június volt, kellemes idő; szotyiztam, mászkáltam, elszívtam egy cigit egy ismerős sráccal – aztán rágóztam rendesen, mert a bátyám nem tűrte, ha dohányzom. Sötétedett, amikor végre befutott négy-öt nagy csomaggal. Az egyik tetején videókazettákat láttam: a Terminátor pornóváltozata keltette fel a figyelmem.

– Na, fogd meg, pöcsös! – szólt. – Majd otthon nézelődsz.

Útközben elmesélte, tíz karton Marlborót szerzett egy állatkerti gondozó haverjától, akinek külföldről csempészték be takarmány közé rejtve. Csak az volt a baj, hogy amikor hozták, olyan volt szolgálatban, aki nem tudott a dologról, és az áru egy részét beszórta az elefántokhoz. A haverja éjszakai ügyeletben volt, beengedte a bátyámat, ő meg bemászott hozzájuk kiszedni a cuccot. Csak ugye az elefántok állva alszanak, nem is túl mélyen, és felidegelte őket, amikor arra ébredtek, valaki turkál a kajájukban. Az egyik elkapta az ormányával, felemelte, és *a szart is elkezdte kiszorítani belőle*. Szerencsére a haverjánál volt egy sör – kinyitotta, és bedugta az elefántnak. Erre elengedte a bátyámat, és elvette a piát. Párszor azelőtt ugyanis már megkínálta, az meg teljesen rákattant. Nem gondolnánk, de az állatok is lehetnek alkeszek.

– Kemény! – mondtam ámulva.

– Elhitted, buzi? – nevetett.

– Dehogy hittem!

– De, láttam, te majom!

Szeretett hülyeségeket beszélni, és nagyon jól adta elő magát. A szomszéd gyereket például egész évben gyűjtögetett zsebpénzétől szabadította meg egy törött Edda-kazettáért cserébe, aminek a borítóját egy perccel azelőtt *dedikálta* a tőle kért tollal.

– Apám ott volt '83-ban a miskolci búcsúkoncerten! Pataky sírt, mikor aláírta neki, attól ilyen hullámos a papír!

Amikor az anyja becsöngetett, hogy átvertük a fiát, bátyám karját széttárva idézett az esti filmből: Sajnálom, asszonyom! Az üzlet az üzlet. Egyébként fogalmam sincs, járt-e apám valaha Miskolcon Edda- vagy bármilyen koncerten – kétéves koromban lépett le, azóta nem hallottunk felőle.

Közben elhaladtunk a lengyelpiac előtt, majd átvágtunk a réten, ahol időnként búcsút és állatvásárt tartottak. A széle felé észrevettem az ágyneműs párt a megállóból: a férfi egy fának támaszkodva dohányzott, az asszony egy takarón feküdt. Elmeséltem bátyámnak beszélgetésünket – érdekelte a dolog, kérdezte, láttam-e, mi van náluk. A Jegenye utcában megálltunk pihenni – rágyújtott, és egy doboz cseresznyés kólát kotort elő az egyik szatyorból. Nem láttam ilyet azelőtt, nálunk még nem lehetett kapni.

– Megiszod, és kussolsz róla – mondta. – A többieknek nem hoztam.

Pár perc séta volt innen hazáig. Kétszobás lakásban éltünk egy négyemeletes panelban: a kisszobában bátyám és barátnője, a nagyban én, nővérem, unokatesóm meg a haverok közül, aki épp ott csövezett. Anyám évekkel azelőtt Kismarosra költözött élettársához, havi egyszer jelent csak meg várni a családi pótlékot, meg bizonyítani, hogy ott lakik, ha családlátogatásra jöttek az iskolából, vagy ránk hívta valaki a gyermekvédelmet. Suliba egyébként elég rendesen jártunk nővéremmel – bátyám bármennyire bepiált előző este, reggel felkelt, és elrugdosott. Ő már elmúlt tizenhat, nem kellett időt pocsékolnia ilyesmivel.

Otthon kiadta az ukázt, hogy egyelőre senki ne nyomjon be túlságosan. Egy szipus srác – valakinek a haverja – feküdt arcához nőtt ragasztós zacskóval a kanapén. Miután a második felszólításra sem húzott el, bátyám felrángatta, és kilökte az ablakon. A földszinten laktunk, alig két métert esett. Aztán kipakoltuk a cuccot, kajáltunk, tévéztünk – közben összeszedtük, ami kellett, és tizenegy körül elindultunk.

A réten szinte teljesen sötét volt, csak a két végében égett halványan egy lámpa. Halkan mentünk, nem akartuk idő előtt felébreszteni őket. Közben tőrömet markolva azt képzeltem, indiánok vagyunk, akik az Arizonai-sivatagban táborozó telepeseket cserkésznek be. A nagy navahó nemzet fiai! – még a törzs nevére is emlékeztem a tévésorozatból. Elemlámpánk fényénél inkább ők tűntek rézbőrűnek; hangosan horkoltak mindketten – mintha álmukban felelgettek volna egymásnak. Ahogy megbeszéltük: unokatesóm a férfi, én a nő hasára, bátyám csaja és a nővérem a lábukra ültek. Bátyám meg a haverja kést szorítottak a torkukhoz, és zoknival tömték be a szájukat.

– Ha nyugton maradnak, nem bántjuk magukat. Ha baszakodnak, meghalnak!

Okosak voltak, nem hadakoztak. Átkutattuk a zsebeiket: a férfi zakójában találtunk egy tárcát némi pénzzel meg pár fényképpel, az asszonynál semmit. Az nem lehet – mondta a bátyám –, hogy csak ennyi lóvé van náluk! Közben a nő egyre erősödő, panaszos nyöszörgésbe kezdett – mintha egy rozsdás sziréna nyikorgott volna a fülembe. Bátyám rám parancsolt, hogy szorítsam a torkát, amíg abba nem hagyja. Megfogtam dupla tokás nyakát – meglepően kemény és hűvös volt a bőre, meleg könnyek folytak rajta. A többiek lehúzták a férfi nadrágját – kapálódzni kezdett, újra szükség volt a fenyegető pengére –, és egy házilag varrt belső zsebben összegumizott pénzköteget találtak.

– Nyúlj be a nő szoknyája alá! – utasított a haver. – Oda szokták dugdosni a lét.

– Hülye vagy? Nyúljál be te!

– Mi bajod, nem fogtál még pinát? Gond, ha egy kicsit öregebb?

Megmakacsoltam magam; végül nővérem merült el az alsószoknyák redőiben. Az asszony elviselhetetlenül nyüszített közben, akárha élve nyúztak volna egy állatot. Szerencsé-

re testvérem megtalálta, amit keresett, és elindulhattunk: először mi négyen az ágyneműs szatyrokkal, utána bátyámék, akik még spárgával összekötözték kezüket-lábukat.

Másnap délután láttuk őket a nagyállomás környékén – vasárnap volt, szép idő, testvéreimmel mászkáltunk a városban. A többiek otthon videóztak, nem volt kedvük kimozdulni. Esti áldozatainkat megpillantva ijedten torpantam meg.

– Mit fosol? – nevetett a bátyám. – Szerinted felismernek? És ha fel is ismernek, mi van? Elmennek a rendőrségre ezek a csehszlovák cigányok? El se tudják olvasni a kiírást! A cuccot meg vagy ők is lopták valahol, vagy feketén szerezték. Még útlevelük vagy személyijük se volt. Olyanok, mint, tudod, abban a filmben: hogy hiába látod őket, igazából nem léteznek. Maximum akkor foglalkoznak velük, ha meghaltak. Ha kinyírjuk őket, már reggel elkaptak volna a zsaruk.

Behabzsoltunk három óriás kehely fagyit a Margaréta cukrászdában, egészen elzsibbadt a szánk a hidegtől. Aztán lesétáltunk a Duna-partra, beálltunk focizni egy csapat sráchoz. Mekkora alázás! Bugyit kapsz egy lánytól! – gúnyolódott bátyám, miután nővérem a labdát az egyik fiú lábai közt elgurítva szerzett gólt. Később vettünk egy kólát, és leültünk a püspöki palotánál. Nővérem újra előszedte a fényképet, amit a férfi tárcájában találtunk: tíz év körüli, fehér inges fiú bámult a kamerába hatalmas, elálló fülekkel, fura, madár formájú bibircsókkal a homlokán. – Miki egér, baszdmeg! – röhögtünk. – Vagy nem, hallod, ez már Dumbó! Bátyám közben rágyújtott, sóvárogva szívtam be a füstöt. A székesegyház fölött a bárányfelhőkkel pettyezett kékség mintha a templom egyik freskójáról került volna oda. Nagyapám sokszor elmesélte, hogy a tér névadója, Nagy Konstantin római császár egy döntő ütközet előtt keresztet látott megjelenni az égen, alatta a felirattal: *E jelben győzni fogsz!* Bár hétéves sem voltam, amikor meghalt, erre járva mindig eszembe jutott.

– Amúgy tudtátok, hogy Konstantin kibaszottul kegyetlen gyilkos volt? – szólt a bátyám. – Egy filmben láttam. Már az után, hogy keresztény lett, kivégeztette a saját fiát, a feleségét és a tízéves unokaöccsét! És teret neveznek el róla, baszki! Rólam mikor neveznek el bármit? Pedig ki se nyírtam senkit.

Nem tudhattuk, hogy ez nem sokáig marad így – alig lett nagykorú, amikor egy gödi kocsmában úgy vágott fejbe sörösüveggel egy, a barátnőjét molesztáló ürgét, hogy az azonnal kipurcant. Jó pár évet ült, aztán szabadulása után a fószer rokonai megkeresték, és halálra szúrták. Nővéremmel ekkor határoztuk el, hogy kimegyünk Amerikába – valahogy sikerült büntetlen előéletűnek maradnunk, és turistavízumot kapnunk. A három hónap leteltével persze eszünkben sem volt visszajönni. New Yorkba érkeztünk, onnan vándoroltunk nyugat felé. Jártunk a Niagara-vízesésnél, Philadelphiában, Clevelandben, Chicagóban, Des Moines-ban, Denverben, Santa Fében… Meg rengeteg helyen, aminek a nevére sem emlékszem. Már vagy másfél éve csatangoltunk, amikor egy új-mexikói áruház parkolójában megismerkedtünk egy fiatal indiánnal, aki ronda szobrocskákat próbált ránk sózni pénzért vagy kábszerért cserébe. Végül felvettük, mert azt mondta, arra tart, mint mi – aztán kiderült, valójában céltalanul kóborol. Összebarátkoztunk, és együtt kezdtünk dolgozni; helyismerete nagy segítségünkre volt. Tőle tudtuk meg, hogy navahó területen járunk, mely négy államba nyúlik be, saját fővárosa, elnöke, sőt rendőrsége is van. Elvitt egyszer egy kirakatfaluba, ahol egy másod-unokatestvére hagyományos törzsi ruhában ugrabugrált a turistáknak. Máskor a nagyanyjánál szálltunk meg egy áram és vezetékes víz nélküli kunyhóban – két foga volt, angolul pedig szinte semmit nem tudott.

Később lecsorogtunk Dél-Arizonába, majd Kalifornia felé vettük az irányt. A semmi közepén megálltunk egy benzinkút gyorsétterménél. Nagydarab, fiatal csávó állt előttünk a sorban – amikor tálcával a kezében megfordult, rögtön felismertük: bibircsókos Miki egér! Majdnem a nyakába borultunk – nem értette szerencsétlen, miért örülünk neki annyira. Kajálás közben elmondtuk, ismertük a szüleit, ők mutatták a fényképét. Kiderült, már több éve kint él – legutóbb kertészkedett, medencét tisztított, most San Diego környékére tart datolyaszüretre. Spanyolul is megtanult egy kicsit, errefelé minden melós úgy beszél. Kocsija még nincs, egyelőre stoppol, utána busszal utazik. Estefelé járt, úgyhogy megkérdeztem, a szomszéd motelban száll-e meg. Nem – felelte –, spórolni akar. Talált egy jó helyet nem messze a sivatagban: az ablakon át megmutatta a sziklás dombot, ami mögött táborozni készült. Megittunk még egy kólát, majd jókívánságok közt váltunk el.

Éjfél körül indultunk neki. Figyelmesen kellett haladnunk, mert óriási kaktuszok és apróbb, szúrós gazok nőttek mindenfelé. Nővérem egyszer csak felsikoltott – három szempár verte vissza elemlámpáink fényét a talaj közeléből. Néhány pillanatig farkasszemet néztünk, aztán eltűntek. Prérifarkasok – mondta navahó barátunk. Lassan értük el a dombot – az étteremből közelebbinek tűnt. Csendben lopakodtunk, nem akartuk idő előtt felébreszteni. Egy totemszerű szikla tövében horkolt hálózsákba burkolózva. A haver hosszú kését a torkához szorította, én ráfogtam töltény nélküli pisztolyom. Nővérem először a bicskáját és a telefonját vette el, majd átkutatta a hátizsákját és a zsebeit: alig húsz dollárt talált. Ráparancsoltam, hogy vegye le a nadrágját – egy házilag varrt belső zsebben összegumizott pénzköteg lapult. Most elindulunk – búcsúztam. – Ha utánunk jössz, agyonlőlek.

A kocsiban barátunk eljátszotta az ideges indiánt.

– Miért nem nyírtuk ki! – vernyogta. – Visszarohan a benzinkútra, és órákon belül elkapnak a zsaruk!

– Az ilyenek nem mennek a rendőrségre – vágtuk rá nővéremmel nevetve.

Utána egész éjszaka vezettünk lakott hely érintése nélkül. Napkeltekor értünk egy kisvárosba, senki nem volt az utcán. Kiszálltunk nyújtózni a kókadt pálmafákkal szegélyezett főtéren: *Baty Square* – hirdette egy földbe szúrt tábla. Mielőtt visszaültünk az autóba, nővérem tollat vett elő, hosszú ékezetet rajzolt az *a* fölé, és odaírta bátyánk nevét. Így végre neki is lett egy tere – legalábbis, amíg le nem mosták, és vissza nem kapta az eredeti tulajdonos, egy cowboykalapos csóka, akinek bronz mellszobra szigorúan bámulta a szemközti italboltot. Gondolom, valami gyilkos volt az is.

DEPRESSUS

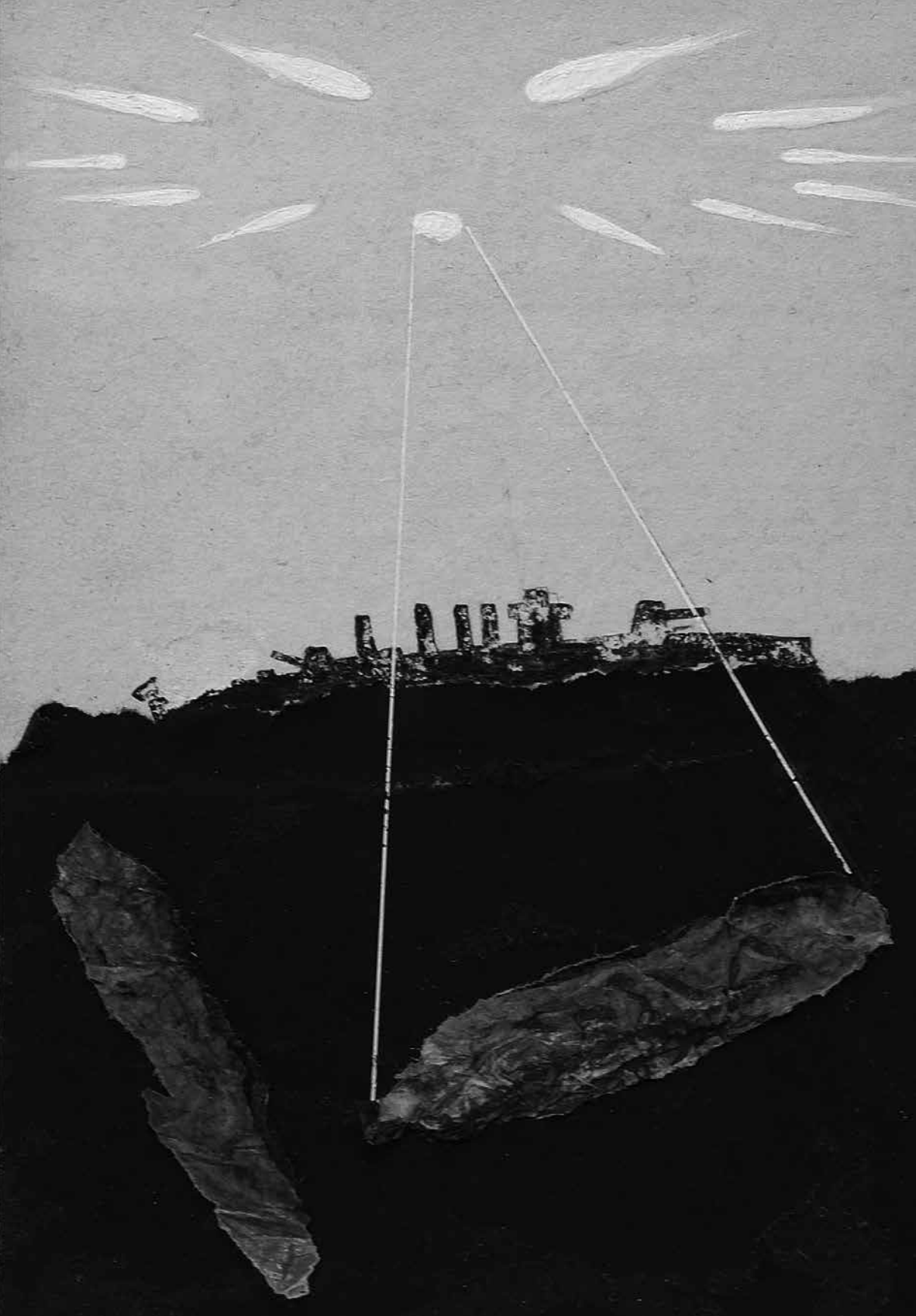

MILBACHER RÓBERT

MÁSOK MÚLTJA

Az az igazság, hogy akkorra már nem sok választása maradt Árva-Tóthnak, mert a vele együtt és végső soron az ő rábeszélésére útra kelő falubelijei is hátat fordítottak neki, és valójában nem is a húsvéti események, hanem az utána lábra kapó pletykák hatására határolódtak el tőle. Ugyanis annak az előzőekben már vázolt beszélgetésnek a Gécit támogató presbiterek által nem minden célzatosság és torzítás nélkül továbbadott és az idő teltével egyre inkább kiszínezett részletei, amelyek közt már a gyújtogatás gyanúja is – még ha csak valamifajta, az abszurditással határos és csupán Géci embereinek rosszindulatát tükröző szóbeszédként is – felbukkant, ami azért őket is elbizonytalanította, sőt némi gyanakvással töltötte el. Ebben persze benne volt az a keserű csalódottság, sőt a becsapottság tehetetlenségre kárhoztató érzése is, amely az új élet néha elviselhetetlennek érzett nehézségeivel való szembesülésből fakadt, valamint az előzetesen elképzelt és szerintük az Árva-Tóth által megígért Kánaán helyett itt talált, inkább a pusztában bolyongó választott nép nélkülözésére emlékeztető körülményeknek volt betudható. Ráadásul mind a három bojuni családfő (emlékeztetőül: Kis Bek Gergely, Páhoki János és Andor Ferenc) nagyon is jól emlékezett arra, hogy útra kelésük előtt pár nappal valóban leégett a zsinagóga, amelyet inkább szerényen imaháznak kellene neveznünk, ha határt akarnánk szabni annak a nosztalgikus túlzásnak, amely oly jellemzően hatalmába keríti a honvággyal küszködők emlékezetét, és aminek hatására az elhagyott egykori otthont, benne még az amúgy kevéssé szeretett vagy kevéssé nagyra becsült dolgokat is megszépítve s felnagyítva látják az elszármazottak.

Mert ha jobban belegondol az ember, akkor az indulásuk nagyon is menekülésnek tűnhetett azoknak a szemében, akik túlságosan is különös véletlent láttak az imaház tetőszerkezetében fellobbant tűz és a négy család távozása közötti időbeli egybeesésben. És valóban, még maguknak a családfőknek is szöget ütött a fejében, csak legfeljebb az események sodrában nem tulajdonítottak neki különösebb jelentőséget, hogy az előzetesen megbeszéltekhez képest tényleg egy héttel korábban indultak el, mondhatni, szinte sebtében, alig befejezve a felkészülést a hosszúnak ígérkező útra, mégpedig éppen Árva-Tóth sürgetésére, aki azzal magyarázta az idő előtti útra kelésüket, hogy csatlakozhatnak egy Zalából ugyanekkor és ugyanoda induló telepeskonvojhoz, ami nyilván nagyobb biztonságot jelenthetett az ismeretlenbe vezető úton.

Csakhogy nem találkoztak senkivel a megbeszélt helyen.

Egy Babócsa nevű községben került volna sor a találkozóra, legalábbis Árva-Tóth így mondta nekik, de amikor a majd félnapos várakozás után sem érkezett senki, hiába vesztegeltek a falu határában élénk vidámsággal sárgálló nárciszokkal sűrűn borított réten, mindennemű magyarázat nélkül indultak tovább.

A templomul szolgáló, fazsindelyes épület pillanatok alatt borult lángba.

Semmi értelme sem lett volna az oltásnak, ha egyáltalán bárkinek is szándékában állt volna oltani az összevissza, minden cél nélkül futkosó, tehetetlenül jajgató és jobb híján ruhájukat szaggató zsidókon kívül. Ugyan a falu szinte minden lakosa fölébredt a kiszáradt fa ropogására, a füst csípős szagára és a szokatlan éjszakai fényességre, de mivel maga az épület a református és a katolikus templomot összekötő úgynevezett zsidó utcában állt, távol minden keresztyén ingatlantól, amit veszélyeztethetett volna a tűz, a kisujjukat sem mozdították.

Valójában az Árva-Tóthtal együtt ide az isten háta mögötti szlavóniai telepre kivándorlókat sem magának az imaháznak a leégése zavarta, mert úgy gondolták, hogy végső soron ennyi kijárt már a zsidóknak, ha másért nem, legalább apáik bűneiért akár hetedíziglen is, de azt csak most tudták meg Géci kézen-közön mégiscsak kiszivárgó megjegyzéséből, hogy ottveszett égő áldozatul a zsidó kántornak, Frey Isráelnek felesége alig kétesztendős leánykájával együtt, aki aztán még a legelvakultabb zsidófalók szerint sem érdemelhet mások múltjáért ilyen borzalmas tűzhalált. Akkor még úgy tudták maguk a zsidók is, hogy mivel Frey a Kaposvár melletti Toponárra utazott valamiféle kántortalálkozóra, de lehet, hogy csak egyszerű családlátogatásra, ahogy a falu tudta, mert ezeknek olyan kiterjedt rokonságuk van, hogy bárhová vetődjenek a világban, mindig találnak valami szegről-végről való hitsorsos atyafit, nyilván magával vitte fiatal feleségét is kicsi gyermekével együtt. Sokan még látni is vélték, amikor egyetlen soványa lovát befogva rozoga homokfutója elé, elindult az egész családdal együtt. Nem tudja senki, mégis miért maradhatott odahaza, az imaházból leválasztott kicsi kántorlakban az anya és gyermeke. Talán csak belázasodott az a gyenge kicsi lányka, és féltették a jó pár órás zötykölődéstől a rossz utakon. Talán ha tudják, hogy odabent van anya és lánya, nagyobb erőfeszítéseket tettek volna zsidók és nem zsidók egyaránt a tűz megfékezésének érdekében – mert zsidó létére a mindenkinek válogatás nélkül előre köszönő Frey Isráelt szerették, vagy pontosabb úgy fogalmazni, hogy félve tisztelték a faluban még a katolikusok is, mert olyan különleges hangfekvésben tudott énekelni, ami gyakran meg-megállította az imaház előtt elballagókat, bár az is igaz, hogy sokan rémületükben torpantak meg, sűrűn hányva magukra a keresztet, mert az onnan kihallatszó különös gajdolást a démonok nyelvének vélték –, de így, hogy emberéletet nem tudtak közvetlen veszélyben, maguk sem kockáztattak a pillanatok alatt elharapódzó lángokat látván.

Amikor Andor Ferenc, aki mindig is kíméletlen egyenességéről, gyakran meggondolatlan szókimondásáról volt ismert, szembesítette Árva-Tóthot a közösségben terjedő szóbeszéddel, kiegészítve a csak általa és földijei által ismert tényekkel és az ezekből fakadó sejtéssel, hogy akkor most valljon színt, és mondja meg egyenesen, van-e köze a gyújtogatáshoz, mert joguk van tudni az igazságot, hiszen idő előtti útra kelésükkel ők maguk is gyanúba keveredtek, és mégse mindegy, hogy miket gondolnak róluk az otthoniak, mert akárhogyan is nézzük, a gyújtogatónak vér, mégpedig ártatlan gyermekvér tapad a kezéhez – még ha csak zsidó vérről van is szó –, ami Isten és ember előtt mégiscsak főbenjáró, halálos bűn-

nek számít, Árva-Tóth kitért az egyenes válasz elől. Pontosabban szólva hosszan hallgatott, majd nem kevés csalódottsággal és némi dühös szemrehányással a tekintetében nézett Andorra, akivel együtt nőttek föl, és akiről azt gondolta, hogy igazán megbízhat benne, és viszont, vagyis Andor is testvéreként tekint rá, és ha kell, érte a kezét is tűzbe tenné, ha nem lenne ez a fordulat itt most egyenesen ízetlen. Mindez ott volt abban a pillantásban, azzal a fentebb ismertetett események nyomán egyre csak gyűlő ingerültséggel elegy szomorúsággal együtt, amelyet viszont egy régi barát bizalmának megrendülése és vele magának a barátságnak az idejekorán való elmúlása váltott ki belőle. És csak annyit tudott mondani, mielőtt hátat fordított volna Andornak, hogy aztán soha többé ne álljon szóba vele, legalábbis Géci bukásáig biztosan nem, hogy „hát te is csak ennyit tartasz felőlem, Feri". Nem kérdés volt ez valójában, hanem a hideg és józan ténymegállapítás, amelyben benne volt annak bizonyossága, hogy Andor és az őt és családját régebb óta ismerők azért tartják lehetségesnek, hogy Árva-Tóth elkövette ezt a súlyos bűnt, mivel már az apjáról is úgy tudták, hogy hasonló tettre vetemedve maga is emberéletet oltott ki végtelen elkeseredettségéből fakadó elvakult dühének következtében.

Történt ugyanis, hogy amikor 1848. április elején Somogy vármegyében előzetesen kihirdették a jobbágyságot érintő, vagyis ezen gyalázatos státus eltörlését indítványozó törvényeket, bizony, ahogy az egyik bojuni birtokos, bizonyos Sárközy Albert fogalmazott, a váratlan szabadság annyira megzavarta a köznépet, hogy a nyert ajándékot kötelességnek véve, érdemlett háládatosság helyett, azzal meg nem elégedve többet kívánni merészlettek. Sőt, azt írta naplójában, hogy bizonyos rosszakaratúak izgatása a vagyonbátorság megzavarását eredményezte úgy a megyében, ahogyan – és ezt már mi tesszük hozzá – országszerte.

A törvények országos kihirdetését követő kilencedik nap reggelén, egészen pontosan 1848. április 20-án, a falu három gulyása, név szerint Balogh József, Kiss Ferenc és Jakab János, ráhajtotta az egykori úrbéresek gulyáját arra a legelőrészre, amelyet a tagosítás során a földesurak kisajátítottak maguknak, és a majorsági legelőhöz csatoltak, az úrbéresek számára pedig egy szűk és gyenge füvű legelőrészt jelöltek ki a falu nyugati, inkább homokos talajú részén, holott generációk óta az elcsatolt területeken legeltettek az egykori jobbágyok maguk is.

Tették ezt annak ellenére, hogy Pap Mihály öregbíró, aki a földesurakkal egyeztetve, és amúgy is érzékelve a feszültséget és nyugtalanságot, kihívta a faluba Vörös Sándor járási főszolgabírót, hogy az embereket ködös ígéretekkel, de leginkább a törvény szigorával való fenyegetéssel lenyugtassa, ennek ellenére nagycsütörtökön elfajultak az események, ahogyan aztán Vörös a jelentésében írja: „midőn a nép a templomból kijött, és a bíró őket újabban is a parancsolatomra figyelmeztette, s az erőszakoskodástól eltiltotta, őtet többen illetlen szavakkal megtámadták, s őtet és esküdtjeit okul vetették, mintha egyenesen őmiattuk történt volna a földesurak legelőjének elkülönözése, amelyhez ők különben tulajdoni just tartanak, és többen azt kiáltották, kiket ugyan név szerint a tömeg közül kitudni nem lehetett, hogy reá kell hajtani az urak legelőjére."

Ezután történt, hogy a három gulyás – nyilván előzetesen készülve a tettükre – áthajtotta az egész gulyát a jog szerint immáron a földesurak tulajdonát képező legelőre. Pap Mihály két esküdttel az oldalán azonnal a tett helyszínére sietett, és kérdőre vonta a lefogott és áristomba vetett gulyásokat, hogy mégis kinek a biztatására cselekedték ezt a törvénytelenséget, és miután a gulyások egyértelműen megnevezték a felbujtókat, köztük a négy

Tóth Szabó fivért, nevezetesen Samu, Gergely, János és József egytestvéreket, azonnal a főszolgabíróhoz küldetett erősítést kérve, mert tudta, hogy baj lesz a faluban a megfelelő karhatalom hiányában, már ami a közrendet illeti. A gulyásokat elengedték néhány pofon kíséretében, de az erősítés megérkezéséig, amire csak másnap lehetett számítani, lévén már jócskán túl voltak az ebédidőn, mire a gulyásokat az öregbíró kivallatta, és a küldöncöt Kaposvár irányába elindította, nem mert újabb lépéseket tenni a Tóth Szabó testvérek befogására, ismerve zabolátlan, erőszakos természetüket, amit most ráadásul a vélt jogsértésből fakadó igazságérzetük még tovább fokozott.

A Tóth Szabó fivérek még jóval az áprilisi törvények kihirdetése előttről datálódó esetéről Táncsics Mihály lapjából, a Munkások Újságjából értesülhetünk, mert egészen odáig hallatszott panaszuk, amivel az események után telekiabálták az egész megyét, sőt az országot is, lévén Táncsics a panaszt eljuttatta az első független és felelős kormány igazságügy-miniszteréhez, magához Deák Ferenchez is. Táncsics lapja arról számolt be, hogy minthogy a faluban mindig voltak olyan szabad földek, melyekért úrbéri tartozások nem teljesíttettek, s így szabad adásvétel tárgyát képezték, azaz pénzért valóságos tulajdonba lehetett őket venni, így a Tóth Szabó testvérek édesapja ezen földekből készpénzen megvett több holdat, majd apjuk halála után, minthogy az a kis úrbéres föld négyük és családjuk megélhetését nem biztosíthatta, keresményükből maguk is gyarapították az apjuk által vásárolt földeket. Így a kinek-kinek kezén lévő negyedtelek mellé szereztek pénzen még 45 holdnyi birtokot, amit viszont a „tagosztályozás alkalmával elvettek tőlük azon kijelentéssel, hogy azon földeket nemnemes ember nem bírhatja". Ráadásul a még 1847 őszén lezárult úrbéri perben hiteles adásvételi szerződés hiányában a tőlük elvett, a nehezen megspórolt pénzük fejében vásárolt földekért semminemű kárpótlást sem kaptak, sem akkor, sem pedig most, hogy a jobbágyi státus az 1848. évi áprilisi törvények által eltöröltetett. Táncsics, aki szívén viselte ezt az égbekiáltó igazságtalanságot, hiába továbbította Deákhoz a panaszt, mert az igazságügy-miniszter ugyan azonnali hatállyal elrendelte az ügy kivizsgálását, ám azt a falu és a Tóth Szabó fivérek viselt dolgait jól ismerő alispánra, Vörös Sándorra bízta, aki a vizsgálat után az 1847-es perben a földesurakat képviselő Bárány Páltól felkérte a per irata-it, majd a minisztériumba küldte Bárány kifejezett tiltakozása ellenére a perújrafelvétel miatt, aki panaszt emelt az új eljárás ellen az 1848. évi X. törvénycikkre hivatkozva, aminek 1. §-a kimondja, hogy „olly helyeken, ahol a földesur és volt jobbágyai között a legelőelkülönözés, illetőleg urbéri rendezés, akár egyesség, akár urbéri per útján valóságosan és tettlegesen már végrehajtatott, az ekként megtörtént összesítés, illetőleg elkülönözés, többé fel nem bontathatik".

Nem tudni, hogy ebből az egyértelmű törvényi rendelkezésből következően-e, de valójában – Deák Ferenc személyes közbenjárása ellenére – sohasem szolgáltattak igazságot a Tóth Szabó testvéreknek, amiben nagy valószínűséggel nem kis részük volt a fent említett, a nagycsütörtöki katasztrófába torkolló eseményeknek is.

A gulyások kivallatása és a földesúri legelőkről az állatok elhajtása után ugyanis érezhetően megnőtt a feszültség faluban, amit csak kissé enyhített, hogy sötétedés után nem sokkal váratlanul mégis megérkeztek a csak másnapra várt pandúrok is Kaposvárról, Pap Mihály öregbíró nem kis megkönnyebbülésére, aki már-már a teljes zűrzavartól féltette a községet. A fegyveres pandúrok megérkeztéig ugyanis kisebb-nagyobb csoportokban baljós hallgatásba burkolódzva gyülekeztek az emberek, és semmi felszólításra sem voltak hajlandók hazamenni. Éjféltájban ismeretlenek felfeszítették Gerber Lipót bácsi vegyes-

boltjának ajtaját, és a később felvett jegyzőkönyv szerint elloptak tőle öt liter petróleumot, tíz kiló cukrot, két kisebb zsáknyi babot és annyi jó kóser szatmári szilvapálinkát, amennyit magukkal tudtak vinni, a többit pedig barbár módon szétlocsolták a boltban, talán arra készülve, hogy felgyújtsák az üzletet nyomaik eltüntetése végett, de amikor az öreg Gerber felébredve megzavarta őket, az ismeretlen vandálok dolgavégezetlenül kereket oldottak.

A pandúrok segítségével Pap Mihály és az esküdtek előállították a Tóth Szabó testvéreket, akiket a legfőbb felbujtónak tartottak egyrészt a gulyások vallomása nyomán, másrészt pedig a fivérek viselt dolgainak ismeretében, és minden teketória nélkül tömlöcbe vetették őket. Egyet kivéve. Ugyanis Tóth Szabó Samut, a legidősebb fivért nem találták otthon, így lefogni nem tudták.

Úgy tűnt, hogy a letartóztatások és a vármegyei karhatalom jelenléte nyomán helyreállt a közcsend a faluban, csak szegény Gerber bácsi sírdogálását lehetett hallani, aki látva a pusztítást, amit a boltjában véghez vittek a betörők, csak azt ismételgette egyfajta valójában nehezen elviselhető, mégis szívhez szóló fejhangon gajdolva, hogy mit ártott ő nekik, mit ártott ő bárkinek is, meg különben is azt a sok jó pálinkát minek kellett kiöntözniük, mert ha már nem tudták magukkal vinni, legalább ne öntötték volna ki. Az öreget szánakozva hallgató zsidók riadt tekintetében ott bujkált az a génjeikbe égett történeti tapasztalat, miszerint joggal tarthatnak attól, hogy ebben a társadalmi kravallban, amely eluralta az országot, és lám, most már ezt az amúgy békés falut is, megint őket veszik elő mint minden nyomorúság és igazságtalanság okának kikiáltott bűnbakokat, amire éppen szegény Gerber bácsi példája az első intő jel. Nem véletlen hát, hogy az eset után az imaházban összegyűltek a családfők megtanácskozni a további, nyilván önmaguk, családjaik és vagyonuk védelmében foganatosítható intézkedéseket.

Nem tudni, hogy a pandúrok jelenlétének vagy a Tóth Szabó testvérek letartóztatásának köszönhető-e – mert a fivéreknek éppen erőszakos természetük, mohó földéhségük miatt nem sok jóakarójuk volt az egykori jobbágyok között sem, még ha történetesen igazat adtak is nekik az emberek jelen üggyel kapcsolatban, ezt azért a tisztánlátás kedvéért mindenképpen meg kell jegyeznünk, amitől végre nyugalmat reméltek a negyvenes évek közepe, tehát a tagosítás befejezése és egyben az úrbéri perek kezdete óta szinte permanensen fennálló háborúskodás után –, hogy a nagycsütörtökről péntekre virradó éjszaka első fele csendesen telt, legalábbis olyan hajnali három óráig.

Történt ugyanis, hogy hajnali két és három óra között fölcsaptak a lángok Pap Mihály öregbíró pajtájában, ahol nemcsak az öregbíró családjának kenyérnekvalója, mintegy 15 pozsonyi mérő búza, állatainak szénája és az almozáshoz szükséges szalma volt fölhalmozva és gondosan elraktározva, ahogy azt kell, hanem még ráadásul a Nagybojun és Csoknya helységekből a hadsereg részére kötelezően beszolgáltatott és az öregbírónál összegyűjtött széna is semmivé lett, vagyis a későbbi alapos és szigorú vizsgálatokat többek között az is indokolta, hogy státusjavakban is kár keletkezett.

A pajta mellett álló istálló leégésével odaveszett Pap Mihály két lova, négy ökre, hízott disznói, minden jószága, az apróbb baromfit nem is számolva. Az öregbíró anyagi kára 1320 váltóforintra volt tehető, de a legnagyobb veszteségét semmilyen pénznemben sem lehet kifejezni, ugyanis a pajtában elevenen bennégett egyetlen fia, aki az egyre enyhébb éjszakák beálltával mindig itt, a száraz és jó illatú széna között hajtotta nyugovóra a fejét. Értetlenül álltak az emberek az előtt a tény előtt, hogy miért nem tudott kimenekülni az

az erős fiatalember, amikor minden bizonnyal észlelte, hogy felcsaptak a lángok körülötte, talán sokat ivott az este, hogy a nap feszültségét oldja, vagy egyszerűen az állatokat próbálta menteni, mert az állatok, különösen a lovak voltak a mindene, amikor a sűrű füsttől elájulhatott, és csak a felismerhetetlenségig elszenesedett holttestét tudták kihúzni az üszkös gerendák alól.

Ugyan értékelhető nyomok – lévén minden hamuvá égett – és tárgyi bizonyítékok hiányában sohasem sikerült rábizonyítani, de az egész falu tudta, hogy csakis a negyedik Tóth Szabó fivér, a család fejeként amúgy is a legerőszakosabbnak ismert Samu követhette el ezt a szörnyű, ezúttal emberáldozatot is követelő bűntényt, egyrészt fölháborodva testvérei szerinte nyilvánvalóan jogtalan lefogásának önkényén, másrészt a hatalom és a földbirtokosok emberének tartott, így a falu árulójának kikiáltott öregbírón kiélve az évek óta gyűlő keserűségét, és megbosszulva az őt és testvéreit ért igazságtalanságok sorát.

A legidősebb Tóth Szabó fivért sohasem fogták el, de nem is látták többet a faluban. Egyesek azt suttogták, hogy beállt a somogyi szegénylegények közé, sőt azt híresztelték, hogy a szabadságharc bukása utáni években ő volt az a bizonyos Csucsinak csúfolt betyár, aki bandájával rettegésben tartotta a környéket, különösen a falu birtokosait s tulajdonosait, amiben mindenki egyfajta bosszút sejtett, mint amikor 1854-ben betörtek a nagybojuni Kaufer Jakab kereskedő házába, és a pénzét követelték, de miután nem elégedtek meg a rettegő Kaufer által nekik átadott 100 forinttal, még a fiának a csizmáját is lehúzták, és a boltból mindent magukkal vittek, amit csak mozdítani tudtak. Volt, hogy fényes nappal törtek rá a falura, és a tétlen, mert fegyvertelenül rettegő emberek szeme láttára rabolták ki Krizsanics József birtokát.

Ennek a legendának, mármint hogy ez a Csucsi néven ismert betyár azonos lett volna Tóth Szabó Samuval, ellentmond, hogy amikor ezt a rabló gazembert elfogták és felakasztották, holttestét Nagybojunban is közszemlére tették, egyetlen családtagja, sem a fivérei, sem az elhagyott felesége, sem pedig az akkorra már legénnyé serdült fia nem azonosította be, vagy mert tényleg nem ismerték fel benne az egykori Samut, vagy mert nem akartak semmilyen közösséget vállalni egy rablógyilkossal, és maguk mögött akarták tudni a terhes múltat. (A család inkább azt szerette róla mondani, és az az igazság, hogy így is emlékeztek rá mindannyian, hogy önkéntes nemzetőrként a betörő horvátokkal vívott csatában a hazáért esett el valahol a Dráva menti harcokban.)

Tóth Szabó egyetlen fiát, aki az 1848-as események idején olyan 6-7 éves forma fiúcska lehetett, a fivérek vették a szárnyuk alá, és saját fiukként nevelték, ahogyan csak erejük és anyagi lehetőségük engedte.

Nem véletlen hát, hogy ezt az apátlanul maradt fiút később „árva" Tóthnak kezdték nevezni, hogy megkülönböztessék a Tóth testvérek gyerekeitől, és persze az sem titok, hogy ez a fiú azonos a történetünkben szereplő Árva-Tóth Sándorral, akire egész életében rávetül mások tisztázatlan múltjának árnyéka, ami elől egészen ide, az isten háta mögé menekült.

Úgy látszik: mindhiába.

DARVASI LÁSZLÓ

HALHATATLANOK

No igen, a holdon lenni, oda jutni, arra keveredni. Ő máskülönben úgy is hallotta, mert beszélte a család ünnepi asztalnál, gyertyafénynél, fonott kalácsok, mazsolahalmok, diók és mogyorók fölött, mesélték a nagynénik, Eszter néni és Mária néni meg Hanna néniék, hogy ez büntetés. Így meg úgy, a hülye ember meg van róva. Azoknak a lényeknek a büntetése a holdon tartózkodás, akik helytelen kifejezésekkel, csúf szavakkal, bárdolatlanságokkal illették a teremtett világot, annak szépségét és tökéletességét. Akik átkozták a valót. Most aztán kráterből kráterbe ugrálhatnak. Mint a bakkecskék. Á, dehogyis. Hosszú, fáradt, reményvesztett sorok araszolnak valamiféle cél, beteljesülés felé. De hát a nagyapja még fürdőzött is ott, a holdon! Kádban ült, nem?!

Ott is ordított, ott is énekelt a repedtfazék-hangján.

Akkor már volt neki is szám a karján. Odakékítették a csukló és a könyökhajlat közé, nem csekély fájdalmat okozott a művelet, és hát, úgy látta, vagyis azt tapasztalta, hogy a higiéniás körülmények sem a legmegfelelőbbek. Furcsa dolog ez, hogy az emberből szám lesz. Hát persze sokan vannak, még azonos nevűek is, könnyen adhat félreértésre okot, ha egy Ignácot, egy Jakabot, egy Dávidot keresnek. Egy kopasz lengyel zsidó szurkálta meg, azt mondta, ne haragudj, mindenkinek mondta, ne haragudj, testvér, és ráköpött a friss, még vért is szivárogtató kékítésre. Köpött, mint egy bálvány után. Menjél már, bazmeg. Haladjál. Mi a faszt bámulsz? Az apja, Arany Áron kereskedő, aki eltűnt a munkaszolgálat meg-megújuló helyszíneket szülő fáradalmaiban, egyszer azt mondta neki, nézzen csak föl az égre, nézzen a csillagok közé, látja-e, hogy mekkora növény a hold. Zümmögő cintányér! Napraforgó! Neki az is az eszébe jutott, hogy óriási piacos lángos, csak ezt soha senkinek nem merte mondani, biztosan pocsék hasonlat. Lángoshold, holdlángos, nevetett, a szája elé kapta a tenyerét. Te meg mi a fenét vigyorogsz, hülye vagy?! Csak eszembe jutott a hold, uram. Hát te tényleg hülye vagy. Gál tanár úr nagyon feddné ezért a hasonlatért, megbuktatná megint, ha azt mondaná neki, hogy a hold olyan, mint egy lángos. Egyszer meglátta Mirjamot mezítelenül. Rányitott, a kamra félhomályában ügyködött, remegő gyertyafényben. Majdnem elfúlt a hirtelen huzatban a kicsi, billegő fény. A nővére a lavór fölé hajolt, és ő belelátott a feneke vágatába, meglátta az ujjakat, melyek elölről siklottak a női öl alá, és éppen a szappan habját kenték az ánusz rózsájára. Mirjam szétnyíló, gyönyörű feneke is olyan volt, mint a hold. Szakálla volt kender, nahát, jókora fekete szakálla volt már a nővére aranyló holdjának. Látta Rebekát táncolni magában, a lány nézte az ujjait, a mindent elcsenő, mindent eltulajdonító tolvajszarka-ujjait, táncolt. Ő is olyan volt, mint a hold. Egy holdlány. Holdlányok az ő nővérei. Holdtestvérek. Az anyja is olyan volt, mint a hold.

A lengyel rabok, vannak köztük veteránok, azt mondják a helyre, hogy Oświęcim. A német őrök pedig Auschwitzot emlegetnek. De itt terül el s működik Birkenau is. Magas kémények, mint álló pisilők, nem, nem szabad nevetni. Sok füst száll, go-

molyog, lenyomja a szél, nyirkos és zsíros a pernye, beteríti az Appellt. Édes füst, a holdon édes a füst, mintha mézet csorgatnának a lángok közé, édes húsokat, porcukros szíveket égetnek, nem? Nagyon idegesek a kutyák, feszül a szíj, a lánc mindig pattanni akar. Az őrök is pattanásig feszültek, nem is hallotta halkan, megfontoltan vagy értelmezően beszélni őket. Nem szabad senki szemébe nézni. Ha valakinek a szemébe nézel, lelőnek, mint a szart. Ezt mondták neki.

Nem úgy van, hogy ha valahová kerül az ember, ha történik valami vagy nem történik az emberrel, annak oka van. Isten terveiben, szándékában mindig ott van a kiismerhetetlen és fölfoghatatlan mesterkedés. Nahát, mesterkedne az Isten? Nem fogom tudni soha igazán a feljebbvaló szándékát. Nekem támad, a torkomnak ugrik az a hatalmas farkaskutya, szétmarcangol, az a csizmás katona lelő, szétbassza a fejemet. Így kell lennie. Nem? Ha ezt, a földi lét ilyetén eseményét, akármilyen mély, bugyogó, szörnyűséges poklát a szenvedés birodalmának fogom föl, ha magam is szenvedek, ha hagyom, hogy a szorongattatás és a fájdalom átjárjon, ha a lelkemet, az én félénk és gátlástalan, buta zsidó lelkemet uralni kezdi a rettenet, ami kék árnyékot vet a szemem tükrére, ha meghajtom a fejem a fájdalom óriási árnya előtt, akkor nem lehetek többé jó. Aki szenved, elromlott. Ez lett nekem, a buta, selejtes Arany Árminnak mondva. Egy rabbi mondta. Hát ezért én nem akarok feltétlenül jó lenni, uram. Nem is tudom, mi az, a jóság kincse, mi a kegyelem. A jóság akarása kivagyiság. Nem akarok jó lenni, nem akarok fájdalom nélkül élni, nem akarok élni. Élni akarok. Élni fogok. Úgy élek, hogy semmit sem tudok a bizonytalan, szédelgő eszemmel. Összeszartam magam, mar. Vannak keléseim. Tetveim. Nem akarok tudni semmit. Milyen nagy dolog egy kanál! Egy bögre! Egy réz vagy milyen kistányér. A cipőfűző ára! Olyanok vagyunk, olyanokká lettünk, mint az ősemberek, hu, hu, hu. Ha tudni akarnék, megbolondulnék. Aki itt tudni akar, annak nyilván elmentek otthonról, agyő. Buta vagyok, mint akit elvesztettek. Buta is voltam, már magzat koromban is. Buta maradok, soha nem találnak meg, elszáll mellettem a fény, kikerüli didergésemet a meleg. Egyszer a nagy tetejű, óriás ajtójú városháza előtt megállított maga a tudós Leib rabbi, aki Stein rabbi után jött, odahajolt hozzám, azt suttogta rekedt, füstös hangján, hogy te, te fiú, nem lehet jó az az ember, aki szenved. Nem szenvedhetsz, érted, fiam? Meg van tiltva! A szenvedés bizalmatlanság. Nem a rossz ember ingerli az Urat a leginkább, hanem a bizalmatlan. A rossz csak rossz, a bizalmatlan kétségbe von. Annyira megijedtem, mint a kis Izsák. Pipaszárlábak, görbe hát, elcsorranó húgy. Izzad a fateher miatt. Marja szemét a só. Apja lépked mellette, mennek fölfelé. Fölfelé! Annyira féltem, mintha én lettem volna az áldozati fiú, aki a száját összeszorítva, reszketve lépdel az apja mellett, hátát nyomja az a sok görcsös ág, halálos gallyacska, az öregnek a kezében villog a kés, lobog a lámpás lángja. Szép kék az ég. Meg fogok halni, nem? Értem, hogy miért? Dehogyis értem. Nem halok meg. Jób, ő is túlélte. Őt a düh éltette. Én, azt hiszem, nem vagyok dühös, pedig lenne rá nem kevés okom. Buta az ember, ha megszületik. Buta, ha élni fog azután, élni akar, kapkod levegő, víz, hús, pénz után. Buta, hogy élve marad. A keresztény ember miért mondja, hogy siralomvölgy? Azt mondja, nem?

Attól kezdve, hogy szállást kapott egy jókora, bár elég szűkös, semmiképpen sem kényelmes, faágyakat egymásra halmozó barakkban, ahol sok volt a nyögdécselő beteg, a kiváltképp aggályos állapotú ember, a bogár, az apró kártevő és élősködő, ahol a viszonyok olyanokká váltak az úgynevezett lakótársak között, hogy maga sem hihette már ezt sem kézenfekvőnek, sem normálisnak, gyakran jött érte, megjelent Árminnak a szekér.

Kisfiam, gyere már, bazmeg, kapkodd magadat.

Állt a barakk előtt, karok nyúltak érte. Gyere, fiú, utazzunk kicsit a seholban, a nincsben, a sohában. Nem gurultak ki semmikor se a táborból, a hosszan nyúló, csillogó, kettőzött drót határolta terület beltájékán maradtak. Nem hatoltak át a kerítésen, miközben lett egy olyasféle benyomása, hogy a szögesdrótok, az aláaknázott területek, a reflektorok fénysugarait forgató őrtornyok ezt a szekeret csöppet sem zavarnák, bármikor eljutnának a környező fenyőerdőkhöz, a dombhajlathoz, a mélykék csillanású lengyel tavakhoz, amik mint óriási egy szemek, pislogtak az égre. Kacsingattak a holdnak, incselkedtek vele. Valaki őzet látott a kerítés mellett, az bámult befelé, szelíd szemekkel, barna volt a háta, mint egy régi, meleg takaró. Aki azonban megelégeli, odamegy a kerítéshez, s mielőtt rálőhetnének, szépen nekiől, és akkor őt megcsapja az áram. Füstölni fog, de az ordítást már nem hallja. Mehetnének a szekérrel bárhová. Mégis csak bent, a kerítések, tornyok és a dróthálók, a barakkok, a műhelyek, a raktárak, a törmelékek között utaztak. Ott gördült a szekér, és vitte őt, akár egy városnéző kiránduláson, meg-meghuppanva, zötykölődve, de alapvetően csöndben, dünnyögő muzsikaszóban, dúdolásban, mormolásban, alig hallható imádkozásban. Senki sem vagyok. Minden vagyok. Senki sem vagyok. Buta vagyok. Minden vagyok. Ezt ismételgette.

Arany Ármin vagyok, a világ legbutább zsidója.

– Azon jártatom a gilisztaeszemet – beszélt a kocsi szagló mélyébe –, hogyan fogom ezt majd elmondani.

Öklendezett a bűztől, hányt.

De vajon mit hányhat ki, ezen gondolkodott, másfél napja nem evett, csak híg levest, kenyeret.

– Halihó, te fiú, halihó! Ácsi, ácsi, hé, hó! Mit akarsz te még elmondani? Minek akarsz te még beszélni, beszámolni, he?!

– Jártatni akarja a száját, na hiszen!

– Fecseg, locsog, bugyborog, hahaha!

– Azt hiszed, kijut innen a szíved, valamilyen tagod?! A lelked?!

Ami itt történik, kérem, ezen most kicsit elgondolkodott, megakadt benne a kijelentés vágya. Mert arról, amit érzett, ami történt vele és a társaival, akik között éppúgy akadt ismeretlen, mint nagyon ismerős, mert például egyszer látott egy szolnoki fiút, bizonyos Magyart, az volt a neve, Magyar, de persze izraelita volt, afféle kikeresztelkedett, a katolicizmus szentsége felé taszítgatott kisjószág, tudott róla innen és onnan, okos volt a matematikában, és látott aztán egy női transzportban egy lányt Fegyvernekről, a rőfös lányát, a vörös szempillájú, dadogó Herz Izoldát meg a miklósi Árpádot, Berkowitz kocsmáros valamelyik unokáját, szóval mindezek leírására vagy elbeszélésére a szavak, hát a szavak alkalmatlan eszközöknek látszottak. Ha beszélünk, az a lényeg vagy inkább kiegészítés? Ha azt mondta, látom, ha azt mondta, nem látom, éhes vagyok, nem vagyok éhes, fázom, melegem van, semmi nem azt jelentette, amit egyébként a régi, elvesztegetett világban. Valami mást jelentett minden, de jaj, mit. Fogalma sem volt, mi az a más. Holdbeszéd, krátermonológ. Úgy érezte, és ezt suttogva, dadogva közre is adta valakinek, hogy kitépték a lelkét. Ja, igen.

Talán azért, mert hogy ami itt, speciel vele és a többiekkel, zajlik, nem is történés. Szavak ugyanis arra vannak, ami történik, és ez, ez az egész itt nem az.

Nem történik.

Hanem akkor micsoda? Nem történik, de van. Ami ilyen, ilyesmi, efféle, eddig csak Isten lehetett, az Úr haragja. Ez a cselekmény nélküli beteljesülés. Én, kérem, úgy látom, hogy ami most van velünk, sokféleképpen és sokszor nem föltétlenül tapasztalható. Később jövünk rá, nem úgy volt, ahogyan gondoltuk, hanem másképpen. Ami történik, kérem, erre gondolok most, nem mindig látható, hát ki látta ezt a szerelmet például, az anyámét, nem látta senki a családban, mégis itt a kép, tessék, és benyújtotta a kocsiba. Bent kis világosság támadt, talán egy gyertya, valamilyen tűzszerszám, gyufaszál, lámpáska, a kép körbejárt, hümmögtek is.

Szép egy édesanya valóban!

Tetszetős asszonyság!

Úgy volt ez, vagy inkább úgy lett, hogy akkor is hallgatott, amikor beszélt. Semmiképpen sem hallotta a szavait, pontosabban nem hihette, hogy azok a szavak, amiket kimond, elnyög vagy a reszkető vállú, támolygó másiknak suttog, azok az ő szavai, nem pedig egy újfajta, eddig láthatatlanul benne rejtőző emberi lényé. De az is lehet, hogy egy nem emberi lényre lelt magában, amelyik épp úgy beszél, mint ő. Kicsoda az, aki úgy beszél, hogy már nem mond semmit. Volt egy szolnoki cipész a barakkban, a szomszédos ágyon, vele egy magasságban. Annak hogy, hogy nem, de maradt egy tükre.

– Arany úr – mondta neki –, én mindennap megnézem magamat. Csak egyszer, és a reggeli ébresztőkor. Tudja, mit nézek? Hogy mi maradt. Mindig megtekintem a maradékot.

Te nem félsz?

Nem, nem, nem érzett félelmet.

Te nem félsz?

Nem.

Miért nem?

Nem tudom.

Ez itt a tábor, kövek, téglarakás, farakás, kőrakás, csikorgó autók, teherautók, szállongó por, füst, vágányok. Így válnak el egymástól az úgynevezett körzetek. Az ott, ha arra haladsz, Kanada. Ott, a szögesdróton túl a szép, zsíros lengyel földek hullámoznak. Lengyelországban vagyunk. Te hülye, nincs is már Lengyelország, megették a németek meg az oroszok. Vonszolja magát előttük egy csoport, ők fürdésre, tisztálkodásra jogosultak már. Ez a kórház, ispotály. Van kórház. Mexikó.

Az Appell olyan, mint egy nagy szürke lepedő, ki van vasalva, néha feltör a kövek között a fű, zöld fű, mérgesek a katonák a zöld fű miatt is.

Egy nap kaparászás közben elébe került egy arc. Nem ismerte meg nyomban. Ilyen helyen megváltoznak az emberek, a test, az arc állaga, a ráncok, a szemfény, a mozdulat. Ez az arc azonban, érdekes módon, nem változott meg annyira. Ma van holnap, holnap lesz ma. Egy arc, benne az idő. Vagy talán csak túl hamar meg tudta szokni, mert némi csodálkozás után a kis Arany már tudta is, kicsoda az illető. Mélyen, őszintén megrendült, nem is gondolta, hogy vannak, hogy lehetnek még efféle érzései. Áldotta a sorsát, hogy rátalált erre az ábrázatra, amely egy valószerűtlenül megnyúlt, görbülő testen imbolygott. Egy fejjel volt magasabb nála az illető.

– Emil bácsi!

– Ki vagy te?

– Emil bácsi, én vagyok, én, én!

– Ki vagy te?! Az isten fáját! Olyan ismerős vagy, mint a saját kezem. Aztán mégse veszem észbe a neved.

– Emil bácsi, az apám a Gold Áron!

Milyen magas, megnyúlt ember lett, egészen valószerűtlen volt, alig ért a melléig. Emil bácsi korábban egy törpe volt. Most meg, mint a fa. Az apja mennyire szerette őket, sokat mesélt róluk. Mondjuk, hogy mesélt, az túlzás, mert az apja minden mondatot eltört, elharapott, lógva hagyott. Emil bácsi és Hanna néni, a két újlipóti csodabogár, akik úgy jártak munkástüntetésekre, hogy Hanna néni, akár egy csecsszopót, az ölében vitte a picike Emil bácsit. Egyszer megettek vacsorára egy kisnyilast, hogy is hívták, hogy is hívták, Szurdi!

– Apám, Arany Áron, aki a munkaszolgálatban vesztette életét, és akit még Lackó Sándor látott valahol Oroszországban. Összefutottak, kérem, a tundrán. A sztyeppe zöld, végtelen szőnyegén. Ja, igen, inkább hószőnyeg volt az. Nagyapám, Arany Sámuel köztudomású kalandor volt. Több jelentős áriát tudott kívülről, például a Don Giovanniból, a Figaróból, a Varázsfuvolából, ne felejtsük Puccinit se, jóllehet olyan hamisan énekelt, hogy szőr nőtt a fürdőszappanon. Ő hozta a Kollowitz-kert mérnöki terveit, amit aztán mindenféle munkások megépítettek. Ültettek. Dugványoztak. Hajtásokat gondoztak. Nagyapám zsebében mindig volt élő hal.

– Tényleg te vagy az Arany Ármin?

– Én, én!

– De hát te nem így nézel ki!

– Persze, bácsi! Nem így nézek ki, csak valamilyen vagyok. Ilyenné lettem itt, ebben a furcsa, másfajta világban. Biztosan emlékszik Emil bácsi a nővéreimre, Rebeka testvérhúgom a nők részlegében, a varrodában dolgozik, és ott is lop. Itt is ragad az ujja szegénykémnek. A lányok nagyon tetvesek. Ez fölöttébb érdekes. Hogy a nők tetvesebbek lettek, mint a férfiak. Rebeka, ugye, lopott, mióta megszületett, már az anyatejet is lopta, azt hiszem, nekem több játékom, golyóm, üvegdarabom, faágam, fakatonám, kisautóm, kóccal tömött mackóm, zsiráfbabám, majombabám látta kárát a szarkatermészetének. Rebeka, csak lopnál tőlem újra! Emil bácsi! Én ránézek magára, és arra kérem, hogy legyen nyugodt.

– Micsoda, nyugodt?!

– Igen, az. Maga meg én nem fogunk meghalni. Gondoljon erre, Emil bácsi! Maga megnőtt, én meg kiokosodtam.

*

A gróf úr felesége, Árvay Jolán is miféle szavakra nyitotta az ajkait, mielőtt a szemére szállt volna a halál. Uszkve harminc éve volt, nem? Önkezűség, elkeseredettség. Több is talán, több mint harminc év. A kastély bejárata előtt ölelte azt a vén, csavarodva ferdülő diófát, rásírt a kéreg fekete vágataira. Az emberi könny mindig sistereg a fakérgen. Az a fa végül gyönyörű lángokkal hamvadt el, akár egy izzó fölkiáltójel, olyan volt. Jaj, te szegény grófnő, ki elporladtál már, emlékszik-e még rád valaki buta, valaki elvetemült, valaki kegyelmes szívű. Igen, bizony emlékszik. Jónás uradalmi gazdatiszt például. Az öreg Jónás lábfájós éjszaka fölül az ágyában, mert azt álmodta, hogy fiatalember, és még tud összevissza dobogni a szíve.

Grófnő!

Drága grófnő!

Jaj, ha megbaszhattam volna.

Radu Kipter, a szőke tánctanár, aki mégiscsak közülük, úgy értve, a városiak közül való volt, azt bizonygatta kissé részegen ugyan, hogy:

– Szeretett engem egy férfi.

– Hű, hú! Miket beszélsz te, Kipter?! Ocsmányság! Pederaszta!

– Egy férfiról beszélek, aki itt loccsantotta el az agyvelejét. Itt a nagy, fehér téren, Kahn bácsi boltja szomszédságában. Főbe lőtte magát, mint egy rossz madár.

Nos, amikor Radu Kipter meglátta a szekeret, szólt-e valami érdemlegest. Igen, szólt. Recsegett-ropogott valamilyen förtelmes zene az ablakából, természetesen jazz vagy bugi. Trombiták nyerítettek, mint a beteg lovak. Néger gitárok pengtek, pergett a Mississippi dobverő, te jó ég. Ordított a református pap.

– Tessék már abbahagyni. Elég.

Aztán fordult, mert ő is látta a szekeret.

– Uram, Atyám, igaz, hogy járnak, árulják a sírást, adják és veszik a bánatot!

Amikor a nagy grófnő halála idején, tehát még 1910 előtt, Arany Sámuel többször is a köténye mögé nyúl, kikapja a halat, az ezüstöző testet, ami azután csapkod a tenyerén, és közben a fiának, Áronnak meséli el a könnymutatványosok kalandozását.

Születik egy fiad, Áron, majd a holdra jut, oda föl.

A hold!

Elvesztettem ott egy gombomat, csinos darab, négylyukú kabátgomb volt, Stuttgartban vettem egy pufogó szauna mellett, beleakadt a kráter peremébe, hajaj, a te buta fiad vissza fogja hozni.

Arany Sámuel kalandor egyszer első osztályon utazott csak egy könnycseppért, és csak egyetlenegyért Belgrádba. Egy szerb királylány egyetlen könnycseppje. Egy egész országot meg lehetett volna mérgezni vele. A Monarchiát még. A vonat dudált, elköhögött többfelhőnyi fehér füstöt, megállt a kéken hömpölygő Duna mellett. Ugráltak magasba a kék és piros testű halak, csobogott a vonuló víz, mert Arany Sámuel vezényelt. Több kis hordó sírásért utazott Bratislavába a cúgos vonatraktárban, ahol a kalauz tartotta a váltócipőjét, és ahol magasra emelt stócokban álltak a szerelmes, hivatalos levelek, a fölszólítások, az értesítések, a feljelentések meg a képeslapok tömbjei, illetve ide-oda mozgott egy zsák is, mert valaki valakinek föladott egy kismajmot! Dehogyis meséli ezt Arany Sámuel. Illetve nem a szokásos módon. Hiszen egy szót sem szól. Annyit sem mond, hogy kutyafüle, bikmakk, csiribiri, sírj, sírj, sírj! De ahogy bevégzi tenyerén a szomjazó hal, ahogy kiszáll belőle a semmi se lelke, a fiú mégis tudja, mit mondott.

– Jól van, apám. Soha nem számolhatom meg őket. Soha nem illethetem számokkal, mértékekkel őket. Soha!

Horthy tengernagy, kormányzó úr, amikor 1937-ben meglátogatja a grófnőt, késő este van. Talán. Vagy csak így emlékeznek. Az se biztos, ami bizonyos. Lehet, hogy nyár telik, átugrik az ember feje fölött a szöcske. De a hó, ha tél van, egy valamilyen hó világít, utat fest a fehérre a hold taknya. A kormányzó testét nehéz, vaskos köpönyeg óvja, olyan, mint afféle modern shakespeare-i szellem. Világít neki egy lámpás, a kormányzó sofőrje irányítja a lába elé. Horthy nem megy a kastélyba, megvárja, míg a grófnő a széles sálját a vállára terítve kisétál hozzá.

Erna, a szolgáló, a résnyire nyitott ajtó mögül kukucskál, úgy kocognak a fogai, mintha sietős morzejeleket küldözgetnének a világba, valami történik, mi történik, valami történik.

Hogy mesélem el. Horthy ismétli magát, a fülébe jutott már, hogy a politika világa sajnos nem értékeli, azt is kijelentheti, lenézik, semmibe veszik őt, mert ő buta. Szellemi korlátok, ugye. Mit tesz az olyan ember, akit kerül a magabiztosság érzése, és a kételytől annyira tart, mintha az a gonosz teremtménye lenne, jóllehet Jób vagy kételkedő Tamás mind egy nagy Ige példatárának szolgálatában álltak. Mit tesz az olyan ember, aki lenézés, gúny, fölény, urambocsá, megvetés tárgya. Fölöttetek állok. Én ide jutottam.

Mindenesetre ismételni kezd. Ugyanazt mondja reggel és este, ha esik, ha fúj. Nem mond mást, másfélét. Nem változtat. Nem nagyon korrigál. A változatlanság az a kapaszkodó, mely védőburkot von a kikezdett lélek, a megtámadott jellem köré. Ha mindig ugyanazt mondom, ha nem változtatok, kétségtelenül azt a benyomást keltem, hogy hűséges vagyok. Természetesen nem vagyok hűséges, csak rettenetesen félek. Horthy kezében remeg a papiros, elrakja.

– Vannak följegyzéseim, jelentéseim, grófnő! Én tudok ezekről a fölforgatókról, grófnő!

– Kormányzó úr, én már alszom – válaszolja Karolina, és nekidől a sofőrnek, az éjszakából mellé lépő Bézsé Gerzsonnak, aki pedig a karja csonkjával tartja a gyönge női testet.

S ezekben az összekavarodó, egymásba folyó időkben az álmok több nyelven is beszéltek. Jó ötven esztendővel ezelőtt, tehát még az első világháború vérzivataros esztendei előtt a helybéliek többsége éppúgy magyar nyelven szólította a másikat, mint manapság, jóllehet német, jiddis vagy szláv szavak és mondatok is keveredtek a piaci forgatag, a rőfösboltok, a szatócsok üzletei, a mészárszékek, a malmok és a hivatalok, a patikák és a bormérések világában. Lehetett németül kenyeret kérni. Szlávul bort.

Amikor az ifjú Szeva Danuma szerb fuvaros a nagykupolás városháza elé hajt, hogy a kadarkás üvegekkel teli kosárért maga mögé nyúljon, mert hozta a jegyzőnek valamiféle kárpótlásként, nehéz bundájában, amit nyári forróságokban is magán viselt, bólint.

– Itt vagyok. Basszátok meg!

Milyen magától értetődő, komoly bejelentés. Ugyanakkor ezen az igencsak enyhe, a természet megújulását ígérő tavaszi napon, de még az orgonavirágzás előtt, a város iskolájában a fiatal Gál tanító fürkésző tekintettel pásztáz végig a mozdulatlan gyerekseregen, majd a bejelentés súlyosságát erősítő halksággal így szól:

– Szent a héber. És, ti békalencsék, tudjátok meg, hogy szent a görög nyelv is. Szent a latin. De, ti dudvák, ti piszkos lelkű vadvirágok, jól jegyezzétek meg, nektek a legszentebb nyelv a magyar!

– Por és hamu!

– Áldjon vagy verjen!

– Hodu utu rea.

– Nem folytatom, ne turkáld az orrod, mihaszna! – a tanár megköszörüli a torkát, mint aki elgurította a végzet kockáit. Belekapaszkodik a súlyos tölgyfa asztalába, reccsen az. Pimasz, szemtelen légy zümmög, elszáll, zümmög újra, tucatnyi gyerekszem mered rá a tudatlanság, a vakság, a szellemi igénytelenség legmélyéből. Kutak, amik soha nem fakasztanak vizet, legfeljebb föntről hull beléjük ez meg az, permet, köpet, mocskos, zavaros eső, savó. De látni a tanítókéz ujjainak ápolt, fényezett körmét, ahogy egy pillanatra belevájnak az asztal fájába, majd elernyednek.

– Tudjátok meg, ti dudvák, ti gyerekebek, hogy a magyar szent nyelv! – kiáltja, majd egy pillanatra hallgatózik, ugyan van-e visszhang. Hiszen erre az nincsen. Itt?! Errefelé?! Elégedjenek meg a hölgyek és az urak a délibáb surrogó, zizegő, nem szűnő hangjával. Nincsen visszhang, soha nem is lesz.

Azonban az iskola előtt lovas kocsi igyekszik kikecmeregni a csimbókos sárból, amely évszázadok óta karakteres jellegzetessége a vidéknek, különösen tavasszal vagy a végtelennek ígérkező őszi esők idején.

– Hogy basznád szájba a jó büdös kurva anyádat! – ordít Szeva Danuma bundás, nagy testű, ifjú ember. Amikor kitört az első világégés, és csaknem minden városlakó leittasult és örömtáncot járt a hír hallatán, akkor se mertek rá kezet emelni. Most az ostorával gyakorlott kíméletlenséggel püföli az ágaskodó, kétségbeesetten nyerítő lovakat.

– Hő, hó, húzzad már, geci!

Nincsen föltétlenül igaza a tanárnak, aki most szórakozottan, a brutális közöny és a tudatlanság miatt rátörő csöndes, de súlyos kétségbeeséstől vezérelve int, a hetes azonnal hajtsa be az ablaktámlákat. Illetlen szavak lennének? Nem a helyzethez illők? Lesz benne valamennyi kétely. Talán még be is szegeltetné az ablakot, ha tehetné. Vagy befalazná, ha ennyi korlátoltság és primitívség uralja azt a kinti világot. De tényleg nincsen igaza annak a Szeva Danumának, hogy bizonyos helyzetekben, bizonyos körülmények között így, efféle hangsúllyal és efféle tartalmakkal beszél az ember?

A padokban kuncogtak a kis dögök, ezek a dudvaemberek, semmirekellő gizgazok. Volt közöttük egy-két kósza örmény és átkeresztelkedett, de mégiscsak zsidó poronty, illetve a német, Fegyvernekről áthurcolkodott Schmidt. Ezektől eltekintve mind magyar anyanyelvűnek vallhatták magukat. Magyarul szólították meg őket, miközben szopták anyjuk melléből a tejet, és magyarul üvöltöttek velük, amikor az első atyai pofon égető pirossal festette be az arcukat, vagy megérdemelten suhogott fölöttük a nádpálca. Gál szorong, ha rájuk tekint, mert mégsem értik, nem értik a szentség közelségét, hogy a nyelv, amin szólnak, voltaképpen olyan, mint az ostya, nem fogják föl a személyes felelősségüket, így lesz belőlük kockafejű hivatali fogalmazó, egy ilyen kocsis, egy durva, faragatlan bunkó, vagy ami a legrosszabb, egy anarchista hazaáruló. Egy kommunista bitang, mint a Stein Frici!

Karolina egyszer azt mondta neki, tanár úr, drága tanár úr, miért néz így rám?! Mit irigyel tőlem?

Milyen érdekes, akarni a másét.

Hát nem ez van mindig, hogy az kell, ami a másé, de a másé ugyanolyan, mint a tiéd.

– Felcsináltam azt a lányt, a… na, hogyan is hívják, az almaseggű Ernát – szól eltűnődve Stein Frici a mahorkás füstben, harminc évvel később, valahol Andalúziában, amikor egy csetepaté után megpihent a nemzetközi brigád. Néhány lány már munkához fogott. Nő a kezük nyomán egy-két fehér, gyorsan átpirosló turbán.

– Sok elvtársnőt fölcsináltam, az az igazság – folytatja Stein Frici. – Csakhogy ezek nem fontos dolgok. A forradalom ügye fontosabb mindennél. Ha győzünk, ha az ügyünk sikerrel jár, akkor ezek az apróságok, hogy kivel, hol és miért tette próbára a testét, jelentéktelen esetekké válnak. A kommunizmusban, mint tudjuk, és ahogy Lenin elvtárs is megüzente, a szerelem könnyen hervadó árokparti virággá válik, az élet azonban az úton halad.

Taps.

Harmonikázik egy búzaszőke lengyel szociáldemokrata, két számmal nagyobb, hófehér ingben, holnap valami koholt rendbontás miatt kivégzik. Még ezt is el lehet mondani valamiképpen. Stein Frici föláll a confessio után, meghajol, a faszát igazgatja titokban, mert újabban erősen viszket. Pedig egy kommunistát elkerülhetne a gonorrhoea. Azonban jogos és nem megkerülhető megállapítás, hogy vannak olyan mondatok, olyan emberi közlések, amelyek különösnek tűnnek ezekben az időkben is. Például ez, hogy fölcsináltam Ernát, azt a dudva szolgálólányt, azt jelentette, hogy lefeküdt vele, a lány viselős lett az

aktus által, és miért is ne, a valószerűség, a lehetőség, a következmények számbavétele teljesen logikus cselekedetnek számított még itt is, ahol a Luftwaffe porig bombázta szegény Guernicát. Ha hágok egy asszonnyal, a magjaimat szabadjára engedem, lesz, ami lesz. Hullnak a bombák Guernicára.

Néhány országgal odébb, a piaci városrészben, Kahn bácsi boltocskájának bejárata fölött nyikorgott a cégér, a Kossuth utcában. Kahn bácsit egyszer úgy megverték a vörösök vagy a fehérek vagy talán a románok, hogy a bal fülére azóta nem hall. Mindenki verekszik. Különösen akkor, ha visszatér. Egyszer például hogyan is fejezte ki magát Arany Áron, miután lehúzta a vasredőnyt?

– Ma százötvennégyet nyikordult a cégérünk, megszámoltam. Igaz, nem támadt komoly szél. Érdekes dolog a félelem. Nincs olyan ember, aki ne félne valamitől. Félelme, bevallja vagy sem, mindenkinek van.

Néhány sarokkal odébb Stein rabbi zsidó iskolájában a rá jellemző mély, gurgulázó hangján éppen azt jelenti ki, hogy Isten csak héberül ért.

אלוהים הבין רק בעברי

Voltaképpen egy könnyedén elhangzó, jóllehet már évezredek által kiérlelt állítás ez is, és az embernek mennyi gondolata támadhat, amikor a mélyére igyekszik hatolni. De komolyan! Mert az például állítható, hogy Istennek a leginkább tetsző nyelv a héber, hanem az már mégis kellemetlen lenne a Mindenhatóra nézve, ha piszkos, hitetlen szájak révén ama istentelen állítás kapna lángra, s lenne belőle futótűzként tovasistergő szóbeszéd, hogy az Úr képtelen megtanulni magyarul vagy németül, és nem is a há hangzót előzékenyen kezelő, környékbeli tájszólásról lenne szó, de Goethe vagy néhány igazán egyszerű szó megértésére is képtelen lenne, ilyenekre például, hogy

adj,
ne adj,
annyira fáj,
igen vagy nem,
mein Gott,
Uram,

képzeljünk csak bele, ha Isten még ezt sem értené, miközben azt persze érti, hát hogyne, hogy a héber szent nyelv, ráadásul persze, jut eszünkbe, a jiddis, miként is áll a helyzet a jiddissel?!

Miért születnek magyarok, akik csakis magyarul beszélnek, amikor Isten csak héberül ért, hiszen a héberül értő Isten teremti vagy bizonyos állítások szerint engedi megteremni a csak magyarul tudó magyarokat is, meg a szláv és mediterrán vagy faragatlan északi népek sokaságát, ami, valljuk meg, szintúgy képtelenségnek tetsző dolog, vagyis hogy az Úr olyan fajt enged a létezés rétjein kóborolni, amit ab ovo nem ért, és soha érteni nem fog.

Vagy a cigányok, ez a népség a szakadozott rongyaikkal, foltozásra váró üstök halmaival, a körüldíszített putrik lakói, Indiának ez a bitangoló népe, ami egyetlen, bár annál súlyosabb fölismerésre tett szert a vándorlások évszázadai alatt, hogy tudniillik soha senkire sem számíthat. Úgy lehet, hogy talán még magára sem. A népeknek általában van szomszédjuk, kivéve bizonyos távoli szigetlakókat. A szomszédság viszályt szül, a szomszéd többnyire ellenség lesz, csakhogy a szomszédnak is van másik szomszédja, következésképpen ellensége, és az ellenség ellensége az barát. A cigánynak nincs szomszédja.

Rájuk hogy tekint az Isten?

S amellett nem feledhető a piac örvényéből kigurgulázó örmény, aki a maga pörgő, zsongó szavaival gyakran rázza az öklét az ég felé, vagy taknyát dörzsölve hajlong, ha megfelelő üzletet kötött. A hivatalban latin és német szavak lepkéi kopogtatnak az ablaküveg utáni fényért, a gimnáziumban némely tudós férfi akár ógörögül is silabizál. Pedig ez aztán igazán vidék. Tisztább, szélcsöndes napokon egymásnak dalolnak a kert végében emelt trágyahalmok.

Ráadásul itt van ez a bábeli história is. Isten összezavarja az embereket, más és más nyelvet ad a szájukba, de hogyan is ne értené meg azt, amit ő adott.

Mindent összevetve azonban kijelenthető, hogy a század mind baljósabb és fenyegetőbb történései közepette a nyelv, amit ezek az emberek, magyarok, németek, zsidók és cigányok használtak, amelyre a múltjukat, a jelenüket és jövőjüket bízták, az otthonukként szolgált. Az ő legbecsesebb, leginkább gondoskodó, legmeghittebb otthonuk volt. Közhely, hogy a nyelv története folyamán végig megannyi téveszmét, hazugságot és becstelenséget is szolgált. Csakhogy ezek a jelenségek nem érintették az emberi létezés egyetemes alapját, azt az igazán soha kétségbe nem vont alapvetést, hogy a szóval kifejezett életben, s ennél tovább menve minden létezőben a teremtés ismétlődik meg valamiképpen. A nyelvnek nem volt alapvető kétsége önmaga feladatában és lehetőségében. A nyelv feladatot teljesített, mint a kalapács, a fűrész vagy akár a gép. Akár az emberi test. Önmaga iránt érzett bizalma szorgos évszázadokon, évezredeken át töretlennek mutatkozott. Miközben mi volt e táj sorsa? Házi balesetek, afféle huncut vagy véres afférok sokasága. Megtelepülést pusztulás követett, hogy aztán újra idáig nyikorogjon valamilyen menekülőkkel, új hazát kereső idegenekkel megrakott kordé vagy szekér. A kórót remegtető földek fölött az emberi verejték úgy ragyogott, mint amszterdami boltokban a drágakő, de a nyelvbe vetett hit, a nyelvben megbízó ember reménye nem ingott meg. Az átok dühét is a bizalom táplálta, talán eredménnyel jár a rossz szó. Az ember azt mondta, amit mondani akart, és arról hallgatott, amiről nem akart beszélni. A nyelv nem nézegette magát, nem állt, úgymond, a légyszaros házi tükör elé, nem kérdezgette a legfontosabb törvényeket megingató kétellyel a Mindenhatót. Az ima, a siratás, az átok, a vallomás, a gyónás a nyilvánvalóság szolgálatában állt. Lehet ezt úgy is mondani, hogy végső soron a rációt szolgálta. Azt a titkos, mondhatni misztikus logikát, amely máskülönben a csodák sajátja. A nyelv otthona volt az emberi élet mindennemű eseményének, palotája vagy kalyibája, ketrece vagy börtöne, egyre megy, mert nem kezdte ki a létezés észszerűségébe vetett hit fundamentumát.

Otthon lenni nem jelent mást, mint biztonságban lenni. Ha valaki jót tesz veled, arra van szavad. Ha valaki rosszat tesz veled, arra is van szavad. Van szavad a hitetlenségre, a hitre. Ki tudod mondani, az ott a hold. S ha a sors nem is, de a nyelv biztonságot adott, megóvott, képviselt. Amikor hitedben eggyé válsz az Úrral, ez az úgynevezett via unitiva, voltaképpen a nyelv természetes útja a megjelölendő dologhoz.

Ha azonban nincsen világ? A megszólalás hozzá volt kötve az emberi létezés értelméhez, lehetett az illető káromkodó kocsis vagy afféle kiművelt emberfő, mint Gál Endre vidékre száműzött költő. Akár egy barlang, melyben a vágyak, a képzelet és tapasztalat ősi lényei megbújhattak a fenyegető külvilág elől. Otthon volt a nyelv a sérülések és a fájdalmak ellen, a sors vaksága, részvétlensége és kicsinyessége ellen, oltalom volt a világ igazságtalanságával, gyarlóságával és akarnokságával szemben. A beszéd alkalmasnak tetszett arra, hogy az

ember azt érezze, kimondott szavai képviselik őt, és képviselik a sorsát. Holott semmiképpen sem volt nagyobb hatalom, mint az arany vagy a fegyver.

Nem, nem villámcsapásnyi idő alatt vált a beszéd alkalmatlanná e sokáig táplált bizalomra. Hosszú és terhes, világraszóló tragédiákkal teli folyamat volt ez, fölhasználva évszázadok, ha úgy tetszik, évezredek tapasztalatát, a technika lenyűgöző fejlődését. Sokan megkérdezték, vajon a nyelv föl volt-e készülve az emberi agy különbnél különb teremtményeire, számba vette-e őszintén az idő gyorsulását, fölkészült-e rá, képes volt-e alkalmazkodni a kifejezés, a kifejezés tartalma, a megannyi tartalmat összekötő logikai háló mind növekvő bonyolultságaira? A legégetőbb kérdés az, történhetett-e olyasmi az emberrel, ami fölszámolja a nyelv és az ember között szövődött, egyáltalán nem problémamentes, ám mégis bensőségesnek mondható relációt, hogy ezentúl valóban úgy kell élnie, hogy mindaz, amit kimond, elsuttog, kikiált, egy javíthatatlan és mindenekelőtt süket világban visszhangzik. Tulajdonképpen a hallgatásról van szó. Hogy a hallgatás sem olyan, mint régen volt. A történések nyomában járó csönd nem az a csönd. Aki csöndet mondott, az hallgatóságot föltételezett, és az élet némaságát. Életet föltételezett tehát. Ez a csönd, ami a nyelv mögé gomolygott, és ami csak növelte, növelte magát, már nem tudott törődni az élők s az elhaltak némaságával. Az ember az életében vesztette el a szavakat. Kivéve talán a legbutább zsidót, Arany Ármint. Akinek számok sorakoztak a karján, és amiket az apja, aki pedig igazán értett a számokhoz, nem értett volna. Ármin gyakran fordult az ég felé ott a barakkok között. Néma volt már az ő ege is. Nem beszélt onnan sem az Isten, se az ördög. Ő azonban beszélt. Be nem állt a szája.

*

Nos, jöjjön, kérem. Mint már közölték önökkel, fürdeni, tisztálkodni fognak. Modern körülmények, egy igazán fárasztó út után a meleg víz csobogása, a gőz tündérjátéka várja. Milyen szép csempesor. Tisztálkodni kell, az elgyötört, gyönge test vigaszra szorul, és valóban nem csoda, ennyi viszontagság között akad tetű is, fekélyes, nem gyógyuló sebek a hajlatokban. Bizony. Szükségünk van a meleg vízre. Le kell vetkőznünk, szépen, nem kell a ruhákat félteni, visszatérve megtalálják. Te kisfiú vagy, de már nem rémiszt a felnőtt, hát mit mondjak, csaknem felnőtt férfi meztelensége. Ilyen lesz a hímtagod neked is, mintha nem is a tiéd lenne. Nézd csak, mindenki mezítelen, kapkodtak a mozdulatok. Mekkora mellek, ugye. Az idősebbekéi lógnak.

Fáznak kicsit már, magukba bújnának, úgy ölelik magukat. Talán azt is érzik, valami más is van itt, mint ami ígéret volt. Hát persze. Kedvesek voltak velük. No nem nagyon, de nem ütötték őket, mint a megérkezéskor, amikor elég gyorsan kellett elhagyni a megszokott vagont, ahol azért maradt utánuk egy-két halott. Ha nem ütnek, legyél óvatosabb! A gyanakvás bizonyos körülmények között egyáltalán nem kellemetlen tulajdonság. Hiszen mégiscsak az életünkről van szó. Arról az egyetlenről, arról a meg nem ismételhetőről. No, itt álljunk meg egy pillanatra.

Ez az ajtó a mosdó, az úgynevezett tusolótér ajtaja. Nem nyikorog, ugye? Működik, olajozott. Kérdezheted, miért van ekkora retesz, ekkora pánt rajta, hát nyilván azért, hogy a tisztálkodás műveletét, ha úgy tetszik, rituáléját ne zavarja senki illetéktelen, és sehonnan, kívülről se, belülről se. Hát persze, ábránd. Mert zavarják az embert az intim dolgaiban, megzavarják. Az ember mindig zavarja az embert. Meg lehet tekinteni ugyanakkor az ajtó belső falát. Itt, ugye, adnak a tisztaságra. Úgy is mondhatnánk, a makulátlanságra. Adnak arra, hogy minden a legnagyobb rendben legyen, ne is tagadjuk, erős, szinte már szúr a fertőt-

lenítőszag, de ez is annak a bizonyítéka, hogy gondoskodnak. Hanem mi ez a sok karcolás, ügyefogyott jel, körömnyom, fognyom, de még harapásnyom is a fürdőajtó belső vasfalán? Beleharapni egy vasajtóba?! Hűha! Ez ugyan mit jelenthet, miféle szenvedélyt. Látható, de tapintsd is meg a kicsi kezeddel, az anyag felülete nem egyenletes. Sok ütés, rúgás, nyomkodás érhette a közelmúltban. Egy ajtó. Csak egy ajtó, kisfiú, és lám, mennyit tud. Mennyi erővel és akarattal volt dolga. Mennyi különös szót hallott, bentről és kintről is. Egy ajtó. Ha bezárják, sokáig nem nyitják ki. De vajon nekünk kinyitják-e. Igen, nekünk ki fogják nyitni. Fáradj ki, nem baj, ha hunyorogsz. Ez a fény. Lehetett azt gondolni, hogy nem látjuk többé, de lám, ragyog minden.

Minden.

*

Ott áll előtte, és csak lassan döbben rá, hogy kire pillog a mind vaksibb szeme. Ki se meri mondani a nevét, azt a nevet, azt a rettegett nevet. Beesett az arca, nagyon vékony. Csontsovány férfi, de a szeme most is ragyog, fáj szinte a tekintete. Közel hajol hozzá, mert a másik is megismerte, de hogy honnan, föl nem tudja fogni. Kicsoda ő, hogy csak úgy megismerik. Ráadásul itt, a világ végén. Itt a pokolban. A semmiben.

– Te vagy az, Kisarany?

– Honnan tudja? Az úr… az úr kicsoda?

– Stein Frici, te buta!

– Nem hiszem én azt. Hogy kerülne ide Stein Frici?! Ő megszökik mindenhonnan! Be akar csapni az úr!

A másik majdnem nevet, szép fekete hajába túr. Jó, akad egy-két ősz hajszál. Elhúzza a száját, igen, kétségtelenül mosolyogna, ha tudna, vigyorogna legalább, de ez már vigyor se, inkább grimasz.

– Ismerted a gróf lányát.

– Ismertem, uram – mondta a Kisarany, és lehunyta a szemét. – Elaludt. Egy ideje alszik. Már nem is fest. Gyönyörűeket festett. De már csak alszik. Mint a megmérgezett királylány.

Imbolyog a másik, mintha álmodna Karolinával. Mintha látná azt a nőt, a testét.

– Ja, ja, és azt tudod, Kisarany, miért alszik?

– Nem tudom, talán fáj neki ébren lenni.

Stein Frici sürgető mozdulatot tett, folytassa a másik, az meg már beszélt is.

– Egyszer elmentem hozzá, az apám küldött egy kosárnyi válogatott áruval, és Karolina grófkisasszony egy szélkiáltó madárról mesélt. Tudom, hogy volt. Vele meg magával is.

– Te tudod, mi lett velem?!

– Elbújt a bolondokházában, mint egy róka. És egy ázott, üres reggelen, amikor az összes félnótás fújta a lóbőrt, elvitte magát egy könyves szekér. Megmenekítette, mint egy rossz pihét. Csak azt nem értem, ide hogy keveredhetett. Épp ide! Egy ilyen okos, ravasz ember. Egy ilyen nagy bolsevik!

Frici őszintén csodálkozott.

– Szerinted én okos vagyok?

– Nálam biztosan agyafurtabb. De mondjuk butaságban hisz.

Kiabálás hallatszott, parancsszavak pattogtak, kutyák ugattak, mintha a pokol torkából, érkezett egy transzport, talán Kassáról jöttek. Vagy Karcagról. Vagy Nagyváradról. Vagy Szombathelyről. Vagy akárhonnan. Mire megérkeztek, egyformák voltak, mint millió fűszál. Ugyanúgy néztek ki. Ugyanúgy is végezték.

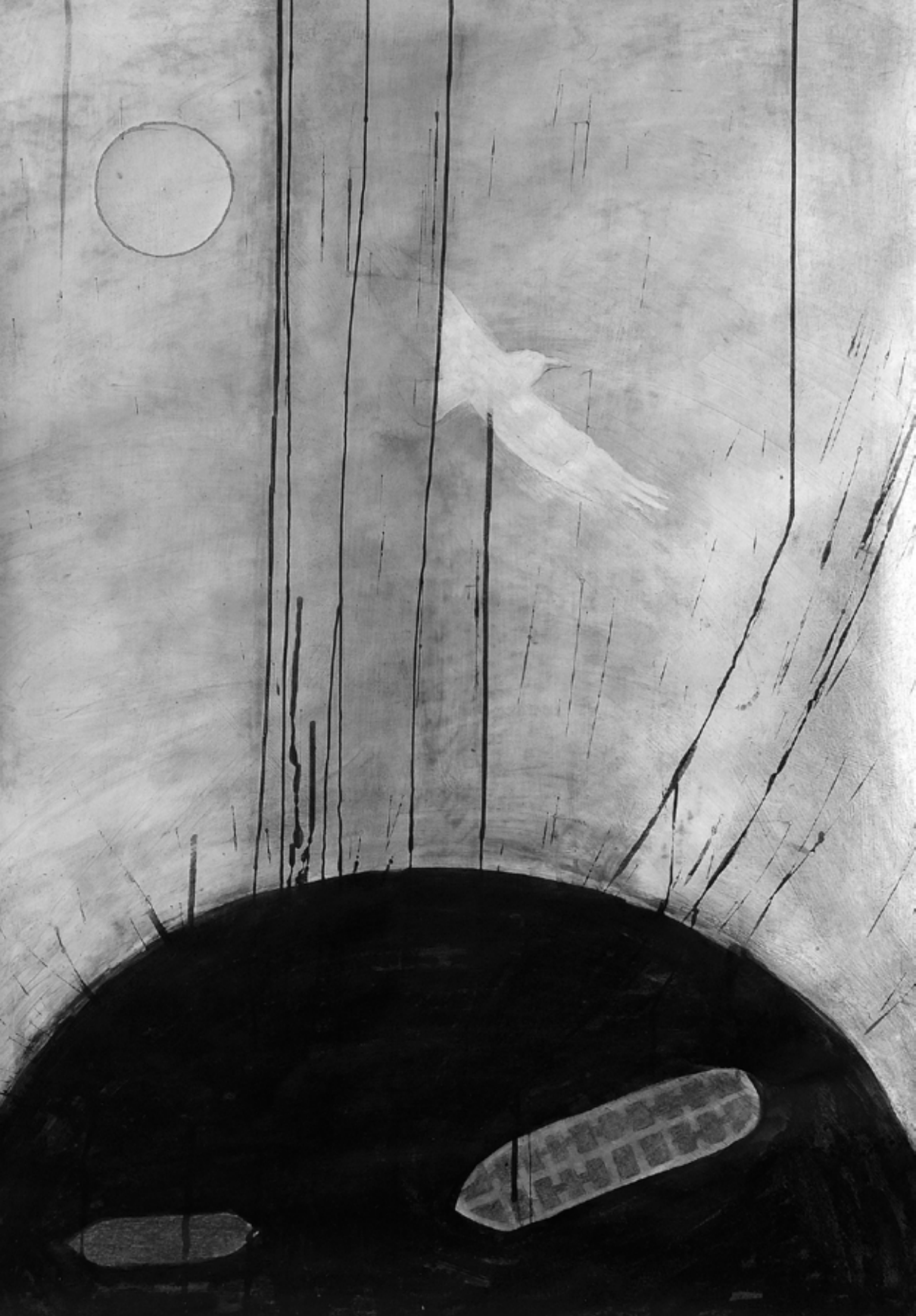

KÖTTER TAMÁS

AZ ÍGÉRET

Paul szorosan a földhöz lapulva a tekintetével követte a repülőgépeket, és csak akkor állt fel, amikor a két Sturmovik sziluettje beolvadt a szürke égboltba. Izzadt volt, és piszkos, a légnyomástól félig süket. Úgy érezte, mintha víz alatt lenne. Semmi baja sem esett, pedig biztos volt benne, hogy ezúttal golyót kap a hátába. Lesöpörte az egyenruhájára tapadt földet, egy vállrándítással megigazította magán a szerelvényét, ellenőrizte a fegyverét, és elindult az országút felé. Nehezére esett a járás, a zsíros fekete föld rátapadt a csizmájára, minden lépésért meg kellett küzdeni, a lába meg-megcsúszott a felázott talajon.

Mintha a feltámadás órája jött volna el, úgy éledezett a mező. A repülők elől az országútról szétspriccelő, fedezék híján magukat a puszta földre vető katonák és civilek sorra álltak fel, de nem mindenki. Néhányan mozdulatlanul feküdtek tovább, azok meg, akiket a sebesülésük marasztott a földön, kínjukban üvöltöttek. Egy vöröskeresztes katona járt körbe, és próbált segíteni rajtuk.

Amikor az országút betonjára lépett, Paul akkor nézett körbe. A teherautó teljesen kiégett, a sofőr még holtában is a kormánykereket szorította. A megszenesedett hulla feje apróra zsugorodott a tűzben, a szeme helyén üres lyuk tátongott. Mindenütt szétszórt csomagok, civil ruhadarabok borították a szürke betont. Egy nő, tudomást sem véve Paulról, kinyújtott karral botladozva járkált körbe-körbe, mintha vak lenne. A teherautó mögött két katona hullája feküdt, hátrább egy civilé, mellette robbanástól eldeformálódott bicikli váza. A szakállas férfi a hátán feküdt, nem látszott rajta sebhely; arcára az a fajta hitetlenkedés és döbbenet ült ki, amit Paul már olyan jól ismert. Úgy saccolta, hogy légnyomás ölhette meg. Újabb csomagok, egészen addig, míg a rügyező fáktól szegélyezett, keskeny út el nem kanyarodott. Az eldobált, szétlőtt tárgyak kirajzolták a menet hosszát. Olyan volt az egész, mintha egy csiga hagyta volna hátra nyálkás nyomát. Némelyik táskát cafatokra tépték a vadászbombázók gépágyúi, mások érintetlenül hevertek ott, ahol a gazdáik eldobták őket.

Lassan visszatért a hallása. A képekhez hangok társultak. Sebesültek jajveszékelése; kétségbeesett kiáltások, ahogy az egymást kereső emberek szólítgatják a másikat; a lángoló teherautó időnként éles, pattogó hangot adott. „A kislányom, az én szegény gyönyörű kislányom" – jajveszékelt négykézláb egy asszony egy tíz év körüli gyerek élettelen teste felett.

– Rohadékok – nézett fel az üres égre Paul.

Az őrmester, szakaszának néhány megmaradt katonájával, hajnalban egy erdei ösvényről kikanyarodva találkozott a civilek oszlopával.

Ez is egyike volt a sok száz menekültcsapatnak, amelyek az orosz előretörés hírére indultak el nyugat felé. Jobbára nők, gyerekek és öregek alkották, de – hasonlóan Paul csapatához – időről időre elkóborolt, alakulatuktól elszakadt katonák is csatlakoztak hozzájuk.

Az oroszok négy napja majd négyszáz kilométer szélességben támadást indítottak, és hamarosan át is törték a frontot. A fő erőik Berlin irányában nyomultak előre, míg mások északnak fordultak, hogy elvágják és bekerítsék a Kelet-Poroszországot védő német csapatokat. Paul egységét ezekben a harcokban morzsolták fel Konyev harckocsijai. Az ezred előbb minden összeköttetés nélkül harcoló zászlóaljakra esett szét, aztán azokat is szétverték, hogy végül a kis harci csoportokba tömörült túlélőket magával ragadja a menekülők áradata. Paul és maradék csapatának útja napokon át erdőkön, lebombázott vagy elhagyott falvakon át vitt, istállókban az állatok helyén vagy a puszta földön aludtak, azt ettek, amit az üres tanyákon találtak, és valahányszor kitették a lábukat az erdőből, az orosz vadászgépek azonnal lecsaptak rájuk.

Paul elindult az országúton nyugat felé. Az emberei szó nélkül csatlakoztak hozzá. Amikor, mintegy búcsúzásként a gyászos helytől, hátrapillantott, látta, hogy a civilek is visszatérnek az országútra, és bár tisztes távolból, követni kezdik őket. Kétoldalt csendes, szótlan mezők szegélyezték az útjukat, a távolban álmos tanyák körvonalai sejlettek fel, a levegő friss volt, de feszültséggel terhes. Mindenki az eget kémlelte, de az orosz vadászgépek nem tértek vissza, talán máshol akadt dolguk. Napnyugtakor a távolban megpillantották egy falu méltóságteljes templomának tornyát.

A főtéren civil ruhás, vörös karszalagos, Mauser puskát szorongató volkssturmosok álltak. Néhányan kitűzték a nagy háborúban kapott kitüntetéseiket. Hajlott hátú, görbe lábú, sűrűn barázdált arcú, idős férfiak voltak valamennyien. Idegesen pislogtak, és ahogy a házaikból kileső lakosok, ők sem akarták elhinni, hogy végül hozzájuk is eljutott a háború. A mellékjük rendelt tábori csendőröket is elhagyta a rájuk máskor oly jellemző hideg magabiztosság, Paul kérdéseire csak a vállukat vonogatták. Fogalmuk sincs, hogy merre vagy milyen messze van a front, mondták. Lerítt róluk, hogy szeretnének máshol lenni.

Hamarosan előkerült a falu polgármestere. A fekete öltönyös, bajszos férfi az oroszokról és Paul csapatának szándékairól érdeklődött.

– Éjszakára itt maradunk – nézett körbe Paul. A füstölő kéményű házak puha ággyal, meleg étellel csalogattak, és az őrmester képtelen volt ellenállni a csábításnak. Fáradt volt, és éhes, ahogy mindenki más is körülötte.

– Természetesen, katona urak – hajolt meg a polgármester. – Örömmel látjuk önöket – mutatott körbe a házakon.

Paul a főtér egyik házát választotta. A takaros épületben egy asszony lakott hatévesforma fiával. A nő fiatal arcát szomorúság és aggodalom sápasztotta, lassan, enerváltan mozgott, mintha mázsás súlyt cipelne. Elzának hívták.

– Kaphatok forró vizet? – kérdezte Paul, miután a puskáját a szoba sarkába támasztotta, és mellé tette a felszerelését.

– Természetesen – intett a nő a gyereknek, aki rögtön feltett egy fazekat a kályhára, mialatt ő bevezette az őrmestert egy kis szobába. Paul lehúzta a csizmáját, fehérneműre vetkőzött, és elnyúlt az ágyon. Rövid szendergéséből Elza ébresztette: szappannal, a karján törölközővel és egy nagy lavórral tért vissza, amelyben forró víz gőzölgött.

– Mosakodjon meg – mondta. – Addig összeütök valami ennivalót.

A forró víz szinte perzselte a bőrét, de nem bánta, mert kellemesen ellazította az izmait. Hetek óta nem volt része ilyen élvezetekben. A tisztaság érzésétől új erőre kapott. Magára csavarta a törölközőt, kiment a konyhába, és leült a gyerek mellé az asztalhoz. Csak most

nézett körül igazán. A falakon a szentek képei mellett egy vadászjelenetet ábrázoló olajkép lógott. Az asztalon és a négy széken kívül egyetlen bútordarab, egy faragott tálaló volt még a helyiségben, rajta egy egyenruhás férfi bekeretezett fényképe állt.

– Jobban van? – kérdezte a tűzhelynél foglalatoskodó Elza.

– Köszönöm – biccentett. – A forró víz csodákat tett.

– Örülök neki.

– Bezsírozzam a csizmádat? – fordult Paulhoz a gyerek.

A nő hátranézett, és beleegyezően elmosolyodott, de könnyben úszó szeme fájdalomról és félelemről árulkodott.

– Az apámnak ugyanilyen csizmája van – mondta a gyerek.

Paul megcirógatta a fejét, amikor elment mellette. Az anyja összeszorított ajakkal figyelte, ahogy kezében Paul csizmájával kirobog a szobából, aztán gőzölgő levest, kenyeret és margarint tett az őrmester elé.

– A férjem – bökött a fejével a bekeretezett fénykép felé – két hónapja esett el… nem, ő nem tudja – nézett a kamra felé, ahol a fia az őrmester csizmáját pucolta. – Mi lesz velünk – próbálta elfojtani a zokogását –, ha ideérnek az oroszok!

Paul letette a kanalat, eltolta magától a tányért, átnyúlt az asztalon, és megfogta a nő kezét, s bár maga sem hitt benne, ezt mondta:

– Nyugodjon meg, meg fogjuk állítani őket, soha nem fognak ideérni.

Az ajtó nesze ébresztette fel. Nem úgy ébredt, mint a civilek általában, álmosan, kábán. A résnyire szűkült szemű, mindig veszélyt szimatoló vadállatok ébersége járta át, a pisztolya felé kúszott a keze, de aztán a kintről beszűrődő fényben felismerte a háziasszony alakját. Elza hálóingben volt, és gyertyát tartott a kezében.

– Paul – suttogta a nő.

– Igen?

– Bejöhetek?

– Persze.

A nő leült az ágy szélére, és megfogta az őrmester kezét.

– Te reszketsz.

– Két napja nem aludtam.

– Gyere, hadd öleljelek át – mondta, és már siklott is be a takaró alá.

Paul úgy érezte, mintha áramütés futott volna végig a testén.

– Elza, én nagyon régóta nem voltam nővel.

– Nem érdekel.

Nehezen élvezett el; ahogy Elza, úgy ő sem tudta kiverni a fejéből az oroszokat. Pontosan tudta, mire képesek. Galíciában, egy ellentámadás során találkozott először a barbárságukkal. Egy apró, ehhez hasonló falut foglaltak vissza tőlük. Egyetlen éjszaka elég volt nekik, hogy kiőrjöngjék magukat: nem válogattak, gyereklány vagy idős asszony, egyre ment nekik. A halottakat a polgármesteri hivatalba gyűjtötték össze, fehér lepedővel takarták le a testüket, csak a fejük látszott. Egyáltalán nem úgy néztek ki, mint akikért hirtelen jött el a halál, a vonásaik határtalan rémületről és kínról árulkodtak. Az életben maradtak üveges tekintettel bámultak maguk elé, és a német egyenruha sem nyugtatta meg őket. Ezek a képek azóta is kísértették.

Amikor végre sikerült elélveznie, minden tagjából kiszállt az erő. Cigarettára gyújtott, és belebámult a sötétbe.

– Paul! – Olyan volt Elza hangja, mintha egy szellem szólítgatná.
– Igen?
– Ígérd meg, ha ideérnek az oroszok, nem hagysz itt bennünket!
– Nem lesz semmi baj.
– Ígérd meg, hogy akármi történik, kijuttatsz bennünket innen! – erősködött tovább a nő.
– Mégis hova akarsz menni?
Az őrmester már rég nem hitt benne, hogy létezik olyan hely az országban, ahova az oroszok előbb vagy utóbb ne jutnának el.
– Nyugatra – felelte a nő. – A szüleim Bréma mellett élnek, gazdálkodók. Ott biztonságban leszünk.
– Az jó messze van.
– Nagyon kérlek, ne hagyj cserben bennünket…
– Megteszem, amit tudok… – mondta, de érezte a nő lélegzetén, hogy ez nem lesz neki elég. Lehunyta a szemét, úgy mondta ki: – Szavamat adom.

Kiáltások ébresztették:
– Az oroszok! Itt vannak az oroszok!
A tiszta szoba, a hófehér takaró látványa egy pillanatra megzavarta, de aztán gyorsan eszébe jutott, hol is van. Magára kapkodta a ruháit, a felszerelését, magához vette a puskáját.
– Paul, az oroszok! Itt vannak az oroszok!
Elza már a gyereket öltöztette a nappaliban.
– Hány óra van?
– Hajnali négy… most mit csináljunk?!
– Maradjatok együtt… a legfontosabb, hogy ne szakadjatok el egymástól – nyugtatta a nőt, miközben csőre töltötte a fegyverét.
– Gyerünk!
Kiléptek a házból a fejvesztett tolongásba. Paul emberei a főtéren gyülekeztek, a polgármester kigombolt zakóban, fedetlen fővel a volkssturmosok segítségével kifelé terelte a tömeget a faluból.
– Fegyelmezetten… fogadjanak szót a hatóságoknak! A katonák megvédenek bennünket! – nyugtatta a kétségbeesett embereket. Az utcák zsúfolásig voltak nőkkel, gyerekekkel és öregekkel. Többen biciklin próbáltak menekülni, mások kézikocsikra pakolták a legszükségesebb holmikat, és most minden erejüket megfeszítve húzták őket; néhány régi teherautó járó motorral várakozott, füstfelhőbe burkolva az utcát. Az egyik platójáról egy volkssturmos a nőket és gyerekeket szólította a kocsikhoz.
– Paul – ragadta meg Elza az őrmester karját. – Most mi lesz velünk, mit csináljunk?!
– Figyeljetek egymásra! Menjetek a teherautókhoz! Igyekezzetek feljutni valamelyikre.
– És te?!
– Nekem csatlakoznom kell az embereimhez, hogy megvédhessünk benneteket, amíg biztos távolságba nem kerültök.
Már a lárma ellenére is hallatszott a lánctalpak fémes csikorgása.
– Sok szerencsét! Induljatok! – kiáltott rá Paul a nőre, aztán az emberei felé vette az irányt.

Az égő páncélosok nappali világosságba vonták a falut, körülöttük földszínű egyenruhát viselő orosz gyalogosok hullái feküdtek. A páncélos szörnyek közül kettőt Paul csapata

még időben megállított, de a harmadik egészen a főtér torkolatáig jutott. Mielőtt a sötétségbe sisteregve fényes eret vágó páncélököl becsapódott volna a tornyába, a nyolcvanöt milliméteres ágyújából kilőtt repeszgránát és a héthatvankettes géppuskái szörnyű pusztítást végeztek a főtéren tolongó tömegben.

Paul, mintha alvók között járna, olyan óvatosan lépkedett a derengő félhomályban a szétlőtt, megégett testek és a szétszórt csomagok között. Egy magányos katonai bakancsból láb csonkja állt ki; halott férfi támaszkodott az egyik ház falának, az arca nyugodt és békés volt, mintha aludna; akik a hátukon feküdtek, döbbent tekintettel bámultak az égre; „hogy történhetett meg ez velünk?" – ezt olvasta ki az arckifejezésükből. Sebesültek nyögése, káromkodás törte meg a hirtelen beállt csendet, és égett emberi hús hányingerkeltő bűze töltötte meg a levegőt.

Akik ép bőrrel megúszták a támadást, lassan feltápászkodtak a hullák közül, előbújtak a házakból, hogy folytassák golgotajárásukat. Paul az egyik teherautó mögött találta meg Elzát, épp a volkssturmossal perelt.

– Kérem… nagyon kérem…

– Sajnálom, de nem szállhat fel vele – mondta a tömött bajszos, barázdált arcú férfi.

Azok a nők, akik már feljutottak a teherautóra, elborzadt tekintettel néztek le Elzára. Mások, akik még a sorukra vártak, türelmetlenül sürgették a nőt, hogy ne vitatkozzon tovább, és másszon fel végre a kocsira.

– Mi folyik itt?! – tört utat magának a vállával a tömegben Paul.

Elza az ölében tartotta a fiát, zokogás rázta. Az őrmester azonnal felismerte a gyerek arcán a halál összetéveszthetetlen sápadtságát.

– Nem hozhatja fel a gyereket a kocsira – mondta a volkssturmos magyarázatul a helyzetre, amire a többi nő hangos helyeslésbe kezdett, de az őrmester egy karmozdulattal elhallgattatta őket.

– Paul! – ragadta meg a nő az őrmester karját. – Az istenre kérlek, segíts! Nem tudom itt hagyni temetetlenül. Képtelen vagyok rá.

– Elza! – rázta meg a vállánál fogva a nőt az őrmester. – Halott. Sajnálom, de ő halott.

– A szavadat adtad! – tépte ki magát a férfi kezéből. – Emlékszel?! A szavadat adtad, hogy kijuttatsz bennünket innen.

– Mégis hova akarod vinni?

– Nyugatra, a szüleimhez – felelte a nő. – Ott velem együtt jó helyen lesz.

– Menjünk már! – kiáltotta el magát valaki.

– Ez megőrült… – így egy másik hang, mire azonnal kitört a zűrzavar. Néhányan az oroszokat emlegették, és azt követelték, hogy azonnal induljanak el, mások a gyereküket magukhoz szorítva hisztérikus sírásba kezdtek. A tömeg még közelebb nyomult a teherautó hátuljához, összepréselve Pault, Elzát és a halott gyereket. Az őrmester beleremegett a nő tekintetébe. Minden erejére szüksége volt, hogy felemelje a fegyvert tartó kezét.

Elég volt egy sorozat a levegőbe, hogy mindenki elhallgasson, majd egy intés, és a tömeg néhány lépést elhátrált tőlük.

A volkssturmos kérdőn nézett rá, ő pedig biccentett.

Megvárta, amíg a menekülők oszlopát elnyeli a távolban feketéllő erdő, és azután indult el az ágyúlövések sebezte házak közt. Keresztülvágott az üres falun, ahol már csak az utcákon heverő hullák vártak az oroszokra, és az emberei, akik a kiégett páncélosoknál gyülekeztek.

MAJOROS SÁNDOR

A REPESZDARAB

A jugoszláv polgárháború egyik le sem jegyzett csetepatéjában J. alattomos sebesülést szedett össze. A szlavóniai front akkor már megmerevedett, és bár mindkét oldalon próbálkoztak kisebb akciókkal, a szerbek és a horvátok is inkább csak bosszantották egymást. Egyszerű erőfitogtatás volt az is, amikor a senki földjén lábon maradt kukorica mögül, a Duna árterületét lezáró töltésről egy M–80-as minden éjjel megsorozta a horvátok állásait. Állandó feszültségben tartotta J.-t és csapatát, mert még csak vissza sem lőhettek. A golyók a ballisztika szabályai szerint lágy ívű röppályát megtéve pontosan oda csapódtak, ahol J.-ék tartották a pozíciójukat, és mert az M–80-as a helyét folyton változtatta, csak úgy iktathatták ki, ha közel férkőznek hozzá.

November közepe volt, a kukorica már csontszáraz, és a legkisebb mozdulattól is hatalmas zajt kelt, de ha fúj a szél, egybefüggően zúg és recseg. Ilyenkor észrevétlenül át lehet kelni rajta. A tervet ennek megfelelően nem is bonyolították túl: amikor feltámad a szél, úgy éjjel kettő és három között, egy kisebb csapattal nekivágnak a kukoricaföldnek, és a töltés fedezékéből oldalba trafálják az M–80-ast egy RPG-vel, aztán spuri vissza, amilyen gyorsan csak lehet.

J.-nek ekkor már több tucat akció volt a bevetési listáján. Néhányszor meg is sebesült, de ezek csak apró sérülések voltak, leszámítva azt az esetet, amikor átlőtték a bal alkarját. A golyó szerencsére nem ért csontot, így nagyjából két hét alatt rendbe jött. Ha a seb tiszta marad, és ha a lövedékkel nem kerül be a testbe ruhafoszlány vagy egyéb szennyeződés, nincs baj. A puskagolyó alapjában véve humánus eszköz, mert úgy szalad át a lágy részeken, ahogy a gyorsvonat a tanyasi megállón. Kell hozzá egy kis mázli is, például hogy elkerülje az epehólyagot meg a lépet, nem beszélve a fontosabb szervekről, mert akkor a szervezet sokkot kap, és az már fél halál.

A diverzáns alakulatot J. képezte ki, és ő is vezette minden akcióban. Jó parancsnok volt, az emberei szerették, és elismerték a tudását, amit még az idegenlégióban szedett össze. Ott tanulta meg, hogy a siker leginkább az emberek kiválasztásán múlik. Az M–80-as ellen azokat gyűjtötte maga köré, akik éjszakai harci tapasztalattal rendelkeztek, és képesek voltak önállóan cselekedni, ha úgy hozta a helyzet. Egyvalamivel viszont nem számolt: a harmat föláztatta a talajt, ami akár az olvadt szurok, hatalmas tömbökben ragadt a bakancsukra. Másfél kilométer jó időben nem távolság, de akkor éjjel hosszabbnak tűnt, mint a maraton.

A tervezettnél így jóval később érték el a töltést, amelyről – róluk mit sem sejtve – ugatós, rövid sorozatokat adott le a csetnikek 20 milliméteres toronygéppuskája. Már a katonák hangját is hallották, amikor egy utolsó, rövid pihenőre lehasaltak a töltés mellé. Alighanem ez mentette meg az életüket, mert ebben a pillanatban hatalmas dörrenéssel fölrobbant mögöttük egy akna. Az M–80-as azonnal reagált: egyetlen hosszú sorozattal az egész tárat belelőtte a kukoricásba, aztán sietve elkotródott.

Régi igazság, hogy az ellenség ugyanúgy fél, mint mi. Ha kúszva közeledünk hozzá, és egyszer csak azt látjuk, hogy előttünk úgy húsz-harminc centire kis fűcsomókat dobálnak ki a földből a golyók, nem szabad megállnunk, mert ez fölbátorítja a lövöldözőt. Ha nem félne, megvárná, hogy közelebb érjünk, és simán leszedne bennünket. De kapkod, és közben reszket a keze, ezért ha tovább mászunk, azt fogja hinni, vannak velünk mások is, akiket nem lát, így aztán pánikba esik. Ez afféle harctéri pszichológia. A csetnikek tudták, hogy valami miatt működésbe lépett egy botlóakna, ami elvileg harcképtelenné is tehette az ellenséget, de ha sokan vannak, ez nem fogja őket megállítani. Katonailag az volt a legokosabb, ha a lehető leggyorsabban visszavonulnak.

J. ekkor vette észre, hogy megsebesült. Mivel hason feküdt, a repeszek a bakancsa talpán át a jobb lábfejébe mélyedtek. A többiek is beszedtek néhány darabot, de mindenki a saját lábán ment vissza az állásába. J.-t viszont ketten cipelték, mert nem bírt járni. Hamar rájöttek arra is, hogy miért buktak le: amikor egyikük letette a földre az RPG-t, lenyomta vele az aknát működésbe hozó zsinórt. Fatális véletlen volt, az pedig szinte a csodával határos, hogy senki nem hagyta ott a fogát. Ebben az is közrejátszhatott, hogy akkor már az RPG-s kivételével mindannyian hasaltak, ő pedig vagy fél tucat repeszt kapott a hátizsákjába, mégis karcolás nélkül megúszta.

Az ember lábfeje csontok, idegek és izmok bonyolult hálózata, úgyhogy ha a katona ezen a testrészén sérül meg, tábori körülmények között lehetetlen ellátni. J.-t az eszéki kórházba vitték, ahol egy nagyobb és két közepes szilánkot operáltak ki a talpából, egy gombostűfej-méretűt pedig benne hagytak. Az orvos szerint ez olyan mélyen volt, hogy az eltávolítása több galibát okozott volna, mint hasznot. Azzal vigasztalta J.-t, hogy rengetegen élnek repeszdarabokkal a testükben, mert azok idővel betokozódnak, és békén hagyják az immunrendszert, bár mint idegen testek azért okozhatnak kellemetlenségeket. J. tudta, mit ért ez alatt: a repeszek nem maradnak meg úgy a helyükön, mint a fogtömés, hanem ide-oda vándorolnak. A légióban hallott egy mesét, hogy valakit mellbe lőttek, és mert a golyó közel került a szívéhez, nem lehetett műteni. Évtizedekkel később ennek az embernek egyszer csak nőni kezdett egy dudor a szájában, amiből szép lassan kibukkant az a bizonyos puskagolyó, és lett belőle egy fog. Ezzel a rézköpenyes ólomfoggal rágott egészen addig, amíg meg nem halt.

Kicsi az esély rá, hogy ez meg is történt, de a repeszek vándorlása kérlelhetetlen valóság. Az izomkötegek lassan, észrevétlenül ide-oda taszigálják a betokosodott darabokat. A mélyen ülő, nagyobb szilánkokkal nincs baj, de ez a pirinyó, ami a talpában maradt, hamar pokollá tette J. életét. Minden lépésnél megnyomott valami ideget, és ilyenkor mintha kést szúrtak volna a talpába. Szégyenszemre fájdalomcsillapítót kellett szednie, pedig azt a puhányok ajzószerének tartotta.

Ebben az állapotában szó sem lehetett róla, hogy részt vegyen a téli akciókban, amikor pedig a Szlavónia visszafoglalásáért indított offenzíva megkezdődött, és kiderült, hogy a csoportot áthelyezik a boszniai, hegyvidékes hadszíntérre, J. három és fél év szolgálat után kérte a rokkantnyugdíjazását.

Bácskai magyarként harcolt a horvát oldalon, ezért szó sem lehetett arról, hogy visszamenjen szerbiai szülőfalujába, de mert pénze volt bőven – elvégre a háború a szerzésről is szól, nemcsak a hősiességről –, úgy gondolta: Magyarországon próbál szerencsét. Vett egy tanyát az Alföldön, és körbeültette gyümölcsfákkal. Azt tervezte, élete hátralévő részében almát fog termeszteni nagyüzemi módon, ám ahogy az lenni szokott, a harctéri magabiztosság egyértelmű bizonytalansággá változott az üzleti életben. A tekintélyes vagyon hamar a töredékére apadt, és J. minden egyes kudarc után valami furcsa változást vett észre a testében. Amikor a gyümölcsöst végül a valódi értéke töredékéért eladta, a talpában megszűnt a repeszdarab okozta kínzó hasogatás, ámde ezzel egy időben fájni kezdett a térde. Megröntgeneztette magát, és bár a felvételen nem látszott semmi, J. teljesen biztos volt benne, hogy a repesz okozza a kellemetlenséget.

Eközben a polgárháború a daytoni békekötéssel véget ért, és mindkét oldalon számtalan puskaporszaghoz szokott veterán maradt munka nélkül. Ezek a fiatalok csak ahhoz értettek, hogyan lehet a leggyorsabban, legegyszerűbben elvenni mások életét, és most munkát, megélhetést kellett keresniük. Megházasodtak, családot alapítottak, de hamar rá kellett jönniük, hogy nem hagyja őket békén a múlt. Az éjszakák kibírhatatlanul hosszúk, a nappalok meg bántón eseménytelenek voltak nekik, nem csoda hát, hogy minden görcsös próbálkozás, minden családalapítási szándék ellenére is hamar egyedül maradnak, és keresni kezdik a régi bajtársakat.

J.-nél is egyre többször jelentek meg a régi harcostársak. Iszogattak, anekdotáztak, felidézték a régi kalandokat, és próbáltak megoldást keresni erre a különleges, békebeli helyzetre. Amikor golyók röpködnek az ember feje körül, mindig tudja, mit kell tennie. Hasznos tudás például az, hogy csak a harminc centinél közelebb elsuhanó golyó hangja hallható, és hogy a senki földjére nem érdemes kimenni vizelni, mert úgy járhat, mint az a cimborájuk, akit a saját tankelhárító aknájuk tépett darabokra. Háborúban megszámlálhatatlan ilyen tapasztalat segíti a tájékozódást, de a béke, a civil élet megismerhetetlen. Nem maradt más, mint megkerülni az értelmetlenül bonyolult törvényeket, és saját módszerekkel keresni a boldogulás útját.

J. és veteráncsapata az éjszakák nagy részét kocsiban ülve töltötte. Úgy barangoltak a néptelen utcákon, mintha járőröznének. De hogy ezek a mászkálások ne múljanak el tét nélkül, valamilyen módon mindig a haszonszerzés elvét követték: csempészés vagy egy későbbi helyzetben anyagilag is hasznosítható megfigyelés, leskelődés lett a legfőbb elfoglaltságuk, ami egyre inkább áttevődött a bűn harcmezejére. Alkalmanként fölfeszítettek néhány zárat, levágtak pár lakatot, és magukhoz vettek ezt-azt. J.-t mindez ugyanazzal a határozott, boldog érzéssel töltötte el, amit bevetés idején érez a hivatásos katona, ám az a bizonyos repeszdarab egyre több kellemetlenséget okozott neki. Meglepődve vette észre, hogy a térdében elfoglalt pozícióját egyszer csak föladta, és magasabb szintre költözött. J.-nek ez idő tájt ülőideggondjai támadtak, amit az orvostudomány repesz nélkül sem képes egykönnyen megoldani, ám ezzel az istenátkával szinte borítékolhatja a kudarcot. A CT immár egyértelműen a repeszvándorlás gyanúját igazolta, mert tévedhetetlenül megmutatta, hogy az a kicsiny fekete pont kétségtelenül létezik, viszont a helyzeténél fogva éppen úgy elérhetetlen, ahogy az M–80-as volt a kukoricatábla mögött.

A hivatásos katona sohasem a haláltól fél, hanem a kiszolgáltatottságtól. J. az első sebesülését a légióban szedte össze, amikor egy megállított fegyvercsempész-karaván váratlanul rájuk támadt. Akkor a sípcsontját találta el egy golyó, és bár a törést csak sínnel lehetett

helyrehozni, néhány hónap után teljesen felépült, és folytathatta a szolgálatot. Ez a repeszdarab viszont megajándékozta egy olyan adománnyal, amitől mindenki retteg. Itt nem működött az a technika, ami a légióban, hogy a sebesülése után beszúrt a combjába egy ampulla morfiumot, és utána szinte közömbösen várta a mentőhelikoptert. Most ezzel az átokkal folyamatosan harcolnia kellett.

Bármennyire is restellte, J. kénytelen volt otthagyni a veteránok bandáját, amelyre nem sokkal ezután lecsapott a rendőrség. A nyomozás természetesen J.-t is érintette, de nem találtak rá nézve terhelő bizonyítékot, így némi huzavona, vizsgálati fogság után fölmentették. A repesz ezt úgy ünnepelte meg, hogy áttette a székhelyét a gerince mellé.

Ha eddig szenvedett, most a kínok kínját élte át. Sem ülni, sem feküdni nem tudott, mert az a cudar olyan idegszálat támadott, ami gyakorlatilag az egész altestét irányította. Ha nem fájt a dereka, akkor zsibbadt a lába, de gyakoribb volt az, hogy zsibbadt a lába, meg a dereka is fájt egyszerre. Alaposan utánajárt a lehetséges megoldásnak, és a sok specialista végül arra a megállapításra jutott, hogy a betegsége ugyan műthető, de fennáll a veszély, hogy esetleg tolószékbe kényszerül. Növelte a bajt, hogy a cimborái ekkor már biztosra vették: ő buktatta le a bandát, és a repeszdarab csupán ürügy volt arra, hogy idejében leléphessen.

A maradék pénzét ekkor egy városi lakásba fektette, mert urbánus környezetben mégiscsak könnyebb elrejtőzni, mint a nyílt rónaságon. Valahol igaza is lett, bár a küzdelem azért nem veszett ki az életéből: a repeszdarab újból pozíciót váltott, most a nyaka környékén vett célba egy pontot, amitől J. folyton szédült. Az orvosok szerint ezt akár meszesedés is okozhatta, sőt: egybehangzó vélemények szerint a felvételeken látszó piciny fekete pötty egyértelműen erre utalt.

A csalódott és kiábrándult J. ekkor elhatározta, hogy fölkutatja azt az orvost, aki a sebesülése után megműtötte. Ha valaki, hát akkor ő pontos diagnózist adhatott, mert katonaorvos volt, telis-tele idevágó tapasztalatokkal. Sajnos a doki nevét elfelejtette, viszont tudta, hogy ő kezelte azt a fejlövéses bajtársát is, akit a homlokán talált el egy mesterlövész, éspedig úgy, hogy a golyó a katona tarkóján távozott. A két agyfélteke között van egy üres csatorna, amelyet nem szőnek át létfontosságú ér- és ideghálózatok, és a lövedék ezen száguldott keresztül. A katonaorvos ezt a sebesültet teljesen meggyógyította, úgyhogy megvolt rá minden esély, hogy egy nyaki gerincvelő közelébe tévedt repeszdarabbal is tud majd valamit kezdeni.

De az utazásra még így is nehezen szánta el magát. Abban reménykedett, hogy ha eléggé határozott marad, ha nem ijed meg a kipöckölt fűcsomóktól, az ellenség majd meggondolja magát, és visszavonul. Sohasem szabad betojni, mert akkor kampec. Ehhez tartotta magát J. is, de a fémdarab egy jottányit sem mozdult, vagy ha mégis, azok éppen olyan próbálkozások voltak, mint a szlavóniai harctéren, amikor látatlanban lőtték egymást. A repeszdarab kibújt egy csipetnyit, aztán amikor J. már elhitte, hogy megszabadult tőle, visszafordult, és megint elbarikádozta magát.

Csak az eszéki szakértő húzhatta ki ebből a helyzetből, de ki tudja, él-e még az a katonaorvos egyáltalán? Könnyen lehet, hogy a béke megkötése után ő is külföldre távozott, és mert abban a kavarodásban J. a zárójelentését is elvesztette, csak az esetét ismerők segítségével juthatott a nyomára. Csakhogy Horvátország most már idegen és veszélyes tereppé vált számára, mert amióta elterjedt a hír, hogy Magyarországon rendőrségi ügybe keveredett, az ottani belbiztonságiak is szaglásztak utána. J.-nek viszont semmilyen gondot

nem okozott átkelni a zöldhatáron, úgyhogy egy ilyen út megtétele kizárólag azon múlt, van-e értelme az orvos után faggatózni.

A régiek közül mostanra többen is magas pozícióba kerültek, és egyiküknek a telefonszáma is megvolt. Róla készült az a meglehetősen kompromittáló fotó, amikor az ellenség egyik őrállását elfoglalva lelőttek egy csetniket, és amíg J. néhány emberével a menekülőket üldözte, a csoport hátrahagyott része ezt a hullát szépen lefejezte. Visszatérve úgy találta meg őket, hogy söröztek, óbégattak, előttük meg ott hevert a lemetszett fejű hulla. Na fiúk, mondta J., álljatok szépen sorba, hadd csináljak rólatok egy emlékképet ezzel a trófeával. Az ötlet mindenkinek tetszett. A hullát keresztbe fektették, a fejét meg szépen visszaillesztették, a beavatkozás szinte nem is látszott. J. ez után kattintott, és már akkor is tudta, hogy ez egyszer még jól jöhet. De abban tévedett, hogy az időközben országos hírű politikussá avanzsált harcostársát ez az epizód majd zavarni fogja. Emlékezett is rá, azonban szemernyit sem érezte magát kényelmetlenül, elvégre a háborúban ennél vadabb dolgok is megtörténnek. Amikor J. felhívta, és előadta a kérését, kerek perec kijelentette, hogy a doktorra ugyan emlékszik, de nem hiszi, hogy ott maradt az eszéki kórházban. Azt viszont J. ne várja el, hogy akár csak a kisujját is megmozdítja az érdekében, mert bár a felelősségre vonást megúszta, nyílt titok, hogy abban a magyarországi bandázásban ő sem volt ártatlan. Húzza meg magát, és ne keressen kapcsolatot a volt bajtársaival, ha nem akar magának kellemetlenséget.

J. ekkor értette meg, hogy ezen a fronton teljesen egyedül maradt. Ám egy profi soha nem adja meg magát. Fogságra, kegyelemre, genfi egyezményre vagy ENSZ-alapokmányra nem érdemes játszani, mert az maga a kiszolgáltatottság. Nem a kínzástól félt, hanem hogy elveszíti a tartását, mert az a legrosszabb, ami egy katonával megeshet. Mindegy, hogy háborúban vagy békében kerül ilyen helyzetbe, ez már maga a pokol. Azonban ennél a repesznél kitartóbb, ügyesebb és alattomosabb ellenséggel még nem találkozott. Hiába ragaszkodik cövekmereven ahhoz az elvhez, hogy aki velünk szemben áll, azt nem gyűlölni, hanem szeretni kell, mert csak így tudjuk őt megérteni, és így győzhetjük le, ugyan mi szeretnivaló van egy jóformán nem is létező, minden szabályt és erkölcsiséget semmibe vevő parazitán? Csak az akaraterő áll ellent a halál kérlelhetetlen fölényének.

Az eladott tanyája mögötti dombon állt egy öreg tölgyfa. Amikor még hitt a jövőben és a nyugalmas gyarapodás lehetőségében, a katonákra jellemző óvatos realizmus jegyében elásott ott egy dobozt, amibe gondosan bezsírozva beletett egy Zastava pisztolyt meg száz töltényt. Háborús relikvia volt, de nem falra vagy vitrinbe való, hatástalanított, hanem szükség esetén használható állapotú. A dombtetőről remek kilátás nyílt hajdanvolt birtokára, amit az új tulajdonosa tehenészetté alakított, ám az akkor már közömbös J. felől akár le is rombolhatta volna. Kiásta a fa tövéből a ládát, és azzal a megelégedéssel ült be a kocsijába, hogy az évekig tartó tévelygés után végre megtalálta a helyes irányt. Forgatta, nézegette a zsírtól csillogó Zastavát, ami a szakszerű konzerválás miatt ennyi év után is tökéletes állapotban maradt.

Mintha most is ott hevert volna a töltés oldalán, amely mögött az M–80-as lassan, de egyértelmű magabiztossággal közeledett. Akik benne ültek, tisztában voltak vele, hogy csak egyetlen, magára hagyott ellenséges katona lapul a töltés túlsó oldalán, és hogy sem égen, sem földön nincsenek társai, akik kihúzhatnák a csávából. Mögötte sík a terep, amelyet kukorica borít, de ha J. fölemelkedik és futni kezd, egy rövid sorozattal leteríthetik. Ám ekkor megtörtént a csoda: amikor az M–80-as orrát már csak néhány méter választotta el

a töltéstől, a kukoricásból kilépett egy harcos, és RPG-vel odapörkölt egyet. A rakéta célt tévesztett, de az M–80-as azonnal hátramenetbe kapcsolt, és amilyen gyorsan csak tudott, visszahúzódott a távoli dombok közé. J. akkor ezzel a hihetetlen fordulattal megmenekült, de néhány hónappal később ugyanez a gyalogsági jármű sodorta bele a repeszdarabbal folytatott küzdelembe.

Most mégis őrült, részegítő boldogság áradt szét benne, mert a gonosz nem sejtette, mi készül ellene. Továbbra is magabiztosan trónolt a helyén, és mögötte mint szövetséges ott sorakozott az idők végtelensége. De J. akkor már tévedhetetlenül tudta, hogy ez csak illúzió, és hogy néhány pillanat múlva minden a helyére kerül.

A pisztoly markolata iszamlós volt a zsírtól, mégsem csúszott ki a kezéből.

AZ IDŐN KÍVÜL

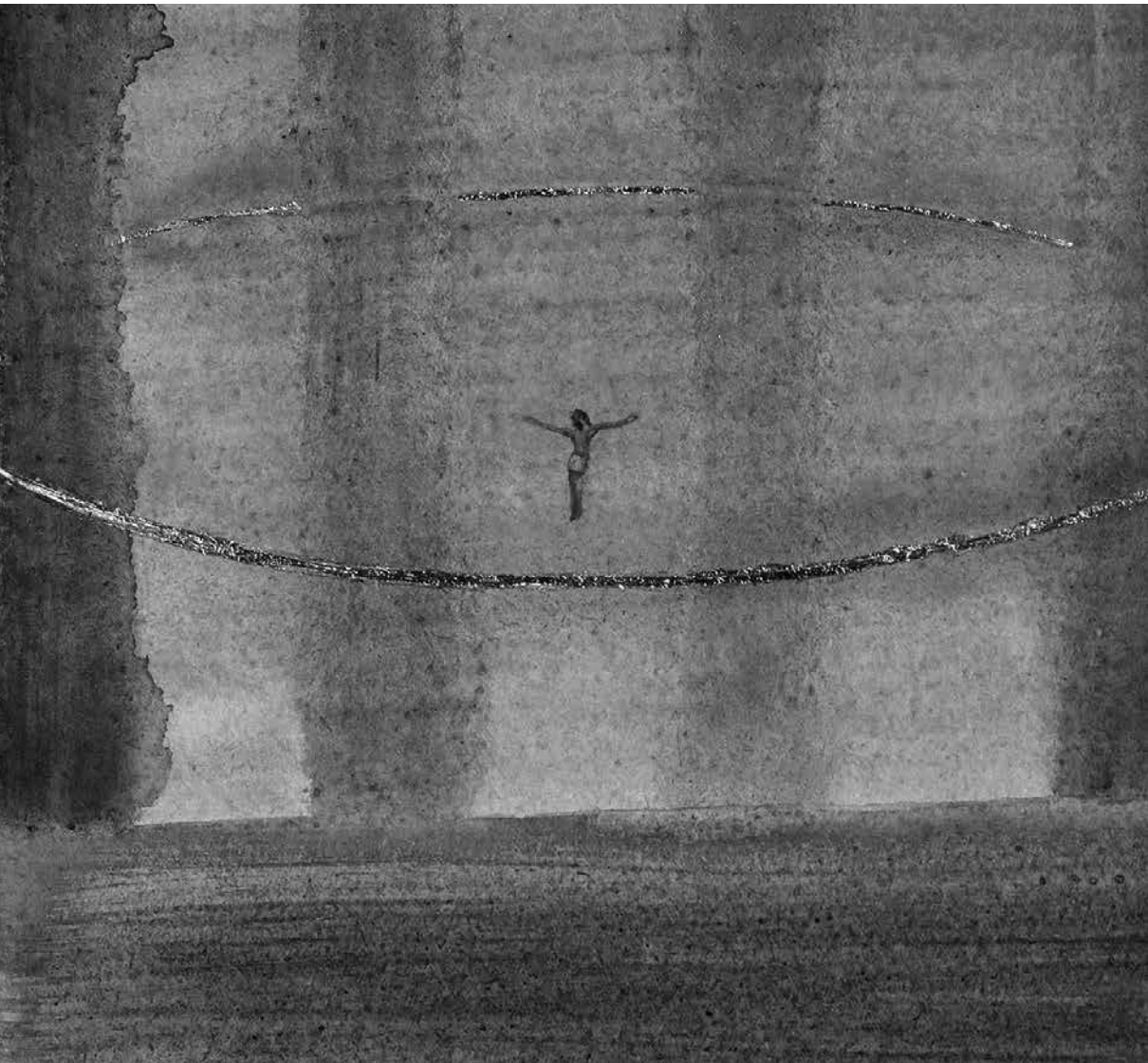

ÁDÁM SZILAMÉR

NARANCS

Már második hete tartott a hirtelen jött tavaszi meleg. A langyos levegő átölelte és simogatta a téli hidegtől kicsattogott bőrt. A kisbolt kilincsét lenyomó kéz mintha egyszerre tíz telet vészelt volna át a szabadban. A vénasszonyon most lenge rongyok lógtak. Mári felvonta szemöldökét a pult mögött, keresztbe tett karja fölött undor telepedett az arcára. Az asszony esetlenül fordult az ajtóra, hogy hangtalan finomsággal csukja vissza, majd meglepő fürgeséggel indult ismét a pult felé. Fejkendője a szemöldökét súrolta. Sötét arca mélyen barázdált, mintha több száz éves lenne. Mári sosem értette, hogyan lehet meg még a banya összes foga.

Eseményszámba ment, mikor évente egy-két alkalommal bejött a faluba. Gyanakvó félelemmel tekintett rá mindenki. A régi világban valamiért mindig volt nála narancs, ő látta el a falut gyümölccsel télen is, aztán lassan változások jöttek, emberek tűntek el, főleg, akik sokat jártak hozzá, kiutálták, rágyújtották a házát, de sértetlenül mászott ki a romok közül. A tűzben csak a ráragadt neve nem égett el.

Egy kis tarisznya aljáról aprópénzeket kotort elő, kiszórta a maréknyi banit a pultra, majd a hűtőben fekvő parizerre bökött, aztán a mutatóujja mellé kinyújtotta a maradék négyet, és kezét Mári elé emelte, mire az papírra vágta az öt vékony szeletet.

Még valamit?, kérdezte türelmetlenül, mire az asszony ismét levegőbe emelte mutatóujját. Mári még elcsodálkozott a szutykos kéz végén levő tiszta körmökön, mielőtt hátrafordult volna.

Gyomorkeserűt, mondta az asszony Mári kezének, mely előbb a vodka felé indult.

Ejsze ünnepel? A dekás keserűt a parizer és az aprópénzhalom mellé rakta, majd ujjhegyével húzgálta maga felé a leszámolt érméket, visszajáróként az asszony elé tolta az utolsó kétbanist, amit a banya lendületből visszacsúsztatott, mielőtt zaklatottan a tarisznyába söpörte zsákmányát.

Narancs könnyű, de mégis lassú, megfontolt léptekkel hagyta hátra a falut. Érezte a fák rügyező energiáját, ilyenkor mintha kortalan lenne. A falutól szinte félórányi sétára lakott a folyó melletti füves placcon, a part magasabbik részén, védve az áradásoktól. Kunyhója már napok óta nem füstölt. Ahogy közeledett, egy hosszú hátú, barna kutya fogadta, dereka majdnem kettétört a boldog farokcsóválástól. Majd a fia bukkant elő a folyóból. Mosolygott az anyjának, élvezte a tavaszi hideg vizet a testén, aztán a napnak állt csípőre tett kezekkel, száradni.

A kunyhóban tömény gyógynövényszag fülledt. Narancs begyújtotta a kis kályhát, a fia kenyeréből két vastag szeletet vágott, és a kályha lapjára tette pirulni, mellé egy kis fazékban vizet forralt. A megszáradt gyógyfüveket nagy üvegekbe szortírozta, néhány friss lapit pedig mozsárba hányt. Elővette a parizert és a gyomorkeserűt, a kis szekrényéből sajt került elő. Négy szeletet a fia tányérjára rakott, az ötödiket a csillogó szemű kutyának adta. Mindene megvolt. Sajtért, kenyérért, pálinkáért, tejért, lisztért gyógyított. Kinek mi volt, azt hozta. Ritkán néhány bani is leesett. A fia

megszáradva jött be a sötét helyiségbe, kihúzta bajszát, majd asztalhoz ült. Mélyeket hümmögött, míg Narancs behozta megszáradt ingjét és gatyáját. Még evés közben magára kapta mindkettőt. Végül felállt, bólintott az anyjának, ő pedig a szeméből olvasta, hogy jön majd, amint tud.

A délutáni méhduruzsolás egyszerre erősödni, mélyülni, majd szaggatni kezdett. Narancs kinézett a kunyhó ajtajánál két össze nem érő deszka között, ezt magában kukucsnak hívta. Egyelőre csak a fák közös hajlongásait láthatta. Aztán a zúgás egyre élesebb és recsegőbb lett. A kutya vakkantott. Narancs felemelt egy üveget, friss gyógyfüvek voltak benne, ezeket is a mozsárba szórta, egy kevés pálinkát töltött rájuk, amit még tavaly hozott a pásztor, és határozott mozdulatokkal elkezdte kifacsarni a levelekből a gyógyító nedveket. Közben a zaj egyre közelebb jött, már hallotta a traktort, ahogy megáll a kunyhójától néhány méterre, és hogy két férfi beszélgetni kezd. A kukucshoz ment, hárman voltak, és az óriási gép. Hát most?, gondolta el, míg visszament a munkaasztalhoz, és az alkoholos kivonatot egy kis gyógyszeres tégelybe töltötte. Érezte, hogy a férfiak hezitálnak. Gyávaságuk beszivárgott a kunyhóba. Majd egy ismételt morgás után ajtócsapódás, és egy újabb férfihang töltötte be a nyugodt mezőt.

A fiú elment?, kérdezte az új hang szigorú tónussal.

El.

S a vénasszony?

Nem t'om, vártuk a…

Nem néztétek meg?

Vártuk a főnököt.

Héj! Bent van?, mormogott az új hang, miután gazdája haragosan dörömbölt a deszkákon. Az ajtónak nem kellett sok, kinyílt. Naranccsal szemben egy vasalt inges, pókhasú ember állt.

Pedig megörültem, azt hittem, csak szót fogadott, és elhúzta a picsáját. Narancs lassan a kályha felé fordult, felemelte a fazekat. Teát?, kérdezte nyugodtan, és a férfiakra nézett.

Ne húzzon fel, mama, inkább pucoljon kifelé a házból, mert bontjuk el. Megmondtam, kész, ennyi volt, kell a hely, nem azért vettem meg, hogy itt bassza nekem a rezet a mezőmön. Mehet a fajtájához, megmondtam, segítünk, a cuccait bevisszük, ahova mondja. Na! Egy, kettő!

A pókhasú megfordult, és valamit odaszólt a többi férfinak, akik közül az egyik megfordította a traktort, egy másik pedig a pókhasú terepjárójáról egy acélkábelt emelt le. Narancs lassan szürcsölni kezdte a teáját.

Na, mire vár, megmondtam, takarodjon kifelé, nincs időm itt egész nap. Ne nehezítse meg, a kurva életbe! Na, ti is, mire vártok?, ordított a két férfira, akik kapták magukat, és az acélkábel egyik végét a kunyhó ajtaja fölötti szellős gerendába akasztották.

Na, gyere, Öcsi, jó, jó, még, hóó!, ordították közben a tolató traktornak, majd az acél másik végét hozzákapcsolták.

Ne basszon meg már, na, kiáltotta a pókhasú ismét, eldobta félig elszívott cigijét, karon ragadta Narancsot, és kiráncigálta a kunyhóból.

Mit akar elvinni? Kiáltotta közben az asszonynak, aki némán tűrte a vonszolást, azt kérdeztem, mi a szart akar a kunyhóból kiszedni, mi? A vonszolt asszony megbotlott és elterült. A kutya morgott, de csak a gazdájához húzódott. Semmit? Na, akkor ott bassza meg! Odafüttyentett a fiúknak. Na, tapsra vártok?, kiáltotta, mire a hatalmas gép belebőgött a kutya csattanós ugatásába, és mintha játék házikó lett volna, erőlködés nélkül húzta szét a kulipintyót. Narancs a földről hallgatta, ahogy egyszerre törik össze minden gyógynövényes edénye.

Így. Takarítsátok el, mert holnap jönnek a szakik építeni az istállót, mondta még a pókhasú a terepjáró ablakán kihajolva, ahogy az összedőlt épület zajai elültek, majd felmorajlott a mély hangú járgány, és elhajtott.

Narancs arrébb vonszolta magát kétségbeesett kutyájával, és egy fa tövéből nézte végig, ahogy a férfiak pótkocsira pakolják gyógyfűszagú életét.

SZEKRÉNYES MIKLÓS

BUDIPAPÍR ÉS NÉPSPORT

„Már megint itt van a szerelem"
(Wahorn András – Ef Zámbó István)

Szombat éjjel. Megint egy magányos szombat éjjel. A szobatársad minden hétvégén hazajár, te csak ritkán. Fekszel a koliszobádban, talán olvasol, talán sírsz. Hogy mit olvasol, már akkor sem volt annyira fontos, hogy megjegyezd. Éjfél elmúlt. Nem vársz senkit, nem reménykedsz semmiben.

Egyszer csak kopogtatnak, de olyan halkan, mint ahogy zuhanás közben Micimackó suttogja, segítség, nehogy megijesszen valakit, bárkit. Gyere be, mondod. Sosem zárod éjszaka az ajtót. Moha bátyó az. A katonaságnál ismerted meg. Hamar kiderült, hogy egy megyéből vonultatok be, s ha leszereltek, ugyanarra a fősulira jártok majd. Moha bátyó tájfutó. Nagyon szenvedett a kiképzés idején, de korántsem olyasmik miatt, mint ti, a többiek. Nem tudott eleget futni. Aggasztotta, hogy a tavaszi versenyekre nem lesz elég az erőnléte, ezért amikor látta, hogy reggelinél vagy ebédnél, a végtelen sorakozók nyomasztóan hosszúra nyúló várakozása közben a mogorva tiszthelyettesek arra büntetik a szerintük lazázókat, hogy fussanak húsz kört az alakulótér körül, ő direkt lazázni kezdett. Nem volt nehéz dolga, kerek fején mindig alakiatlanul billegett a túl kicsi katonasapka, ráadásul képtelen volt egyszerre begombolt állapotban tartani az összes gombot a zubbonyán. Így hát vigyorogva futott húsz kört minden reggel és minden délben. A befásult régi főtörzsek plusz húsz körre büntették a vigyorgásért. A jó fejek viszont feléje se néztek, kapásból küldték futni. Tudták, hogy neki a büntetés: jutalom.

Van budipapírod?, kérdezte rögtön a tárgyra térve. Aha, motyogtad, a beépített szekrény felső polcán. Mire leült az ágyad szélére, s álmodozó barna szemével az ablak felé nézve, mintha onnan olvasná, belekezdett egy történetbe, hogy megismert egy lányt, mondta a nevét is, nyilván nem jegyezted meg, szóval egy asztalnál ültek a menzán. Nézte a lányt, ahogy eszik. Ahogy finom kis kezével a szájához viszi a kanalat, majd a villát. Csak bámulta azokat a kecses mozdulatokat, azt a gyönyörű szempárt, a telt ajkait, a fényes szőke haját. Annyira belefeledkezett a látványba, hogy mire beszélgetést kezdeményezhetett volna vele, a lány megtörölte a száját, felállt, s további jó étvágyat kívánva ellibegett alumíniumtálcájával. Annyit azért megtudott ismerősöktől, hogy a lány biosz–tesis, ő pedig azt tervezi, hétfőn véletlenül összefut vele a büfében, már meg is nézte az órarendjüket. Jó terv, mondtad, mire Moha nagyot sóhajtva arról kezdett beszélni, mekkora hatással volt rá a csaj, újra és újra elismételte azt a keveset, ami bőven elég volt ahhoz, hogy halálosan, a halálosan szót külön ki is hangsúlyozta, szóval halálosan vagy még annál is jobban beleszerelmesedjen. Jó volt Moha rajongó mantráját hallgatni, annyira jó, hogy el is aludtál közben. Reggel az első dolgod volt, hogy benézz a beépített szekrénybe. A budipapír érintetlen volt.

A következő szombaton már vártad Moha bátyót. Nem tudtál sem olvasni, sem sírni. A budipapírt az ágyad mellé készítetted. Éjfél után meg is érkezett, mintha időre. Mikor meglátta, mi várja az ágy mellett, kicsit zavarba jött. Nincs egy Népsportod, Hans?, kérdezte rövid hezitálás után. Érdekelne, mi történt tegnap a tájfutóvébén. Ott van valahol az asztalon, mutattál egy kupac könyv felé, melynek a legalján sejtetted az aznapi sportújságot. És akkor Moha belekezdett. Az ablakon túli sötétségbe bámulva elmesélte, hogyan ismert meg egy lányt, akibe halálosan vagy még annál is jobban belezúgott. A név, a paraméterek és a körülmények semmilyen egyezést nem mutattak az előző hetivel, a rajongás mértéke, a mesélés struktúrája és a jövőre vonatkozó tervek viszont ismerősek voltak. Mintha ugyanazt a filmet néznéd újra, csak a főszereplő és a kulcsjelenet kicsit más. A vége is ugyanaz lett. Másnap reggel a budipapír és a Népsport is érintetlenül hevert a helyén.

A következő szombaton direkt korán feküdtél. Úgy gondoltad, nem akarsz több vasárnap hajnalt Moha képzelt szerelmeivel tölteni. Tíz körül már sikerült is álomba sírnod magad. A kislámpát égve hagytad, a budipapír és a Népsport az ágy végében várta Mohát, rajtuk egy spirálfüzetből kitépett lapon két mondat: Fárasztó hetem volt. Kérlek, ne ébressz fel!

Arra riadtál, hogy Moha bökdösi a karodat, és a neveden szólít. Ott a budipapír meg az a rohadt újság, nem látod?, sziszegted, ahogy magadhoz tértél aktuális rémálmodból. Ráadásul kurvára megkértelek, hogy ne ébressz fel! Oké, Hans, nagyon köszi, mosolygott rád Moha mind a háromszázhúsz hófehér fogával, de az a helyzet, emelte tekintetét az ablak mögötti sötétségre, hogy megismertem egy lányt. Nem, bátyókám, ezt nem akarom többet hallani. Baromira elegem van abból, hogy minden hétvégémet szétbaszod az elképzelt szerelmeiddel, már ha léteznek egyáltalán ezek a csajok. De tegyük fel, hogy léteznek. Te akkor is egy kibaszott idióta vagy. Mi az, hogy minden héten másba vagy halálosan, mit halálosan, még annál is sokkal jobban szerelmes? Fogadjunk, hogy ezzel sem beszéltél, akiről most beszélni akarsz! De tudod, mit? Már kurvára nem is érdekel! Minek nézel te engem? Azt hiszed, nekem nincsenek érzéseim? Hogy olyan vidám dolog végighallgatni a nyálas dumáidat, amikor nekem egy hús-vér nő kitépte a szívemet, és lehúzta a klotyón? Te nem is vagy ezekbe a csajokba szerelmes, csak az izgalmat szereted, amíg olyannak képzelheted őket, amilyenek nem lesznek sosem, és fosol attól, hogy bármelyikhez közel lépj, mert tudod, hogy akkor tutira úgy jársz, mint én, azt meg nyilván nem szeretnéd. Úgyhogy

fogjad azt a kurva újságot meg a budipapírt, és húzzál a klotyóba álmodozni, engem pedig hagyjál lógva végre!

És akkor, mintha mi sem történt volna, Moha belekezdett. Tudod, Hans, ma megismertem egy lányt. Zsófinak hívják, gyönyörű, mint a neve. A szeme, a haja és a bőre is ragyogó barna. Előttem állt a büfében. Olyan édes az illata, mint a lengyel tejkaramelláé. Döbbenten hallgattad a szavait. Láttad, hogy kis híján sírva fakad a boldogságtól. És? Mi történt?, sürgetted ingerülten. Hát az, hogy annyira belefeledkeztem a látványába, hogy amikor megfordult, én csak álltam megigézve, ő pedig belém ütközött, és leöntött a kávéjával. Mire te? Mire én elnézést kértem tőle, vettem neki kávét, dumálgattunk, és a végén, szóval a végén megbeszéltünk holnapra egy randit. Moha szemében könny csillant. Ne már, bátyókám, mondtad megenyhülve, ez fantasztikus! Ne haragudj, iszonyú bunkó voltam az előbb! Az önvád és az abból fakadó önsajnálat kezdte nálad is átszakítani a gátat. Nem is tartalak fel tovább, Hans, de ezt el kellett mondanom valakinek. Ne haragudj, kérlek, ezeket pedig köszi. Azzal fogta a budipapírt és a Népsportot, és már ott sem volt.

Aztán szerdán, talán szerda volt, akkor legalábbis annak tűnt, szembetalálkoztál velük a parkban. Kézen fogva közeledtek. A lány tényleg olyan gyönyörű volt, ahogy azt Moha mesélte. Sziasztok, mondtad a tőled telhető legvidámabb hangon. Szia, mondta a lány. Kérdőn rád mosolygott. Szia, mondta lehajtott fejjel Moha. Meg sem torpantak, úgy mentek tovább.

Szombat éjjel sokáig vártad Mohát. Kíváncsi voltál. Szeretted volna, ha mesél kettejükről, és az is érdekelt, miért viselkedett olyan furán a parkban. De hiába vártad. Nem jött. Láttad őket aztán sokszor, de valahogy mindig úgy alakult, hogy nem sikerült beszédbe elegyedned velük.

Miután elvégeztétek a fősulit, miután végzett veletek a fősuli, hallottad, hogy összeházasodtak. Született két szép gyerekük. De azt a mai napig nem mondtad el Moha bátyónak, hogy amíg abban a kollégiumi szobában laktál, minden szombat este kikészítettél az ágyad mellé egy friss Népsportot és egy tekercs budipapírt, és vártad, hogy az éj közepén felbukkan, leül az ágyad szélére, elmerengve bámul az ablak mögötti sötétbe, és mesélni kezd. Tudod, Hans, megismertem egy lányt.

BÁNÓCZI BEÁTA

SZERELEM

(Vasárnap reggel. Konyha)

A gyermeknevelésről vitatkoztunk,
hogy ki rontja el majd jobban.
Szerinte úgyse jutunk egyezségre,
szerintem de. Nem tudom, mit dobjunk,
hogy elhagyhassuk ezt a mezőt.

Négy papírtörlővel simítja ki
az ételmaradékot a lefolyónyílásból.
Ilyenkor már csak szemem követi
a szája mozgását, kényszereim
zsivaja feszíti szét a torkom.

Azt szivaccsal is lehetne, de nem
mondom ki. Pont úgy hangzok
a fejemben, mint nagyanyám, akitől
csecsemőként heves ordításba kezdtem.
Érdes szavai horzsolták az érzékeny bőrt.

A vízforraló felhorkan, mielőtt elkattan
a gombja. Csészébe öntöm a teavizet,
és lassan kigőzölgök én is.
De válogatós az nem lehet. Szelíden
bólint, és ebben a bólintásban megpihenek.

Tapinthatóak a sebek, melyeket szavaink
a másik húsába karcoltak az évek alatt.
De ezeket, mint a térden szerzett
gyerekkori forradást, büszkén
mutatjuk, mi mindent túléltünk már.

Ölelve súgja oda, hogy minek aggódni.
Egymást is milyen jól felneveltük.

BENT MARAD A HIDEG

A csillagászati ősz kezdetét
a nap-éj egyenlőségtől számolják.

Nálunk az ősz első napján hidegek a talpak.
Libabőr fut végig a kulcscsontodtól a küszöbig.
Felrángatod a gyerekre a kopott fehér, macis inget.
Tavaly még jó volt.
Kis cipők kopogása keltegeti az elnyűtt folyosószőnyeget;
nyitva maradt a hűtőszekrény ajtaja.

A macik gyűrődéseiben felfedezed magad.
Bezárod az ajtót, bent marad a hideg.

Az ősz első napján a szobát a konvektoron égő por
szaga telíti el az első begyújtás után.
Kicsit elsötétedsz, mint a kora reggeli égbolt;
a fecskék elmennek,
az ablaküvegre cuppant poloskák maradnak.

Az újságpapír bélést meglebegteti egy erősebb fuvallat,
az arcodba csapja a rezsicsökkentés eredményeit a szél.
A tartalmatlanságot már nem veszi be a gyomrod.
Egy ideje akkor sem beszélsz, ha kérdeznek.
A ház lakóinak üvöltését tompítja a füledbe tömött bélés.

A reggelinél otthonosabb
a testedben konzervált égő por szaga.

JÁNOKI-KIS VIKTÓRIA

TE MEG ÉN

Csilingel az ajtó, magas, vézna fiú lép be az üzletbe, nem lehet több tizenhatnál. Köszönök neki, de rám se néz, egyenesen az elektromos gitárokhoz siet. A legdrágább, tűzpiros Ibanezt akasztja le a falról.

– Segíthetek valamiben?

– Gitárt keresek. Ez nagyon tetszik.

– Tudsz játszani?

– Még nem.

– Akkor inkább egy klasszikusat javasolnék. Ahhoz nincs szükséged áramra, erősítőre, és pár hét alatt megtanulod rajta az alapokat. – Elveszem tőle a közel egymilliót érő hangszert, átsétálok az akusztikus gitárokat tartó állványhoz. – Ezeket próbáld meg.

A fiú kezébe vesz egy háromnegyedes Toledo Primerát, lefogja rajta a g-húrt, de a d-t pengeti meg. Hezitál, a countryk hangja jobban tetszik neki. Időnként hunyorogva néz rám, talán felismert. Semmi energiám most csevegni, úgyhogy gyorsan rábeszélem egy nejlonhúros spanyol gitárra, és a kasszához terelem. Nem ellenkezik. Amint kilép a boltból, átfordítom az ajtón lógó táblát, bár záróráig még hátravan tizenöt perc.

Beveszek egy Citapramot, ez ma már a második. Az utóbbi hónapokban kicsit bekúsztak a hangulatjavító bogyóim, lassan vissza kellene fognom magam. Eljátszom a szintinél azt a rövid kis motívumot, amit pár napja találtam ki. Ütősen indul, de a végével nem vagyok elégedett. Kipróbálok rá néhány variációt, felgyorsítom az elejét, mélyebbre teszem a zárlatot. Kezd közelíteni ahhoz, amit hallani szeretnék. Otthon majd befejezem. Már amennyire otthonnak lehet nevezni egy házat, melyben nem az én családom lakik.

Átsétálok a Margit hídon, arcomat marja a szél. Összehúzom a bőrkabátom cipzárját, zsebre teszem a kezem. Élvezem a Vár és a budai hegyek látványát. A belvárosi pincehelyiségben eltöltött órák után ez most vegytiszta mennyország a szememnek. Holnap, amint lezárul a per, felmondok. Minek szívassam magam to-

vább? Fáraszt, unom, lehangol, Noémit meg úgysem hatotta meg különösebben, hogy rendes állást vállaltam.

A hídfőnél szokás szerint feltorlódnak a járókelők. Minden második ember bekanyarodik a közértbe. Én is közéjük vegyülök, teszek a kosaramba sört, ropit, perecet, csipszet, csokit. Hétvégén nálam lesznek a gyerekek, ha van mit nassolniuk, könnyebben kezelhetők. Beállok a sorba, fülledt a levegő, fáj a fejem. Két hete alig alszom, ma lesz a tizedik este, hogy Karesszal az albumot keverjük, maszterelük. Kiegyensúlyozatlan az egész, de ő már be akarja fejezni. Nyomaszt, hogy nem olyan lett a végeredmény, amilyennek eredetileg terveztem. Beleragadok a szokásos gondolati hurokba, hogy ha nem cseszem el a házasságomat, talán összejönnek azok a közönségbarát, tempós dalok, amiket a kiadó vár tőlünk. Kártyával fizetek.

Tömött szatyrom kitartóan himbálódzik a villamos ritmusára, minden fékezésnél térden ütnek a sörös dobozok. Bámulom a körúton sétáló embereket, nem tűnnek valami boldognak. Egy vidám arcot sem látok, míg kiérek Hűvösvölgybe. Az utolsó megálló előtt leszállok, gyalog teszem meg a hátralévő utat. Közben elszívok két cigit, ez hozzátartozik az esti rutinomhoz. Kareszék házát óriási gesztenyefák takarják ki az utca felől. Nyitom a kaput, átvágok az udvaron, de a bejárati ajtónál csengetek. Remélem, már megvacsoráztak, és nem kell velük ennem. Mindig az asztalhoz hívnak. Valamiért úgy gondolják, kötelességük beilleszteni a családi idillbe. Karesz betessékel, megkönnyebbülve látom, hogy egyedül van.

– Többiek?

– Vendégségben. Lecsó?

– Jöhet. Reggel óta nem ettem.

– Legalább tíz kifőzde van a gitárbolt környékén.

– Tudom.

Csendben falunk. Nem abajgat, tudja, hogy kaja közben utálok beszélgetni. Kitöröli a tányérját egy szelet kenyérrel, hátradől, megvárja, míg én is befejezem.

– Ma lezárjuk az anyagot – mondja. – Beszéltem a menedzserrel, nem húzhatjuk tovább. November hetedikén lesz a bemutató koncert.

– De a mi bandánk nem egy automata, amibe felül bedobod a pénzt, alul meg kipottyannak a slágerek. Egyszerűen nem így működik.

– Pedig éppen ezt várják tőlünk.

Nincs kedvem válaszolni. Elkérem a kulcsot, kimegyek a kert végében álló melléképületbe, amit Karesz évekkel ezelőtt stúdióvá alakított. Nem rossz, de legalább öt zenekarral osztozkodunk rajta. Remélem, jövőre összejön a tizennégy állomásos fesztiválturné meg a három kislemez, mert akkor meg tudjuk csinálni a saját műhelyünket. Fabetétes, kőberakásos falakkal, szürke padlószőnyeggel, kényelmes bőrfotelokkal képzelem el. Mondjuk, egyelőre azt sem tudom, miből fizetem majd az albérletet, a gyerektartást, a magánovi felét meg a hangszerek árát, amit a feleségem követel. Leülök a keverőpulthoz, megnyitom a *Merülés* demóját. Karesz is megérkezik.

– A mumussal kezdünk? – kérdezi.

Bólintok. Kiszólózom az éneket, de továbbra sem tetszik. Hiába tiszták a hangok, és stimmel a ritmus, nincs benne semmi erő, üresen kong az egész. Átmegyek a feljátszóba, felteszem a fülhallgatót. Karesz int, hogy kezdhetem. Kipróbálunk pár új effektet, passzírozzuk a basszus szólamokat, arányokat ellenőrzünk, igyekszünk a dobloop torzításával sajátosabb karaktert adni a daloknak, mégsem áll össze az album. Az anyag egyik fele a költözésem előtt született, másik fele a per alatt. Olyan, mintha kakaós palacsintából meg

vaddisznópörköltből próbálnánk egytálételt főzni. Hajnali három körül kezdünk végképp elfáradni. A monitoron ugráló színes vonalak összeolvadnak a szemem előtt. Felvetem, hogy dobjunk be egy Modafinilt, de Karesz csak legyint.

– Jó ez már így – mondja. – Megyek aludni.

– Viccelsz?

– Csak rontunk rajta – feláll, elindul.

– Nem hagyhatsz itt! – kiáltom. Rácsapok az asztalra.

Eltűnődve néz rám, majd a vállamra teszi a kezét.

– Van holnapra vasalt inged?

– Nincs.

– Hánykor lesz a tárgyalás?

– Kettőkor.

– Elvigyelek?

– Ne.

– Hidd el, amint lezárul az ügy, meg fogsz könnyebbülni.

Bemegyünk a házba. Karesz lábujjhegyen indul fel a nyekergő falépcsőn, én is igyekszem hangtalanul eljutni a vendégszobába, ahol egy éve lakom. Szennyesek hevernek a szőnyegen, a kisasztal tele van mosatlan tányérokkal. Karesz felesége előre megmondta, hogy maradhatok, míg rendeződnek a soraim, de nem fog rám takarítani. Nyilván igaza van. Holnap reggel nekiállok, minden patent lesz, mire jönnek a gyerekek. Fejemben még mindig az album dalai lüktetnek. Fáradt vagyok, de pörög az agyam. Keresek az éjjeliszekrényem fiókjában egy könnyű altatót. Hátradőlök az ágyon, lehunyom a szemem. Eszembe jut egy régi akkordfutam. Tíz éve játszottam utoljára, abban a füstös kis kocsmában, ahol megismertem Noémit. Lazacszínű kosztümben üldögélt a tarajos punkok között, nem volt nehéz kiszúrni. Barátnője és egy üveg pezsgő társaságában nézte végig az unplugged koncertünket, és egyfolytában nevetett. Miután levonultunk, megkérdeztem tőle, mit talált olyan mulatságosnak, mire közölte, hogy állandóan összeakadt a nyelvem. Hagytam, hogy szórakozzon velem, élcelődjön, hátha megengedi, hogy hazakísérjem. Hetekbe telt, mire meggyőztem, hogy nem az a benyugtatózott, komolytalan alak vagyok, akit a színpadon látott. Pedig pontosan az voltam, csak meg akartam változni, attól a perctől fogva, hogy szóba állt velem.

Már épp magával ragadna az álom, mikor ráeszmélek, hogy tényleg nincs holnapra vasalt ingem. Sőt semmilyen ingem sincs, mind ott maradt a házban, pólóban és pulóverben fogok utoljára a bíró elé állni. Felállok, a tükör elé lépek, alsónadrágra vetkőzöm. Kilátszanak a bordáim, testemre úgy feszül a sötétbarna bőr, mint egy pergamen, amire fel van írva az identitásom. Ötödikes koromban voltam utoljára ilyen csontsovány, amikor a verekedések miatt kitettek az általánosból. Apám minden lerészegedésekor elordította anyámnak, hogy ő megmondta már a legelején, ne hozzanak haza, mert aki romától született, azt úgysem lehet kifehéríteni. Nem érdekelt, csak az számított, amit anya mond. De egy idő után már ő sem vitatkozott vele.

Ökölbe szorítom a kezem, és teljes erőből beleütök a tükörbe.

Noémi leteszi a laptopját, ráköti a kivetítőre, végignéz a tárgyalón. Bal oldalon ülnek az altervezők, jobbra a megbízó nyolcfős stábja. Tizenöt férfi és egy nő, a szokásos arány. Hozzászokott már az elmúlt években.

– Köszöntelek titeket a kooperáción – kezdi. – Remélem, megkaptátok a mai megbeszélés ütemezését. Mielőtt belevágnánk, szeretném jelezni, hogy megérkezett az engedélyezési terv hiánypótlási felszólítása. Kérem a megrendelőt, utalja át a dokumentumban szereplő összeget az irodánknak. – Megnyitja a tejüzem modelljét, színes vonalakból álló épülettömeg villan fel a kivetítőn. – Kezdjük az ütközésvizsgálatokkal. Ahogy a terven is látjátok, a fűtés egy helyen keresztezi a technológiai berendezés útját. Kollégáimmal a következő megoldást javasoljuk.

Határozottan vezeti a tárgyalást, egyenes háttal, keresztbe tett lábbal ül. Semmi jelét nem adja az idegességnek, pedig reggel fél órán keresztül próbálgatta a ruháit, mire talált egy olyan szettet, amiben el tudta képzelni a napját. Ki nem állhatja a pénteki kooperációkat. Minden héten ez a legnehezebb napja. Sok nagy léptékű projektet vezetett már, de soha nem volt még dolga ilyen kukacos megbízóval.

Feláll az asztaltól, bekarikáz egy csomópontot az interaktív táblán. Lassan, higgadtan magyaráz. Érzi, hogy izzad, reméli, hogy nem látszik meg a halványkék blúzon. Halványkék pulóverben volt azon a reggelen is, amikor eldöntötte, nem küzd tovább, feladja a házasságát. Épp telefonált Mátéval, arra kérte, jöjjön haza, és vigyázzon kicsit a gyerekekre, míg ő elmegy futni. Csendben hallgatta a férfi szokásos litániáját arról, hogy ő most szét van csúszva, elakadt a dalszerzésben, nem tud mit kezdeni a dühvel, amit érez, időre van szüksége. Tartotta a telefont, nézte a gyerekszoba falára felragasztott autós matricákat, és rájött, hogy ez az egész soha nem fog megváltozni.

Visszaül a székre, jegyzőkönyvezi a közösen meghozott döntést, halad tovább a napirendi pontokkal, de gondolatai már a bíróságon járnak. Ma elválok, ezzel a két szóval ébredt reggel, és azóta is ez cseng a fülében, mint egy idióta dal refrénje, amit az ember sehogy sem tud kiverni a fejéből. Begépeli a szakági tervezők javaslatait, fegyelmezetten halad tovább a napirendi pontokkal. Két órával később leüti az utolsó betűt, és becsukja a laptopot.

– Köszönöm, hogy eljöttetek, jövő héten folytatjuk. – Feláll, mindenkitől külön elbúcsúzik. Ismeri az ügyfelek rigolyáit, személyre szabottan kommunikál velük. Kitartó munka árán lett a tervezők operatív vezetője. Kezdetben büszke volt a kinevezésre, és szerette, amit csinál, de az utóbbi évek hajtásában a munka már nem jelentett mást számára, mint egyszerű pénzforrást, amiből ki kell hozni az óvoda, a ház és a zenekar költségeit. Akárhányszor eszébe jut, hogy az anyagiak miatt egyéves korukban közösségbe adta a gyerekeit, elönti a keserűség, hogy valamit végleg elmulasztott.

Leül az irodájában, öt nem fogadott hívása van, egyik az óvodából.

– Szia, Esztike, itt Noémi. Kerestél.

– Igen, a fiúk miatt. Alex fejen dobta Balázst egy kővel. Szerencsére nem történt nagy baj, de ez már a harmadik ilyen eset pár napon belül. Tudom, hogy nehéz időszakon mentek keresztül, de valamit tenni kell. Kipróbáltátok a meseterápiát, amit javasoltam?

– Igen, egyszer. És most hogy vannak?

– Egy ideig sírtak az apjuk után, de már megnyugodtak.

Noémi éles, hasogató fájdalmat érez a jobb halántékában.

– Kettőkor lesz a tárgyalásunk – mondja. – Amint vége, Máté indul értük.

Leteszi a telefont, átmasszírozza a homlokát, de nem segít. Megnyitja a leveleit, olvasatlan e-mailek hosszú sora villan fel a monitoron. Érzi, hogy ez most nem fog menni. Túl ideges. Pedig az ügyvéd megmondta, hogy csak tíz perc lesz az egész. Bemennek a terembe, meghallgatják az ítélethirdetést, és eljönnek. Mégsem tud itt tovább ülni. Összepakolja a

gépét és az iratait, taxit hív. A hátsó lépcsőházon keresztül megy ki az épületből, hogy minél kevesebb kollégával találkozzon. Hátra ül, bemondja a címet, üres tekintettel bámul ki az ablakon. Ismét eluralkodik rajta a hiábavalóság érzése, amivel hónapok óta küzd. Eleinte csak esténként tört rá, mikor két oldalán elaludtak az ikrek, és ő nyitott szemmel feküdt a sötét hálószobában. De az utóbbi hetekben már reggelente is ezzel a szorongató ürességgel ébredt. Hiába akarta annyira, hogy a férje elköltözzön, amióta külön élnek, mintha minden igyekezete elveszítette volna értelmét.

Fizet, kiszáll a Markó utcában, a bíróság látványától elszorul a gyomra. Fázik, mégsem tűsarkú cipőben és harisnyában kellett volna jönnie. Egyik lábáról a másikra áll, várja Mátét. Biztos benne, hogy késni fog, tíz év alatt egyszer sem sikerült időre érkezniük sehova, még együtt sem. Pár perc múlva feltűnik Karesz autója, megáll az út szélén, vészvillogózik. Máté kiszáll, megigazítja magán a gyűrött zakót. Nyakkendője ferde, bő rá az ing, jobb ökle gézzel be van kötve. Sietve érkezik Noémihez, de nem néz rá.

– Mi történt a kezeddel?

– Megvágtam.

– Mély a seb?

– Túlélem – rágyújt. Noémi is kér egy szállal. Sosem dohányzik, csak vele.

– Hívtak az oviból. Megint összeverekedtek a fiúk.

– Hétvégén beszélek velük.

– Mi lesz a program?

– Állatkert.

– Azt imádni fogják.

– Szerintem menjünk be – a férfi hangja rekedt, arca színtelen. Elindul a bejárat felé. Noémi szeretné neki elmondani, hogy küldjön majd képeket a kirándulásról, de úgy érzi, ha most megszólal, elcsuklik a hangja. Két rendőr épp előttük vezet be egy megbilincselt férfit a nagy vörösfenyő ajtón. Hamar átesnek a biztonsági ellenőrzésen, ügyvédjeik már várják őket a második emeleti folyosón. Rövid várakozás után kinyílik a terem ajtaja. Behívja őket a bíró. Elhelyezkednek mind a négyen, két oldalon, az asztalok mögött.

– Üdvözlöm a megjelent feleket. A bíróság Németh Veronika ügyvéd által képviselt Bihari-Kamarás Noémi felperesnek Bihari Máté alperes ellen házasság felbontása iránt indított perében meghozta az alábbi ítéletet.

Noémi próbál figyelni, de szemei előtt peregni kezd egy film, amelyben ő és Máté a főszereplők. A történet egy foltos kocsmaasztalnál kezdődik. A férfi csendben sörözik és bólogat, miközben a nő hecceli. Pár képkockával később a Margitszigeten sétálnak, rájuk tűz a nap, belefeledkeznek egymás szavaiba. Zavarukban háromszor is eltévednek.

– A bíróság a felek 2010. augusztus 8-án megkötött, 0871069 folyószám alatt bejegyzett házasságát felbontja, továbbá tájékoztatja a peres feleket, hogy a fellebbezési határidő lejárta előtt előterjesztett közös kérelmük alapján a fellebbezés tárgyaláson kívüli elbírálása...

Megy tovább a film, koncertek, bulik, alkoholba fúló hajnalok pillanatfelvételei váltják egymást, aztán egyszer csak megáll egy hosszabb jelenetnél. Egymás mellett fekszenek egy hotel sarokkádjában, testüket ellepi a gőzölgő víz. A férfi feje elmerül, csak az orra meg a szája látszik ki. Mesélni kezd egy asszonyról, akit soha nem ismert, és akitől egyedül ezt kapta: a lebegést, a magzatvízen átszűrődő hangokat.

– Indoklás: a bíróság a lefolytatott bizonyítási eljárás adatai alapján az alábbi tényállást állapította meg: a peres felek házas együttélésüket a Budapest, Széher út 53. alatti ingatlanban kezdték meg, mely ingatlan a felperes tulajdonában állt...

Ismét felgyorsul a vetítés. Salgótarján felé hajtanak. Egyikük sem beszél. Leparkolnak egy sáros földúton. Kézen fogva sétálnak be az omladozó putriba. Máté értetlenül mered egy ráncos roma öregasszonyra, akit harminc éven át fiatalnak és gyönyörűnek hitt. Sötét arcú, kíváncsi idegenek kérdezik az életéről. Remegő hangon válaszol nekik, egy pillanatra sem engedi el Noémi kezét. Hazaúton mindketten sírnak. Másnap összeköltöznek. Nyolcvanfős násznép ünnepel a tatai tó partján. Éjfélkor az ifjú pár ruhástól szalad a vízbe.

– A gyermekek a felperes nevelésébe és gondozásába kerülnek. Az alperes jogosult kapcsolatot tartani minden páros hétvégén, péntek délután három órától egészen vasárnap este hét óráig, és minden páratlan héten, csütörtökön délután...

A kamera most fentről mutatja az eseményeket. Noémi műtőágyon fekszik, csupasz hasába sebészkés mélyed, apró fej bukkan ki a vérző nyílásból, aztán megint egy. Máté meztelen felsőtestére fekteti az újszülötteket, de arcára kiül a félelem. Gyorsul a film, éjszakázás a hasfájós babákkal, stúdiómunkák, fesztiválturné, menekülés otthonról, veszekedések, magány, kimerültség, elidegenedés.

Noémi egyre nehezebben veszi a levegőt. Úgy érzi, a szűk kabát leszorítja a tüdejét. Szeretné leállítani a képeket, de azok feltartóztathatatlanul haladnak a jelen felé.

– Az ítélet a mai naptól számított harmincadik napon jogerőre emelkedik, a feleknek tizenöt nap áll rendelkezésére, hogy…

Futunk a folyosón, fel a színpadra, Karesz elkezdte az intrót, Alex is megérkezett a dobhoz, jól kapcsolódik be, dübörögnek a hangfalak, egyre hangosabb a nézőtér. Józsi rákezd a gitárral, még két ütem, és én jövök. Igen, most, futás!

Hihetetlen energia áramlik felém, belekezdek a dalba, még csak a verzénél járok, de már éneklik velem. Tizenkétezer ember. Őrület. Karesz vigyorog a szintinél, mindig ezt akarta, hogy végre mi is felléphessünk az Arénában. A refrénnél őszintének kell lennem, különben nem jönnek ki a magas hangok. Szektorokra bontva ugrál a közönség. Most teszek egy kört a színpadon. Lassan, nyugi, nem kell rohanni. Alex szépen tartja az ütemet. Alig hiszem el, hogy itt játszik mellettem. Láttam kibújni az anyja hasából, most meg szuverén alkotótárs. Nélküle talán sosem újulunk meg annyira, hogy megtölthessük ezt a csarnokot.

Két dal után mindenki feloldódik, a fiam olyan figurákat üt a dobon, amilyeneket a próbákon sosem. Szinte elviselhetetlen a szeretet, ami ránk zúdul. Harminc számot nyomunk le, szakad rólam a víz, fogalmam sincs, honnan van még hangom. A *Merüléssel* zárunk, ki gondolta volna tíz évvel ezelőtt, hogy ekkora sláger lesz. Ahogy az sem tűnt túl valószínűnek, hogy azok a megjegyezhetetlen nevű terápiák, amikre Noémi elküldött a válás után, tényleg hatni fognak.

A ledfalak ritmusra ontják magukból a fényt, hibátlanul játszanak a srácok, már nem is kell figyelnem a hangomra, magától működik a rendszer. Aztán egyszer csak érkezik az utolsó ütem, és a zene elhallgat.

Előrejönnek a többiek, meghajolunk. Zúgó taps mellett vonulunk le a színpadról.

Karesz és Józsi üvegből pálinkázik, Alex füvet szív, a technikusok táncolnak. Balázs érkezik az operatőrökkel, azt mondja, remekül sikerültek a felvételek, dupla DVD-t fog csinálni a koncertből. Mindenki vállát meglapogatom, a fiaimmal kezet rázok, fölösleges elmondanom nekik, mit érzek, úgyis látják az arcomon. Éjfél körül kimegyek a mosdóba, onnan meg a kisbuszhoz. Megkérem a sofőrt, hogy vigyen haza.

Föltántorgok a fürdőszobába. Szédülök, pedig nincs bennem semmilyen gyógyszer. Ledobálom magamról a ruhákat, befekszem a kádba. Olyan forró vizet engedek, hogy fájjon. Lecsukott szemhéjamon még mindig a tomboló közönség képe vibrál. Elkezdem az elmúlt évek alatt tökélyre fejlesztett relaxációmat, de a kattanó kilincs hangjára felocsúdom.

– Bejöhetek?

– Persze.

– Jól sikerült?

– Nagyon.

– Hogy ment a fiúknak?

– Hibátlanul.

Leveszi a hálóinget, belép a kádba, felszisszen.

– Engedjek hozzá hideget? – kérdezem.

Megrázza a fejét, elmosolyodik. Szebb, mint húsz évvel ezelőtt. Talán egyszer, ha lesz hozzá bátorságom, újra megkérem a kezét. De most minden jó úgy, ahogy van. Lassan leül, lábaink egymáshoz simulnak. A víz egyre emelkedik. Már a hasunkig ér. Mindjárt eléri a szívünket.

KISS OTTÓ

PALAJDI VÁLASZTÁSA

Az első nő, aki Palajdi hazaköltözése után a látókörébe került, egy frissen végzett kertészmérnök volt. Nagyon dekoratív, nála jóval fiatalabb, s mint később kiderült, intelligens is.

Először nem sokkal azután látta, hogy aláírta a szerződést a helyi klubbal, és az edzőpályán megkezdte a legkisebbek felkészítését. A nő a harmadik vagy a negyedik edzésen tűnt föl, a korlát mögül figyelte a játékot. Palajdi azt hitte, valamelyik gyerek anyukája, később meg, amikor a nő a vállán lógó táskából elővett egy hatalmas fényképezőgépet, azt, hogy a helyi vagy a megyei lap munkatársa. Bizonyára írnak majd valamit a közelgő szezonkezdésről, fordult meg a fejében, és még az is eszébe jutott, hogy nemsokára tőle is interjút kérnek, hisz az itteni lapokban hírértékű lehet, hogy egy volt válogatott focista visszajött a szülővárosába, és most a kicsiket edzi.

Mindkét feltételezése tévesnek bizonyult. De ez csak néhány héttel később derült ki, az után, hogy a belvárosi szupermarket fotocellás kijáratánál előreengedte a nőt. Az megköszönte az előzékenységét, és talán mert egy irányban indultak, meg is szólította Palajdit, aki csak akkor ismerte fel benne az edzőpályánál fotózó dekoratív hölgyet. Meg is kérdezte tőle, hogy valamelyik újságnak dolgozik-e, vagy csak a gyereket fényképezte, mire a nő nevetve közölte, hogy nincs gyereke, sőt férje sincs, nemrég költözött haza, mert végzett az egyetemen, egyébként hobbiból fotózik, de nagyon élvezi. Néhány utcát együtt mentek, a nő szüleinek belvárosi lakásáig,

és mielőtt elköszöntek volna egymástól, a nő váratlanul felajánlotta, hogy néhány képet szívesen kinyomtatna, és akár már ma este odaadhatná, szigorúan ajándékba persze, ha Palajdinak nincs ellenére.

– Nincs – mosolygott a hölgyre, aztán megegyeztek, hogy a közelben, a belvárost átszelő Ó-Körös partján találkoznak.

A nő késett, de csak néhány percet, éppen annyit, amennyit illendő.

Öt fényképet hozott, mindet fotópapírra nyomtatta, fekete-fehérek és elég nagy méretűek voltak. Palajdi megköszönte, majd felajánlotta, hogy viszonzásul meghívja őt egy italra a közeli vendéglő kerthelyiségébe, de a nő nem szeretett volna nyilvános helyre menni, ezért a vízpart egyik padjára ültek. A fák takarásában csak gyér fény esett rájuk, ezért amikor Palajdi nézegetni kezdte a fotókat, a nő elővette a mobiltelefonját, hogy világítson neki. A felvételek Palajdit a jó harminc évvel azelőtti önmagára emlékeztették, azokra az évekre, amikor serdülőként vagy kezdő ifistaként ugyanezen a pályán ő készült egy-egy mérkőzésre. De ezt nem hozta a nő tudomására, mindössze annyit mondott neki, hogy nagyon jók a képek.

– Örülök, ha tetszenek – felelte a nő, aztán szabadkozni kezdett, amiért nem fogadhatja el az italmeghívást. Arról van szó, mondta, hogy az édesapja egykori munkatársa és barátja éppen átutazóban van a városban, ma este találkoztak valamelyik vendéglőben, hogy nosztalgiázzanak, és nem szeretné, ha összefutnának velük.

– Értem – nézett rá Palajdi –, semmi gond.

– Amúgy apám nagyon szerette a játékodat – mondta a nő. – Gyerekkoromban sokat hallottam otthon a neved, persze a meccseket inkább az öcsémmel tárgyalták meg, mindig együtt nézték a tévét – magyarázta, Palajdi pedig csak akkor kezdte számolgatni magában a korkülönbséget, akkor vált előtte világossá, hogy a nő több mint húsz évvel lehet fiatalabb nála.

– Menjünk? – kérdezte.

– Menjünk – mondta a nő is. – Hazakísérhetlek?

– Komolyan kérdezed? – mosolygott vissza Palajdi.

– Ráérek – felelte a nő.

Az Ó-Körös belvárosi részétől hosszú, öreg gesztenyefák szegélyezte sugárút vezet Palajdi lakásáig. Azon a késő nyáron épp csatornafelújítás volt, szinte az út teljes hosszában feltúrták a járdát, a kapubejáróknál a munkagödrökön csak egy-egy palló vezetett át. A nő már az első akadálynál levette a szandálját, és úgy ment át mezítláb egyensúlyozva a keskeny deszkán, két oldalra eltartva a testétől a szandálokat, mint egy kötéltáncos.

Palajdinak tetszett ez a lazaság, nevetett. Lehúzta a cipőjét, és amikor próbált ugyanolyan mozdulatokkal egyensúlyozni a gödör felett, a nő is elnevette magát.

Nem vették vissza a lábbeliket, mezítláb sétáltak egymás mellett, felszabadultan végigbeszélgetve az utat, és ahogy a vasútállomás környéki tömbházakhoz értek, Palajdi felajánlotta a nőnek, hogy visszakíséri a belvárosba.

– Fel sem mehetek hozzád? – nézett rá csalódottságot mímelve a nő, de amikor meglátta Palajdi arcán a pillanatnyi zavart, elnevette magát. – Csak vicceltem – mondta, és lefelé nézett, a poros lábára. – Ha lehet, azért szívesen rendbe hoznám magam.

Felmentek az első emeleti lakásba. Palajdi a konyhában ültette le a nőt, mert akkor még nem érkeztek meg a bútorok a szobákba, csak a kisebbikben volt egy öreg tévé és két rugós heverő, amelyeket a régi tulajdonos hagyott ott.

– Nemsokára berendezkedem – mentegetőzött Palajdi, mert a nő a mosdó felé menet mégiscsak benézett az üres nagyszobába. Amikor visszaért, a férfinak feltűnt, hogy a dekoltázsa sokkal merészebb, mint korábban volt, már-már kihívó.

Megkérdezte tőle, hogy mit inna, de a nő csak sima csapvizet kért.

Indulás előtt telefonszámot cseréltek, és miután Palajdi is rendbe tette magát, visszakísérte őt a belvárosba, immár cipőben és szandálban.

Hetekig jó szívvel gondolt rá, és a nagy korkülönbség ellenére lehetséges partnereként is. Közben kétszer találkoztak, a nő egyre közvetlenebb volt vele, de aztán mégis másképpen alakultak a dolgok.

A tanárnő először nem sokkal azután csengetett be hozzá, hogy a fiatal kertészmérnökkel másodszorra is találkozott.

Előzetes bejelentés nélkül érkezett, egyszerűen csak ott állt az ajtajában.

Palajdi néhány másodpercig azt sem tudta, hogy kicsoda, csak akkor kezdte sejteni, amikor a nő közölte, hogy alig pár hónapja beszélgettek abban a száz kilométernyire lévő nagyvárosban, ahol él.

– A futballbemutató után? – kérdezte.

A nő bólintott, elnevette magát, aztán hosszan magyarázni kezdett, hogy tulajdonképpen a nagyobbik fiával kettesben akart elmenni arra a focitoborzóra, a kicsit csak azért vitte magával, mert nem tudta kire bízni, a férjére ugyanis nem lehet számítani, sosem volt rá jellemző, hogy vigyázott volna a gyerekekre, mindig is alig töltött velük időt, sajnos ő ilyen, finoman fogalmazva sem egy mintaapa. A kicsi hároméves lesz, a nagy már nyolc, de még nem fordult elő, hogy elment volna a család valahová, mondjuk nyaralni, és nemhogy külföldre, még az országban sem voltak soha, sehol együtt.

A nő csak mondta, mondta, Palajdi úgy látta hát jónak, hogy betessékeli a lakásba. Addigra megérkeztek a bútorok a nagyszobába, de mégis a konyhában ültette le, mert a nő beszéd közben mindkét kezével legyezte az arcát, hogy jelezze, melege van, és amikor a nyomaték kedvéért két levegővétel között hozzátette, hogy nagyon kiszáradt, Palajdi megkérdezte, hogy mivel kínálhatja meg.

Üdítőt kért, és ahogy a pohárral a konyhaasztalhoz ült, tekintete a mosatlan tányérokra tévedt. Palajdi rá akart kérdezni, minek köszönheti a látogatást, de a nő megelőzte.

– Tipikus legénylakás – jelentette ki, aztán a férfinak szegezte a kérdést: – Hogyhogy még egyedül vagy így negyven körül?

– Már közelebb az ötvenhez – mondta Palajdi. Ő is töltött magának egy üdítőt, aztán leült a másik székre.

Arról van szó, kezdte, hogy huszonévesen, amikor ráadásul szerelmes is volt, még úgy érezte, nem tudna egyetlen nő mellett megmaradni. Azt pedig tisztességtelennek gondolta, hogy csak azért nősüljön, hogy legyen felesége, közben meg, a szerelem elmúltával, mert azt olvasta, az olyan, hogy elmúlik, más nők körül legyeskedjen. Most is úgy véli, az ilyennek semmi értelme, mert elsősorban nem a másikat verjük át vele, hanem magunkat. Negyvenévesen érezte először, hogy megállapodna, családot és gyerekeket szeretne, és ahogy telt az idő, ez az érzés egyre erősödött benne. Addigra viszont a korosztályából mindenki férjhez ment, így aztán csak jóval fiatalabbakkal kezdhetett volna, esetleg azokkal, akik túl vannak a váláson, de nekik meg már született egy-két gyerekük, vagy valamiért nem is lehet.

Palajdi maga is meglepődött, hogy ilyen közlékeny és őszinte, tulajdonképpen egy ismeretlennel osztja meg a legbensőbb titkait. Feltételezhetően azért, gondolta, mert a nő is ilyen nyílt és őszinte volt vele. S hogy oldja kicsit ezt a komoly kitárulkozást, még hozzátette, hogy utólag visszagondolva jó, hogy hallgatott az érzéseire, hisz mostanra a vele egyidős barátai már túl vannak egy-két váláson, tehát ezt ő már biztosan megúszta.

A nő elmosolyodott, aztán a konyhaablakra nézett, néhány másodpercig hallgatott, végül azt mondta, hogy az ablakra ráférne egy takarítás, és ha kap újságpapírt, rongyot meg némi ecetet, szívesen megcsinálja, úgyis ráér.

Palajdi ekkor értette meg, hogy a nő nemcsak úgy beugrott hozzá, bizonyára szeretne is tőle valamit. Szabadkozott, hogy tervezte megpucolni az ablakokat, de csak nemrég költözött be, a napokban hozták meg a bútorokat is, azokkal foglalkozott, másra nem volt még ideje. Végül rákérdezett, hogy a nő mi járatban van errefelé.

– Szó szerint csak erre jártam – felelte.

– És a gyerekek? – kérdezte Palajdi.

– A szüleimnél – válaszolta a nő, aztán újra szóba hozta az ablakmosást.

Palajdi nem tartotta jó ötletnek, és ezt meg is mondta neki, de ő ragaszkodott hozzá. Azzal érvelt, hogy legalább hasznosan tölti az időt. Palajdinak is jó, meg neki is, hisz tényleg szívesen csinálja, egyébként pedig órákig kint kellene állnia a vasútállomáson, míg meg nem jön a csatlakozás.

Palajdi összerakta magában az információdarabkákat, végül bement a fürdőszobába, hogy vizet engedjen egy műanyag tálba, a nőnek pedig megmutatta, hol találja az ecetet, a rongyokat és a régi újságpapírokat.

Segített neki levenni az ablaktáblákat, s míg dolgoztak, kiderült, hogy Palajdi épp félúton él a nő szülei és lakóhelye között, keletre és nyugatra is száz-száz kilométerre vannak tőle. Éppen hazafelé tart, mert a gyerekeket egész hétvégére a szüleinél hagyta, akik még mindig a határ túloldalán laknak, ő viszont már húsz éve, az akkori nagy áttelepülési hullámmal ideköltözött.

Palajdi jól emlékezett arra az időszakra. Akkorra már többször is magára húzhatta a válogatott mezét, és már a második fővárosi csapatában játszott, de aznap, amikor ifista korú ismerőse átjött a határon, épp itthon volt, a szülei ötszobás házában. A fiú becsengetett hozzájuk, és ahogy Palajdi kisszobájában beszélgettek, megkérte, hogy ajánlja be őt a helyi klubnál. Egyetlen táskával érkezett, még a szerelését sem hozhatta át a határon, ám végül nem volt semmi gond, mert elég jól játszott, így hát szívesen fogadták.

Amikor Palajdi a történet részleteit mesélte, azt például, hogy hogyan talált rá az ismerőse a szülei házára, a nő el-elmosolyodott. Tudniillik, mondta Palajdi szándékosan eltúlzott büszkeséggel, és közben, hogy a nő nehogy félreértse a játékot, még ki is húzta magát, tudniillik én már tizenhét évesen a helyi felnőttcsapat biztos pontja voltam, ráadásul olyan jól játszottam, hogy sokan csak miattam jártak ki a meccsekre, így aztán ismertek a városban, tudták, melyik házban élünk.

Ő is hasonlóan érkezett annak idején az országba, mondta a nő, egyetlen bőrönddel, és most is hasonlóan érkezett Palajdihoz, hisz elég volt megkérdeznie a vasútállomáson, egyszerre három ember is útba igazította.

– A focista? – kérdeztek vissza.

– Hát ott – mutattak a tömbházra.

Míg a nő végzett az ablakkal, Palajdi elmosogatott, aztán felajánlotta neki, hogy ha van még ideje és kedve a vonatindulásig, szívesen kiviszi őt biciklivel az Ó-Körös gátjára, ahol néha futni szokott, szép hely.

– Több mint két órám van még – felelte a nő. Lementek hát az alagsorba, és kihozták a biciklit a tárolóból. A nő a csomagtartóra ült, útközben nevetgélt, és jó tíz perc múlva, amikor leugrott róla, elégedetten nézett körbe.

– Tényleg nagyon szép ez a környék – mondta.

Palajdi megmutatta a gátnak azt a szakaszát, ahol futni szokott, aztán ahogy a vízparton sétáltak, megtudta, hogy a nő szülei általános iskolában tanítanak, ő pedig középiskolai tanár, még otthon végezte el az egyetemet, de a doktori fokozatot már itt, az átköltözése után szerezte neveléselméletből. Van egy hat évvel fiatalabb öccse, aki nem sokkal utána költözött át, ő az ország másik végén él a feleségével, közel a nyugati határhoz. Később az öccse születésének körülményei és az évszám is szóba került, így aztán Palajdi gyorsan kiszámolta, hogy a nő a harminckilencedik évét tölti.

– És te is tanítasz? – kérdezte.

Nem kapott azonnal választ, mert akkor láttak meg egy csipkebokrot, és odamentek. Palajdinak az járt a fejében, hogy elárulja-e, ő csak főiskolát végzett, ráadásul a foci miatt azt is csak levelezőn, de végül nem mondott semmit, mert miközben a nő szedett néhány bogyót, azt kezdte el magyarázni, hogy szívesen tanítana újra, de az az iskola, ahol pár évet dolgozott, megszűnt, és a második gyerek után még nem kapott újabb állást. Aztán papír zsebkendőt vett elő a válltáskájából, széthajtogatta, és beletette a csipkebogyókat.

Visszafelé nem ültek fel a biciklire. Palajdi a vasútállomásig tolta, az épület előtt lelakatolta, aztán telefonszámot cseréltek. Bekísérte a nőt a vonathoz, de mielőtt az felszállt volna, elővette a papír zsebkendőbe csomagolt csipkebogyókat, Palajdi kezébe nyomta, és adott egy puszit az arcára.

– Legközelebb mást is kapsz – mondta mosolyogva, fellépett a lépcsőn, és eltűnt a vagonban. Palajdi hiába fürkészte az ablakokat, már nem látta.

A nő látogatásának másnapján, amikor biciklire ült, hogy kitekerjen a pályára, a hétvégi hazai meccsre a tanítványaihoz, gondolatban nagyon előreszaladt az időben. Először azt a változatot képzelte el, hogy ezzel a nővel köti össze az életét, aztán azt, hogy a kertészmérnökkel. Izgalmas játék volt, de inkább csak a tényt tartotta izgalmasnak, tudniillik, hogy újra vannak lehetőségei, mert az elképzelt jövő egyik esetben sem volt igazán megnyugtató. A kertészmérnököt akkor is túl fiatalnak találta, hisz mire a nő negyven lesz, gondolta, ő már majdnem nyugdíjaskorú, a tanárnő esetében pedig a gyerekek miatt támadtak fenntartásai. De aztán az is eszébe jutott, hogy ezt az egész helyzetet, hogy negyvenhat évesen még mindig csak itt tart, a túlzott óvatosságának köszönheti. Most már nem kellene annyit mérlegelnie, gondolta, hisz bár egyik változat sem kecsegtet biztos jövővel, ha nem dönt, ha nem vág bele hamarosan valamelyik kapcsolatba, végképp elszállnak a családalapítási reményei.

A kertészmérnökkel két nappal a tanárnő látogatása előtt, hét közepén találkozott újra. Palajdi telefonált rá, hogy meghívná vacsorára, nemcsak viszonzásul a fotókért, de egyébként is. Felajánlotta, hogy ha vendéglőbe most sem szeretne menni, otthon főz neki valami egyszerűt, de a teánál és a rántottánál azért picit bonyolultabbat, bár azokat is igen jól csinálja. A nő belenevetett a telefonba, aztán kis időt kért, hogy átgondolja, végül pár perc

múlva visszahívta Palajdit azzal, hogy szívesen beszélgetne vele, de a találkozó legyen nyilvános helyen.

Egy belvárosi vendéglő kerthelyiségében ültek le, mert kellemes kora őszi este volt. Halat ettek és könnyű fehérbort ittak hozzá. A nő az egyetemi történeteit mesélte, Palajdi a tanítványairól beszélt. Sokat nevettek, és miután visszakísérte őt a szülei tömblakása elé, még leültek a lépcsőház előtti padra is. Addigra lehűlt az idő, a nő egy szál fekete pólóban volt, és amikor kicsit megborzongott, Palajdi ráadta a bőrkabátját, ő pedig a búcsúzáskor szemből próbálta a férfi vállára visszatenni, amitől az arcuk majdnem összeért. Egy ideig egészen közelről nézték egymást, de amikor Palajdi úgy döntött, hogy megcsókolja, az első apró mozdulatára a nő hátrébb lépett.

– Várjunk még egy kicsit.

A tanárnő látogatása után két nappal, vasárnap találkoztak harmadszorra. A kertészmérnök hívta őt fel aznap délután, hogy ha nem alkalmatlan az időpont, estefelé szívesen meglátogatná. Persze, gyere, felelte Palajdi, és csak azután jutott eszébe, hogy lehet, a tanárnő is éppen akkor csenget majd rá, hisz vissza kell vinnie a gyerekeket a szüleitől. Nem baj, gondolta később, lesz, ami lesz, hisz nem szólt, hogy jönne, ő pedig nem érezte szükségét, hogy rátelefonáljon.

A hét közepén, a bőrkabátos jelenet után Palajdi úgy vált el a kertészmérnöktől, hogy biztatónak érezte a következő találkozót. Ráadásul most a nő jelentkezett be nála, és nem kérte, hogy nyilvános helyre menjenek, hanem hogy feljönne hozzá.

Nagy reményekkel készült, előbb a kisszobában, aztán a nagyban tett rendet, behűtött egy üveg fehérbort, és tálcára rakta a poharakat.

A nő azonban Palajdi feltételezésével ellentétben nem gyalog érkezett, hanem autóval, így aztán nem ihatott.

Az épület hátsó részén, a nagyszoba ablaka alatt állt meg egy hatalmas terepjáróval. Amikor Palajdi lement elé, és rákérdezett, hogy az övé-e a kocsi, azt felelte, hogy a barátjáé, és látszott rajta, hogy eléggé feszült. Palajdi akkor már tudta, hogy nem azért jött, amit ő elképzelt, és mire felértek a lakásba, egyértelmű lett, hogy tényleg csak a barátjáról szeretett volna vele beszélni.

A nagyszobában ültette le, és meg sem kínálta borral, üdítőt hozott neki a konyhából.

A nő körbenézett, végre elmosolyodott, és megdicsérte a bútorokat. Minden új volt: a szekrénysor, az ülőgarnitúra, a dohányzóasztal, a szőnyegek és persze a két fotel is, amelyben ültek.

– Veszek majd egy nagy lapos tévét is, a helye már megvan – mutatott Palajdi a szekrénysor közepére, ahol a bútorokkal körbevett hatalmas üres tér tátongott. Aztán, hogy tovább oldja a feszültséget, és a nő ne vágjon bele azonnal a barátjával való kapcsolat taglalásába, azt kezdte el magyarázni, hogy úgy döntött, hálóhelyiségnek meghagyja a kisszobát az egymás mellé tolt rugós heverőkkel, mert annyira kényelmesek, hogy nincs szíve őket lecserélni. A régi tévé viszont megérett a cserére, filmeket ugyan tud rajta nézni esténként, de meccset nem, mert olyan mértékben tönkrement a szeme, hogy a kis képernyőn már nem látja a labdát.

A nő szája szélén apró mosoly jelent meg, belekortyolt az üdítőbe, és mivel Palajdi úgy érezte, nem illene tovább húznia az időt, elhallgatott.

Az utóbbi hetekben nagyon megromlott a viszonyuk a barátjával, kezdte a nő. Mióta befejezte az egyetemet, és hazaköltözött, egyre kevesebbet találkoznak. A fiú nem hívja,

nem keresi, nem jön el hozzá, illetve csak nagyon ritkán. Most meg, hogy végre itt van, összevesztek.

Palajdi kérdezgetni kezdte. A válaszokból kiderült, hogy közel négy éve, másodéves kora óta vannak együtt. Az utolsó másfél évben a nő már nála is lakott, de ahogy véget ért az egyetem, a fiú számára mintha véget ért volna a viszony is, legalábbis minden jel erre mutat.

Palajdi azt mondta, megérti, hogy most kissé zaklatott, de úgy gondolja, hogy ha mindketten szeretnék folytatni a kapcsolatot, akkor előbb-utóbb folytatni is fogják, ha meg valamelyikük nem szeretné, akkor az is egyértelműen ki fog derülni, s ha nem ők, akkor majd az idő oldja meg. Finoman azt is elmondta, hogy mivel nem ismeri sem a fiút, sem a közös múltjukat, sem a körülményeket, nem ismerheti a teljes képet sem, ezért a nőnél jobban ő sem láthatja át, hogy mit lehetne tenni ebben a helyzetben, és ugyanezért állást foglalni sem szeretne. Úgy érzi, nem az ő dolga, ezt mindenképpen nekik kell tisztázniuk, és végül dönteniük szabad akaratuk szerint.

Szűk fél órát beszélgettek még, a nő néha már nevetett is, de az látszott, hogy nem felszabadultan. Végül, amikor felállt, Palajdi megölelte, de ez az ölelés inkább csak együttérző ölelés volt. Miután lekísérte a terepjáróhoz, és visszament a lakásba, öntött magának egy pohár fehérbort, leült a konyhaasztal mellé, és lassan, kortyonként itta meg. Elmosogatott, bement a nagyszobába, és akkor eszébe jutott a tanárnő, de csak egy pillanatra, és akkor is csak annyi, hogy szerencsére nem csengetett rájuk.

Palajdi úgy gondolta, egy ideig nem hívja fel a kertészmérnököt, hagyja, hogy a barátjával rendezzék egymás közt a kapcsolatot. Béküljenek ki, és folytassák, vagy egyezzenek meg, hogy vége, ő majd aszerint lép vagy nem lép, hogyan döntöttek.

A tanárnőnek sem telefonált, s ő sem hívta, aztán amikor az egyik hétvégén idegenben játszottak a serdülőcsapattal, és éppen buszoztak hazafelé, sms-t kapott tőle. Rövid üzenet volt, mindössze annyit írt, hogy válik, és a gyerekekkel elköltözött az öccséhez.

Palajdit nemcsak a szűkszavúság és a költözés ténye lepte meg, de az is, hogy mindezt közli vele, ráadásul sms-ben, mintha régóta bizalmas viszonyban volnának.

Az első adandó alkalommal, amikor a busz megállt egy út melletti büfénél, hogy a gyerekek elvégezhessék ügyes-bajos dolgaikat, felhívta a nőt. A bő öt perc alatt, míg várakozott a busz, annyit tudott meg, hogy nemrég megverte a férje, mire ő beadta a válókeresetet, és most, hogy a férfi hétvégén nem volt otthon, összepakolta mindenét, és fogadott egy költöztetőt, aki százezer forintért elvitte a holmiját egy teherautóval az öccséhez. A gyerekek az őszi szünet leteltével ott járnak majd óvodába és iskolába.

Amikor Palajdi a következő edzés előtt biciklire ült, hogy kitekerjen a pályára a tanítványaihoz, az járt a fejében, hogy nemrég még az okozott neki fejtörést, hogy melyik nőt válassza, mostanra meg gyakorlatilag megszűntek a lehetőségei. Az egyik nőről kiderült, hogy barátja van, a másik meg elköltözött az ország másik végére. Hiába tudta nagyon jól, hogy lépnie kell, ha végül a lépés helyett csak leült, illetve még azt sem, hisz két szék közé esett. Nagyszerű, ezt ismét remekül csináltad, motyogta az orra alá, és megengedett magának egy kényszeredett mosolyt is.

Meg volt róla győződve, hogy a tanárnő az ország másik végéről nem jön el hozzá. Ehhez képest már aznap késő délután ott állt az ajtajában egy kisebb hátizsákkal a kezében. Akkor sem jelentkezett be előre, csak egyszerűen megjelent. Palajdi éppen hazaérkezett az edzésről, le volt izzadva, és ahogy felért a lépcsőn, igencsak váratlanul érte, hogy ott találja az ajtaja előtt.

A nő, látva a meglepettségét, kérdés nélkül mondta el, hogy a válási papírokat jött intézni, és gondolta, ha már itt van száz kilométerre, átvonatozik hozzá.

– És ahogy ígértem, most mást is kapsz – nézett Palajdira már bent, a lakásban, aztán egy nagy, kézzel varrott ágytakarót húzott elő a hátizsákjából. – Ez a tied – adta a kezébe.

Palajdi próbálta széthajtogatni, de a takaró még annál is nagyobb volt, mint amilyennek először gondolta. Meg kellett kérnie a nőt, fogja meg a másik végét, hogy rendesen megnézhesse.

– Nagyon szép! – mondta végül.

– Neked csináltam – mosolygott a nő, aztán a könyökével lenyomta a hálószobaajtó kilincsét, és a takaró végét még mindig a kezében tartva araszolt be a szobába, az egymás mellé tolt rugós heverők felé. – Segítesz leteríteni? – kérdezte.

Palajdi a szíve mélyén ezt a tempót nagyon gyorsnak érezte, nem volt ilyesmihez hozzászokva, de azzal nyugtatta magát, hogy néhány év múlva ötvenéves lesz, és amint ebbe belegondolt, még inkább siettette volna az eseményeket, hisz mikor vágjon bele egy komoly kapcsolatba, ha nem most.

NYIRÁN FERENC

TERÁPIA

Kezdetben volt az alkohol.
Több-kevesebb sikerrel vettük
az akadályokat a heti üléseken.
Segített a Xanax is. Aztán mindig
oda lyukadtunk ki. A lányhoz.
Irigylem magát ezekért az
érzésekért. Majd ugyanazzal a
lendülettel megduplázta a
gyógyszeradagomat. Végül
átadott egy párkapcsolati
terapeutának. Hamar elröpültek
azok az egy órák. Néha próbálta
mederben tartani csapongó
beszédfolyamomat, kevés sikerrel.
Mindig oda és megint csak oda
jutottunk. Egy elejtett félmondatom
miatt mentőt akart hívni rám.
Aztán észrevétlen eltűntek a
megoldásra váró problémák.
Ritkítottuk az alkalmakat, aztán
már nem volt értelme, hogy
leüljünk beszélni bármiről is.
Fekete-fehér álmaim közben
kiszínesedtek. De tíz esztendő
kellett, hogy az évi két alkalomra
szűkített egy órák során már csak
a sikerekről ömöljön belőlem a szó.
S hogy jól van minden úgy, ahogy van.
A lány is.

A FÉLKEGYELMŰ

Készületlenül ért a halál.
Úgyis mással történnek
a rossz dolgok, így képzeltem
akkor még. Hanyagoltam a gondos
előkészületeket, ennélfogva nem
volt alkalmas öltözékem a temetéshez.
Szegény is lehettem nyilván, nem
tellett sötét nadrágra és kabátra.
Tél volt, elfért a nagykabát.
A színház jelmeztárából kölcsönöztem
direktori engedéllyel megfelelő öltözéket.
A nadrág szélén sötét tábornoki csík
húzódott, szerencsére alig volt látható
a fekete alapon. Hanem az a kabát.
Fél óra múltán majdnem beszakadt
a hátam, lábam rogyadozott a hatalmas
súly alatt. De becsülettel
végigálltam a szertartást, és közben
arra gondoltam mély együttérzéssel,
akinek ebben a jelmezben kellett a
reflektorok kereszttüze alatt izzadnia,
jönni-menni a színpadon. Később
vettem észre a bélésbe varrt leltári
címkét, hogy a kabát sok évvel azelőtt
egy Dosztojevszkij-darabban játszott.

PETŐCZ ANDRÁS

A GYÁVA

A férfi, aki mindentől félt, vagyis mindentől, ami ismeretlen, és mindenkitől, akit ismert, és úgy általában is félt a kudarctól, a konfliktustól, az elutasítástól és mindattól, amiről azt hitte, fenyegetheti a jövőjét, a biztonságát, ez a férfi egy meleg, nyári napon arra gondolt, hogy abban az esetben, ha nem félne, ha nem rettegne annyira, akkor talán kezdeményezni is merne, és akkor esetleg lehetne valaki az életében, és nem lenne annyira egyedül.

Egyedül élt a férfi. Volt kicsinke vagyona is, vagyis egy öröklakása, és alapvetően okos ember hírében állott, ennek megfelelően annál a technológiai nagyvállalatnál, ahol fejlesztőmérnökként dolgozott, igencsak megbecsülték.

És a munkatársai nem is nagyon tudták róla, hogy mindentől fél, hogy *gyáva*, és ezért is boldogtalan.

Csupán annyit tudtak róla, hogy egyedül él.

És hogy negyvenkét éves és agglegény, és nő nem is volt még az életében, illetve, miket is beszélek, ezt persze nem tudhatták róla *pontosan*, vagyis azt, hogy *nem volt még nő az életében*, de valahogy sejtették, pontosabban szólva: sokan azt gondolták, ott, a munkatársai között a vállalatnál, hogy ez a férfi egyszerűen *meleg*, hogy ez egy meleg férfi, és ezért is nincs barátnője, de nem foglalkoztak az esetleges melegségével, *magánügy*, mondták, és megvonták a vállukat, a lényeg az volt, hogy a férfi jól dolgozik, kreatív, ami a fejlesztéseket illeti, biztos pontot jelent a nagyvállalat életében, és ezt, hogy ő biztos pont, megfelelő prémiumokkal is honorálták, az pedig, hogy a férfi egyedül él, hogy agglegény, és még barátnője sincs, meg semmiféle társa, az nem érdekelt senkit.

A férfi félt. Félt és szorongott. Néha olyannyira rájött a szorongás, hogy szinte remegett, olyankor nem használt semmi, legfeljebb, ha erős nyugtatót vett be, de azt nem nagyon akart bevenni, mert félt a nyugtatóktól is, úgy általában, hogy azok egészségtelenek, ártanak a szívnek, meg impotenciát okoznak, mert ilyesmiről is hallott a férfi a nyugtatókkal kapcsolatban.

Persze az, hogy egy gyógyszer, egy nyugtató impotenciát okoz, az nem lehetett volna probléma a férfi életében, hiszen semmiféle nőnek nem kellett azt bebizonyítania, hogy ő nem impotens, hiszen egyedül élt, egyedül lakott, és nem volt semmi olyan jellegű kapcsolata, ahol ez a kérdés, mármint az impotencia kérdése egyáltalán felmerülhetett volna.

Voltak a férfi körül nők, hogyne lettek volna. A munkahelyén sok-sok gyönyörű és kívánatos fiatal nő volt, mindenféle beosztásban, többek között a saját főnöke is, az osztályvezetője is nő volt, magas, dekoratív, festett vörös hajú, telt keblű, negyven év körüli nő, aki a melleit szívesen mutogatta, már amennyit illendő mutogatni, vagyis feszülő ruhájának mély dekoltázsa olykor egészen komoly bepillantást engedélyezett. És ott volt a férfi titkárnője is, hiszen vezető beosztású fejlesztőmérnökként titkárnője is volt a férfinak, a huszonéves Mancika, aki nyári napokon eszméletlen miniszoknyában jött dolgozni, és ahogy leült, még a picike tangabugyiját is látni lehetett néha-néha, és a férfiban ilyenkor a kívánás nagyon is ágaskodott, mert ő valójában szerette a nőket, nem volt meleg egyáltalában, nagyon is sokat álmodozott a szerelmi együttlétről, csak éppen – ahogy arról már szóltunk – *félt*, mindentől félt, de főleg és elsősorban is attól, hogy az esetleges kezdeményezése eredménytelen leend, vagy hogy megszólják mások, kibeszélik, hogy ő éppen mit is akar.

Rá se mert nézni Mancika feszes combjára, miniszoknyájára és az alatta megbúvó falatnyi tangabugyira, tüntetően elfordította a tekintetét, nehogy valamiféle félreértés legyen, és ezt, az elfordított tekintetet, a titkárnője kissé durcásan vette tudomásul, ez tény.

És voltak még ott, a nagyvállalatnál mindenféle vonzó, fiatal és kevésbé fiatal nők, sok-sok csinos nő, rövid hajúak és hosszú hajúak, kis mellűek és nagy mellűek, kövérek és soványak, kedvesek és mosolygósak, jókedvűek vagy éppen rosszkedvűek. Meghívni valamelyiket egy kávéra olyan egyszerű lett volna, elbeszélgetni kicsinkét, és – ha a helyzet úgy hozza – akár vacsorára is meginvitálni, látszólag mindez kivitelezhetőnek tűnhetett.

Tűnhetett volna.

A vágy, a női társaság iránti csillapíthatatlan szomjúság jelen volt a férfiban, nagyon is jelen volt, úgyhogy néha majd eszét vesztette ettől a vágyakozástól, de ott volt a szorongás is, ami érzésként erősebbnek bizonyult a vágynál. A szorongás, hogy ő valamiféle „bűnt" követ el azáltal, ha valamelyik – bármilyen távoli – kolléganőjét mintegy „kávézni" hívja.

A szorongás, a bűn érzése – többek között – azon a napon is ott vibrált a férfiban, amikor is a már említett osztályvezető főnöke személyes megbeszélésre hívta az irodájába, és a megbeszélésen a férfi újból és újból a főnöknő mély dekoltázsába pillantott. Történt, hogy a nevezetes osztályvezető előrehajolt, mert egy meglehetősen vastag dossziét akart átadni a férfinak, és ekkor, ebben a pillanatban, a vastag dosszié átadásának a pillanatában a dekoltázsa szinte *megnyílt***,** és a férfi láthatta, hogy a főnöknő nem visel melltartót, sőt, látta azt is – egy pillanat volt az egész –, hogy a feszes ruha az előrehajlás következtében kissé leválik a testről, és a főnöknő melle szinte teljes egészében ott gömbölyödik a szeme előtt, sőt, a mellbimbó is ott ágaskodik gyönyörűen, ahogy beborítja a mellcsúcsot, és a férfi meggyőződhetett arról a bepillantás által, hogy mindez valóban szép, miképpen szép az, ahogy mondani szokták, *ami érdek nélkül tetszik***.**

Ám a főnöknő észrevette a férfi kikerekedett pillantásának ívét, nevezetesen, hogy a férfi az ő mellét bámulja, és kissé szigorúan, bár egyszersmind kedvesen is azt mondta:

– Béla, maga itt megmetooz engem a tekintetével. Különben is, mindenki azt mondja, hogy magát nem érdeklik a nők. Hogy van ez?

A férfiban a metoo kifejezés – ha lehet – tovább növelte a félelmet. Kihasználva azt a lélektani pillanatot, hogy a megbeszélés nagyjából véget is ért a dosszié átadásával, valami olyasmit dadogott, hogy *„elnézést, magam sem tudom, mi történt velem"*, és szinte kirohant az osztályvezető irodájából.

Ha valamitől rettenetesen félt a férfi, még az átlagnál is rettenetesebben, az éppen a metoo szó elhangzása volt. Oly sokat hallott erről a különös fogalomról, és oly sokat olvasott róla, hogy szinte látta magamagát, ahogy rendőrök vezetik el munkatársai megvető pillantásától kísérve.

„Óvatosabbnak kell lennem, még a végén feljelent zaklatásért", gondolta a szobájába térve a férfi. Általában is ijesztő volt a számára annak a lehetősége, hogy valamiféle panasz érkezik titokban a nagyvállalat vezetéséhez, és ő nem tud a panasz vagy ne adj' isten a *feljelentés* ellen védekezni, és behívatják és kirúgják, annak ellenére, hogy ő megbecsült fejlesztőmérnök, és sokra értékelik a kreativitását, a munkáját. Félt nagyon a férfi a munkahelyi problémáktól, a fizetésére igencsak szüksége volt, anyagi tartaléka semmi, ezért is a jövőt bizonytalannak, szorongatónak érezte.

Ám ez a látogatás a főnöknőnél nem maradt ennyiben.

Az osztályvezető asszony, aki szeretett kutakodni munkatársai életében, úgy érezte, meg kell tudnia többet is a beosztottjáról, akit mindenki melegnek tart a vállalatnál, de aki úgy megbámulta az ő dekoltázsát. Valljuk be, hízelgett is ez az osztályvezető asszonynak, és enyhe izgalmat is érzett, különben is híres volt arról, hogy szereti a férfiakat, és a férfi pillantása, ahogy a mellét megbámulta, nos, ez nem hagyta hidegen.

Másnap az osztályvezető ismét hívatta a férfit, mondván, hogy az egyik fejlesztés apró hiányosságait átbeszéljék.

A férfi, ahogy belépett a főnöke irodájába, meglepődve konstatálta, hogy az osztályvezető asszony nem az íróasztal mögött foglalt helyet, ahogy ezt mindig is tette korábban,

hanem egy kis dohányzóasztalnál, az egyik öblösen terpeszkedő karosszékben, amely karosszék mélyen szívta magába a benne elhelyezkedőt, jelen esetben a főnök asszonyt, úgy, hogy annak térde magasabban volt, mint a teste súlypontja, vagyis a feneke, és a nagyon rövid szoknyába így, mintegy *felülről, srévizavé*, meglehetősen könnyen bepillanthatott az, aki be akart pillantani.

A főnöknő látszólag tartózkodó volt. Diszkréten takarta rövidke szoknyáját valami nagy méretű irattartó mappával, így a férfi legfeljebb csak elképzelhette azt, hogy adott esetben mi mindent láthatna meg a szoknya alatt.

Nyári délután, az irodában működik a légkondicionálás.

Az évszaknak megfelelően a férfin könnyű, világos vászonnadrág. A légkondicionálás arra jó, hogy ne fulladjanak meg a melegtől, a kinti, délutáni napsütés pedig, amely az iroda ablakán át zavartalanul tolakodik be a bent ülők nem kis bosszúságára, megakadályozza, hogy elfelejtsük, nyár van, a kánikula rettenetes odakint. A nap tehát élesen sütött be, és a fénye éppen a már említett és diszkréciót is szolgáló irattartóra esett.

A férfi, aki mindentől félt, megbűvölten nézte mindezt. Volt abban a mappában valami nagyon vonzó. Persze, talán csak azért, mert ráesett a fény.

– Ezek a jövőre vonatkozó legfontosabb iratok – mondta a főnöke. Az iratokat tartó kezének vörösre festett körmei szinte elvakították a férfit.

– Itt vannak, vegye el – szólt a nő. – A maga dolga lesz a megfogalmazott ütemterv betartatása a kollégákkal – mondta, és a férfinak nyújtotta az iratokat tartalmazó mappát.

A férfi, aki mindentől félt, átvette azt, belelapozott. Melege volt, a légkondicionálás ellenére sem volt valami sok levegő ott, az irodában. Érezte, hogy izzadni kezd. Általában is könnyen megizzadt. Különösen, ha ideges volt valamitől.

Ahogy felnézett a papírokból, a tekintete először a főnöke tekintetével találkozott. Aztán megpillantotta azt, amit eddig a mappa eltakart.

Mintegy *felülről* látott be a mélyen a karosszékbe süppedő nő szoknyája alá. A kissé megnyílt combok közé még az ablakon át bevilágító napsugarak is belopták magukat.

A főnökén nem volt bugyi.

A borotvált női nemi szerv széles nagyajkai csupaszon, kissé elnyílva néztek farkasszemet a férfi döbbent tekintetével, aki képtelen volt megszólalni. Érezte, hogy a homloka közepén megindul a szokásos kis verejtékpatak, amely ilyenkor, ha izzad, mindig az orrnyergen végighaladva lassan, cseppenként hullik alá, rá épp az ingére, nadrágjára.

Aztán a másodperc egyetlen töredékéig arra gondolt, miközben bámulta mindazt, amit látott, hogyha bátrabb volna, és merne kezdeményezni, akkor talán másképpen lehetne a jövőben minden, és az egész élete végre alapjaiban megváltozhatna.

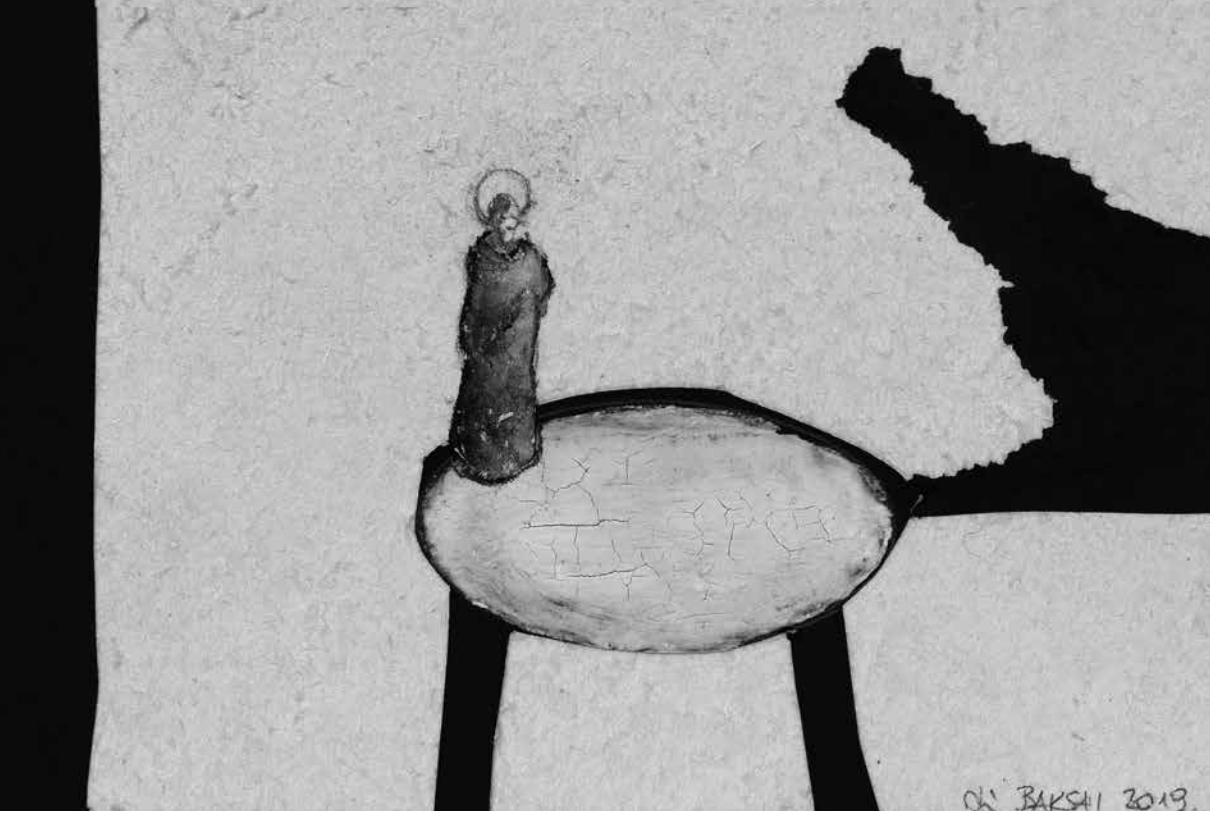

FEKETE KÉTSÉG

MOLNÁR LAJOS

AZÓTA NEM KÁRTYÁZOM

Nem szeretem a nőket. Nem vagyok buzi, csak épp nem tudom tartósan elviselni őket a lelkizésükkel, a hisztijükkel, a rendmániájukkal. De egy dugásra jöhetnek. Volt két csajom. Az első jól indult, kedves volt, de később már mindenbe belekötött. Veszekedett, hogy otthon kevés munkát végzek, a tükörtojást miért késsel-villával eszem, az evéshez miért nem gombolom be az ingem ujját. A másikkal is jól indult, de egyszer csak bejelentette, hogy elmúlt a szerelem.

Az asztalomon új spirálfüzet. Vettem hozzá egy Zebra tollat is. Próbálom megírni ezt a történetet. Napok óta ez jár a fejemben. Ha leírom, talán megszabadulok tőle. Nehezen kezdem el. Halogattam csak, már kitakarítottam, minden kést megélesztem. A szekrényből tiszta asztalterítőt vettem elő, kivasaltam. Most itt a piros kockás terítőn vár a füzet. Attól tartok, el sem tudom mesélni. Nem egyszerű, meg nem is értek én az ilyesmihez.

Sok helyen megfordultam már, most a Balaton partján dolgozom karbantartóként egy gimi kollégiumában. Itt is lakom, kaptam egy szobát. A szüleink már nem élnek. A húgom a szülővárosunkban maradt, férje van, két fiuk.

Túl vagyok az ötvenen. Amit le akarok írni, az gimis koromban történt. Akkor voltam először csajjal. Egy alföldi kisvárosban éltünk, a nevét nem írom le. A lányt látásból ismertem, ő is a gimiben tanult. A hétvégéket a haverokkal töltöttem. Napközben fociztunk. Dzsúdózni az általános iskola tornatermébe jártunk. Az apám tornatanár volt, ideadta a terem kulcsát, örült, hogy sportolok.

Este a srácokkal a város presszójában ültünk. Napfénynek hívták, Napfény presszónak. Hogy adhattak neki ilyen hülye nevet? Piros műbőr székek voltak benne és halványszürke, vaslábú kerek asztalok. A zenegép két forintért kislemezeket játszott. Kóla mellett szórakoztunk, beszélgettünk. Néha ultiztunk, de nem nagyban, csak húszfilléres alapon, hogy izgalmasabb legyen.

Azon a szombat estén is ott ültünk. A kólámba egy fél rumot is töltöttem. Abban az időben a P. Mobil tetszett, a kislemezükön két szám volt, a *Kétforintos dal* és az *Utolsó cigaretta*, ezeket hallgattam. A szomszéd asztalnál lányok ültek, ők is kólát ittak. Az egyik figyelt. Profilból láttam, hogy gyakran oldalra fordul, úgy nézett. A szemét vettem először észre, kék volt, a haja egészen világos szőke, vállig érő, göndör. A kis csajok akkor még nem festették a hajukat, az volt a természetes hajszíne. Tetszett a szép babaarca.

Ahogy a zenegéptől mentem visszafelé, megkért, hogy dobjam be a Generáltól a *Lehajtott fejjel*-t. Bedobtam, visszaültem az asztalunkhoz. Arra már nem emlékszem, hogy miről beszélgettünk. Akkoriban a lányok és a zene volt a fő témánk. A kedvenc együtteseink pedig a Deep Purple, a Uriah Heep, a Black Sabbath és a Nazareth voltak. Meg a Led Zeppelin, azt ki ne felejtsem. Megbeszéltük, kinek melyik szám tetszik. Később a szőke odajött hozzám, és megkért, hogy a Generál-kislemez másik odalát is dobjam be, azon a *Ha ismerném* volt. Ahogy elindultam a zenegéphez, jött utánam. Nem értettem, minek. Bedobtam a kétforintost, csörrent a pénz, ahogy leesett. A gép bal oldalán írták ki a zenék címeit, kiválasztottam a számot, s megnyomtam a mellette lévő gombot. Egy automata kar megfogta a kislemezt, betette a lejátszóba, és már szólt is a dal. A lány azt kérte, táncoljunk.

Meglepődtem, mert senki sem táncolt, de átkaroltam a derekát, mert nagyon tetszett, ő meg a nyakamat. Hozzám ért a melle, én meg a jobb combomat odanyomtam az öléhez. Éreztem, egyre szűkebb a farmerem. A szám végén azt mondta, menjünk sétálni. El se búcsúztam a haveroktól, ő se a barátnőitől.

A presszó a város főutcáján volt, s csak úgy találomra indultunk az egyik irányba. Május vége lehetett, langyos este. Általában gátlásos voltam a lányokkal, de a fél rum megtette a hatását. Felszabadultan beszélgettünk. Kiderült, nemcsak a haja, a neve is Szőke, Szőke Évának hívják. Én akkor negyedikes voltam, ő másodikos. A téren találtuk magunkat, aminek a közepén Kossuth-mellszobor állt körben padokkal. Leültünk az egyikre. Átöleltem, csókolóztunk, a nyelvét átdugta a számba. Én akkor még nem tudtam, hogy így is lehet. A cipzáras dzsekije alatt sárga pólót viselt, alányúltam, ujjaim alatt duzzadtak a mellbimbói. Rajta is farmer volt, nagyon szűk, a kezem nem fért be, ki kellett gombolnom. Előbb a bugyin keresztül izgattam, majd benyúltam. A hüvelye már nedves volt, a csiklóját simogattam, elélvezett.

Eszembe jutott a tornaterem kulcsa a zsebemben. Éva beleegyezett, hogy ott folytassuk. Két kulcsot kaptam, az egyik az iskolaudvar kapuját nyitotta, a másik a tornaterem ajtaját. Az udvaron aszfaltos kézilabdapálya volt, azt kivilágították, hogy sötétedés után is játszhassanak rajta. A tornaterem magasan lévő ablakain elég fény szűrődött be, nem kellett villanyt gyújtanunk.

A műbőrrel bevont tornaszőnyegek az egyik sarokban álltak a bordásfalhoz támasztva. Az elsőt elborítottam. Ott folytattuk, ahol a parkban abbahagytuk. A gyér fényben is jól láttam, világoskék bugyi volt rajta. Most hosszabban élvezett, s nekem hirtelen beugrott, hasonló hangokat már gyerekkoromban is hallottam, de nem otthon, hanem amikor anyámmal hétvégeken a szomszéd kisvárosban meglátogattuk a nagyit. Mindig ott volt anyám régi ismerőse, Pali bácsi is. Este hármasban kártyáztunk, snapszeroztunk, azt mindenki szerette. Amikor elálmosodtam és lefeküdtem, ők még hatvanhatoztak. Ha éjjel felébredtem, olyan hangokat hallottam, mint a tornaszőnyegen. Úgy éreztem magam, mint akit forró vízzel öntöttek le. A kefélés utáni simogatásokhoz nem volt kedvem, egyébként is büdösnek éreztem a lány pináját.

Másnap anyám észrevette, hogy szótlan vagyok. Már a reggelinél mondta. A vajas kifli sem esett jól, pedig azt szerettem. Csak arra tudtam gondolni, hogy anyám egy büdös kurva. Amíg apám hétvégeken atlétikai meg tornaversenyekre viszi a gyerekeket, ő addig dug. Még akkor is rendszeresen járt a nagyihoz, de abban az időben én már nem mentem vele. Sajnáltam az apámat, persze nem szóltam neki.

Azok után nem sokat tartózkodtam otthon. Tanítás után a haverokkal csavarogtam a városban. Parkokban ücsörögtünk, beszélgettünk. Az estéket általában a presszóban fejeztük be. Az első dugásom óta nem kártyáztam. Nélkülem a többiek sem verték a blattot, így aztán az abbamaradt.

Négy és fél oldalt írtam. Nem tudom, van-e tanulsága ennek a történetnek. Talán fölösleges is volt leírnom.

LÁZADÓK

Szemerkélő esőben biciklizik. Koromsötét van, a felhőktől a hold se látszik. Vakon teker, zötykölődik az aszfalt repedéseiben. A kerékpárút jóval mélyebben van, mint a kövesút, így a szembejövő sofőrök hiába tompítják a fényszórót, akkor is elvakítják.

Elhúzódott a műszak. A téglagyárban régi, lestrapált gépekkel dolgoznak, amik gyakran elromlanak. Délelőtt leállt a szállítószalag, ami az agyagot viszi be. Másfél óra kellett, hogy a karbantartó megjavítsa. Délután a présgéppel volt gond, majd az automata berakodóval. Ma legalább öt órát álltak, de a három kamiont meg kellett pakolniuk, addig nem indulhattak haza.

Egész nap arra várt, hogy este kilenckor leüljön otthon a tévé elé, és megnézze a Juventus–Real Madrid BL-negyeddöntőt. Fiatal korában focizott. Igaz, csak megye kettőben, de imádta. Csodálatos érzés volt, amikor a messziről érkező labdát a levegőben úgy vette le lábfejjel, hogy az szinte a csukájához ragadt. Vagy mikor jobbhátvédként ő adott pontos indítást negyven-ötven méterről. Szeretett szélen felfutni, néha a kapu elé is odaért. A legnagyobb örömöt az jelentette, ha harminc méterről lepókhálózta a kapu valamelyik felső sarkát. Ma már csak nézi.

Az utcájukban a lámpa alatt rápillant a karórájára. Fél tíz van, javában tart a meccs. Az a kurva téglagyár!, gondolja. Miért nem vesznek megbízható gépeket? A folyosó ágasához támasztja a biciklijét.

– Sziasztok, megjöttem! – köszön a nappaliba. A fiúk már alszanak, mondja a felesége. Épp mosogat. Megpuszilják egymást. Nem kér vacsorát, nem akar a nappaliban morzsálni, minél előbb a tévé elé szeretne ülni. Bekapcsolja a tévét, s megdöbbenve látja, hogy a Real már egy–nullra vezet. Ronaldo góljáról lemaradt. Az a kurva téglagyár!, gondolja. Ahogy figyeli a meccset, csodálkozik, milyen gyorsan járatják a labdát. A Juventus csatára közelről, hét-nyolc méterről kapásból lő, de a Real kapusa reflexszerűen kiöklözi a labdát.

Ági a mosogatás közben arra gondol, Zolinak már megint a meccs a legfontosabb. Itthon is csinálhatna valamit, például átvehetné tőle a mosogatást, hogy holnapra tízórait készítsen a fiúknak. Tizennégy éve házasok, az első években sokkal többet segített. Míg a zsíros tányért mossa, azon jár az esze, mi van a hűtőben, miből csinálhatja meg a két gyereknek a tízórait. Gondolatban leltárt készít, megnyugszik, hogy van vaj, felvágott, sajt és paprika is. A mosogatás után gyorsan elkészíti a tízóraikat, szalvétába tekeri őket, majd uzsonnászacskóba csomagolva a hűtőbe teszi. Örül neki, hogy mára nincs több tennivalója, válthat pár szót Zolival.

– Gyere már ide a kanapéra! – hívja a férjét.

– Meccset szeretnék nézni.

– Mindig a meccset nézed! Mikor fogsz már velem is törődni? Nem akarod valamelyik bunkó focistát feleségül venni? Összeillenétek!

– Hagyj békén! – feleli kurtán Zoli.

– Ha az a kurva meccs fontosabb neked, akkor miért vettél feleségül? Miért van két gyerekünk?

– Majd beszélünk, most hadd nézzem a meccset! – már Zoli is kiabál, és csak most veszi észre, hogy amíg Ágival hangoskodtak, lemaradt egy gólról. Most játsszák vissza lassítva, ahogy Ronaldo két méter magasan ollózva gólt lő. Ő meg nem látta, hogyan alakult ki a helyzet. Elönti a düh, hogy saját otthonában nincs nyugalma. Felpattan a székről, és kimegy a teraszra.

Arcon legyinti a friss levegő. A teraszon fehér műanyag asztal négy székkel, leül az egyikre. A munkahelyén is megszabják, mit csináljon. Itthon Ági ordibál vele. Azon gondolkodik, neki mikor volt jó. Eszébe jut, hogy gyerekkorában sem. Az apja ivott, nem részegségig, de meló után a munkatársaival mindig bementek a kocsmába, és felhajtottak néhány korsó sört és felest.

Eleven gyerek volt, ötéves lehetett, kergetőztek a lakásban a húgával. A húga ment utána, s hogy ne tudja utolérni, becsukta előtte az ajtót, nyomta, és ahogy nekifeszült, kitört az üveg. Mikor az apja hazajött, lecsatolta a nadrágszíját, rálökte az ágyra, és jól elverte. Az anyjától tudta, a szíj nyomán piros csíkok maradtak a hátán, később ezek kékültek, sötétedtek. Hasonló verést kapott azért is, mert a kulcsot beletörte a folyosóajtóba, máskor meg a tele leveses tálat ejtette el. Már tizennégy éves volt, mikor nyári szünetben a fűrészüzemben raklapokat szegelt. Ebédidőben az üzemcsarnokban fociztak, játék közben egy felnőtt a mázsa sarkának lökte, és felrepedt a fejbőre. Kocsival elvitték az orvoshoz, és bebugyolált fejjel ment haza. Gondolta, ebből baj lehet. Mikor apja alkoholszagúan hazajött, és meglátta a fején a kötést, ordibált. Miért nem vigyáz magára? Mit gondolnak a faluban? Bekötött fejével szégyent hoz a családra! Amikor az apja elkezdte levenni a nadrágszíját, arra gondolt, akár el is szaladhatna, biztosan nem érné utol, de ahogy az ajtó felé indult, amaz ráordított:

– Gyere vissza! Ha elmégy, kétszer annyit kapsz!

Eszébe jutott, nincs hová mennie. Visszafordult, és behunyt szemmel megállt a konyha közepén. Legyen túl rajta minél előbb, gondolta. A pólón keresztül éles csípéseket érzett a hátán, számolta az ütéseket.

– A kurva anyádat, hogy nem tudsz magadra vigyázni, te béna balfasz! – kiabált verés közben az apja. Huszonnyolcnál hagyta abba.

Kinyitotta a szemét, az apja lihegve lerogyott a hokedlire. Húga a fejét az anyja szoknyájához nyomva szipogott.

Kiszaladt, az udvaron át lement a kert hátuljára, ott leült a nagy diófa alá. A tehetetlenségtől majd szétrepedt. Érezte, ütemesen rángatózik az alsó ajka. A térdére hajolt, kiszöktek a könnyei. Megfogadta, ha felnő, őt senki sem bánthatja.

Mikor Zoli a nappaliban becsukja az ajtót, Ági arra gondol, igen, ez jellemző rá, elszalad a problémák elől. Most mit csináljon? Ki tudja, mikor jön elő.

Kikapcsolja a tévét. Legjobb lesz, ha lefekszik, akkor is, ha az idegességtől úgysem tud elaludni. A fürdőszobában vizet enged a kádba, néhány csepp levendulaolajt csepegtet bele, ettől talán megnyugszik. A ruháit a vesszőfonatú szennyestartóba teszi.

A vízzel telt kádban mély levegőt vesz, hogy magába szívja a levendula illatát. Eszébe jut, nem csak Zolit nem érdekli, hogy mi van vele, hogy telt a napja, az anyja se volt kíváncsi rá. Az apja meg? Az csak volt. Korán reggel ment el, késő este fáradtan jött haza. Akkor szombaton még dolgoztak, vasárnap meg kiment a kertbe, vagy a ház körül ténykedett.

Hárman voltak testvérek. A bátyjáért mindig aggódtak a szülei. Már ötéves korában az anyja kerékpárján megtanult biciklizni. Tetszett neki a száguldás, a házuktól pár száz méterre a kereszteződésben egy kocsi elé hajtott, nyílt lábszártörése lett. Később az iskolában nem szeretett tanulni, szülei mindig azért imádkoztak, hogy ne bukjon meg.

Ági nyolcéves volt, mikor rájött, az anyja nem az ételtől hízik, hanem kistestvért vár. Megérkezett Veronika. Az anyja egész nap az új jövevénnyel foglalkozott, szoptatta, böfiztette, pelenkázta, fürdette és mosott rá. Ha Veronika aludt, akkor főzött, vagy a lakást takarította.

– Te olyan jó kislány vagy, veled semmi gondom sincs! – dicsérte meg anyja, mikor karikás, kialvatlan szemmel leült szoptatni, és tejtől duzzadó melle bimbóját húga szájába tette. Nagy esemény volt a családban, mikor Veronika először hasra fordult, majd felült. Mikor először felállt, majd megtette az első lépést. Ági azt akarta, hogy szeressék, ezért jó kislány volt. Az iskolában jól tanult, hogy miatta ne idegeskedjenek a szülei. A szobáját minden szombat délelőtt kitakarította, ezt se az édesanyjának kelljen. Este úgy feküdte le, hogy másnap reggelre kikészítette a ruháit. Nagyon igyekezett.

Ági ellazultan fekszik a levendulaillatú meleg vízben, és arra gondol, úgy élt le harminc-öt évet, hogy sosem kapott figyelmet. Meddig akar még így élni? Egy percig se tovább, mondja csak úgy magának.

JÓNÁS TAMÁS

FALKAVEZÉR

Megyek az időben hűs zavarral.
Idióta magány ez mióta, elkomorodom,
zörögnek mögöttem a szélben a felfelé zuhanó kavicsok,
vacogtatják száraz fogaikat a fák,
sikong a kristálycukrozott, csokiöntetes piskótavilág,
csak a bamba, lomha házak némák,
és minden ajtó tárva-nyitva,
nincsen senki otthon, aki engem, az éhes, néma kutat vendégül látna,
kimerítene belőlem néhány évet,
pedig mennyire vágyom a zsíros karácsonyra,
végtelen hónapra,
közeleg az ősz, egyetlen paripám,
kihúzogattam tenyeremből egyenként a felkínált könnyű sors fonalait,
üres a kezem,
feszes a nyakam,
csigaszarv a gerincem, magába rántja lassan a puha testű föld,
ami megrettent ebben a recsegő hajnalban,
amikor a sötétség páncélzatán megtörtek az első sugarak,
szememben szalmakazlak gyűltek egybe,
és megláttam akkor,
hogy nálam is jobban fél, és néma, közösen magányos mindenki,
a hátam mögött, összebújva figyelnek és guggolnak,
akiket kerestem,
és beszéltem hozzájuk, sírtam értük életeken át.

VAN, HOGY ELÉG

Idézőjelben volt tegnap a teljes ég.
Két madár, persze, csak hunyorogtam.
Nem változtatott semmit a szoba igazán.
El kell gondolkodnunk, mit jelent a szoba.
A test néha napokra átveszi a főszerepet.
Hiába tudod, hogy nem folyik színdarab.
Meg azt is: a test csupán a lélek sűrű bokra.
És még nem tudom, mi az emlékezet.
Alázat jön-megy. Valami mindig itt marad belőle.
Húsleves, sok víz, bolyongó csillagok.
Halászháló a vágyam, kivetni a tengerre.
Persze, még nem tudok nevetni. A mosoly csendje
ilyenkor kevés.

A LEVEGŐ GYÖKERE

Csontot tördel a fény, bőrökön áthasít.
Mérges permetezés minden ígéretünk.
Felgyorsult napokat nem terelő sötét
gyógyítgatja reményeink.

Sérült gyermekeket gyógyszerező család
horpadt tengereken messzire költözik.
Bőröndökbe pakolt tükröket összezúz
néhány reggeli ébredés.

Eltorzultak a mély hangok, az á-k, az í-k,
elmozdultak a hangsúlyok, a mondatok
új ritmusban idézik a nyelv magyar
fűszerrel teli ízeit.

Elfáradt lobogónk rúdja szuvas faág,
már nem tartja magát, hajdani szélkötő,
úgy ráng, úgy szakad, úgy táncol a szélre, mint
májusfákon a pántlikák.

SZERELMI LECKÉK

A tudomány szerint
és énszerintem is a
tudomány szerint, és
a tudomány szerint is
énszerintem is, ha
sorait olvasod annak,
aki hozzád írt levelet
(nem egyszerűen neked,
azt bárkinek lehet),
feltételezve, hogy
nem vagy nem nem ismerem,
esetleg jól vagy rosszul,
szóval, ha arra lennél kíváncsi,
szeret-e ő téged tényleg,
érdemes lenne megkérdezni őt,
hogy érdekli-e, hogy szerinted
ő szeret-e téged, de ha
erre éppen képtelen lennél,
és vágysz az egyszerű
igazságokra, mert szerinted
ami igaz, az egyszerű,
akkor csak figyelj oda
magadra, hogy amikor
a hozzád (nem neked)
írt mondataid olvasod,
hallod-e a fejedben az ő
hangját, és biztos vagy-e benne,
hogy az tényleg az övé.
És ha beszélgetés közben
a pupillája 45%-kal nagyobb,
mint a tied vagy korábban az övé.
És ha mindezek után is
bizonytalan lennél, íme a végső
igazság: egészen biztosan nem
szeretett, ha veled maradt
halálodig.

KESERVIT

Hej, hej, hej, én,
el kell, hogy mesél-
jem, én-
nekem kell elmesélnem,
hogy a házunk helyén,
a bérleményben,
ahol éltünk, négyen
testvérek és a szülők,
túlzottan régen,
a házunk helyén nem
gyomok és virágok, kikészülök:
egy penny market áll.
Nincs a vén diófa már
meg. Meg
a sokcsigás
orgonabokrok
sem állnak
a szeleknek ellent,
a bunkeres
nyaraknak annyi,
a bűn keres
profitot, van, mi
az emlékek után
a nemlétet bután
belakja,
és mi más,
szegény, magányos
jónás tamás,
gyerekkorod ecetes udvarán
egy penny market áll.
Jáki út 11.
A szíved a napnál melegebb,
és fibrillál.
Egy penny market áll.
Hej!
Szombathely.

VÉGDAL

Akkor szégyelled el magad,
mikor elfelejted, ki vagy,
felismered a mestered
magadban: aki nem szeret.

A falakon a fagy tör át,
hűséggel őrzöd undorát.
Már jó néhány fa ködben ül,
te gyűlölködsz töretlenül.

Ha úgy érzed, mástól kevés,
magadtól jár a büntetés,
lehet, javít, semmit se ront:
előre is kérsz pár pofont.

Feléred ésszel: árva vagy.
Többrétű álmod szárnya nagy:
közöd volt Istenhez, lehet.
Te vagy, kit nem ismerne meg.

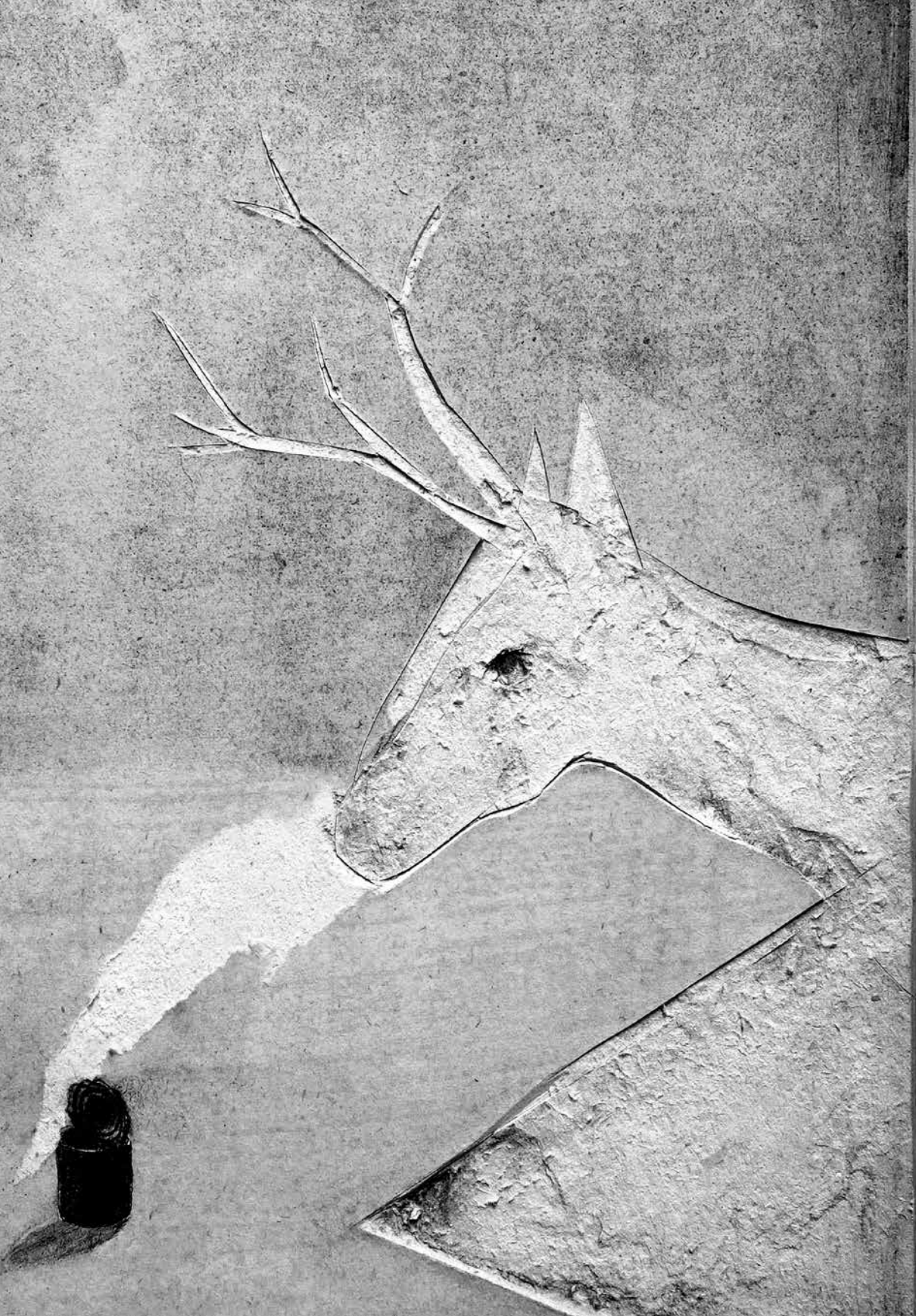

JENEI GYULA

MAGÁNYOS FARKAS VAGYOK

Levélinterjú Jónás Tamással

Jónás Tamás 1973-ban született. Költő, író, programozó. Játszották darabját, novellájából tévéfilm, rajzfilm készült, megzenésítették verseit, dalszövegeket is ír. Tizenvalahány kötete jelent meg, ennél is több díjat, ösztöndíjat kapott.
Egyik bevallott vágya: eldugott tengerparton élni téglaházban.
Azon nagyon kevesek közé tartozik, akik verset és prózát is egyformán magas színvonalon írnak.

– Ha találkoznál azzal a bizonyos fiatalemberrel, aki harminc éve voltál, vajon mit kérdezne tőled, mit vetne a szemedre?

– Az a fiatalember nem vetne semmit a szememre, azt hiszem. Viszont rengeteget kérdezne. Végül meghozná a maga ítéletét, és otthagyna szó nélkül. És ez így rendben van, nem várom el egy tizennyolc éves fiútól, hogy megértsen engem. Úgy érzem, nem tartozom neki semmivel, és ő se nekem. Sose voltam olyan bátor, hogy negyvennyolc évesként lássam magam, nem is tudok elszámolni a negyvenes éveimmel még mostani magamnak sem. Szóval semmiképp nem magyarázkodnék neki, de igyekeznék pár tanáccsal megkönnyíteni az életét. Nem akarok kitérni a válasz elől, a kérdésnek mégiscsak az a magja, hogy mi maradt el, mit rontottam el. Egészen biztosan bánkódna a fiatalkori önmagam azon, ahogyan a családi helyzeteket kezeltem. Értetlenkedne, miért házasodtam meg, miért váltunk el, hogyan lehet az, hogy három gyerekem van két anyától, és én mégis egyedül élek, miért nem tartom a kapcsolatot a testvéreimmel. De büszke lenne, hogy egyetlen zászlót sem lengettem, nincsen jogosítványom, elkerültem az egészségtelen közismertséget, és nincs felhalmozott vagyonom.

– Tersánszky állítólag nem az írásaira volt a legbüszkébb, hanem arra, hogy ért a zenéhez, és jól furulyázik. Te gyakran előhozakodsz a matematikai érdeklődéseddel, tehetségeddel, a programozói tudásoddal. Sajnálod azt a másik utat, amit nem jártál be, mert az írást választottad?

– A másik utat nem azért nem jártam be, mert az írást választottam. (Az írást *sem* választottam.) Azért nem jutott idő a matematikára, mert nagyon korán családfenntartóvá kellett válnom. Három felsőoktatási intézményből is ki kellett lépnem emiatt. Míg a velem egykorúak az egyetemi padsorokban, könyvtárakban, kiskocsmákban, házibulikban töltötték az idejüket, én profitorientált cégeknek javítottam számítógépet, gyártottam ipari mennyiségben, az elvárásoknak megfelelően, ízléstelen weblapokat, ügyviteli rendszereket programoztam, és zárt hálózatú, de már telefonos elérhetőségű adatbázisok keretrendszereit fejlesztettem, tudva, hogy egy-két év, és ki lehet dobni őket az ablakon. Azt nem mondhatom, hogy gyűlöltem ezeket a munkákat, de éreztem, hogy olyan erőket vesznek el tőlem huszonévesen, amelyeket éppen másra kellene fordítanom. Ha volt egy kis

szabad időm, a pihenés kárára írtam. De már el-elvállaltam egy-egy irodalmi szerepet is, elfogadtam külföldi meghívásokat, zsűriztem, jártam tévébe, rádióba, irodalmi portálokat, közösségeket építettem, internetes játékokat készítettem és üzemeltettem. És láttam a mindent átszövő korrupciót, akár üzletről, akár irodalomról volt szó. Érdekbarátságokat, kétségbeesett elfogultsággal működő klikkeket, pálinkázás közben születő böszme eszmék beszivárgását írásokba, szerkesztőknek, kuratóriumoknak szóló kényszeres udvarlásokat. De láttam azt is, hogyan termel a politika fekete- vagy szürkepénzt, és láttam szemfényvesztő csalásokat. Természetesen mindegyik ijesztő és elfogadhatatlan volt számomra. Nem jártam hát szerkesztőségekbe, vagy amikor megkaptam a *Bentlakás* című kötetemért az első, jelentősebb irodalmi elismerésemet, minden vészharang megkondult bennem, Jókai Anna ugyanis azzal a mondattal nyújtotta át a díjat, hogy „sokat várunk magától". Kik és mit? De otthagytam azt a zsíros állást is, amely pedig azzal kecsegtetett, hogy egy-két fél év (!) után olyan lakást vehetünk, amilyet nem szégyellünk, pedig huszonvalahány négyzetméteres albérletben éltünk évek óta akkor már négyen. Családban gondolkodtam. Eltartottam a szüleimet, a gyerekeimet, testvéreimet is segítettem. Maradtam a becsületes, munkás úton. Elképesztő munkabírásom volt, napok alatt végeztem feladatokkal, amelyekkel mások hónapokig bíbelődtek. Pár évvel korábban még annyira éheztünk, hogy a volt feleségemnek elapadt a teje, nem tudta etetni a kisfiunkat, általában szédelegtünk. Akik ránk néztek, inkább hitték, hogy testvérek vagyunk, mint szülők és gyerekük. Sajnálom-e a lehetséges matematikai karriert? Nem. Ha az átlagosnál gyakrabban emlegetem ezt a tudományt, az csak azért van, mert fájdalmasan hiányzik a közműveltségből, pedig olyan ereje, hatása és lehetőségei vannak ennek a nyelvnek, gondolkodásnak, amely nélkül – finoman fogalmazva is – csak nagyon nehezen tudom elképzelni, hogy az ember legalább megismerje a körülötte lévő világot. Az alakítását már hagyjuk is.

– Kiket tartasz mestereidnek, akik segítettek a költői indulásodnál, akiktől tanultál?

– Rengeteget köszönhetek Fűzfa Balázsnak és feleségének, gimnáziumi irodalom-tanárnőmnek, Bori néninek. De tőlük nem annyira a költői szakma csínját-bínját leshettem el. Ők törődtek velem, egyengették az indulásomat. Várady Szabolcs volt az, aki miatt a költészetnek olyan új területeire is elmerészkedtem, ahová egyedül talán nem indultam volna el. Nagyon inspiráló tud lenni az a becsületesség, figyelem, műveltség és visszafogottság, ami Szabolcsot jellemzi. És ha nem lett volna a Holmi, nagyon nehezen találtam volna rá Szabolcsra. Nála mesterebb mesterem nincs, bár lehet, hogy ő erről nem is tud. Faltam, persze, mindent, amit aztán lehetett. Nem is tudnék talán egyetlen elismertebb költőt sem említeni, akitől ne tanultam volna valamit, vagy ne eszméltem volna nyelv(technika) vagy költői habitus tekintetében valami újra, amit attól függetlenül, hogy tetszett-e nekem, vagy sem, érdemesnek tartottam ízlelgetni. Talán csak két jelentős életművet nem sikerült megközelítenem, hiába próbálkoztam velük többször is. De hát tőlük is tanultam valamit: hogyan ne. Idegenségük miatt, nem értékítélet ez.

– Az írók közt vannak-e igazán jó barátaid, vagy olyan szakmai barátaid, akikkel akár az írással kapcsolatos kérdésekről is tudsz beszélgetni, akikkel alkotóként is tudjátok segíteni egymást, vagy inkább magányos farkas vagy?

– Magányos farkas vagyok.

– Húsz éve Lackfi Jánossal létrehoztátok a Dokkot*, az internetes „verskikötőt", amelynek a motorját nyilván te csináltad, s ezen a felületen azóta már több ezer költő több tízezer verse olvasható. Lehet róluk véleményt mondani, tanácsot adni a szerzőknek. Mi volt a célotok, a célod a* Dokk*-kal, s miért szálltál ki belőle? Sok idődet elvitte, belefáradtál?*

– Több ezer költő nincs. Talán lehetne is ez a tömör válaszom. Korábban említettem már, hogy nem tartottam ébren irodalmi barátságokat, kötődéseket, mesterhez sem csatlakoztam. A készségfejlesztő rutinok utolsó talajgyakorlatait éppen ezen az oldalon végezhettem, ahogyan másokat támogattam, illetve támogattunk a szerkesztőkkel együtt. A közösségteremtő ereje is fontos volt számomra, olyan embereket megismerni, akik humán beállítottságúak, vagy legalábbis olyasmi is érdekli őket. De egyébként nem a dokk.hu volt a legnagyobb energiákat igénylő közösségi munkám. Az internetes játékok voltak. Főleg a Demokrácia nevezetű, de még egy-két kisebb is akadt emellett. Ezek az oldalak és közösségek napi rendszerességű törődést igényeltek. Akik rendszeres használóivá váltak ezeknek az oldalaknak, nem meglepő, hogy érintettek és motiváltak voltak. Azzal együtt is, hogy mindegyik oldal, amit működtettem, teljesen ingyenes volt, tehát üzleti szempontból nem számonkérhető minőségű és irányultságú szolgáltatást nyújtottunk, mégis mindenhol felütötte a fejét a zajos számonkérés. A dokk.hu oldalain volt ez a legijesztőbb. Általában meg voltak róla győződve a leghangosabbak, hogy ezt ők sokkal jobban csinálnák. Meguntam. Hübriszekkel nem szállok csatába. Fel is akartam számolni az oldalt, az életem egyéb terhei miatt sem bírtam volna már (betegségek, válás, szerelmek). De inkább az lett, hogy az értékének töredékéért, jelképes összegért, melyre éppen nagy szükségem volt, átadtam másnak. Számomra a Dokk meghalt. Nemeszisz ezt hagyta maga után, bár sokan még most sem ismerik el a kudarcukat. Ha nagy néha az oldalra tévedek, csak a logót ismerem fel, azt még én photoshopoltam. Nyilván elgondolkodtam azon, hogy érdemesebb lett volna-e harcolni, és akkor ma egy olyan patinás oldal működhetne, ami irodalomtörténeti jelentőségű is lehetne. Ugyan egy szóval se kérdeztél rá, amiért hálás is vagyok, de amikor jelentése vagy jelentősége van ennek a ténynek, megemlítem: az ilyen gesztusaimban fedezem fel (örökölt kulturális, nem genetikai) cigányságomat.

– Vannak-e tanítványaid? Biztosan megkeresnek fiatalok, hogy véleményt mondj az írásaikról, tanácsot adj. Te hogyan fogadod ezeket a megkereséseket?

– Sokan megharagudnának, ha megtudnák, hogy én tanítványaimnak gondolom őket. Szóval: nincsenek. Annyi is elegendő, hogy sokakat inspiráltam. De valami furcsát is mondok: sose éreztem azt, hogy tudnék tanítani vagy segíteni – ami a költészetet illeti. Azonban mindig láttam egy-egy alkotóban azt a lángot, amit érdemes táplálni, és fájdalmas lenne, ha kioltódna. (Tíz-húsz évek távlatából mondhatom, hogy eddig még nem tévedtem ebben.) Dicsérettel, figyelemmel, őszinteséggel lehet ilyenkor valakit támogatni. Mutatással. Ha úgy érzem, hogy valaki nagyon tehetséges, és nagyon érdemes írnia, de egy-egy nyersebben megmunkált szöveget kapok tőle, kijavítom, és mutatom neki az eredményt. A többi rá van bízva, vegye észre a különbségeket, tanuljon belőle a maga ritmusa és igénye szerint. Ha másvalakinek csak annyit válaszolok, hogy „köszönöm, hogy megosztottad velem az írásaid", az valóban csak egy köszönet. Arra mindig kitüntetetten figyelek, ha valaki csak egy-két verset küld, nem életművet, és a bemutatkozása is tömör, szinte csak adatokból áll. Az utóbbi időben egyébként nem fogadok ilyen írásokat, és nem vállalok fel több éven át tartó, szinte szülői figyelmet. Az internet olyan szélesre nyitotta a száját, és olyan erővel nyel

el vagy öklend fel magából úgynevezett tartalmakat, hogy bennem újra a visszavonulás, a csaták, öblös háborúk és szeretetéhínségek elkerülése lett a legfőbb törekvés.

– Milyennek látod a kortárs irodalmat? Olvasóként kikre figyelsz?

– Nem tudom megítélni, milyen a kortárs irodalom. Gazdagnak, színesnek tűnik. Nem törekszem arra, hogy naprakész legyek, mert akkor alig maradna időm a szívemhez közel álló alkotókra, alkotásokra. Természetemtől idegen a könyvek gyors fogyasztása (kamaszkoromban azért ment kifejezetten gyorsan, mert kifejezetten gyors voltam). Szeretem nemcsak megérteni, hanem megélni is azt, amit olvasok. Kevés ember véleményére vagyok kíváncsi, de azokét emlékezetemben tartom, ha könyveket, alkotókat ajánlanak. És kitartok a választottjaim mellett. Sok mindent rábízok a természetes szelekcióra, ami egyértelműen veszteségekkel is jár, de ártalmasabbnak tartom a görcsös keresést, mint a kényelmesebb kivárást. Általánosságban két dolgot említhetek: azokra figyelek, akikkel kapcsolatban már meggyőződtem az értékről, és azokra, akiket hosszú időn át is idegennek érzek.

– Manapság egyre többen írnak, fiatalok is, egyre többen írnak jó mondatokat, csinálnak ügyes képeket, megtanulnak szerkeszteni, szert tesznek egyfajta formabiztonságra, akár íróiskolákban, de ezek között a szövegek között is sok a feledhető. Szerinted mitől válik igazán jóvá egy írás?

– Hol ettől, hol attól. Biztos vagyok benne, hogy nem csak egy válasz létezik, és azok is összetettek. De abban is biztos vagyok, hogy a legtöbb jó válaszban helye van az „aranyfedezet" kifejezésnek. Ami hitelessé teszi az aktuális szöveget. A jó mondat, az ügyes kép, tehát minden szakmai hozzáadandó önmagában kevés – csak zengő érc, pengő cimbalom. Próbáltam egy ideig magamban máshogyan megfogalmazni, de ez a telitalálatos: igazat is kell mondani. Olyan sok dolog tereli, téveszti meg a figyelmet, és vetít igaznak tűnő dolgokat. Átmenetileg meg-megtéveszthetnek minket az ilyesfajta *köz*vetítések. A *magán*vetítések már megbízhatóbbak, de ott is érdemes frissen, pihenten rá-ránézni a divatosabb (sikeresebb?) jellemzőkre. Ha az „igaz(i)ról" beszélünk vagy gondolkodunk, a „tetszik" általában édes és kevés. Érdemes bízni abban, hogy megmutatkozik az érték. Valószínű, hogy nem abban a történetben és formában, ahogy várnánk. És bízom abban, hogy az ember képes felismerni – ahogy az intelligens kódokat is – a valódit, és aztán az igazat is. A csinnadrattát érdemes kerülni. Nem hiszem, hogy minden felismerés és megvilágosodás heurékás, sőt, ha van az ilyen minőségű alkotók, alkotások vagy gondolkodók körül valami felhajtás, azt a környezetre gyakorolt hatásuk okozza, nem szándéka szerint a botrány alanya. Az igazakat közölni képes ember csendben ismeri fel a dolgok lényegét, és úgy sejtem, az esetek nagy részében csendben el is tűnik a felismeréseivel.

– Évtizedek óta meghatározó alakja vagy a magyar irodalomnak, jelent meg köteted Bécsben, Prágában, Berlinben, népszerű lettél, olvasóid közt rajongóid vannak. Mit jelent neked a siker?

– A siker szolgáljon engem, ne én őt. Tegye könnyebbé az életemet. De amit szerintem nagyon fontos felismerni: a siker átmeneti dolog. Persze van előzménye a múltban és visszhangja a jövőben, de ha valaki leragad a sikernél és a sikerességnél, jobb esetben is szánalmassá válik, de rosszabb esetben morálisan vagy fizikailag is elpusztíthatja magát vele. Mintha valaki örökké huszonéves akarna lenni. A sikernek van egy közege, amiben megvalósul, karaktert nyer – az is jellemzi a sikert. Egyfajta visszaigazolás, csendes taps nekem a kívánatos. A zajos siker számomra oximoron, gyanakvóvá tesz. Engem egyébként sokkal jobban érdekel a kérdés, hogy az egyén sikere vajon az azt igazoló közönségnek

mi? Az az intuícióm van, hogy egyáltalán nem kellemes dolog. Vagy ha igen, akkor egyszerűen csak ki van szolgálva az a közönség. (Az ízlésektől ments meg, uram, minket!) A jó siker jó közönsége ugyanolyan megtermékenyítő nehézségeken megy át, mint az alkotó: megformálni (nem teremteni!) és befogadni ugyanannak a folyamatnak a két vége. A siker nemcsak az azt elérő jutalma, hanem az azt biztosító közeg bizonyítványa is. Így már talán teljesebb és felelősebb élmények lesznek az olyan szókapcsolatok is, mint „sikeres öngyilkosság". Amit pár mondattal korábban említettem: a folytonos sikerre pályázó sikere vajon a szórakozni (vagy aludni?) vágyó közönségnek milyen jellembeli hiányosságaira építhetett?

– Pár éve elköltöztél Pestről, most Szombathelyen élsz. Miért váltottál, és jót tett-e ez a levegőváltozás a közérzetednek, illetve az alkotókedvednek?

– Az evolúcióban épeszű ember nem kételkedik. Ha van vita, az a kezdetekről szól: a teremtőről vagy annak hiányáról. Az emberi mértékű változás természetes és fokozatos. Az ehhez képest hirtelennek tűnő döntésem, hogy Szombathelyre költözzek, már szükségszerű és hosszasan előkészített volt. Mindazokkal a gondolatokkal és életstílussal, amelyek talán felsejlenek az eddigi válaszaimból, a budapesti élet tarthatatlanná vált számomra. Nem akartam és nem is tudtam már megfelelni a túlhasznált és túlexponált közösségek elvárásainak, amelyek persze sosem harcias elvárások: ha nem figyelsz oda, észrevétlenül formálnak át. Nem kihívások ezek, csak olyan befolyásoló tényezők, amelyek egyenarcúvá tesznek, egyensorsot kínálnak és egyenörömökkel próbálnak csitítani. Nem állítom, hogy ha anyagilag tudtam volna finanszírozni budapesti mindennapjaimat, akkor nem maradok még ott pár hónapot vagy évet, de előbb-utóbb hátat fordítottam volna az ottani, lassan irányíthatatlanná váló ember- és ingerigényemnek. Az egyedüllétbe és egy másfajta minőségű, nem irritált magányba landoltam Szombathelyen. Pár hónap eltelt azzal, hogy feldolgozzam az itteni múltam, fiatalkorom helyszíneit, de szerencsére nagyot változott a város, egykori albérleteinket lebontották, némelyik helyén parkoló van, vagy elkerülő út. A város élhető és emberarcú, és mintha híján lenne az esztelen eltorzulásoknak. Bár amennyire használom a várost, akárhol lehetnék a térképen.

– Két év, és ötvenéves leszel. Hogy érzed magad a bőrödben, a családban, a szűkebb környezetben, a nagyvilágban. Hogy vagy Istennel, hogy vagy magaddal kibékülve?

– Két dologhoz mindig kevés volt a fantáziám, vagy megtévesztő az empátiám, esetleg kevés vagy hiányos a tudásom: ha valaki azt állította, hogy Istennel rendben van (kiegyezett?), vagy nem fél a haláltól. (Azt is nehéz elképzelnem, hogy ennek a kettőnek nincs köze egymáshoz.) A bőr, környezet, család, nagyvilág kérdéseire egyszerű a válaszom: egyik sem stimmel. A család hiányzik, alig emlékszem már az otthonmelegre vagy a rutinok megtartó erejére, a tartós figyelem csiklandozós horzsolásaira. Az öregedés jelei és kísérőjelenségei sem tetszenek mindig – többnyire nem. A környezetemről már tettem említést, mintha nem is lenne. A nagyvilág, tudom, még az a hely, amelyik le-leültetne fáradtan-elégedetten, de hát nem kell magyaráznom, hogy a nagyvilág kapui most miért és talán meddig lesznek még zárva. Pedig nem vagyok nagyravágyó, a tenger közele olyan önző és nyugtalanítóan más tapasztalás, amelyik életet és erőt ad, indokolatlanságok tömkelegét fogadtatja el. Kinemesült bennem ez a céltalanság, amit talán mások, szerencsések, kora gyerekkoruk óta ismernek, és talán életörömnek hívunk. Gyakran eszembe jut, hogy ennyi alkut talán érdemes lett volna kötni a világgal: hagyni összegyűlni annyi pénzt, hogy most

egy nem túl frekventált helyen tengerparti téglaházban élhessek. Néha egyenesen azt gondolom, hogy megérdemelném. Csak úgy, minden teljesítmény nélkül, kizárólag arra alapozva, milyen tereket és fénytelenségeket éltem már meg. Talán lehetne a világban ilyen dinamizmus, ha bír az a több szempontból szemtelen fény hullámtermészetűen is viselkedni, hogy egyszerűen csak odavet a partokra. Mit bánnám én, hogy a teljes sötétség is ott van. De egyelőre marad a putri zsúfoltsága, az udvar hátsó részében való bujdokolás, ne tudjak róla, milyen botrányok zajlanak elöl, az utcafronton miért csörömpöl a sokirányú harag és kétségbeesés, milyen bűnöket, hibákat ejtenek a szeretteim, és azokra milyen rutinos kegyetlenséggel reagál a mindenkori rendőrség. A magammal való békesség azonban megtalál, hiába menekültem. Elnézőbb vagyok a hibáimmal, gyakrabban bírom magamból a haszontalanság (számomra legalábbis) tiszteletre méltóbb eszméjét előkaparni, és aszerint viselkedni. Elengedni a kezeket, amelyekbe eddig inkább kapaszkodtam, és egyre gyakrabban nyújtani az enyémet, hogy abba lehessen kapaszkodni. Tudom, amiket tudok – többnyire nem jókat tudok. De még ezek miatt a polarizált tudások miatt sem vádolom már magam. A vádakat tartogatom, igen-igen: végül is Istennek.

MOLNÁR H. MAGOR

HA KIDERÜL A SZÉGYEN

Beszélgetés Terék Annával

Terék Annának mostanában folyamatosan jelennek meg kötetei. Ha nem a legújabb verseit tartalmazó magyarul, akkor egy korábbi könyve idegen nyelven. Szakmai elismeréseinek száma még így is vetekszik a kiadásokéval. A vajdasági Topolyán született, jelenleg Budapesten iskolapszichológus. Költő és drámaíró pedig mindenütt. Főleg, ahol nehéz témákba ütközik. Halott nőket ugyanolyan hidegvérrel dédelget költészetté, mint saját halott apját. Legutóbbi kötete látszólag a napnak fordít hátat, de valójában a szégyennek. Egy vasárnapi délután mindezen túl otthonról és szenvedésről, pornóról és piercingekről, az enzimekről és a kis hercegről beszélgettünk. Nem véletlen tehát, hogy már az egyeztetés is nehézkesen indult.

– Mikor olvastad, hogy interjút kérek tőled, elvágtad az ujjadat. Ezt az önsebzést én szimbolikusnak gondolom, mert utána arról panaszkodtál, hogy nagyon sok interjú készül veled mostanában, és nem igazán tudsz mit kezdeni a fokozott érdeklődéssel, nem is tartod jogosnak. Egy angol nyelvű online beszélgetés során, melyen több magyar költővel együtt vettél részt, másokhoz képest roppant szerényen mutattad be magad, a díjaidról talán szót sem ejtettél. Ez tudatos elutasítása a sikernek, vagy szó szerint nem érzed jogosnak?

– Könnyű olyankor nem foglalkozni a sikerrel, amikor sikered van. Ha nem kapnék ilyen visszajelzéseket, akkor valószínűleg azon rágnám magamat, hogy valóban jó-e az, amit csinálok. Így viszont általában azt érzem, amikor elérek valamilyen ered-

ményt, vagy kapok valamilyen díjat, hogy bár nagyon örülök neki, de másnap ugyanúgy be kell mennem dolgozni, és esetenként ugyanaz a tehetetlen pszichológus vagyok, vagy ugyanaz a hétköznapi ember, akinek ki kell súrolnia a fürdőszobát. Én szeretem is ezt az egyensúlyt, hogy nem a sikerek határozzák meg az életemet. Természetesen nagyon-nagyon jó érzés az elismerés okozta öröm, de nem fog segíteni a hétköznapi problémák megoldásában, és sajnos azokból van több. Nem arról van szó tehát, hogy ne érezném jogosnak a sikert, csak hát egy verseskötet kapcsán nem szokott ennyi interjú születni. Nekem ez furcsa.

– Az egyik legnagyobb szakmai elismerés, hogyha az ember műveit idegen nyelvekre fordítják. A te verseidet pedig fordítják: angolra, németre, spanyolra, horvátra, törökre. Halott nők *című köteted nemrég jelent meg lengyelül, az orosz fordítás éppen most készül. Milyen a viszonyod a műfordításokhoz? A fentiek közül több nyelven is beszélsz: mennyire érzed magadénak a verseidet például horvátul vagy angolul?*

– Azt vettem észre, hogy van, amelyik sokkal jobban hangzik, mint magyarul. Egy horvát lány készített egyetemi feladatként egy videóetűdöt, amit az én egyik versemre alapozott: felolvasta, és ehhez vágott filmet és zenét. A fordítóval aztán meg is beszéltük, hogy tök jól hangzik ez a vajdasági nőről szóló vers horvátul, és mintha kissé más hangsúlyt is kapna. Nekem különben az a legérdekesebb, amikor nem értem. Amikor törökül vagy spanyolul mondják. Hogy hallok valamit, amit elvileg én írtam, és egy szót sem értek belőle.

– Az a versbéli vajdasági nő tehát eljutott Horvátországba, egy valódi vajdasági lány pedig még jóval korábban Budapestre. A határon túlról érkezők romantikus elgondolásai a keblére ölelő Magyarországról több alkalommal kontrasztban álltak az általad akkor megtapasztaltakkal, legalábbis részben erről tanúskodik Duna utca *című köteted. Végül mégis itt maradtál. Miért?*

– Úgy érzem, hogy beilleszkedtem. Változtam én is, változott Budapest is. Kétezerháromban még sokkal zártabb város volt ez, kevesebb külföldivel, kevesebb elutazó és később visszatérő emberrel; akkor még nem volt ekkora divat például az Erasmus-ösztöndíj sem. A fiatalok is rengeteget változtak, szerintem az öregek is rengeteget változtak, és mint már mondtam, én is sokat változtam. Ezt pont akkor éltem meg, amikor apukám meghalt, és otthon nem tudtam sírni. Eltemettük, és hiába próbáltam, nem sikerült, pedig egy gyászfolyamat közben azért jólesne sírni. Aztán visszajöttem Budapestre, és az utcákon sétálva már valahogy el tudtam engedni magam annyira, hogy sírjak. Akkor jöttem rá, hogy én inkább Budapesten érzem magam otthon, hogy ezek az én utcáim, és hogy ez az a hely, ahol meg tudok nyílni, ahol szabadabb tudok lenni. Ahol nem is érdekel senkit, hogy sírok-e, vagy sem. Ahol nem ismernek, nem tudják, ki vagyok. A vidékiek szokták mondani, hogy „ó, az a sok robot Budapesten, csak mennek ott az aluljáróban". De én néha nagyon szeretek ez a robot lenni, aki arctalan, akire nem figyel senki. Egy kicsi városból jövök, ahol mindenki ismer mindenkit, mindenki tud mindenkiről mindent, és ez egy idő után elég feszélyező tud lenni. Itt meg sírhatok nyugodtan az utcán, ha hiányzik az apukám, és senki nem mondja vissza senkinek.

Úgyhogy nagyon megszerettem Budapestet, és az utóbbi hét évben nem is igazán találkoztam a származásomat illető negatív reakcióval. Bár az is biztosan sokat számít ebben, hogy kellően érzékeny emberekkel vagyok körülvéve. A munkahelyemen például minden gyereknek van valamilyen problémája, ami nagy rugalmasságot igényel a kollégáktól, így egymással is jóval rugalmasabbak vagyunk. Ezenkívül még irodalmárokkal

szoktam találkozni, akik szintén eléggé figyelmesek az ilyen finomhangolásokra, hogy ne az legyen a lényeg, hogy honnan jött az ember, hanem sokkal inkább az, hogy mit csinál, hogyan viselkedik, mennyire emberséges, vagy mennyire nem az.

– A Háttal a napnak *megjelenése után több interjúban, könyvbemutatón is egyértelműen jelezted a referenciális olvasat érvényességét: a te apád halt meg, a te apád volt alkoholista. Miért tartod fontosnak kihangsúlyozni ezt a tényt? Mindig ennyire egyértelmű volt, hogy ezzel a személyes témával a nyilvánosság elé lépsz?*

– Dehogyis volt. Egyáltalán nem terveztem, hogy erről nagy nyilvánosság előtt fogok beszélni. Nem is láttam igazán értelmét, úgy voltam vele, hogy ez a privát életem. Sokáig nem is lett volna bátorságom beszélni róla. Viszont ha belegondolsz, a függőbetegségeket többnyire csoportban gyógyítják. Sőt létezik csoport alkoholisták felnőtt gyerekei számára is, vagyis a környezet gyógyulása is gyakran csoportos folyamat. A függőbetegségeknél különösen nagy hangsúly van a közösség erején, a kimondás erején, ezért szerintem egy verseskötetben sem kell róla feltétlenül távolságtartóan beszélni, valaki más szájába ültetni. Lehet ezt vállalni.

Az alkoholizmust, ahogy az összes függőbetegséget, az emberek általában szégyenteljes dolognak tartják, amit rejtegetni kell, amiről nem szabad beszélni. A családok titkolni próbálják, el akarják hallgatni. Érdekes módon viszont a mai fiatalok körében már eléggé elfogadott a téma, ők már saját magukról is tudnak úgy beszélni mint függőbetegekről. Tehát a különböző generációknál teljesen más a retorika erről. Én azonban még azt tapasztaltam, hogy a környezetemben ez egy olyan kérdés, amit nem tudok megvitatni. Pedig egy csomó mindent könnyebb volna úgy a helyére tenni, hogyha tudnánk róla beszélni. Rám rendkívül felszabadítóan hatott az, hogy végre kimondhattam, hogy megszületett ez a kötet, hogy megszabadultam ettől a titoktól, ettől a tehertől. A titok terhétől.

– Említetted, hogy sokáig nem volt bátorságod megírni édesapád alkoholizmusát, és talán nem tévedek nagyot, ha ezt is annak a számlájára írom, amiről az imént beszéltél, vagyis hogy az alkoholizmus sokak szerint szégyellni való tabutéma. Amikor elkezdted publikálni a kötet verseit, beigazolódott ez a félelem? Érkezett a hozzátartozóidtól olyan visszajelzés, amely nehezményezte a családi ügy kiteregetését?

– Nem igazán. És egy idő után különösebben nem is izgatott, hogy majd az otthoni környezetem vagy a tágabb rokonság mit fog szólni hozzá. Azon viszont aggódtam, hogy anyámat és a nővéremet mindez hogyan fogja érinteni. A nővéremnek aztán szintén megkönnyebbülést jelentett a történtek megfogalmazása, és anyukámnak is jólesett a verseket olvasva kívülről, egy távolabbi pontból rálátni mindarra, amin akkor keresztülmentünk. Ezenkívül az volt fontos számomra, amikor ismeretlenektől kaptam olyan visszajelzéseket, hogy ők is hasonlókon mentek át, és örülnek, hogy megjelent ez a kötet. De a távolabbi ismerőseim közül is akadtak, akik bevallották, hogy nekik is ilyen gyerekkoruk volt. Ezek olyan szép összetalálkozások. Itt érzem ennek a könyvnek az erejét, hogy az emberek elkezdenek végre ezekről a problémákról egymás között beszélni.

– Édesapád kétezertizenháromban hunyt el, a kötet pedig tavaly látott napvilágot. Ez hét év gyászmunkája. A közhiedelem szerint hét év alatt az ember összes sejtje lecserélődik, és most tegyük fel egy pillanatra, hogy ez így is van. Hogyan érzed: az utóbbi hét év alatt lecserélődött benned valami végleg?

– Az biztos, hogy nagyon nagyot változtam apukám halála után. Ez tényleg valami olyasmi, ami belehajít az életbe. Felkészületlenül ért, bár nem tudom, hogy melyik halálra lehet egyáltalán felkészülni. Olyan szomorú, ahogy tudod, hogy valakit nem fogsz már soha visszakapni. Szokták is mondani, amivel egyet is értek, hogy a fájdalom nem múlik el, csak megszokjuk a jelenlétét. Lényegében én is csupán megszoktam ezt a fájást. Része lett az életemnek. Nehéz úgy, hogy egy csomó mindent nem lehet neki elmondani. Már csak ritkán álmodok vele, és ez is nagyon rossz érzés. Néha pedig egyenesen olyan, mint hogyha meg se történt volna a gyerekkorom. Néha egészen távolinak érzem, olyan tűnékennyé vált. Ráadásul most nem is tudok visszamenni, nem tudom bejárni a helyszíneit, nem láttam már egy éve a házunkat sem a járvány miatt. De valószínűleg egyébként is vannak dolgok, amelyek a halállal végérvényesen emlékké válnak. És azt is nagyon nehéz elviselni, hogy az már csak egy emlék marad. Hogy többé nem lesz élő, nem lesz dinamikus, nem lesz fejlődésben, nem fog lélegezni, hanem már csak visszaemlékezni lehet rá. Persze, gyönyörű, hogy megvan, csak valahogy ez a végessége az, ami rémisztő.

– Nem szeretnélek abba a méltatlan helyzetbe hozni, hogy a könyvedről írt kritikákról kérdezzelek, de az egyiket mégis megemlíteném, pusztán a szóhasználata miatt. Ez a kritika a műtéti következmények és a haldoklás naturalisztikus ábrázolását tartalmazó verseid kapcsán, nem is igazán a te kötetedre, hanem a kortárs líra egy szegmensére vonatkozóan, de mégis leírja a „szenvedéspornó" szót. Most vonjuk ki a beszélgetésből a kritikus alakját és magát a kritikát is, egyetlen szó kivételével. Szerinted milyen értelemben lehet szenvedéspornónak nevezni azt, ha egy irodalmi szöveg köntörfalazás nélkül tárja elénk a testi hanyatlás folyamatait?

– Elég sokat gondolkodtam azon, hogy mit jelent ez a megfogalmazás. Mi az a szenvedéspornó? Az ember önkielégítésre használja? Vagy ha nem tud szenvedni, akkor használja? Mire alakul ki egy ilyen terminus? Számomra ez igazából egy izgalmas kérdés, szívesen kutatnám. Miért pont „pornó" lesz belőle? Miért nem például „üres szenvedés"? Valami élvezetet akkor valószínűleg csak lel benne az, akinél olvasóként a pornóval kapcsolódik össze ez a szenvedéshalmaz.

Az ember lelkének van egyébként egy védekező mechanizmusa, a hasítás, amikor az adott történéshez járuló, nehezen átélhető érzelmeket egyszerűen lehasítjuk magunkról. Sokan később emiatt okoznak fájdalmat maguknak, ez a falcolás, az önsértés. A rettentő fájdalmas helyeken lévő tetoválások és piercingek is gyakran azért kerülnek pont oda, mert a viselői valamilyen fájdalmat szeretnének érezni. A hasításnak ez egy olyan stádiuma, amikor annyira le vannak választva az érzelmek az eseményről, hogy az ember valamilyen külső hatás segítségével szeretné elérni, hogy meg tudja élni a fájdalmat. Én azt hiszem, hogy sokan azért is írnak szenvtelenül a puszta szenvedésről, mert azt többnyire nagyon nehéz átélni. Viszont azáltal, hogy legalább ilyen módon ki tudják fejezni a látottakat, már egy lépéssel közelebb vannak ahhoz, hogy később meg tudjanak barátkozni ezzel a tapasztalattal. Apámnak volt mindig ez a szavajárása, hogy „barátkozz a gondolattal". Mondjuk, „barátkozz a gondolattal, hogy mindjárt menni kell aludni". Ez egy nagyon jó megfogalmazás, mert vannak dolgok, amikkel tényleg barátkozni kell. Hozzá kell szokni, hogy az következik. Akkor is, amikor az ember rendkívül nagy fájdalommal néz szembe, amikor olyasmit lát, amit egyszerűen érzelmileg már képtelen feldolgozni. A gondolattal való megbarátkozásnak éppen az lehet az első állomása, hogy egyszerűen megírja, amin

keresztülment. Tehát ez igenis tud segíteni. Akár annak, aki olvassa, akár annak, aki magából kiírja. Valószínűleg nem fog mindenkinek tetszeni, hiszen mindannyian mást keresünk egy-egy irodalmi szövegben.

– Ha már a pornó kapcsán említetted a kielégülést, felmerül a téma egy másik alkotáslélektani vonása is: a jól végzett munka öröme. Míg a Halott nők*ben más nők szenvedését, kínzását, megerőszakolását és megölését írtad meg, a* Háttal a napnak *néhány darabja személyes szempontból emel a téten. Érezhetünk-e örömet, büszkeséget vagy megkönnyebbülést egy jól sikerült vers megírása után, ha az történetesen a saját apánk haldoklását részletezi?*

– Nálam ez a bűntudat már korábban jelentkezett, még amikor bejártunk hozzá a kórházba. A gégemetszést követően rögtön lélegeztetőgépre kapcsolták, majd miután valamennyire kijött a kómából, levették a gépről, de azt a csövet bent tartották a torkában. Épp csak egy kis gézzel takarták le. Rettentően féltem attól a csőtől, mégis muszáj volt állandóan azt néznem, mert annyira bizarrnak tartottam. Apukám sokat köhögött, de most csukott szájjal, ami szintén bizarr látvány volt. És mintha valami furcsa szagú levegő jött volna fel a tüdejéből, ezt is olyan hátborzongató volt érezni. Elég kevés gégemetszettet láttam addig, és ez nagy hatással volt rám, pláne hogy egy olyan emberről beszélünk, akit szeretek is. Amikor aztán hazamentünk, elkezdtem ezeket felírogatni, és utána iszonyú bűntudatom lett, hogy én most terméket csinálok apám haldoklásából. Hogy ez mennyire undorító dolog. Nagyon sokáig rágtam magamat, és nem is akartam hozzányúlni ezekhez a sorokhoz. Végül anyám szólt rám, hogy ne azon keseregjek, hogy mit csinálok, hanem inkább örüljek annak, hogy van egy eszközöm, amivel föl tudom mindezt dolgozni. Úgyhogy aztán elengedtem ezt a fajta bűntudatot.

A *Halott nők*nél volt sokkal keményebb a helyzet, amikor egy megerőszakolást sikerült jól megírni, és ezért rendkívül elégedett is voltam magammal. Aztán jött a disszonancia, hogy úristen, hogyan lehet elégedett ezzel az ember. Emiatt nagyon sokáig kínlódtam, amíg meg nem néztem a *Capote* című filmet, ami arról szól, hogy Truman Capote hogyan írta meg a *Hidegvérrel* történetét. Azzal a könyvvel sokat szenvedtem, annyira félelmetes, mintha csak úgy ömlene ki belőle a feketeség. De rettentően izgatott is, így folyton újrakezdtem az olvasást. Amikor pedig láttam a filmben, hogy Capote mekkora hidegvérrel írta meg a *Hidegvérrel* című könyvet, akkor egy kicsit megnyugodtam, hogy mégsem velem van baj: az íróember egy ilyen állatfajta. Leválasztja az érzelmeit.

– A Háttal a napnak *versei alapján az ég az a hely, ahol a Jóisten és a halottaink laknak, és az a hely is, ahol puskagolyók röpködnek, ahonnan NATO-gépek bombáznak. Az egyik versben a halott apa ebbe az égbe próbál egy gyárkémény tetejéről átjutni, de Anna is ebbe az égbe próbálja őt áttolni a köteten keresztül. Vagyis a háborús környezetbe való visszaolvasztásról is szó lehet, mintha az apa identitását, annak árnyoldalait ez a háború is meghatározná. Hány kislánynak lett részeges az apja a délszláv háború következtében? A háborús körülmények leírásával nem keres egyúttal felmentést is ez a kötet az apa alkoholizmusára?*

– Nem a kötet, én magam keresem ennek az okait már gyerekkorom óta. Sokáig azt hittem, hogy apám azért ivott, mert nem voltam elég jó gyerek. A függőbetegek gyerekei általában azt gondolják, hogy a szülő azért iszik, mert ők rosszul viselkednek, vagy elkeserítik őt. Nehéz azt elfogadni, nemcsak az alkoholistának, de a hozzátartozóknak is, hogy ez egy betegség. Hogy erősebb a szimpla akaratnál, noha akarattal lehet kontrollálni. Hogy

nem múlik el teljesen, és nem is olyasmi, amit bosszúból vagy büntetésből csinál az ember, hanem egyszerűen benne van a génjeinkben.

Különben mifelénk alapjáraton többet isznak az emberek; a balkáni népek sokkal közelebb élik az életüket az alkoholhoz, mint Európában mások. Nagyon sok családban volt alkoholista korábban is. Nyilván erre ráerősített a háború, és abból is alkoholista lett, akiből esetleg nem lett volna az. Az én apukám is ivott már a háború előtt is, de valóban azután durvult el az alkoholizmusa. Valószínűleg ez nem történt volna így, ha nem izgul annyit azon, hogy elviszik-e a harctérre. Igazság szerint, akik visszatértek a harctérről, azokkal nem is az volt a legnagyobb baj, hogy alkoholisták lettek, hanem hogy nem tudtak magukkal mit kezdeni, hogy nem tudták az életüket ott folytatni, ahol kellett volna.

– Ha a balkáni emberek sokkal többet isznak, mint mások, ha sok családban van alkoholista, akkor miért volt meg benned az a kezdeti bátortalanság? Miért hátráltatja az erről való nyilvános beszédet a szégyen? Miért kell azt szégyelleni, ami ennyire mindennapos?

– Ez jó kérdés. Biztosan az is számít, hogy ebben a patriarchális országban az a belevaló ember, aki sokat tud inni, és amíg a szerbek rettentő jól bírják az italt, addig a magyarok sokkal könnyebben leesnek a lábukról. Fogalmam sincs, hogy ez miért van így, talán valami miatt másak bennük az enzimek. Másrészt pedig vannak az ivásnak fokozatai is. Van a kellemesen elsörözgetős, és van, aki bár berúg, de csak alszik egy jót, és nem történik semmi baj. Sok mindentől függ, hogy mikor lesz egy háztartásban ebből veszekedés vagy mindenkire kiható probléma, és mikor van úgy, hogy egy alkoholista a családja mellett egész jól el tud lébecolni. Mindezt tovább árnyalja a kisvárosi környezet is, ahol mindenki tud mindenkiről mindent, ahol mindenki megtárgyal mindenkiről mindet. Azért az nem egy jó érzés, hogyha rólad vagy apádról úgy beszélnek, hogy „na, ott megy az az alkoholista", vagy „ott megy az alkoholista lánya".

– Szerinted mit szólna most édesapád, ha olvashatná a róla írt verseidet?

– Biztosan mérges lenne. „Ugyan már, Anna! Miért kellett?" De hát én se örülnék az ő helyében, hogyha a gyerekem ilyet írna rólam. *A kis hercegb*en fogalmazta meg ezt nagyon szépen Saint-Exupéry, az iszákos bolygójánál, aki azért iszik, mert szégyelli magát, és azért szégyelli magát, mert iszik. Viszont ha ezt nem írom meg, akkor én fulladnék bele ebbe a betegségbe, amiben fel kellett nőnöm. Nyilván az se könnyű út, amit ő megtett, de az se könnyű, amit nekem kellett miatta.

És számomra most már tényleg az a legfontosabb, hogy ne kelljen erről hallgatni. Annyi problémával találkozom a munkám során is, ami kizárólag abból fakad, hogy valamit el kell titkolni. Az a legmérgezőbb. Rengeteg hasonló esetet látok, és nemcsak alkoholizmust, mindenfélét. Ha viszont beszélsz róla, akkor már definiálni is tudod a problémát, vagyis lesz egy neve a gyereknek. Onnantól kezdve már képes leszel viszonyulni hozzá, kezelni azt. Amikor nem érted, hogy mi a baj, és emiatt nem találod a helyedet, az szerintem százszor rosszabb, mint maga a kimondás. Pszichológusként tehát felelősséget érzek az olvasóimért és a hasonló helyzetben szenvedő emberekért, amikor azt vallom, hogy ezekről a dolgokról igenis kell beszélni. És lehet beszélni. És nem halunk bele, hogyha kiderül a szégyen.

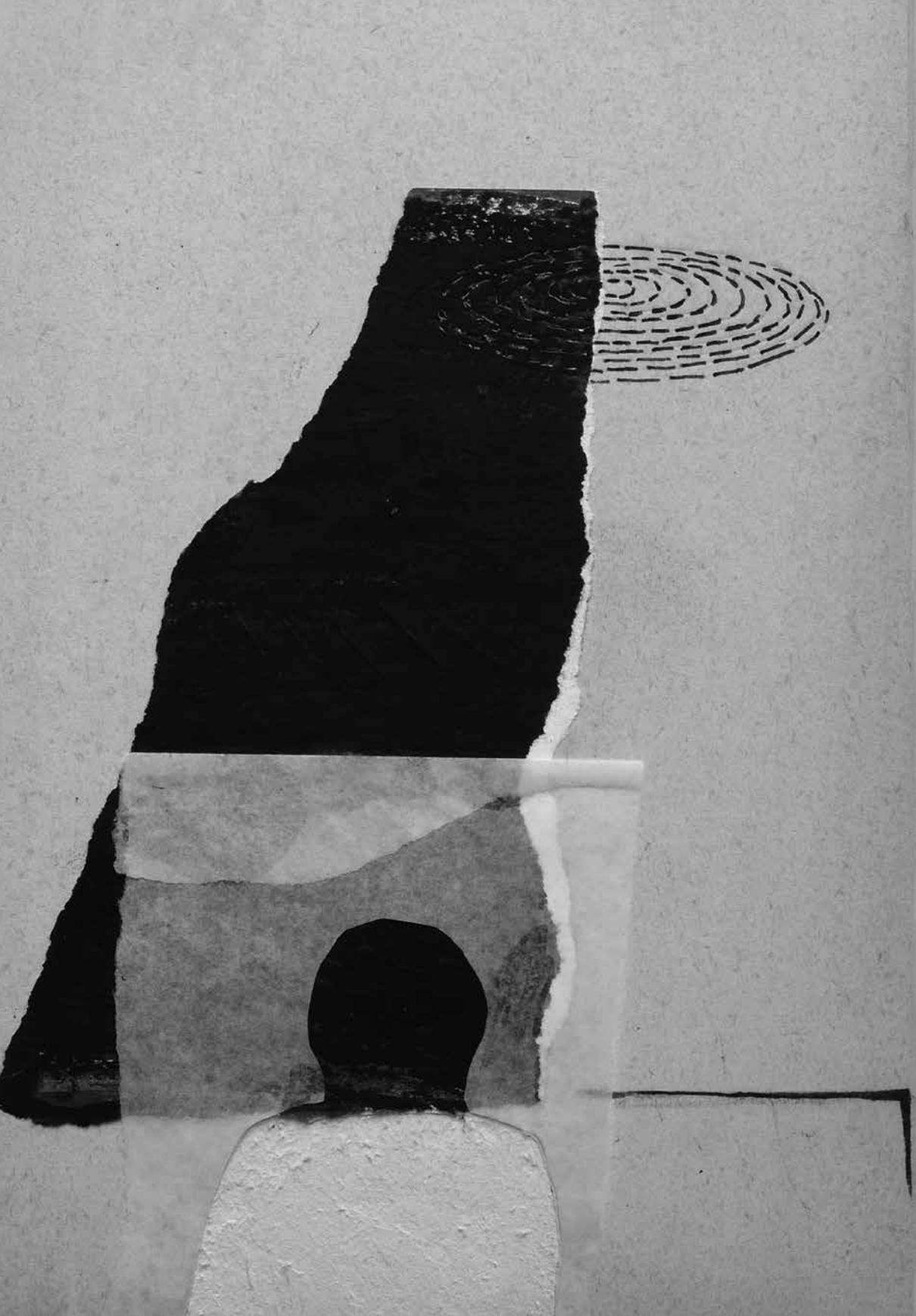

ORAVECZ IMRE

ALKONYNAPLÓ

(Hiányzó látvány) Furcsa tél. Már új év, január közepe, és csak pluszok. Se hó, se jég. Zöldell a fű, a fagyalsövény. Még novemberben kiakasztottam az etetőket, de még mindig nem kell, sőt nem szabad etetni. Pedig jó volna már látni az ablakból, amint a cinkék vidáman bontogatják a napraforgómagot, és csipdelik a szalonnát.

(Vak remény) Összekészítem és egy kis bőröndbe rakom azokat a holmikat (papucs, pizsama, fogkefe, fogkrém, körömolló, borotva stb.), amelyekre szükségem lesz a kórházban, ha elkapom a vírust, és bevisznek. Bár aligha van értelme, hisz úgynevezett alapbetegségeim folytán súlyos eset leszek, és nem kerülök le élve a lélegeztetőgépről. És mégis.

(Karácsony) Novemberben elhatároztam, hogy a Covid–19 elleni védekezésképpen idén törlöm a karácsonyt. Se karácsonyfa, se ajándékozás, se M. L., se M. és családja, se nagy bevásárlás, se ünnepi ebéd. Ehhez képest most, december elején már beszereztem az ajándékokat, nagybevásároltam, meghívtam M.-éket, megbeszéltem M. L.-el, mikor hozom el és viszem vissza, elterveztem a menüt, és eldöntöttem, mikor veszem meg a fát, továbbá a pár apróságot, ami a bevásárlólistáról lemaradt. Vagyis teljes gőzzel készülök az ünnepekre.

(Befolyásolás) Egy írótársam megszerezte elérhetőségeimet, és változatos módokon próbál rávenni, hogy szavazzak rá egy írói testületben, amelynek tagja vagyok, és ő is tagja szeretne lenni. Legutóbb a hiúságomra akart hatni, és azzal állt elő, hogy X egyetemen vezetett kreatívírás-kurzusán azt a feladatot adta tanítványainak, hogy írjanak Oravecz-versutánzatokat.

(Statisztika) Az illetékes hatóság naponta közli, hogy Európa más országaiban roszszabb a járványhelyzet, mert többen halnak meg. Ez sovány vigasz annak, aki már megfertőződött, és éppen agonizál, vagy eddig megúszta, de szerettei közül valaki már életét vesztette.

(Másolat) R.-nével álmodtam. És pontosan azt és úgy, ami és ahogyan ötvenkét éve valóságosan is megesett. Minden részlet egyezett, hiteles másolatát kaptam az eredetinek. Megint huszonhat éves voltam, és egy óbudai gyárban németnyelv-tanfolyamot vezettem. Annak kapcsán ismerkedtem meg vele. Főként mérnökök, műszaki vezetők vettek részt a tanfolyamon, de akadt egy-két ügyintéző is. R.-né az utóbbiak közé tartozott. Harmincvalahány éves lehetett, se szép, se csúnya, de jó testű, és lerítt róla, hogy kielégítetlen. Az egyik óra után együtt buszoztunk a belváros felé, és nem szállt le, ahol buszt kellett volna váltania, hanem velem jött az albérletembe, tájékozódni a körülményeimet illetően, mint mondta. Nem kívántam, de nem akartam megbántani, és hagytam, hogy levetkőzzék. Mikor a bugyiját, feltehetően szeméremből, úgy tolta le, hogy közben hátat fordított nekem, minden megváltozott. A hátán ugyanis egy hosszú, a bordák ívét követő, gerincétől a jobb

oldaláig húzódó, rózsaszínű heget pillantottam meg, amely egyértelműen tüdőműtétről árulkodott. Ettől izgalomba jöttem. Talán azért, mert mint ex-tbc-s sorstársra leltem, noha az én tüdőmet nem csonkolták, talán másért, sem akkor, sem most nem tudtam erről számot adni magamnak. Egy bizonyos, ez a vágásnyom stimuláló hatással volt rám, mert aztán az aktushoz is olyan pózt választottam, hogy láthassam közben. Később is vágytam rá, hogy lássam, de nem lett folytatás, kapcsolatunk megszakadt. R.-né a következő óra után diszkréten félrevont, és közölte, gond van, túlméretes vagyok neki, és vérzést okoztam, amelyet csak nőgyógyászaton tudtak elállítani.

(Akadály) Már van hivatalos diagnózis, de nem találunk terápiát, amely segítene M. L.-nek nehézségei leküzdésében. A legtöbb szakintézmény csak kisebbekkel foglalkozik, a többi meg a Covid–19 miatt nem fogad senkit.

(Gálánsság) Álmomban megismerkedtem egy fiatal nővel. Hazahoztam, de mielőtt ágyba bújtunk volna, elnézést kértem tőle, hogy ilyen öreg vagyok.

(Szülői gond) M. L. újabban nehéz helyzetbe hoz. Ha konfliktusunk van, nem mindig tudom, hogy részéről Aspergere van-e a dologban, vagy a pubertásból kifolyólag ellenem lázad.

(Íz) Újabban állandóan keserű ízt érzek a számban. Utánanéztem az interneten, és megtudtam, hogy egy sor betegség tünete lehet, még a demenciáé is. Míg nem derül ki, mi okozza – egyhamar nem fog, mert az orvosok most a Covid–19 miatt nem foglalkoznak holmi szájízügyekkel –, addig az öregség adekvát ízének tekintem.

PODMANICZKY SZILÁRD

SZERETNÉD TUDNI, MI TÖRTÉNT VELEM AZOKBAN A NAPOKBAN?

2020. dec. 22. – 102,5 kg

Megvettem a 2021-es naptárakat. A feleségemnek egy kicsit, magamnak egy nagyobbat, mert rászoktam, hogy mindent a naptár üres oldalára írok. Mindent, ami eszembe jut. Először azt néztem meg a nagy naptárban, hogy vannak-e benne a nap és a hold mozgását jelző számok. Napkelte, holdkelte… Volt. Vásároltam három maszkot is. Azt már csak otthon vettem észre, hogy olyan kis számokkal írták a napkeltét és holdkeltét, hogy szabad szemmel nem láthatók.

Elhagytam a biciklim nyergének téli borítását. Ez egy szivacs nyereg alakú műanyag sapkában, amit rá kell húzni a nyeregre, és akkor talán melegebb lesz. Már útközben éreztem, hogy valami nincs rendben, de úgy voltam vele, hogy nem létezhet, hogy elhagytam. Otthon lepakoltam a nagy matrózzsákot, amiben söröket hoztam, és a naptárakat meg a három maszkot, elindultam visszafelé. Végiggondol-

tam, hogy ha meglátom, nem tekerhetek át egyből az úton, ész nélkül, mert abból baj lehet. És megláttam. Ott feküdt a földön, ahol utoljára fölszálltam, az emelkedő tetején. Beraktam a csomagtartóba, és hazamentem. Addigra teljesen besötétedett, az autókból párás füst szállt a kevés fényben.

Még délután dedikáltam az új könyvemet, és most magamhoz vettem, hogy átvigyem a szomszédnak. Égett a konyhában a villany, gondoltam, biztos otthon van. Megnyomtam a csengőt, és vártam. Nem jött ki senki. Újra csöngettem. Még a kutya sem ugatott. A postaládában kívülről benne volt a kulcs. Újra csöngettem, és elindultam hazafelé.

Minden nappal egy újabb év kezdődik el. Az az év, ami egy év múlva ér véget.

2020. dec. 23. – 102,1 kg

Ma végre, hosszú napok után, kisütött a nap. A délelőtti félórás tornám forróra sikerült. Föntről a nap, lentről a padlófűtés melegített. Fekve az eget látni, ahogy a repülők fehér csíkokat karcolnak bele. Ha nem látom, akkor is.

Leállítottam a biciklit, lehúztam a kesztyűt, zsebre tettem a szemüvegem, levettem a sapkám, fölhúztam a maszkot, kézbe vettem a pénztárcát, és beléptem az üvegboltba. Egy viszonylag nagyobb méretű befőttesüveget szeretnék, mondtam. A 4,25 literes pontosan megfelelt a célnak. Fizettem, és azon viccelődtünk, hogy van még néhány darab raktáron, és ötig nyitva a bolt, ha addig összetöröm, visszajöhetek. A bicikli csomagtartóján a szivacsokkal kipárnázott zsákba raktam, és hazaindultam. A feleségemnek nagyon tetszett, szereti az ilyen öblösüvegeket. De várjunk csak!, mondta otthon. Ennek össze van törve az alja. Micsoda? Ezt nem hiszem el. Most vigyem vissza? Nem fogják elhinni, hogy nem a biciklin tört össze. A repedések cikcakkos vonala az üveg alján futott, de belül semmi, nem akadt bele a köröm. Vizet engedtem bele, nem eresztett. Mindig ilyennek ismertem magam, ez vagyok én, aki olyan befőttesüveget tud vásárolni, ami kívül összetört, de belül nem.

Megtettem az első bejegyzést a 2021-es naptárba. Április 20-ra beírtam, hogy Artisjus, az irodalmi szerzői jogdíjak istenének nevét.

Megkaptam J. Gy. új könyvét: *Légszomj*. Verses naplót írt a koronavírusról, az első bejegyzés dátuma: március 11. A névnapom.

Délben én főztem az ebédet. Csilis, fokhagymás kolbász mézes balzsamecettel, fricelli tésztán. Tavasz óta nevelgettem négy habanero csilipalántát, a négyből egy hozott egy darab csilit, ezt karikáztam bele. Pokoli csípős volt. Túl forrón ettük. Még soha nem sütöttem mézet olajon.

Éppen alkonyodott, mikor átmentem szódáért. Még itthon fölraktam a maszkot, hogy ne kelljen a szifonokat a nadrágomra akasztani, hogy fölszerencsétlenkedjem a szájkötőt. Kikészítettem a 220 forintot is. Letettem az asztalra, majd kint cserélem. Fölment az ára már egy hónapja, mondta a boltos, darabja 130. Hogy tiszta maradjon a lelkiismeret, elmondtam, hogy az elmúlt egy hónapban én mindig csak 110-et fizettem értük.

Fogtam a dedikált könyvet, és újra elindultam a szomszédhoz, hogy átadjam. Az ablakok sötétek voltak, de azért becsengettem. A kutya rohant ki hátulról. Más senki. Megint hazaindultam. A kutyát még tavaly neveztük el Brexitnek.

2020. dec. 24. – 102 kg

Sikerült átadnom a könyvet.

Szenteste. Azt hiszem, így hívják. Brassóit ettünk. Fölhívtam a szüleimet, aztán az öcsémet is. Egész este esett. Fölnyitottunk egy hordó sört, de én bort ittam. Könnyűt. Rizlinget. Délután régi ünnepek hangulata jutott eszembe. Most régiek. De akkor talán nem is léteztek. Meleg szoba. Valamilyen illatok. Várni a jövőt. És bízni.

2020. dec. 25. – 102,3 kg

Nem sütött rám a nap, és ez kölcsönös volt.

Nem tudom, mi történt. A véreb nekifeszült a póráznak. A férfi hol ráengedte a nőre, hol a levegőben visszarántotta. Az állat az őrület határán pörgött. Aztán gyors szóváltás, a férfi elhúzta a kutyát, és elindult. A nő mozdulatlan, mint aki nem tudja, hol van. Négy órát ütött a templom harangja. Akkor egészen apró mozdulatokkal elindult a nő. Csoszogott. A kutya megharapta? Nem tudom, nem tudom, mi történt.

A nemek napja. Nem hagyott nyugodni délutáni sziesztámon a perpetuum mobile gondolata. Hogy azt mondja, itt van a gravitációs tér, tele energiával, majd szétcsattan. Már csak egy test kell, aminek nincs stabil pontja, kizárólag instabil helyzete van. Egy olyan vöröslő gömböt képzeltem el röntgenfelvételen, ami előre gördülve mindig maga elé helyezi a súlypontját. Nem hagyott nyugodni, hogy ezt most tényleg elképzeltem, vagy mégiscsak megtalált az álom a délutáni szieszt án.

2020. dec. 26. – 103,3 kg

A kenyérsütés napja. Először változtatok a recepten. Langyos vízben (325 ml) fölfuttatom az élesztőt (1 tasak), villával elkeverem, és hozzáadok egy kis reszelt krumplit (tojásnyi), megsózom, és mehet a liszt (0,5 kg), lassan belekeverve. Aztán elő a robotgépet spirális karokkal (mint a Tejút). Néhány perc alatt eldolgozza a gép. Előlangyosított sütőbe megy a cucc 1 órára kelni, nedves konyharuhával letakarva. Ahogy megkelt, újra elő a robotgép, tekerek rajta még 3 percet, aztán bele a teflonos sütőformába, ami háromszor akkora, mint a tészta. Még egy fél óra kelés a langyos sütőben, konyharuhával takarva, majd kiveszem, és 180 fokra előmelegítem a sütőt, vigyázva, hogy közben a tésztára ne menjen hideg levegő. Kialszik a 180 fokos jelzőlámpa, kenyér be a sütőbe, alsó-felső sütésben. De hova? Lehet középre, az a biztos. Viszont most alulra tettem, aminek az lett a következménye, hogy fölül nem sült meg azonnal, és csak dagadt és dagadt a tészta (ezért kell nagy forma). És ki is futott, viszont ez a roppant intenzív kelés sokkal likacsosabbá, könnyebbé tette a kenyeret, úgyhogy legközelebb még nagyobb formát használok. Kémiailag nem vagyok teljesen képben, lehet, hogy a krumpli lisztje is benne van a pakliban, de a lényeg, hogy ízes, szép kenyeret kapunk, kivéve engem, mert a lefolyt tésztát a tetejére pakoltam, így lett egy kis relief jellege a műalkotásnak. De hát az nem tanul, aki nem csinál semmit, vagy valami ilyesmi. Legyünk bátrak és szívhez szólóak, a szépség megjön magától!

Egész nap fújt a szél, a varjak dióval a csőrükben vitorláztak, a kéményekből vízszintes füst szállt. Az otthon melege, a gömbölyű formák, a lassú illatok körbepaplanoztak.

Elolvastam J. könyvét, meghatott. A koronavírusról írt verses naplót. Meglepett, hogy mindez engem nem érintett ilyen mélyen. Nem mértem föl benne, nem mérlegeltem élet-halál súlyát. Nem váltott ki belőlem érzelmeket. Amikor a gyógyszertár előtt sorban álltam a szívritmusgyógyszeremért, megkérdezte S., hogy min dolgozom most, biztosan a vírusról írok regényt. Nem, mondtam, nem tud lemenni nálam olyan mélyre, nem inspirál, nem érzek visszafoghatatlan késztetést, hogy leírjam, mit gondolok róla. Főképp azért, mert a média mindent szétmaszatol róla, elveszi a hitelességét annak, hogy rettegni vagy pusztán tartani tudjak tőle. Most viszont azt látom, hogy szinte minden gondolat rajtam is átfutott, amit J. leír, amit, valószínűleg, mindannyiunk helyett leírt. Nála megpengette a húrokat. A kérdés ezzel együtt továbbra is az, hogy látjuk-e már az alagút végét. Nem látjuk. Mert ez nem alagút. Ez nem á-tól z-ig tartó történet, mint egy film vagy regény, nincs keret, csak történet. Azt kérdezték, megváltoztatja-e majd az embert a vírus. Nem, az embert nem. De az élet kereteit megváltoztathatja. Ami éppen időszerű, vagy megkésve, de eljött. Épp a pápa mondta tegnap, ez az emberiség a jóságra analfabéta. Univerzalista vagyok, aki az egyház mondatait, a Biblia szavait az univerzum csöndjéig tágítja, és színeire cseréli, de ezt az állítást elfogadom tőle, azzal együtt, hogy fogalmunk sincs, mi is az a jóság. Csak sejtjük, legfeljebb. Inkább cselekedni, mint dumálni. Mondom ezt én, aki folyton dumál. Ha az ige jelent valamit, akkor a puszta cselekvést. És a cselekvésben van minden, a szavak rég elbuktak. Nem mi használjuk rosszul őket, már így kaptuk, ige nélkül kaptuk őket.

2020. dec. 27. – 102,8 kg

Iszom a kombuchát, minden reggel fél decit az alma és a datolyaszilva után. Annyiféle jótékony hatása van, hogy fölsorolni sem tudom. Számomra a legfontosabb, hogy lassítsa az oxidációt. Hogy ne oxidálódjak el olyan gyorsan. Aztán majd csak a végén ellobbanni. Milyen pontos élettanilag az, hogy két végén égetni a gyertyát. Duplán oxidálódni. Vagy ahogy mondják: elégek a vágytól…

Egy órás séta, föl a dombra a Viola utcán át, aztán a dombon végig az iskola előtt, le a dombról a templom előtt, aminek másfél percet késik az órája, és megérkezni a piactérre, át a belvároson, majd a sínek fölött egészen a kikötőig. Sokan pergetnek, jó látni, ezt én is szerettem, mert mozgalmassá teszi a horgászatot, megtanít figyelni a jelekre, másként mozgatja a vizet a süllő, rebbenti a halakat, a balin locspocsol, a csuka és a harcsa, de főleg a harcsa burványlik. A kikötőből végig a kövezett parton, a szürkületben pislákoló lámpák alatt. A víz fölött lebegő ködön át a túlpart apró fénypontjai. Aztán a gömbkilátó változó fényeitől kísérve haza. Minden áll. A mozdulatlanság olyan, mint a vaj tömbje a csomagolópapírban. Hideg az orrom, sokáig néztem a hűtőben a vajat.

2020. dec. 28. – 102,4 kg

Zokni, fájdalom.

2020. dec. 29. – 102 kg

Ma semmi.

2021. febr. 20. – 102,2 kg

Ma korán ébredtem. Megreggeliztem: alma, zsidócseresznye és aranykivi. Elindultam a fonyódi piacra. Tudtam, hogy ez a túl nagy hátszél visszafelé még megkínoz. Északi szél, végig a parton, 4 fok. Szeretem ezt az utat, mert minden évszakban más, más a Balaton tükre, a Badacsony, állandóan változó tájképfestményben haladok előre. Folyton jókedvre derít, fütyörészek, amit máskor nem szoktam. Régi számok jutnak eszembe, vagy magamtól találok ki dalokat, romantikus dalszöveget: „Soha többé nem leszek már olyan, amilyen voltam / Ezzel a változást megindokoltam." Láttam az úton egy öreg rockert, nagyon öreg volt, de még mindig úgy ment, mintha fél óra múlva megérkezne Woodstockba. Azt mondtam magamban: „Fiatalon kellett volna kiégni, barátom, nem most!" A piacon régi ismerősök az árusok, mindenkivel váltok pár szót, meghallgatnak. Néha valószínűleg túldumálom. Öreg rocker! Túrót vettem, akác- és virágmézet, meg a legújabb kistermelőtől démon krumplit. Aztán elindultam a ruhaárusok felé. A múltkor láttam egy kézzel hímzett fekete maszkot, amit megőrzött az emlékezetem, mert tetszett. De most nem találtam. Kisebb műalkotás volt. Megfordultam a piacon, és váltottam pár szót vegyszermentes Tamás barátunkkal, aki vegyszermentes zöldségeket árul. Vékony fickó, vasággyal együtt 20 kiló. Azt mondta, most fogyókúrázik. Mondom, nem lesz ennek jó vége. A barackfáiról nem kérdeztem. Vett egy hatalmas barackost, és soha, egyetlen évben sem hoz termést. Egyszer meg akartam nézni, mert lehet, hogy ki vannak száradva a fák. De hát az ő fái, nem néztem meg. Hazafelé fölerősödött az északi szél, keményen vágott az arcomba, kettesbe tettem vissza a biciklit, hogy haladni tudjak. Ezt most nagyon megszívtam. De tudtam, hogy csak ki kell bírni, mert az idő telik, én pedig haladok. És már létezik az a pillanat, amikor a jó meleg szobában ülök, és írok még egy részt a naplóba, mielőtt elküldöm J.-nek.

SÚLYTALANUL

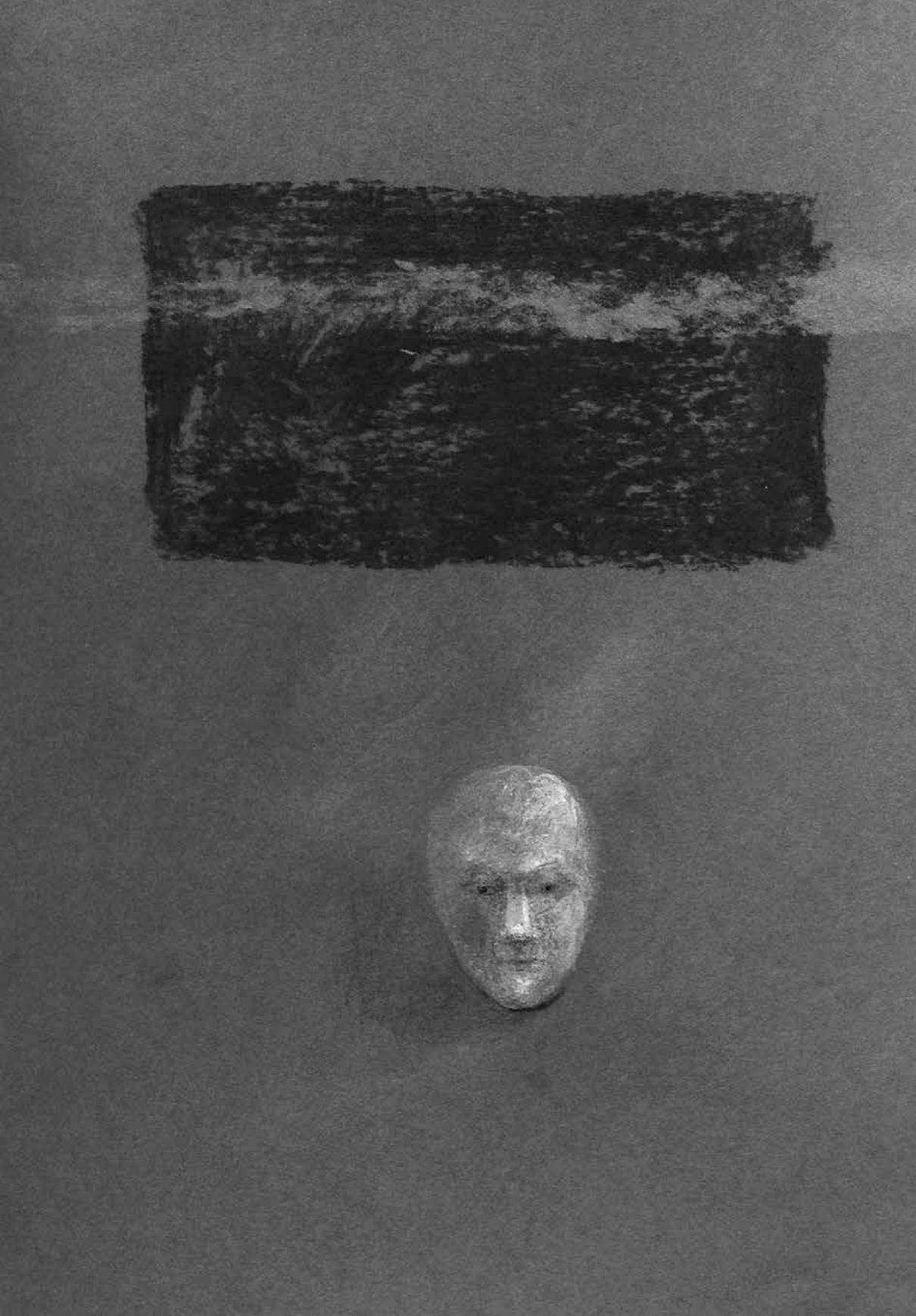

KÖRMENDI LAJOS

BARBARICUM

Dunából, Visztulából font varkocs
lobog a hátadon.
Válladon a Körösök szélfútta fürtje.
Csókodban izzanak
és elvéreznek
a csalánok.
Cézár-idő patanyoma a szemed alatt.
Falvak tetvei bőrödön.
Tanyák serkéi.
Baltás fagyok ólálkodnak a kertek alján.
Nekem nem kell
a káinmundér!
Vezetnek tenyered életvonalai:
utak, vasutak,
vezetnek ékköveidhez.
Igazgyöngytallinn. Gyémántprága.
Borostyánvarsó. Opálbukarest. Rubinszófia.
Fájdalmak földje!
A vértől még másnapos
gyomrod idegeivel
bőgőzik
Hel Mood Nadolski.
Nyílnak a meszesgödrök múzeumai.
Keselyűkommandók
árnyéka hussan át
egy homlok
márciusán.
A vérerek sztrádáin a szív felé robognak
a menetnóták.
Szennyvízcsatornák, vízcsövek,
gázvezetékek Laokoon-kígyói kúsznak
a földben,
a falban,
a testben.
A szőkére vakolt gótikus lányok mosolya
mégis felkél,
felragyog Barbaricum.
„Hatalmas" vagy,
hazám.
Végtelenek
a határok
az emberekben.

LAPIS JÓZSEF

SERKÉK ÉS ÉKKÖVEK

Körmendi Lajos: *Barbaricum*

„Körmendi Lajos 1946-ban Karcagon született. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem magyar–népművelés szakának hallgatója, népművelőként dolgozik. Kötete: *Barbaricum* (1981)" – olvashatjuk a szerző jellemzését a nevezetes JAK Füzetek sorozat második darabjában, a *Ver(s)ziók – Formák és kísérletek a legújabb magyar lírában* című antológiában (Magvető, 1982). A szerkesztők, Kulcsár Szabó Ernő és Zalán Tibor fontosnak tartották, hogy a nagykunsági költő szerepeljen a fiatal költészet reprezentatív gyűjteményében, mégpedig négy verssel, ami éppenséggel nem számít kevésnek a tartalomjegyzéket böngészve. Azt lehet mondani, hogy az antológiában, illetve a leírásban is szereplő saját kötetben részben eltérő jellegű szövegekkel találkozunk. A *Ver(s)ziók* publikációi neoavantgárd hatású művek, erőteljes, a tipográfiát, írásképet érintő vizuális jelleggel, nem véletlenül: a szerkesztők az előszóban a formabontást egyik legfontosabb válogató elvükként jelölték meg: „olyan verseket, szövegeket kívántunk tekintetbe venni, amelyek a versbeszéd nyelvi megszervezettségének szintjén már kifejezik elhatárolódásukat a líra hagyományos formaelveitől (versláb, ritmus, ütem, versszak, rím stb.)" [*Ver(s)ziók*, 5]**.** A *Barbaricum*-kötetre ez az „elhatárolódás" ugyanakkor csak részlegesen jellemző, tulajdonképpen a maga radikalitásában egy rövidebb ciklusra korlátozódik (amelyben helyet kapott az antológiába is fölvett *Mondjuk ez az utolsó perc* című vers). S bár a verseskötetben erőteljes a szabadverses formanyelv, markánsan formabontónak mégsem igazán érezzük – az azonban kétségtelen, hogy egy meglehetősen szórt utalásrendszerrel dolgozó (magyar archaikum, antik kultúra, magyar klasszikus költészet, képzőművészet stb.), sokféle architextust fölvevő és formailag heterogén kötettel van dolgunk: mindenképpen izgalmas és friss olvasmánynak tekinthető.

A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára szerint a *barbár* szavunk a görög barbaroszból származik latin közvetítéssel (barbarus), s a végződés lekopásával alakult ki mai formája. A jelentése elsősorban az volt, hogy idegen (mindenki, aki nem görög, nem római), s a hangutánzó eredetű szó az idegenszerűen hangzó, a görög és latin kultúrában élők számára érthetetlen, dadogó, már-már halandzsaszerű nyelvre vonatkozott. Ugyanakkor további jelentése volt a műveletlenség, faragatlanság, durvaság is. Körmendi Lajos ezt a fogalmat teszi metaforává életművében, és rögtön az említett első, 1981-es verseskötetében (Kozmosz Könyvek) központi jelentősége lesz a címadó költeménynek, a *Barbaricum*nak. (A karcagi költő később saját alapítású könyvkiadójának is a Barbaricum Könyvműhely nevet adta.)

Az antik gyökerű barbárságra utaló barbaricum fogalom tehát egyesíti magában az alábbi meghatározottságokat: idegenszerűség, durvaság-kegyetlenség, zagyvaság-érthetetlenség, műveletlenség, embertelenség. Látjuk, hogy ezek legtöbbje viszonyfogalom. Valamihez képest idegen: a sajátként értett kultúra szemszögéből látszik a más, a másik barbárnak, alacsonyabb rendűnek. Embertelennek akkor, ha

én vagyok az ember – az ember olyan, mint én, és ami nem olyan, az az, ami idegen, embertelen. Tulajdonképpen nem is igazán ember. Érthetetlen-értelmetlen akkor, amikor az én beszédem az értelem letéteményese. Műveletlen ott, ahol az én kultúrám jelöli ki a műveltség sarokköveit. (Miközben például a barbarosz szó eredete a görög–perzsa viszonyra nyúlik vissza, s a perzsa kultúra és civilizáció éppenséggel tárgyszerű szempontok alapján sem volt fejletlennek nevezhető: sőt.) A *barbaricum* fogalma ekként az én és te, illetve a centrum és periféria egyfajta viszonyának leképezése, a másság és idegenség nem inkluzív, hanem kizáró és kirekesztő értelmezésének megmutatkozása. Olyan mintázat, amely az emberi történelem és kultúra visszatérő sematikája: az adott régióban a hatalom birtokosa, a társadalmi javak és a kulturális tőke birtoklója számára a tőle erőteljesen eltérő, határait a perifériáról veszélyeztető másik az idegenség fenyegetéseként mutatkozik meg. (Természetesen tudjuk, hogy a történelem során ez nagyon sok esetben tényleges háborús fenyegetést is jelentett, például a görögök és perzsák, illetve a rómaiak és a határokon túl élő törzsi népek viszonyában.)

Úgy tűnik, hogy Körmendi Lajos költeményében a *Barbaricum* cím ironikusan olvasható, amennyiben egy nézőpontkülönbséget, illetve -kettősséget olvaszt magába: magát nevezi meg barbárként, de ezt egy külső perspektívából teszi meg. A cím tehát utal arra, hogy a versbeszélőt, illetve a hozzá kötődő közösséget barbárnak tartják, s ő ezt a külső, eredendően lekicsinylő, kizáró, ellenséges minősítést változtatja olyan büszkén pozitív önértelmezéssé, amely ebben az ironikus gesztusban számolja fel (s nem megfordítja) a centrum és periféria viszonyát. Milyen közösségre vonatkozhat ugyanakkor a Barbaricum szó? Körmendi Lajos életművében a fogalom lefedettsége, kiterjedtsége változó volt: Jenei Gyula írja, hogy „halála előtt bő két évvel megjelent esszékönyve, *Az együttleges szellem* előszavában ugyanez a fogalom már a történelmi Nagykunságra szűkül" (*Válogatott huszonegy*, Forrás, 2007/9, 101). A dinamikus barbaricum-fogalom tehát több olyan viszonyrendet magában foglal, mely a (valahonnan nézve) perifériukusság, partvonalra szorultság állapotát tartalmazza, de amely viszonyban a Barbaricumként megjelölt közösség, régió nagyon is értéktelített lesz, és talán akkor sem tévedünk, ha azt mondjuk, hogy saját értékeinek megmutatásáért, sajátszerűségének elismertetéséért küzd. Legyen ez a „Barbaricum" a Nagykunság, a (vidéki) magyarság, Magyarország, avagy – mint a *Barbaricum* című versben egyértelműen – a tág kelet-közép-európai terület. Az elkövetkezőkben ezt fogjuk közelebbről szemügyre venni, azonban fontos hangsúlyozni, hogy a konkrét vonatkozások mellett, mint láttuk, a „barbaricum" Körmendinél alapvetően jelképes, a közvetlen utalásokon túlmutató értelmű, szóródó jelentésű allegorikus alakzat.

Már a *Barbaricum* költemény első két sora kijelöli a régió tengelyét: „Dunából, Visztulából font varkocs / lobog a hátadon. / Válladon a Körösök szélfútta fürtje." A sorpár egyfelől földrajzilag, másfelől kulturális szempontból is jelentéses: a varkocs ugyanis hagyományosan-jelképesen az archaikus keleti nomád népek hajviseletére utal (hol az avarok, hol a székelyek, hol a kunok stb. viseleteként jelenik meg), a „lobogó" hajfonat pedig minden bizonnyal a lovas harcmodorra, lovas kultúrára. (Még Jókai Mór is úgy ír *A kiskirályok* című regényében: „Pedig őseink is így viselték: a tuhudún ősök, a pogányok. A keresztyén királyok még törvényt is hoztak a hármas varkocs viselése ellen.") A Visztula–Duna(–Körösök) tengelyre föl lehet fűzni nagyjából egész Közép-Európát: Lengyelország „nemzeti" folyója, a Visztula északon (Gdansk mellett) ömlik a Balti-tengerbe, a cseh–lengyel határ közelében ered; a Körösök elsősorban a románság és

magyarság viszonyában jelentős folyók – a Duna pedig a közép-, illetve kelet-európaiság nagy összekötő folyója, ahogyan német földről hazánkon át tart a Fekete-tenger felé. A folyók tehát kapcsokként szolgálnak a különféle szláv népek (lengyelek, ruszinok, szlovákok, csehek, délszlávok: szerbek, horvátok, szlovének, bosnyákok), a bolgárok, a románok és a magyarok között. S a hát közepén lobogó varkocs nagyon szép és kifejező jelkép, messze vivő jelentéstartománnyal: a folyók a táj hátán hajfonatként szövik magukba a különböző népeket, s ezáltal a megképződő fonat egy erős, a tincseknél, szálaknál sokkal erősebb kötélzetet jelent: elszakítani lehetetlen – kibontani, levágni lehet csak.

Szigeti Lajos Sándor 2002-ben Körmendi Lajosnak írt „levélféleségében" a Barbaricum-fogalomról ekképpen fogalmaz: „Az indulás versei azonban nem csak ars poeticák, de már itt erőteljessé és relevánssá válik a kelet-közép-európaiság mibenlétének meghatározása. Költői magatartásformáddal azonosulni tudunk, mert megérezzük, hogy alapja nem más, mint az egymásra utaltság olyan felelősségteljes meggondolása, amely a József Attila-i »rendezni végre közös dolgainkat« parancsának és a Németh László-i »tejtestvériség« gondolatának kemény, dacos, termékeny továbbmondása. Erre legszebb példa épp a cikluscímadó vers, hiszen Barbaricum nem más, mint Közép-Kelet-Európa: »Dunából, Visztulából font varkocs / lobog a hátadon. / Vállaidon a Körösök szélfútta fürtje« – indul a vers, pontosan úgy, ahogy egy ódának indulnia illik, csakhogy a megszólítás s később a felszólítás fikciója profanizálódik is. A vers végig nem más, mint harc az ódáért – az ódai magatartás ellen, mert a látható, tapasztalható keserűségen úrrá akarsz lenni, s ebben segíthet az ódai odafordulás." (*A szó még mindig tett*, Eső, 2002/3) Mielőtt a közös, „keserű" tapasztalatokra rátérnék, érdemes aláhúzni azt, hogy Körmendi valóban többféle előképre támaszkodik akkor, amikor a folyókkal beszéli el a kelet-közép-európai népek egymásra utaltságát. A Szigeti Lajos Sándor által is említett nagy József Attila-vers, *A Dunánál* mindenképpen ide sorolandó, s a hangsúly a „közös" dolgokon van, illetve azon, hogy az idegenség nem valamilyen eltüntetendő, felszámolandó dolog (azaz nem a különféle asszimilációs törekvések lehetnek üdvösek), hanem egymás különbözőségének megértése, és e különbségek termékeny hasznosítása lehet (közös) célra vezető. Ady Endre *Magyar jakobinus dalá*nak nevezetes, sokat vitatott sorai – „Dunának, Oltnak egy a hangja, / Morajos, halk, halotti hang" – arra utalnak, hogy az etnikai ellentéteken, különbségeken túl a szenvedő nép sorsa az, ami közös nevezőt jelenthet a régióban. Körmendi Lajos ebből az irodalmi térből is merít, amikor a kelet-közép-európai közteret barbaricumként teremti újjá.

Mégpedig hatásos, erőteljes, a Nagy László-i poétikát is idéző metaforákkal: „Csókodban izzanak / és elvérzenek / a csalánok. / Cézár-idő patanyoma a szemed alatt." Utóbbi a római hódításra utal, s ebben a gesztusban benne van a rómaiak hódoltatott és félt barbaricumja, amely rajta hagyta nyomát a terület történelmén, kultúráján, s amelyet hordoz azóta is mindvégig. „Falvak tetvei bőrödön. / Tanyák serkéi." E rövid kijelentések a címben is érzékelhető ironikus távlatkettőződést mutatják újra föl, amennyiben a megszólalás egyszerre külső és belső nézőpontú: a szegény falvak, tanyák mint vérszívó élősködők jelennek meg a megszemélyesített régió tiszta testén – az „úri", felülről letekintő nézőpontba is bepillantást enged ez, abba, amely ellen az idézett Ady-vers is lázadt. A „Baltás fagyok ólálkodnak a kertek alján" sor pedig egyszerre utal a szegények kiszolgáltatottságára, arra, hogy számukra a tél halálos veszélyeket rejt, de arra is, hogy ebből a szegénységből „baltás" felkelések támadhatnak (mint ahogyan a történelem során nem egyszer bizony támadtak is).

„Nekem nem kell / a káinmundér!" – olvassuk, s az allegorikus kép a testvére ellen támadó féltékeny ótestamentumi alakra vonatkozik. Hány ízben történt meg, hogy különböző hatalmi érdekek, ígéretek, királyi-császári „ösztönzések", etnikai ellentétek és egyéb okok következtében egymásra támadtak, egymást gyilkolták a térség népei, nemzetei? A „káinmundér" elvetése ezt jelenti: a gyűlölködés, testvérveszejtés elutasítását, a testvérgyilkos szerepéből való kilépés szándékát – s egyben azt is mondja ezzel, hogy bizony testvérnépek ők a barbaricumban: a külső nézőpont felől mindannyian egymásra vagyunk utalva, és onnan nézve egymástól nem különbözőek, hanem hasonlóak vagyunk. A nagy városokat értékkülönbség nélkül egyaránt „ékköveknek" nevezi (bár utána lehet, természetesen, gondolni az egyes drágakőfajták értékének és jelentésének) – s milyen előzékenység van abban, hogy épp magyar (illetve a valamikori Magyar Királysághoz tartozó) várost nem említ a sorban: „Igazgyöngytallin. Gyémántprága. / Borostyánvarsó. Opálbukarest. Rubinszófia. / Fájdalmak földje!" A lényeg az utóbbi sorban fogalmazódik meg: a szenvedésben.

„A vértől még másnapos / gyomrod idegeivel / bőgőzik / Hel Mood Nadolski." A némileg szürreális kép értelmében a kelet-közép-európai művészet épp ebből építkezik, és hoz létre sajátos, kissé groteszk esztétikai minőséget: a fájdalom és kín helyzeteiből. (Helmut Nadolski lengyel, gdanski származású, sokoldalú újavantgárd művész: bőgős, zeneszerző, performer stb.) A „meszesgödrök múzeumai" ironikusan szintén erre a jelenségre utal, ám enyhe kritikai éllel: a történelem vészterhes időszakai, sötét tettei válnak mára látványosságokká – egyben identitásképző elemekké. A *Barbaricum* költemény második fele expresszív futamokkal jeleníti meg a terület és a táj sajátszerűségeit: a képek mindvégig az allegorikus antropomorfizáció jegyében íródnak. A Barbaricum egy allegorikus alak (mint Hungária vagy a francia Szabadság figurája), s a költemény retorikájában a testbe íródnak bele a vonatkozások: tájelemek, történelmi utalások, mesterséges konstrukciók. A vers végére Barbaricum figurája támad fel, „ragyog fel" – különösebben nincsen megokolva, hogy miért. Az ódai hangnemű szöveg vége hittétel a „haza" mellett: a versbeszélő ezt az egész „barbári" világot sajátjaként ismeri fel, és sajátjának vallja.

Az utolsó, háromsoros versmondat – a „Végtelenek / a határok / az emberekben" – talányos: mit is jelent ez? A merev határok, a szigorú elválasztottság felolvadását? Vagy éppenséggel azt, hogy a határ végtelen, tehát meghaladhatatlan? Mindig is lesznek az emberekben határok? „»Hatalmas« vagy, / hazám" – olvassuk közvetlenül az idézett zárlat előtt. Egyféle értelmezés szerint az emberekben ott lévő határok végtelensége mintegy magyarázatként szolgálhat ehhez: hatalmas vagy, mert végtelenek… Ez tehát egy felszabadító, erőteljes, a jövőbe mutató gesztus, s a *hatalmas* szó idézőjeles voltát is értelmezi: az idézőjel olvasható kiemelésként, hangsúlyozásként és a kettős értelem jelöléseként. Jelenti azt is, hogy területi-földrajzi értelemben hatalmas, de az utolsó sorok fényében inkább arra utal, hogy hatalmas, azaz hatalma van Barbaricumnak: olyan hatalma, amely a benne élő népek együttes akaratából származik. S ez az erő a végtelen felé tart.

FECSKE CSABA

BARBÁR IKON

Körmendi Lajos Barbaricum *című versének melléírása*

csillogó vadvizek tükrében
látom századok patanyomát viselő
szél fürdette
kun arcomat
rajta megbecsült ritka vendég
a mosoly
a lélek titkos üzenete
tekintetem
virrasztó éjszakák őrtüzének parazsaként izzik
mikor bárányбőrbe bújt farkasok acsarkodnak
a homlokig érő sötétben
a nyájat nem hagyom
nem adok csábítások júdásszavára
szívemet vetem
koncként
az ordító ordasoknak
szerelmes csók éget a tájba
nekem szükségem van hazámra
toklászpillájú mezők ölelnek
pipacs mutatja színét véremnek
csak olyan bálban táncolok
ahol tücskök a zenészek
és kunsági szél fütyül
ismerősként köszönt a májfoltos arcú
vén hold
itt éjjel mezítláb jár
a csönd
nézem a Körös
mily messzire futott
de el sohasem hagyott
Dunának Oltnak
rokon vizeknek egy a hangja
ha van hozzá füled
földem
nincs másom kívüled
nincs megalkuvás
hiába nőttek szárnyaim
a repülés vágyát
nem hitelesítették a gyökerek
nem eresztenek

HÁY JÁNOS

BARBÁR VIDÉK

Ők megvetnek engem,
én megvetem őket,
a haszonleső törtetőket,
akik országomat országolják,
perceimet bitorolják,
felszámolják az időmet.
Pisztolyuk van, puskájuk van,
de nem lőnek,
reggeltől estig fenyegetőznek.
Nem számít nekik, ki vagy te,
nem számít, hogy ki vagyok én,
nem számít a főváros, és
nem számít a vidék,
csak dőljön össze minden,
ahol állat vagy ember él.
Lerohanni minden teret,
megtenni mindent, amit lehet,
kiűzni mindenhonnan a tieidet.
Neked és nekem tíz parancsolat,
nekik csak egy van, add
a testedet, a csontodat,
add a hazát, amiben élsz,
a házat, amiben laksz.
Keleti átok, nem látják
az erdőtől a fákat.
Micsoda nyomorult népség,
határuk semmit nem határol.
Már minden az övék,
de semmi nem elég,
gyomruk mélyén a minden elég,
lángol a puszta, lángol minden
lekopott röghegység.
Testvérem, bújj hozzám,
ők a sokaság,
de mi vagyunk egység.

BÁNKI ÉVA

ITT, MOST

Barbár vagyok. Nos, igen.
De legalább tisztán iszom –
ha. Nem keverem semmivel.
Odavágom. Megmondom.
A szemébe. Mert ami jár, az jár.
Én nem közösködöm senkivel.
Kapja-marja. Gyorsan elveszem.
Nekem se adnak semmit ingyen.
Szavakat sem. Ülök a sörömmel –
hej-hej! És önmagamhoz beszélek.
Én nem ezt érdemlem. Hisz jó vagyok.
Egyenes. Nem az én hibám, hogy.
Én mindig szemtől szemben.
A bűnösök persze nem értenek.

Olykor-olykor elnézegetem
az urakat és a hölgyeket a tévében.
Az ő bőrük a ruhájuk. Meglehet, ők már
öltönyben fekszenek, öltönyben ébrednek.
Nehéz is elképzelni őket atlétatrikóban,
dobozos sörrel a kezükben. De ők is ugyanazt
mondogatják. Hogy. Nem az én hibám.
Hisz jó vagyok. Én mindig szemtől szemben.
Azok a bűnösök, akik nem értenek.

(…)

A fák? A szememet néha rájuk emelem.
De nem értem őket sohasem. Egyenesek,
szépek, sudárak, boldogok. Csonkán is
bámulatosak. Nem a megértéstől nőnek
magasra. Nem itt élnek, bár látszani
itt látszanak. Polgárai egy boldogabb világnak.

Egy láthatatlannak. Ahol barbárok vagyunk mi
mindannyian.

TOMAJI ATTILA

DUNAVIRÁG

„felragyog Barbaricum"
(Körmendi Lajos: Barbaricum)

Ki lapozni még s járni-kelni se feledtél, menj tovább,
pergesd a kiszabott mézidőt, járd be a régi réteket,
hol sárkány alatt futottál, a partot, emlékszel, hol a
keskeny bicikliút tekereg a végtelen határig, s a Duna
jön-megy, sose tér vissza, de mindig itt marad, menj
be hosszan a fák közé is, a nedves, ködös helyekre,
hol elszórva, hasábokban áll még az odaátról ömlő
fény, jársz-kelsz, mint aki tart valahová, pedig csak
tartozol valahová, s hányszor átmentél azon a kis
hídon is a meder felett, emlékszel, a reccsenésre,
még nem szakad, csak nagyot roppan, ha rálépsz,
s mintha mondaná, mondja is, siess a befejezetlen
erdőn tovább, fel a gerinchez, a limesz szélén futó
ezeréves ösvényre, ahol népek jártak-keltek, és
összezavart nyelvük mind ugyanazt mondta, itt
élned kell, s a sziklaüregekben elvadult férfiak
tanulták újra a szavak teljes életét, mennyit időztél
ott fent, vonuló árnyékok alatt, a leeső nap fényében,
vártad az iszonyút, hogy jönne, s mutatná az arcát,
míg egyre sötétebb fátyol vonta be a réteket, a fákat,
a bicikliutat, s csak a víz ragyogott napestig, hogy
betöltse a parti emberek szemét, akik ide jöttek fiúkat
s lányokat szülni a kertekbe, hogy ráírják életüket
erre a hatalmas tájra, ami elnyeli lábnyomukat,
tenyerük melegét, erős szavukat, elnyeli s befogadja,
s közben megszüli füveit, vadvirágjait, s emlékszel,
ugye, emlékszel, hogy betértél hozzám is, s mint
álomban, karcos, vad borokat ittunk, mesélted,
merre jártál, mit láttál, s olvastuk a lombokra írt
szavakat, mert az ott a valóság, míg mi pohárral
a kézben is csak délibábok vagyunk –

De arra még nem emlékezel, mert az épp most van,
hogy sötétedés után, mikor már nagy a hold, szobádban
fekszel elnyílt szemmel a nedves párnán, és szivárog
a könnyed idő, odakint egy kései madár csap párat a
szárnyával, hazaérni vágyik, s te a vízről visszavert
delejes fényre gondolsz, s nézed magadban a megbűvölt,
szerelmes dunavirágok nászrepülését. Alig is élnek,
mégis mindent látnak, aztán lehullnak –

VASS TIBOR

ELHALASZTOTT VERS

Kun Marcella itsenes (korr.: Itsenes) verseiből

„A szőkére vakolt gótikus lányok mosolya
mégis felkél,
felragyog Barbaricum."
Körmendi Lajos

Nincs az az Itsen,
hogy az *Elhalasztott vers* megírását
el ne halasszam,
míg el nem hal a járvány,
el nem halasztja az intézkedő a szakszerű intézkedéseivel,
feledésbe ugyan nem merül,
de addigra se hír, se hamv, se írmag.

Addigra Itsen *már nem ver* ottal,
Itsen ittel ver,
itt kell lennemmel, ezen a vidékenemmel.
Itsen itteni verése szeretet.
Azon a vidéken, ha ő vagyok,
az Atyaúr vagyok, és egyszerre az Itsen.
Azért rossz ott nekem.
Ott nincs két Barbaricum, és egy az Itsen.

Itt ugyan néha több a kelleténél ebből is, abból is.
Néhanap ott maga a kellemetlen itseni helyzet hagy.
Itt maga a kellemetlen ottani.
Néhanap innen az odavágyó, onnan az ide.
Itsen kellemetlen helyzeteket teremt.

Kezdetben vala Barbaricum,
másnap világos sakkot ad, sötét a királyát fellöki.
Az égbolti idősávokat örökre visszaállítók
nem állnak szóba a szárazföld
és a növények leértékelését kezdeményezőkkel,
az égitesteket onlájn kiárusítók megvetik
a garázsboltban magukat sárga
földig leivó emberállatokat. Népszerű az Itsen borja.
A másnaposságot elnevezik vaságynapnak.
A hetedik nap kivétel, húsz óráig nem kell hazaérni.

Itsen szórakozása maradandó károkat okoz,
elszenvedünk héttel osztható traumákat.
Itsen megrázkódtat.
Fut velem egy vagy több rossz stresszekér'.
Itsen lenyomat, lidérces mesetény,
fénye annak a napnak itt is, ott is, megzaklattat.
Itsen pedig igyekszik jóban lenni velem,
az esőbe itt kiáll, villámot ott szóraztat,
nem mindennap traumáztat.

Addigra vagy megszűnik a Fészbuk,
és mindenki hülye lesz,
vagy átveszi a hatalmat, és attól lesz mindenki hülye.

Ezt azért fontos lenne tudni előre,
mert békedíjamat terv szerint Itsentől,
onlájn veszem át egy vaságynapon,
jelen jogrend szerint csak a Fészbuk közvetítheti.

Amikor köszönőbeszédemben azt mondom,
hogy az *Elhalasztott vers* olaj a tízre,
a parancsolatra gondolok,
Körmendi versében olajszőkítők lesznek
a korábban szőkére vakolt gótikus lányok,
az *Elhalasztott vers*ben a mottó a *vakolt* miatt fontos,
most nem a kolt, hanem az olt folytán,
lásd jelen jogrend.

Én Barbaricumban, a tyúkól előtt ülök,
Hernádkak is Barbaricumban fekszik,
onnan közvetíti jelen jogrend szerint a Fészbuk,
vagy Berekfürdőn a nyuggermedencében,
amit kétezertizenkettő őszén Szenti medencének
keresztelek az elhunyt emlékére,
akivel írótáborban jó párszor jó hosszan ücsörgünk ott,
Berekfürdő is Barbaricumban fekszik,
onnan is közvetíthet jelen jogrend szerint a Fészbuk.

Körmendiről nincs elnevezve medence,
ezért idén ősztől, Itsen engem úgy segéljen,
Körmendi medenceként kezdem emlegetni
az ikermedencék egyikét,
azt, amiben az egyik legemlékezetesebb írótábori,
éjszakai fürdőzésünk során,
kétezerkettőben Szenti egy lebegő testről azt hiszi,
hogy hulla,
pedig csak Oláh János lebeg ügyesen a vízen,
Szenti azt súgja nekünk,
a lebegő testtől távolabb fürdőzőknek,
hogy gyerekek, valami nagy balhét sejtek,
Lajos meg azt mondja, írjam meg,
látja, hogy mindennap írok a táborban,
legyen ez is közte, szülessen erről versemlék,
lesz is *Valami nagy balhés vers*,
közös barbaricumi relikvia.

Az *Elhalasztott vers*ben ennél több konkrét szónak
nem kéne esnie Körmendiről, Itsenről annál inkább,
kétezerkettőben Berekfürdőn hagyom
először a teremtőt Itsennek egy írásban,
és kábé húsz év múlva botlok bele
a Barbaricum nevű mappában,
amibe idéztem Körmendi verséből,
„Igazgyöngytallinn. Gyémántprága. /
Borostyánvarsó. Opálbukarest. Rubinszófia",
s utánaírom, Kar Cagtopáz. Berekfürd Ősmaragd.
Hernád Kakakvamarin.
Bud Apestametiszt. Mis Kolccirkon.

A vezérnek az *Elhalasztott vers*ig akad
egy kis ideje, hogy megoldja,
az átoldottság mértéke legyen totális,
a fesz- és fésztelen csődület
úgy lappadjon le az apátiában,
akár a győztes gladiátorok.
Közben hullnak a parasztok védtelen,
a zárójelentésekre gyalogáldozatot írnak.
A futók szerint minden út romba veszett,
forradalmárok szedték fel a köveket.

Mint a kovid és Róma közt összefüggésre lelő
összeesküvéselmélet-gyártóként elhíresült
barbaricumi versfejlesztő kapom a békedíjat,
épp, mielőtt meghalok a vírus szövődményeként
fellépő koronária szindrómában.
Az *Elhalasztott vers*ben majd elmondom még egyszer,
úgy hangsúlyozva, hogy értsék
a kovid és a Barbaricumot életre hívó Róma között
a megérdemelt díjamat: koronária, Szind, Róma.
Azzal békítek ki minden ellentétet, hogy feltárom,
Szind közelében római kori régészeti lelőhely van,
Szindbád közelében Róma:
Huszárik Latinovits előtt Vittorio de Sicával tárgyal
a főszerep ügyében, és Rómában találkoznak,
szerintük Róma Barbaricum centruma,
ahol a tilalom Itsen ostora.

A magyarok szeretik, ha valamit tiltanak.
Például ha tilos Rómát látni, és meghalni,
akkor nem halnak meg, ha látják. Ilyen egyszerű.

Ilyen egyszerűn fogok lesántulni
Barbaricum centruma felé az *Elhalasztott vers*ben,
s mivel jó mankóhoz idő kell,
időszorításban jegyzem le majd,
és persze, hogy kihagyom
belőle a fent említett részeket. Az összeset.

Az *Elhalasztott vers* újbóli elhalasztása nem eshet meg.
A világkatasztrófa után a barbaricumi temetők
műköveiből előbb-utóbb drágakövek lesznek,
tisztára csak a Körmendi medencéből
leengedett vizekkel lehet mosni őket.
Erről kell szólni a versnek.

Arról, hogy feltámadáskor
szépeknek támadnak fel a bányarémek.
Akarom mondani, bányarómák.
A feltámadottak, ha meghalnak,
még egyszer nem támadnak fel,
Itsen itt rontja el az egészet. Mormolja magának:
az vagy, barátom, vesztes parti,
egy nagy csődtömeg. A chát. Bor ostyán.
Bűnbánatot vaságynapokon tart, rendre beszopál.

HORDOZÓ

MARKÓ BÉLA

HÓFOLTOK

„Keselyűkommandók
árnyéka hussan át
egy homlok
márciusán.”
(Körmendi Lajos: Barbaricum)

Nem tudom, hogy test-e a haza.
Van-e szíve, amely szünet nélkül
küldi a vért a távoli testrészekbe?
Van-e tüdeje, amely mohón
szívja magába a tavaszi hólé
felejthetetlen illatát? Van-e mája,
hogy kiszűrje a pusztító mérgeket?
Van-e szeme a jóra és a rosszra?

Nem tudom, úgy gondoljak-e a hazára,
mint az isteni bika hátán
egyszerre jajgató és örvendező
Európéra. Van-e jövő az ágyékában?
Van-e hely a méhében egyre újabb
és egyre kisebb hazákat
világra hozni kétségbeesetten?

Nem tudom, miért szólította meg
Petőfi Sándor a *zordon Kárpátok*at.
Miért gondolta, hogy válaszolnak?
Miért nem szerette őket?
Miért mondott le róluk titokban,
hogy aztán csontjai elkeveredjenek
a hegyek darabos, formátlan csontjaival?

Nem tudom, miért gondolta Vajda János,
hogy a haza él. Hiszen ez azt jelenti,
hogy bármikor meghalhat. Csak az élők
vannak halálra ítélve. Miért képzelte,
hogy ott fekszik a haza egy ravatalon?
Mert *tetszhalott*? Hány és hány
történetet hallottam annak idején
gyerekkoromban, hogy tévedésből
eltemették a tetszhalottat. Iszonyú.

Akkor már inkább egy nyers idomú, egész
testével élő, egész testével alvó
gyönyörű lány? Barbár hódítók
és bekölnizett piperkőcök áldozata?
Csakhogy a test romlik, ráncosodik,
kiürül. Egy idő után már nem érdemes
szerelmet vallani neki. Talán
lehet még szeretni, de másképpen.
Már csak tapogatunk, mint Ady Endre,
míg *ujjunk begyéből vér serken ki,*
te álmos, szegény Magyarország.

Egy-egy domb, mint a lányok
kemény melle. Egy-egy hófolt
a kertben, mint az asszonyok
valószerűtlenül fehér hasa,
amikor a hatalmas mosdótálba
beleguggolva mossák az alsótestüket.
Egy-egy kérges fatörzs, mint
nagyanyám sovány, visszeres lába.

Azt hiszem, nem kell megszemélyesíteni
a hazát. Pedig a tenyerem jól illeszkedik
a hullámzó halmokra. Az ujjam
végigsiklik képzeletben egy fűcsomón,
aztán belemerül a folyómederbe.
De mégsem test a haza. Csak lélek.
A lélekről pedig máig nem tudni, micsoda.
Talán van. Talán nincs. Talán valóban
csak a sejtek mulandó összhangja,
semmi más. De vágyunk rá mégis.
Akarjuk, hogy legyen. Külön a testtől.

TURCZI ISTVÁN

REGGELRE MEGÖREGSZÜNK

„Végtelenek a határok az emberekben."
(Körmendi Lajos: Barbaricum)

Ma éjjel sorra kihalnak a hősök,
hogy ne legyen idő elrontani, ami jót elkövettek.
Mintha látnák a reggel kezdődő éjszakákat –
elhallgatott bennük dob, harangszó, jégzajlás.
Mind belefagytak a fűbe a levelek,
és ágakat roppant a jég verejtéke.
A szél rekedtre ivott hangja utasít:
tovább! Nincs még vége. Tovább!
Azt gondoltuk, hogy elhagytuk egymást.
De elveszítettük. Végtelenek a határok.
Ökölbe zárva mi magunk vagyunk a táj.
Ha most keresztülvágunk az üvegfüvön,
a télbe vagy a nyárba érkezünk.
De ha csövek, csatornák, vezetékek
Laokoon-kígyóinak útját követjük,
reggelre megöregszünk.

PETŐCZ ANDRÁS

BARBARICUM-ÜZENET

Körmendi Lajosnak

Dunánál, Visztulánál,
Körösöknél
szélfútta fürt.

Ragyog már Barbaricum.

Kommandósok
és varkocsos-süveges
nyilazó lovascsapatok
csapnak össze.

Kiabálnak, veszettül
kiabálnak.

Gyönyörű üvegbúrák alatt
megsápadt tinédzserek
küldenek WhatsApp-üzeneteket
a túlvilágra.

Mennyire egyedül maradtál!
Egyedül a távoli birodalmadban.

Itt minden megváltozott.

Ha a teendőink megengedik,
elutazunk
Igazgyöngytallinnba, Gyémántprágába,
Borostyánvarsóba, Opálbukarestbe, Rubinszófiába
vagy akár
Elefántcsontlondonba, Feketekőpárizsba,
bármikor, bármeddig,
és filléreinket
kezünkben szorongatva
boldogság-perceket
számolgatunk.

VÖRÖS ISTVÁN

KULTURIKUM

A hajam tisztes rövidre vágva,
varkocsot végleg nem hordanék,
a koponyám úgy gömbölyödik,
mint Európa alatt a Föld.
A Duna–Majna–Rajna-csatorna
keresztülfut a gondolataimon
valahol itt a mélyben,
ahová a tudat alá süllyesztendő
érintések és emlékek merülnek,
amikor egyszer még, utoljára,
eszembe jutnak.
Nem tegezem magam, nem is magázom,
énnek szólítom, ha muszáj,
nem vagyunk többen,
vagy legalábbis mindenki
tisztelettudóan belém simul,

viszonylag zökkenőmentesen alkalmazkodik.
A fejem tele könyvekkel,
onnan húzom elő, mit kell tennem,
Pilinszky terelget a labirintus belseje felé,
Dosztojevszkij baltával kerget.
Vagy segítséget kér?
Weöres Sándor cinkének álcázza magát,
és a vállamra ül.
Nagyvárosba költöznek megmaradt
emlékeim, a vár alá Budán a kisiskolás Istike,
a felsős Bakonymérőn segít szőlőt permetezni,
Prága villamosai keresztülvisznek a fiatalkoromon,
a japán turisták egy percig nem tudják, hol vannak,
én hetekig, hónapokig.
A berlini S-Bahn átszáguld felnőttéletemen,
minden ötletem múzeumként bejárható.
Festmények másolatait írom verssé, vonósnégyeseket
fékezek meg, hogy az önelemzés vágóhídjára szállítsanak:
szerencsétlen stoppos, aki rossz irányba indul.
Rómába megyek nászútra, minden egyes kő
egy érzet, utcák, terek kavarognak a fejemben,
szökőkutak dobálják a szívemet magasba,
mint a mesében a törpe cipőjét,
Keats házában maga a vers
hullámzása csapkod, mint valami tengerparton,
színes, régi ruhában őrzöm az amritszári Aranytemplomot,
kezemben lándzsa, de világért se szúrnék vele,
a rituális fürdő végtelen medencéjében
galaxis formájú halak úszkálnak,
tudom, hogy egyszer nekem is
be kell gázolnom közéjük,
tudom, hogy egyszer nekem is innom kell
az opálos vízből,
ahol mindannyiunk bűnei örvénylenek,
és egyesek erényei szűrik az örvénybe zuhanó anyagot.

Hol kezdődik a hazám, és hol érek véget én?
Hol kezdődik a világ, és hol ér véget a haza?
Hol végződik a túlvilág,
és azon túl van-e a semmi?

FEKETE VINCE

(ALÁSZÁLLÁS)

„Szennyvízcsatornák, vízcsövek,
gázvezetékek Laokoon-kígyói kúsznak
a földben,
a falban,
a testben."
K. L.: Barbaricum

Nincs előző pillanat-buborék, és nincs
következő, csupán csak ez az egy van,
ez a kozmikus méretűre fölpuffadt, -fújódott

dimenzió, csak ez az egy létezik, az előzők
és a következők már teljesen azonosak ezzel
az eggyel, a jelen levővel, nem telik az idő

benne, nincs történet a buborék mélyén,
csak ez a folytonosságérzet nélküli Egy van,

és ez az Egy teljesen magába zárja, és olyan
lesz a teste ezen a buborékon belül, mint a
hártya, áttetsző, remegő, tekintete zselés, mint

a kocsonya, ahogy mélyen, egyenletesen lélegzik,
majd hirtelen dúdolgatni kezd, dallam, szavak,
szöveg, szövegszilánkok, és nincs világosság
belül, nincs napfény, nem jön fel a hold fehér,

áttetsző fénye, csak mint amikor oltott mész világít
az éjszakában, úgy sejtetik magukat az emlékek,
a tárgyak, a dolgok a sötét éjben, miközben
gazdagon burjánzik a bokrok, erdők szövevénye,

a szivacsos terepen aprócska bogárkák billegnek,
és könnyek áztatják a szemgolyót, vörös,
lángoló szemhéja belső szegélyét, amikor oda,

valahova alábuknak érte a szavak, mondatok, el-
maradt egykori öleléseink, érintések, simogatások…

ZALÁN TIBOR

RÉGI KARCAGI KÉPEKET NÉZEGETVE, KÖRMENDI-SOROKKAL

1.
barbár unicumok ömlenek
a sárgult fényképekre rajtuk
valahol amikor valakik

persze nem unicum pálinka
ami a poharakban ragyog
és már azt is pontosan tudjuk
hol voltak akkor és kikkel ott

falvak tetvei a bőrükön
tanyák serkéi baltás fagyok
egymás poharaiból ittak
homlokukon dúlt márciusok

emlékezete jövendője
mozgott a világ velük s a for
kalát készültek teleírni

2.
kik élnek még kik már halottak
tűnődik a kéz mereng a szem
másnap vért hánynak a reggelbe

vagy birkapörkölt vörös zsírja
volt csak a fazekas mihálynál
amit pálinkákkal befaltak
este az est után az estén

a festőnő fehér kabátban
előrehajlik a szerkesztők
elgondolkodva bámulják s lám
a költő gyermek szakálltalan

ülnek négyen a maguk és a
közönség izzását figyelve
védtelen határokat szemközt

3.
fájdalmak kertje volt már ez vagy
a gyönyörök kertje nyílott meg
épp *barbaricumban* kócosan

európáról beszéltek és
elhitték hogy létezik s talán
bíztak abban ők is részei
lesznek a már rothadó testnek

a képek összemosódnak a
láz művészete s a zabálás
még együtt az elveszettségben
nem egymáshoz méregpohárral

szemben fiatalok és ők az
asztal körül de már *nyílnak a*
meszesgödrök múzeumai

EGYEDÜL VAGYUNK

A SO[illegible]

BÁNKI ÉVA

BANALITÁS ÉS TRANSZCENDENCIA

„Máma elrepültem a világba"
(T. S.: Szürke galamb)

Bár Tar Sándor egyik legkiválóbb novellája, a *Ház a térkép szélén* nem sokkal a szerző halála előtt jelent meg kötetben, az elemzők jó része egyetért abban, hogy az életmű kései darabjai nem olyan jelentősek, mint a rendszerváltás vagy legalábbis az ügynökbotrány előtt született írások. Radics Viktória így ír erről: „Az új rezsimek hátterén zajló lepusztulás-novellák [. . .], *A mi utcánk* mesterien megkomponált groteszk haláltáncát kivéve (ami jelentős kivétel!), többnyire nem annyira jók, mint a korábbi korszakok hasonló irgalmatlanságokat rögzítő szövegei."[1]

Mi lehet az oka a kései életmű meglepően egységes kritikai elutasításának[2]? És ha ez a vélemény nem légből kapott, akkor mi magyarázhatja az alkotóerő elapadását? Tar életművét legbiztosabban két évszám korszakolja, és egyik sem az ő írói működésével kapcsolatos. Az egyik a rendszerváltásé, mikor szembesülnie kellett azzal, hogy az „övéi", a vidéki munkások szinte mind a vesztesekhez tartoznak; a másik pedig 1999, mikor is előkerültek a bizonyítékok, melyek szerint 1978-tól kezdődően rendszeresen jelentett a demokratikus ellenzék tagjairól. Ez a lelepleződés Tart – más, értelmiségi besúgókkal ellentétben – majdnem teljesen elszigetelte, és tragikus halálában (2005) is közvetett szerepet játszott.

Tart, ámbár ő maga soha nem írt tényekkel okadatolt társadalomrajzot, sokáig szociografikus írónak tartották[3], aki Móricz Zsigmond örökébe lépve ábrázolja az elnyomottak világát. Tar realizmusa eléggé összetett, de még így is „hangsúlyosan mint kivétel kanonizálódott", írja a szerző befogadásáról Lengyel Imre Zsolt.[4] Tar első novelláskötetei (*A 6714-es személy*, 1981, *Mért jó a póknak?,* 1989) elismerő visszhang fogadta, noha Tar igen kevéssé igazodott a posztmodern szövegközpontúsághoz.

1999-ben azonban beérkezni látszott. Bár a rendszerváltás regényének is tekinthető krimijét (vagy inkább társadalmi regényét[5]), a *Szürke galamb*ot (1996) a kritika ellentmondásosan fogadta, viszont *A mi utcánk* (1995) általános tetszést ara-

---

1 Radics Viktória: *Tar munkássága, avagy a „kimondhatatlan" szociológiája*. In Ex Symposion, V. évf. 57. sz., 2006. III. https://exsymposion.hu/index.php?tbid=article_page__surfer&csa=load_article&rw_code=tar-munkassaga_1358. Letöltés 2021. 01. 11.

2 Nyíltan beszélt erről Szilágyi Zsófia is az ÚjNautilus Tar Sándor-vitáján: „A csúcsidőszak Tarnál egyértelműen a nyolcvanas évek vége, a kilencvenes évek eleje. Az a szomorú, hogy akkor jött az ügynökbotrány, amikor ő még nagyon »magasan« volt. . ." *Gonosz történetek. Beszélgetés Szilágyi Zsófiával és Horváth Csabával Tar Sándor utolsó novelláskötete kapcsán* (moderátor: Simon Ádám). In ÚjNautilus, 2011/tél, http://ujnautilus.info/gonosz-tortenetek. Letöltés 2020. 01. 14.

3 Deczki Sarolta: *A mi országunk – Tar Sándor és a szociográfia*. In Deczki Sarolta: *Az érzékiség dicsérete*. Bp., Kalligram, 2013, 11–19.

4 Lengyel Imre Zsolt: *„Nincs vége". Megjegyzések Tar Sándor Mért jó a póknak? című kötetének újraolvasásához*. In Jelenkor, 57. évf., 2014/7–8. 877–887.

5 Bánki Éva: *Én és a másik. Test, politika, identitás Tar Sándor prózájában*. In ÚjNautilus, 2021, http://ujnautilus.info/en-es-a-masik-test-politika-identitas-tar-sandor-prozajaban-i. Utolsó letöltés 2021. 01. 11.

tott. A frankfurti könyvvásáron e két művét mutatták be németül, és ekkor Tar előtt megnyílhatott volna a nemzetközi érvényesüléshez vezető út. Ám európai érvényesülését a besúgóügy lehetetlenné tette. Egy ilyen mélyen (talán a szerző akarata ellenére) átpolitizált életműben a befogadó hajlamos mindenféle kritika mögött társadalmi-politikai okokat feltételezni. Már csak azért is, mert Tar hatalmas olvasótábora (a moly.hu alapján) egyáltalán nem tartja értéktelenebbnek Tar 1989 vagy 1999 után szerzett műveit. *A mi utcánk* szerzője a „mi írónk". Nem a késő Kádár-kor, hanem a kilencvenes évek közös szenvedéseinek hírmondója – egy olyan időszaké, mikor kevés szó eshetett a rendszerváltás veszteseiről. A közvélemény is szociografikus írónak tartja Tart – csak éppen egy másik kor krónikásának. Felvethetjük, hogy a hajdani demokratikus ellenzék nem túl nagy empátiával szembesült a rendszerváltás okozta társadalmi problémákkal. Hogy több értelmezőt taszított a *Szürke galamb* meglehetősen kritikus értelmiség- és rendszerváltás-ábrázolása. De bármennyire is szimpatizálnánk ezekkel az összeesküvés-elméletekre hajazó magyarázatokkal, el kell fogadnunk, hogy a kései Tar-műveket övező esztétikai ítélet nem teljességgel megalapozatlan.

A szerző életében utolsóként megjelent, meglepően sok vallásos tárgyú elbeszélést, ún. szabadulásnovellát (*Fohász, Elejétől a végéig, A föld szaga*) tartalmazó *Az alku – gonosz történetek* című kötet (2004) tényleg nem mérhető az életmű korábbi válogatásaihoz. Igaza van Kiricsi Zoltánnak, *Az alku* kritikusának: „Hiányoznak azok a nyelvileg is egyénített karakterek, szereplők és elbeszélők, akiknek sokasága mozgásban tartotta a korábbi kötetek emlékezetes elbeszéléseit (*Éjszakai műszak, Celofánvirágok, Mért jó a póknak?, Hegyi beszéd* stb.); nagyon lecsökkent azon nyelvi regiszterek, szövegtípusok száma, amelyek kontaminálására az olyan novellák épültek, mint az *Egy rendes nap*, a *Mindent megbeszéltünk*, a *Töréspróba* [. . .] Nem érzékelhető az ismétlődésnek mint poétikai eszköznek az az örvényszerű ereje, amely például *A mi utcánk*at jellemezte".[6] Hozzátehetnénk, hogy ezekben a szabadulásnovellákban kevés nyoma van a nézőpontok, nyelvek összeütközéséből fakadó, csikorgós, de mégis ellenállhatatlan Tar-humornak.

Természetesen nem létezik olyan esztétikai alapelv, hogy hitről, szabadulásról, megváltásról vagy akármi másról ne lehetne jó novellát írni. Ráadásul Tartól a kritikusai őszinte szembenézést vártak, a besúgóügy *igaz* történetét. Márpedig az egyéni bűnbánat a nyugati kultúrkörben elválaszthatatlannak tűnik a keresztény tematikától – ahogy a bűntudat is a kegyelemtől és a megváltástól. De úgy tűnik, Tarnak nem sikerült ezt a korábbi művek színvonalához hasonlóan papírra vetni. Felvethető, hogy a Tar-szövegek poétikája nehezen visel el bármiféle szövegen kívüli bizonyosságot. Hogy az ő mindenre-mindenkire egyformán kiterjedő együttérzésébe a hagyományos moralizálás nem fér bele. A biblikus kód Tarnak a nyolcvanas-kilencvenes években született szövegeitől sem volt idegen. Persze a „szociografikus jelleget előtérbe helyező, ezzel egy időben pedig valóság és fikció dichotomikus szétválasztását implikáló, totalizáló olvasat nem tud mit kezdeni az

[6] Kiricsi Zoltán: *Hit, remény, szeretet. In Szabad változók, 2005. 2. szám (csak elektronikusan), http://www.szv.hu/kritika/hit-remeny-szeretet. Letöltés 2020. 01. 11.*

objektív leíráson, tényfeltáráson túlmutató mágikus elemekkel, evangéliumi utalásokkal, a szingularitásban megmutatkozó egyetemesség sajátos formáival", írja Benke András.[7] Ráadásul, mint Szilágyi Márton erre értőn rámutatott[8], ez nem csak *A mi utcánk*at jellemzi. A metafizikus elemek nem jelentik a hivatalos egyház iránti rokonszenvet. *A mi utcánk* lelkészét, Végső Mártont a Görbe utcában lakók a hivatalos egyház(ak)nak kijáró távolságtartással kezelik. Csak azért, mert a hivatalos egyház képviselője?

A transzcendenciát, a *túlsó világ* létezését *A mi utcánk* szinte minden szereplője elfogadja, de a *föléjük magasodást* (így végső soron a Mindenható létezését is) a saját értékrendjükkel összeegyeztethetetlennek tekintik. Az *Isten szeme* című novellában izgalmasan tükröződnek az istenhit (*mindenféle* istenhit) politikai vonatkozásai.[9] Hesz Jancsi anyósa távcsövet vásárol, és háza padlásáról figyeli az utcában élők mindennapjait: „Édes jó istenem, fohászkodott, köszönöm néked. Most már nem kell annyit menni, és van egy kis életem legalább. Ez isten szeme, jutott eszébe hirtelen, és könnyezett. Hála légyen néked. És nem tudja senki. Ő viszont mindent."[10] Az utcabeliek persze nem bocsátják meg az anyós (és talán nemcsak az anyós, hanem a Jóisten) hatalmaskodását. Hiszen ki is az a fenti mondatokban emlegetett ő? Először az anyósra gondolunk, ám ez az ő lehetne tulajdonképpen Isten is, akire a régies *néked* névmás is vonatkozik.

A novellaciklusbeli lelkész csak hitetlenkedő tanúja a novellaciklus egyetlen, közösen átélt nagy csodájának, a fekete madár (lélekmadár) felbukkanásának. „Babona ez, mondta a tisztelettes elhűlve", miközben a madarat ő is látja a saját szemével, „ott körözött az égbolton lomhán, sötéten". (*A mi utcánk*, 178) Közben a lelkész egyáltalán nem tud válaszolni arra a kérdésre „kijár-e a lélek az emberből", vagy hogy ő maga „szokott-e találkozni Istennel".

Pedig milyen érdekes, hogy az ő személyes élete is a szemünk láttára omlik össze! Neki még sincsenek egzisztenciális kérdései, és még részegen sem reflektál a saját kudarcaira. Végső Márton ítéletei szinte mindig csak másokra vonatkoznak („Ezeket? Isten? A saját képére?", *A mi utcánk*, 178), de se Istenről, se a saját életéről nincs véleménye.

Az orvos és a pap, a két falusi értelmiségi beszédes hallgatagsága ellentétben áll a megvetettek, a Görbe utcában lakók gátlástalan közlékenységével. Mert *A mi utcánk* kocsmájában aztán tényleg mindenről szó esik: rákról, szexuális frusztráltságról, gyászról, szerelemről, maszturbálásról, menstruációról, nemi vágyakról, kudarcokról, hatalmasokról, ahogy az élet értelméről is. A Tar kapcsán emlegetett Esterházy-mondat („Akik nem tudnak beszélni, azok helyett annak kell beszélni, aki tud") itt épp kifordítva nyeri el az értelmét: Tar azok helyett beszél, akik *szeretnének* beszélni. Akiknek vannak kérdéseik, csak nem lehetnek jelen a nyilvános kommunikációs térben, hiszen hivatalosan nem is léteznek. A novellaciklusban oly sokszor felvillantott *mi* így több mint politikai hitvallás, gyökerekhez való ragaszkodás vagy akár a bibliai értelemben vett egyetemesség – ez a *mi* a beszélők, a kérdezők közössége.

A mi utcánk szereplőinek gyakori menekülés- és halálvágyát reménykedéssé színezi, hogy a másik világ létezését mintha azok sem tagadnák, akik a mindenható, igazságos Isten létezését (és *hatalmaskodását*) képtelenek a társadalmi tapasztalataikkal összeegyeztetni. Erre a már-már

---

7 Benke András: *Történetek a mi utcánkból 2. rész.* In A szem, 2015/ősz, https://aszem.info/2015/11/tortenetek-a-mi-utcankbol-2-resz/. Letöltés: 2021. 01. 11.

8 Szilágyi Márton: *De profundis... (Tar Sándor: A te országod)*, Holmi, 6. évf. 1. sz., 1994 /I., 115–119.; Szilágyi Márton: *Túl a reményen.* Ex Symposion, V. évf. 57. sz., 2006. III. http://exsymposion.hu/index.php?tbid=article_page__surfer&csa=load_article&rw_code=tul-a-remenyen_1357. Letöltés: 2021. 01.11.; Szilágyi Márton: *A Sátán fogságában. Tar Sándor novelláinak biblikus közege.* Eső, 7. évf., 2005/tél, 73–78.

9 Benke András: *Történetek a mi utcánkból* 2. rész. In A szem, 2015/ősz, https://aszem.info/2015/11/tortenetek-a-mi-utcankbol-2-resz/. Letöltés: 2021. 01.11.

10 Tar Sándor: *A mi utcánk*, Bp., Magvető, 2017, 167.

manicheus kettősségre (túlvilág van, de gondviselés nincs) a *Szürke galamb* kapcsán még visszatérünk.

Ha már transzcendenciáról beszélünk, elkerülhetetlen, hogy a Tar műveiben található töménetlen ezoterikus utalást is feltérképezzük. A rendszerváltás után keletkezett írások szereplőinek mindennapi meggyőződéséhez tartozik a hit az átkokban, mágikus tárgyakban, az állatok és emberek átprogramozásában, a horoszkópokban, a csodatevő tablettákban, a nem hagyományos úton terjedő elektromosságban, a telepátiában, az összeesküvés-elméletekben, a hipnózisban, a boszorkányságban, az álomban történő nyelvtanulásban stb., vagyis mindabban a korabeli divathullámban, mely a nyolcvanas évek végén zúdult a magyar társadalomra. Nincs okunk feltételezni, hogy Tar ezektől a nézetektől *kritikus távolságot* tartott volna. A *Szürke galamb* lakótelepén az emberek a tévéből-rádióból merítik alapvető ismereteiket, senki nem olvas semmit (bár élnek a lakótelepen tanult emberek), a regénybeli sorozatgyilkosnak, a „galambos embernek" is csak egyetlen könyv van az otthonában, egy ezoterikus füveskönyv – úgy érezhetjük, épp most érkeztünk a Gutenberg-galaxis összeomlása utáni pillanathoz.

Minek írni, minek olvasni ma már, mikor minden ott van a levegőben? Telefonok csengenek, rendőrségi adóvevők csipognak, ordít a tévé, harsog a rádió, még Csiszárnak, a másik (egyébként tanult) sorozatgyilkosnak is az a szokása, hogy magnóra mondja az észrevételeit. A hallomás alapján terjedő ismereteknek nincs semmilyen referencialitásuk, ráadásul ez a zűrzavar a rendszerváltáskor feltáruló szabad világ alapvető sajátosságaként értelmeződik. A helyi rádió bemondója, Elek Álmos is megtapasztalja ezt, miközben egyik hallgatójával cseverészik: egy adott ponton a bemondó „azzal folytatta, hogy ha valaki harangszót hall, nézze meg az óráját, és ha dél van, akkor ne szorongjon. De hát már elmúlt dél, méltatlankodott az illető, és mégis harangoznak! Elek Álmos, a bemondó az órájára nézett: tényleg. És tényleg harangoztak."[11]

A „galambos ember", az evolúció felforgatója, ez a több bűnöző által csodált boszorkánymester igazi tárháza az alternatív tudományosságnak. A hivatalos tudományt megszégyenítő figurába Tar amúgy számos vonást épített bele egy tényleg létező tudós, Tesla felfedezéseiből és hóbortjaiból (elektromosság, galambmánia). A házmester méregpárlatai bármilyen lényt képesek átalakítani: a galambokat ragadozókká, az anyákat gyilkosokká, a társadalom kirekesztettjeit igazságosztókká változtatni.

Ám az emberek átprogramozásához nem feltétlenül van szükség méregpárlatokra. A lakótelepen élők gyilkossá válhatnak mindenféle varázseszköz nélkül is. Mindehhez csak álmodniuk kell, a ki nem mondott kívánságok, a félálomban felmerült spontán ötletek a járvány első napjától kezdve valóra válnak: a megunt gyerekek, házastársak legtöbbször lepotyognak az erkélyekről. Miután Sólyom zászlós kidobja Rókát, a bűnözőt az erkélyről, az egyik nézelődő szomszéd, Váró Lajos utánalöki a saját feleségét: „Az is lehet, hogy Lajos mindezt csak képzelte, a puffanást azonban már nem, és tanácstalan volt, mikor visszament a szobába, az egész olyan hirtelen jött, mint minden ma este" (*Szürke galamb*, 99). A beszélők elvesztik tulajdon álmaik, vágyaik, mondataik fölött a hatalmat, és szép lassan (vagy éppenséggel egy csapásra) a saját szavaik foglyaivá válnak. Pedig ez csak egy szegényes vidéki lakótelep! De mintha itt is a kilencvenes évek nyelvközpontú szemlélete tükröződne. A szavak és a tettek közti választóvonal elhalványult. Érdemes utalni a tulajdon-

[11] Tar Sándor: *Szürke galamb*. Bp., Magvető, 1996, 254.

nevekkel kapcsolatos *konfúzióra*[12], a regénybeli álnevek sokaságára is. Az is megtörténhet, hogy a jelölő(k), a tulajdonnevek mögött nincs kézzelfogható jelölt. Molnárban, a „galambos embert" üldöző detektívben a regény végén felmerül, hogy „gyilkos galambok" talán nincsenek, ők, a rendőrök mindvégig csak álmokkal és vágyakkal hadakoztak.[13] A bűnügyi regényként induló *Szürke galamb* ezért sem olvasható rendes krimiként. Az igazi tettesek (akik mindvégig álneveket viselnek, és nem lehetünk biztosak abban, léteznek-e) *megnevezhetetlenek* maradnak.

Ám ezek a cselekményt mozgató, a nyomozást tévútra terelő átlényegülések, átváltozások (és tényleg megtörténő gyilkosságok) nem valósulhatnának meg a szabad függő beszéd varázslata nélkül.

Nagy Laci neje éber álomban várja a férjét, és elképzeli, hogy leszúrja a sokadik nemi erőszak közepette. A narrátor hűségesen közvetíti „Laciné" álomképeit, az olvasás során mi is ugyanazt látjuk, mint a benyugtatózott, lehunyt szemmel pihegő asszony… *de tulajdonképp mit látunk*? Az asszony álmát… vagy a ténylegesen is megtörtént gyilkosságot?

Mert az *átlényegülés* szavakkal is végbemehet. A regény sorozatgyilkosa kiterjeszti önmagát a galambokban, *szárnyra kel*, átlép az emberi és állati világ közötti határokon, rákényszerítve ezzel a gyilkolásra embereket, madarakat. „Máma elrepültem a világba, olvasta Malvin a legfrissebb feljegyzések között, és biztos volt benne, hogy akkor kezdődött a járvány." (*Szürke galamb*, 247) Nagyon érdekes, hogy a bejegyzés után a sorozatgyilkos kézírása is megváltozik: „ez az írás határozottan más volt, a betűk durvábban rajzoltak, csúnyák, bár mintha utánozta volna az illető az elődjét, akinek a létére csak egy sor utalt: Mostantól én vagyok ő." (*Szürke galamb,* 246) (Ennek a regénybeli fordulatnak számos motívuma már megtalálható a *Csóka* című novellában: toronyház, madárrá változás.)

A „galambos ember" persze a saját akaraterejét nem csak a beszéd vagy az éber álom révén képes megsokszorozni: a regényben ő az egyetlen, aki ír. Érdekes lenne a regénybeli átváltozásokat (emberből madár, áldozatból gyilkos, átlépés a valóságból az álomba, visszatérés az álomból a valóságba) Ovidius *Átváltozások*jával is összevetni.

Az *én* határai tehát nem lezártak és merevek. A mágikus szerepcsere Tarnál mindenféle bűbáj vagy okkultizmus nélkül végbemehet.

A regénybeli „galambos ember", akit cellatársai az egyik börtönben Gonosznak neveztek, és aki magát bevallottan is Isten tettestársának tekinti, nem csupán a neve („emberfia", „galamb") miatt hasonlít Jézus Krisztusra. Ifjúkori látomásában a saját szemével is látta, hogy egy festményen Barabás lába megmozdul – tapasztalta tehát, hogy a *bűn* erősebbé, nagyobbá, hatalmasabbá tesz, mint Jézus Krisztus.

A „galambos ember" nem egyszerűen a *sötétség fejedelme* (amúgy mindig éjszaka figyeli a lakótelepet), hanem provokátor, aki az élet rendje, a család, a vérségi kötelékek, a feles-

---

12 Kálai Sándor: *Kalandos utazás. Tar Sándor: Minden messze van.* In Studia Litteraria, 37. évf., 1999, 138–148.; Bánki Éva: *A névadás jellegzetességei a bűnügyi elbeszélésekben.* In Bánki Éva: *A bűn nyelvét megtanulni. Tanulmányok a kemény krimiről.* Bp., Napkút, 2014, 49–58.; Deczki Sarolta: *A robogó csontváz, vízipók, Nándi néni és a többiek. A nevek poétikája Tar Sándor prózájában.* Literatura, 44. évf. 1. sz. (2018), 66–76.

13 Taródi Luca: *Barabás lábujja megmozdult.* In Apokrif Online, 2018/nyár, https://apokrifonline.com/2018/07/02/barabas-labujja-megmozdult-konyvkritika/. Letöltés 2021. 01. 11.

legessé vált családtagok ellen intéz támadást. De ez az istenkísértő attitűd nem csak a „galambos ember" sajátja. A rendőrségi ebédlőben, ahol most a fogvatartottakat őrzik, ezt látjuk:

„Jövel, Jézus, légy vendégünk,
edd meg, amit adtál nékünk." (*Szürke galamb,* 124)

Borzalmasak ezek a *galambos gyilkosságok*, és rettenetes az Antikrisztus személyes jelenléte, de a „kiporszívózott kelepcék", ahol a regényben bemutatott Kádár-kori kispolgárok élete zajlik, még rettenetesebbek.

A regény első áldozata, Szabados Adél a saját vérében fullad meg. A családtagok jajgatnak, elszörnyednek, „nem térnek magukhoz", de mikor pár nap múlva már nagyon is „magukhoz tértek", a rendőrök épp békés, esti tévénézés közben lepik meg őket. A nyomozók nem a gyászukban zavarják a családot, hanem egy folytatásos sorozat (talán épp a *Szomszédok*) élvezetében. Ezek a jelenetek a regény csúcspontjai, nem pedig a névtelen bűnözők vagy akár a „galambos ember" véresen tobzódó, gyomorforgató bűntényei.

Ebben a *folytatólagosan gonosz* világban nincs személyes bűn. Nem létezhet bűnbocsánat vagy megváltás sem. A szereplők a nevek, álmok, méregpárlatok vagy egyszerűen a képzelet, a beleérzés, a szabad függő beszéd révén ki tudnak bújni önmagukból.

Meglehet, Tar a *Szürke galamb*ban arra a következtetésre jutott, hogy mivel nincs személyes bűn, ezért szabadulásról vagy megváltásról sem beszélhetünk. „[A]z emberek a bárányt, a galambot a szelídség és az ártatlanság tulajdonságaival ruházták fel, pedig a birka és a galamb szemei semmiben sem különböznek más, például hússal élő ragadozók szemeitől, és ez csak akkor derülne ki, ha látnánk egy bájos kis jerkét, amint élvezettel tép szét és fal fel egy csecsemőt, és így van ez az emberekkel is. Bármilyen is a szeme, a gonosz mindenkiben ott lapul." (*Szürke galamb*, 277)

És ez talán meg is világítja, miért volt Tar képtelen esztétikailag élvezhető formában írni bűntudatról és megváltásról. Ezekben a fogalmakban nem hitt. Nem valamilyen ravasz, önfelmentő taktika révén gondolta magát (a besúgóügy kipattanása után is) áldozatnak. Nem gondolta, hogy véglegesen önmagunkba vagyunk zárva – hogy a saját tetteinkért, vagyis hogy csak a saját tetteinkért vagyunk egész életünkben felelősek. Én úgy hiszem, ilyen okokból nem lettek (nem lehettek) esztétikailag hibátlanok Tar bűntudatot kifejezni akaró kései szövegei.

Ám ebben a személyes megváltást negligáló világban is léteznek mágikus tárgyak, átjárók, melyek a természetfölöttivel, a csodával való kapcsolatot segítik. (Ezek a sajátságok Tart inkább a bodori mágikus realizmushoz kötik, nem pedig a móriczi hagyományhoz.) *A mi utcánk*ban a szereplők megpróbálják megszerezni Rozika, az utcában lakó prostituált csodatevőnek hitt nyakláncát. A nyakláncon fityegő érem előlapján is madár van – *megint egy*, mondhatnánk –, a hátlapon pedig az „életem" felirat „pasla írással". De *kinek* az élete? Ki az az én, akire a felirat vonatkozik?

Aki adta az érmét, vagy aki viseli?

Ám a csoda, az átváltozás nem működik automatikusan. Hiszen ha mindannyian egy csapásra át tudnánk változni a másikká, akkor nem lenne szükségünk a túlvilágra. Rozika fia, Dezső nem álmodik, nem ír, még csak nem is „feltalál". Letépi a láncról az érmét, a „szájába veszi, és nem érez semmit". A mágikus tárgy létezik, de a hatékonysága korlátozott.

Ehhez meglepően hasonlít *A mi utcánk*kal majdnem egy időben keletkezett *Szürke galamb* zárlata. Kiderül, hogy Molnár detektív egyszerűen elveszíti (takarítás vagy költözködés közben?) a sorozatgyilkos markában szorongatott jelet, mely leginkább egy kétfülű gombra hasonlít.

Mert a túlvilágra utaló jelek könnyen elvesznek a mindennapok banális forgatagában, ha úgy tetszik, a jelek tengerében. Nincs biztos kapaszkodónk, mert mi magunk sem vagyunk biztosan lehatárolt lények. Személyes bűnök sem léteznek. Csak benne vagyunk valaki más történetében.

VÉGTELEN FELEDÉS

DÉRCZY PÉTER

MOZAIKOK

Szekrényes Miklós: Élni olyan – Meghalni olyan. *Napkút Kiadó, 2020*

Kénytelen vagyok ezt a kritikát olyan szubjektív elemekkel kezdeni, melyekkel általában nem szokás sem kezdeni, sem azokba később belebonyolódni. Szekrényes Miklós könyvét, hogy úgy mondjam, látatlanban vállaltam el (mint egy vakrandi, elméskedhetne az olvasó), s csak később jöttem rá, hogy azért én olvastam tőle egykét rövid kis írást korábban is. Valójában a kíváncsiság vezetett, hogy ugyanis miért kezd el lelkesülten írni valaki erősen középkorúan, szinte a semmiből fölbukkanva. Első könyve, a *Budifoci* idején ötvenkét éves, ekkor nyilatkozza, hogy: „Főiskola végéig dédelgettem írói álmokat, de aztán egyszer olvastam, hogy Spiró György azt nyilatkozta, az írók többsége középszerű vagy gyenge; lehet írnia annak is, aki nem zseni, de minek. Egyébként sincs túl nagy önbizalmam ezen a téren, úgy éreztem, meggyőzött, nem akartam középszerű író lenni." (Lázár Fruzsina interjúja, Magyar Nemzet, 2018. 03. 18.) Aztán amikor kezembe vehettem (a másodikat, erről lesz szó az alábbiakban), akkor arra gondoltam, hogy öreg vagyok én már ehhez, nem sok kedvem van egy késő neoavantgárd szöveghalmazhoz, ugyanis a könyv külső megjelenése első pillantásra ezt hívta elő bennem. Két könyvről van szó tulajdonképpen, két címmel: az egyik: *Élni olyan*, a másik: *Meghalni olyan*. Ez két szövegtömb, ráadásul térben elforgatva, mindkettőnek van tartalomjegyzéke, mely két jegyzék a könyvnek majdnem a mértani közepén helyezkedik el. Tehát olvasáskor a kötetet meg kell fordítani, ha az egyik halmazról a másikra szeretnénk váltani. Ezek után azt talán felesleges is leírnom, hogy természetesen a két tömb címoldala is eltér egymástól; az *Élni olyan* című világos (mondhatnám, fehér), míg a *Meghalni olyan* mi más is volna, mint sötét, azaz fekete. A címek és a szerző így megkettőződött neve mindig épp ellentétes a címoldal színével. A két szövegtömb „találkozása", a két tartalomjegyzék pedig teljesen fekete lapokon fehér betűkkel van szedve. Az rögtön látszott, hogy minden nagyon ki van találva, sőt nekem úgy tűnt, túl van bonyolítva – de amikor elkezdtem olvasni a könyvet, kiderült, hogy ezeknek a külsőségeknek sincs például sok közük a neoavantgárdhoz, illetve hogy a szövegek még távolról sincsenek kapcsolatban vele, hála istennek. A külső forma ugyanakkor mégiscsak hordoz, szerintem, kétféle értelmezési lehetőséget. Az, ami kézenfekvő ezek után, hogy ugyanis hogyan olvassuk ezt a könyvet, ami két könyv (vagy az akar lenni, erről még lesz szó). Szekrényes Miklós hatalmas szabadságot ajándékoz az olvasónak, hiszen ezzel a formai, tipográfiai megoldással nem írja elő az olvasás „útját"; nem egyirányú utca ez, hanem ide is, oda is lehetséges a „közlekedés" rajta; az olvasó dönti el, hogy ezt az „utat" hol kezdi el, és majdan hova jut el rajta, hol fejezi be. A szabadság persze nem a korlátlan hejehuja, hanem a kötöttségekkel való messzemenően nyitott számvetés – így a két cím tartalma, jelentésirányultsága mégiscsak befolyásolhatja a befogadót, hiszen, nagyon primitíven fogalmazva, az élet előbb van, mint a halál, tehát valószínűleg az olvasók döntő többsége (magam is)

az *Élni olyan* szövegrésszel kezdheti az olvasást. Ám ennek nincs nagy jelentősége, inkább csak befogadói beidegződéseket takar, ráadásul a két tömb között sok tekintetben több a hasonlóság, mint a különbség, mint ahogy azt várnánk. Úgy írnám ezt körül, hogy a két tömb között nagyon könnyű az átjárás, és Szekrényes különféle poétikai fogásokkal fel is erősíti azt az érzését az olvasónak, hogy tulajdonképpen újra és újra ugyanazokról a történetekről van szó, csak néha kettős fénytörésben. A két szöveghalmaz tehát noha el van különítve egymástól, valójában igen szorosan, szinte elválaszthatatlanul van összehangolva, egymásba építve – metaforikusan fogalmazva: egymásba fonódva. Én ugyan a teljes szövegtestben nem találtam még utalás formájában sem nyomát annak, hogy a szövegek elbeszélőjét akárcsak megérintette volna a keleti filozófiák világa, mégis óhatatlanul idézi a könyv formája és belső poétikai megépítettsége a híres és fantasztikus kínai szimbólumot, a jin és jang szellemi „geometriáját", melyet sokféleképpen magyaráznak, első közelítésben a sötétség és a fény (és aztán még számtalan „kozmikus" elem) ellentéteként, mely ellentétben az is benne rejlik, hogy egymástól elválaszthatatlanok, együtt adják a teljesség képzetét; nincs egyik a másik nélkül. Szekrényes könyvét tehát érdemes e két irányból – az olvasás szabadsága és a teljesség felvillantásának igénye felől – olvasni. Persze az is izgalmas kérdés, hogy miközben én itt folyamatosan két szövegtömbről beszéltem, mik is ezek a tömbök valójában és önmagukban.

Mindkettő főleg rövid, tárcanovella-méretű szövegből épül föl, de találhatunk azért hosszabb írásokat is (*Pszichopuzzle, Körforgó*), és olyat is, ami már egy tárca méretét is alig éri el (*Vissza*). Benedek Szabolcs empatikus „ajánlása" a könyv egyik „fülén" novellákként említi a (két) kötet írásait, gondolom, jobb híján jelölte így őket, mert szerintem néhány művet (pl. *Büdös és halott, Padkapu és Ferpléj, Mi, itt lenn*) kivéve ezek nem klasszikus novellák; illetve egy van köztük, a Körforgó, ami nemcsak arányos felépítésével, elbeszélői hangnemével, de egész megalkotottságával kiemelkedik az összes szöveg közül. Hordozza is magában Szekrényes Miklós összes lehetséges narratív erényét, melyek közt első helyen említeném a pontosságot, a szinte (vagy tán nem is szinte) szociografikus, tárgyszerű leíró- és megjelenítőképességet, s ezzel ellentétben a lírai, néha meseszerű, néha szürreális, álomszerű, képzeletet és valóságot összemosó emelkedettebb beszédet. Valószínű, hogy az elbeszélő viszonya az elbeszélendő tárgyhoz általában nem a klasszikus epikusi narráció, sokkal inkább érzem azt, és gyakran láthatóvá is válik ez, hogy valójában ez a viszony alanyi jellegű, lírai jellegű, melyben nem a történet, az anekdota, az így értett „mese" a lényeges, hanem egy ennél átfogóbb (bár kevésbé megfogható) hangulat, lélekállapot, ahogy azt pontosan írja le a *Benzocaine* című szöveg narrátora: „Az egyiket elkezdem mesélni, de közben rájövök, hogy egyáltalán nem emlékszem a sztorira, csak a hangulatra" (*Élni olyan*, 60). Mindez azt is felveti egyébként, hogy általában ki beszél a (két) könyvben. Ha tárcaként kezelnénk őket, akkor talán bocsánatos bűn lenne szerzőt és elbeszélőt azonosítani, de ezek az írások (nagy többségük) nem tárcák, hanem novellák, illetve lírai jeleneteket, történettörmelékeket, néha hirtelen vágással valószerű figurákat és környezetüket megjelenítő mozaikok (de nem puzzle-darabok, amelyek tökéletesen illeszkednek egymásba, a mozaikok közt mindig ott az üres, szabadon kitölthető hely), melyeknek közelebbről még formatipológiáját sem nagyon tudnám megadni; ilyen például a már említett *Pszichopuzzle*, mely több kisebb darabból áll össze, de sem részeit, sem az egészét nem tudnám formalizálni. Ami persze csak jó, bár nem mindig érthető egyszerűen. Az olvasó, jelesül most én, mégis hajlamos arra, hogy ezeket a szövegeket közvetlenül tulajdonítsa Szekrényes Miklósnak, úgy értem,

hajlamos önéletrajziságot látni bennük, hogy a Misi nevű vissza-visszatérő (gyerek/kamasz/ifjú/meglett férfiú) hős alig-alig különbözik, épp csak egy betűnyit a Mikitől (pl. *Mi, itt lenn, Büdös és halott*). A *Mi, zöldek* című darab fotós elbeszélője látszólag nem az önéletrajziság körébe tartozik, de ahogy önmagáról gondolkodik, az már nagyon is hasonlíthat a szerző-narrátorra, hisz ő is ezen az úton jár: „És mit teszek én, mikor megörökítem őket? Archiválok csupán, vagy a puszta archiválás teljességgel lehetetlen? Kiről szólnak ezek a képek? A modellről, a szoborról, a szobrászról, a megrendelőről, a korról, amelyben készültek, az én megrendelőimről, esetleg rólam? Vagy mind ott vannak, mind ott vagyunk ezeken a fotókon?" (*Meghalni olyan*, 17). Talán ezt erősíti az is, hogy bizonyos történetelemek többször is fölbukkannak, mintegy motívumként (számtalant tudnék példának hozni, csak egy: Misit kisgyerekként kórházba viszik, de előtte édesapja, aki amúgy utálja a mozit, elmegy vele a *Spartacus* című filmre; a motívum két felbukkanása eltérő értelmeket *is* sugároz; *Meghalni olyan*, 25, 104). Kérdés persze, hogy ezek a nyelvi vagy szituációs ismétlődések mennyire tudatos írói eljárás termékei, mert természetesen eredhetnek abból is, hogy ezek a rövidebb-hosszabb szövegek eltérő időpontokban születtek, például nem egy elképzelt regény szövegeként, s ekként is publikálódtak korábban. Én azonban mégis inkább arra hajlok, hogy az önéletrajz elemeivel átszőtt, igen eltérő műfajú, terjedelmű és sokszor különböző nyelvi és esztétikai minőségű szövegek ezen ismétlődések, visszatérő motívumok alapján szerveződnek meg – elsősorban egy melankolikus hangulatba, s ezen keresztül egy nagyobb narrációs térbe is. A *Körforgó* lehet a mintapélda: a címet önmagában nehéz volna értelmezni, a szöveg egy pontján kiderül, hogy a ringlispílt jelölte így a szerző, ám ekkor már az igazi magyar nevét használja: sergő, majd a szociografikusan ábrázolt létezés poklában vegetáló két öreg cigány „mennybemenetelében" már szimbolikussá válik maga a sergő is, s innét visszakapcsolva: a *körforgó* is elveszti hétköznapi jelentését, és a létezés kilátástalansága felé irányítja a befogadó tekintetét.

Mindebből lassan, elmosódva, mozaikosan kibontakozik a hatvanas évek végétől a narrátor gyerekkora, aztán az ifjúság és a felnőttlét minden nyűge-baja, háttérben a szülőkkel, a nagyszülőkkel, és az éppen adott kor – szocializmus, kapitalizmus, oly mindegy – szörnyűségeivel; a felnövés és a felnövés lehetetlensége egyszerre. Nagyobb forma rejtőzik e mozaikok mögött, de én szerencsének érzem, hogy Szekrényes nem próbálta ezt mindenáron regénnyé duzzasztani, hanem hagyta annak, ami: töredék, de sokrétegű, sokszólamú, amibe olykor-olykor az is belefér, hogy az elbeszélő nyelve megbicsaklik (pl. a „hogyozni" szerző alkotta szóhasználata, ami a *Budifoci*ból ered, s ott pont jó helyen is volt, itt meg értelmezhetetlen; *Élni olyan*, 14, de említhetném a „nyúzott háziasszony prototípusa" mondatrészt is; *Meghalni olyan*, 12), hogy nem azonos erővel mond el minden történettöredéket. Úgy tűnik, igazi rövidtörténet-művelő, néha-néha esetlegességekkel, bizonytalanságokkal, ugyanakkor sokszor nagyon pontos és hiteles (lírai) elbeszélő. Nem tudom, mennyit ír majd még, és mit, de a második könyve messze összefogottabb, egyszerűen jobb, mint a *Budifoci* (noha annak is van egy utánozhatatlan levegője, hangulata – legalábbis ami a pusztulással, a romlással kapcsolatos). Itt találkozhattunk először azzal az összetett érzelemmel, mellyel a szerző a kisszerű, de kisszerűségében néha mégis felemelő „megye háromhoz" viszonyul. Az új könyv is megismétli ezt, de már általánosabban kiterjesztve: a „szeret-gyűlöl" nyilván nem csak a focira vonatkozik (*Élni olyan*, 16), a foci (bár nem szeretem ezt, de mégis) nyilván metaforája valami nagyobbnak, ami az ember életét építi-rombolja.

És még valami: vannak zseniális szövegek, melyeket az ember szívesen olvas (tanul, okul ésatöbbi, ésatöbbi), de nem szeret, látja, hogy jó, de hidegen hagyja (tudnék kortársakat sorolni), aztán vannak olyanok, amelyek talán nem oly kiválóak, sőt olykor el-elgyengülnek, esendők, mégis a mi szívünkhöz közel állók. Szóval csak azt akarom mondani, hogy Szekrényes Miklós *Élni olyan – Meghalni olyan* (kettős) című könyve nem kevés erénye mellett szerethető is.

BALOGH RÉKA

VÁLTOZATOK BŰNRE ÉS MEGVÁLTÁSRA

Milbacher Róbert: Angyali üdvözletek. *Magvető Kiadó, Bp., 2020*

Milbacher Róbert legújabb prózakötetében, az *Angyali üdvözletek*ben, a számára korábban méltán Margó-díjat hozó *Szűz Mária jegyesé*ből jól ismert Kádár-kori faluba látogat vissza. A Fényes kocsma célközönsége nem a legillusztrisabb társaság, mégis örömteli a viszontlátás. Az egyszerű gondolkodású és esetenként rosszindulatú, ám gyarlóságukban ismerős karaktereknek ugyanis még bőven maradt mesélnivalójuk, és számos titok vár megfejtésre. Itt van rögtön a könyv rendhagyó nyitó kérdése: hogyan lett a szeretett Esperesből eretnek; és sekrestyés Pista, a kiátkozott pap hű szolgája miért vágta le végül mestere fejét?

Az író viszont nem elégszik meg a bonyolult falusi viszonyrendszer továbbmesélésével. (Az *Angyali üdvözletek* egyébként a *Szűz Mária jegyesé*nek olvasása nélkül is érthető és élvezhető, de a novellafüzér ismerete kétségkívül hozzáad az élményhez.) A Balga–Ilma-párost idéző egyszerű világértelmezés kiegészül egy csongori és tündei magaslatokba invitáló, fiktív apokrif szöveggel, a Teofilus szerinti Keresztelő Szent János-értelmezéssel. A harmadik szálban az apokrif történet egy realisztikusabb verzióját is megismerhetjük. Zecharja, Elíséva és Mirjam aprólékosan elbeszélt, szájról szájra továbbadott gyötrelmei közelítik egymáshoz az evangéliumi síkot és a falu hétköznapi világát. A három szál pedig hamar *A Foucault-ingá*ra és *A Mester és Margaritá*ra egyszerre emlékeztető bonyolult szövegrejtvénnyé gabalyodik össze, ahol már nemcsak az Esperes múltját és motivációit kell kideríteni, hanem a Szent János születésével kapcsolatos, egyre növekvő kérdéshalom is válaszra vár.

A szövegrétegeket elsősorban Szent János fogantatástörténetének értelmezési kísérletei kötik össze. A Jánost megváltónak tekintő apokrif megkérdőjelezhetetlenként és természetesként ábrázolja az isteni csodatételt, és hétköznapi hibáitól nagyrészt megszabadítja szereplőit. A szóbeliségben megőrzött tanítás szintén eretnek módon láttatja a Messiás születését, viszont több ponton eltér az apokrif által elbeszélt cselekménytől. Ez a szál látszólag a tudományos rekonstrukció igényével közelíti meg Szent János apjának, Zakariás/Zecharja életének döntő fordulatait, mégsem tagadja a hit fontosságát. A tanítások forrásául szolgáló mester ugyanis azt

tartja, hogy „nemcsak az számít, hogy hogyan is volt valójában, hanem az is, hogy hogyan lehetett volna".

Ez a közel két évezred alatt szájhagyomány útján élő és változó történet jut el végül a magyar falucska papjához, az Espereshez, aki utolsó erejével még megpróbál mindent átadni sekrestyés Pistának. A tanítás változásainak pedig szemtanúi lehetünk, amikor Pista végül a Fényes törzsközönségével osztja meg a saját élettapasztalataival kiegészített legendát, ezzel egyszerre komikussá és a maga egyszerűségében emberközelivé és kézzelfoghatóvá téve azt. Így lesz például Zecharja ablaktalan hálókamrájából a falubeli cigányok putrijához képest is szegényes lakhely, az angyali üdvözletből pedig epilepsziás roham.

A (köteten belüli és a szövegvilág határain túlról bekapcsolódó) történetváltozatokkal való puszta játéknál viszont szorosabb, sokoldalúbb és organikusabb kapcsolat alakul ki a különböző kulturális közeget képviselő rétegek között. Ahogy Pistából egy-egy fröccs mellett ki-kibuggyan Zakariás története, a Fényes népe a saját élményanyagát, a falubeli pletykákat hívja segítségül a feldolgozáshoz. Máshol az aktuális események – például kötőtűs Bandika eltűnése – akasztják meg a mesélést, vagy az Esperes múltjának kinyomozása hoz új dimenziót a szövegbe. A falu síkja mindig szorosan kapcsolódik a két Szent János-történet aktuális szakaszához. Az álmatlanságban szenvedő Zakariás például az alvás helyett csillagokat számoló birkás Laci esetét idézi fel az emberekben; a beteg férjét ápoló, gyermektelenségét szégyenlő Erzsébet/Elíséva pedig a combnyaktöréses Feri bácsira meg az őt ápoló Irénke nénire emlékezteti az iszogatókat.

A falusi históriáknak, Zakariás életéhez hasonlóan, több oldaluk és értelmezésük van. Egyesek szerint birkás Lacit talán nem is a csillagok, hanem inkább az intézetis lányok tartották ébren. És a férfi talán azért nem tudta holtában sem lehunyni a szemét, mert életében nem volt ideje megszámolni az összes fénylő pontot az égen, de lehet, hogy egyszerűen lelopták a nehezéknek szánt fémpénzt a szeméről.

A pletykákból általában nem a legvidámabb életutak sejlenek fel. Az elbeszélő, sokszor tudta nélkül, egy-egy tabutémát boncolgat teljes természetességgel. Felmerül a családon belüli és a nemi erőszak, a nem kívánt terhesség, a szexuális vágy, a rasszizmus, a testi fogyatékosság miatti kiközösítés, a faluba betelepültek örök idegensége. Főként a *Szűz Mária jegyesé*ben is körbejárt témák ezek, mint ahogy a sokaknak kapaszkodót jelentő hit is. Ez a fajta kiútkeresés viszont az *Angyali üdvözletek*ben központibb szerepet kap már csak a bibliai szövegrétegek miatt is, és még változatosabb formát ölt, mint az előzménykötetben.

A pletykák által felpiszkált gyanakvás viszont menthetetlenül motoszkál a háttérben, és lassacskán átragad a többi szövegsíkra is. Az az érzetünk támad, hogy cirka kétezer év és másik földrész ide vagy oda, a történeti sík zsidó papja és annak családja a falu hírbe hozott lakói is lehetnének akár. Az emberi tapasztalás univerzalitását sejteti meg velünk a szerző. A három szövegréteg folyamatos egymásra hatásának köszönhetően pedig újabb és újabb értelmezési lehetőségekkel gazdagodik a kötet.

A szövegrétegek közötti párbeszédet tovább erősíti a nyelvi stílusokkal való játék. Mindhárom síknak megvan a jól elkülöníthető nyelvezete és hangneme. A rövid, általában egy-két oldalas apokriffejezetek Bibliából kölcsönzött stílusukkal meg-megakasztják a másik két réteg sodrását. A szájhagyomány útján terjedő tanítások elbeszélése választékos és megrögzötten aprólékos. A tanítások megjegyezhetőségét is elősegítő, gyakran visszatérő szófordulatok (mint a „Zecharja, az Abija rendjéből való pap" vagy „ez a kicsi lány") egyfajta gondolatritmust teremtenek. Az elbeszélő mindeközben törekszik a tárgyilagosság,

történészi távolságtartás látszatának fenntartására is. („Azt, hogy mi volt a teendője az illatáldozatot bemutató papnak, és így Zecharjának is, szintén a templomi előírásokból tudjuk.") A bevallottan alig elérhető hiteles információ ellenére viszont zavarba ejtő részletességgel rekonstruálja a történteket.

A falu rétege a *Szűz Mária jegyesé*nek kissé megszelídített, a káromkodások nagy részétől megtisztított hangján folytatja az elbeszélést, nagyjából ott, ahol múltkor a történet abbamaradt. A vélhetően tanulatlan elbeszélő gondolatai csaponganak, mégis az események pontos felidézésére és az általa vélt szabatosságra törekszik, például így: „Pedig vigyázni kellene a súlyára neki, már csak a harang végett is, hogy föl tudja emelni, mert különben sose megy ki a hátából az a kis púposság." A mesélő szóhasználata egyébként meglepően választékos, ez viszont nem megy a hitelesség rovására, ellenben segít élvezetessé és gördülékennyé tenni a szöveget, miközben megmenti azt az erőltetettségtől.

A hitelesség megőrzése annak is köszönhető, hogy a szerző megteremti a falu zárt világában használt fogalmakat. A katolikusok „szentesek" lesznek, a nem tősgyökeres falusiak „jöttmentekké" válnak, a kivételezés helyett „személyválogatás" van. A formalitásokat száműzve a szereplők javát nem a vezetékneve alapján azonosítják a faluban. Az idősebbek egyszerűen valamilyen nénivé vagy bácsivá avanzsálnak, mások az eposzihoz képest kevésbé dicső állandó jelzőt kapnak, mint kötőtűs Bandika vagy birkás Laci. Az autoritásnak számító figurák, például a Püspökatya és a Doktorúr funkciójukkal eggyé válva teljesen megfosztatnak születési nevüktől, olyannyira, hogy az Esperes igazi nevét sem tudja megmondani senki.

A faluban az összes esemény a hétköznapi praktikum mércéjével mérettetik meg. Az Esperes levágott feje bürokráciai háborút robbant ki, és a mesterien elvégzett munka a böllér elismerésével jár. Ennek (is) köszönhető az a groteszk humor, ami a legszórakoztatóbb szövegréteggé teszi a falu világát. A nyelvezet tovább színesedik azzal, hogy az elbeszélő szó szerint igyekszik idézni az elhangzottakat, ezért a falu két meghatározó pólusának, az egyháznak és a kommunista pártnak a zsargonja is belevegyül a szövegbe, további komikumot, egyben újabb olvasatokat kölcsönözve a szövegnek.

A különböző stílusú szövegrétegek viszont csak a felszínen különülnek el egymástól. Közegről közegre egy-egy érzés, jelenség vagy probléma alig változik, csupán teljesen más nyelvi formát ölt az eltérő regisztereknek köszönhetően. Az épülő kommunizmus direktívája, miszerint „lánynak szülni dicsőség, az asszonynak kötelesség", ugyanazt az elvet hordozza magában, mint amiért egy vallásos zsidó nőnek közel két évezreddel azelőtt szégyenkeznie kell a gyermektelensége miatt: „nem méltatta kegyelmére az Úr, amikor nem töltötte be asszonyi hivatását, az egyedüli dolgot, amire rendeltetett." A babonás félelmek esszenciája is alig változik, csupán a magyarázat tér el. Mert van az az óra, amikor „semmi keresnivalója élőnek a föld színén", de legalábbis „kint az utcán", és tulajdonképpen mindegy, hogy ez „a régi istenek árnyai" vagy a halottak miatt van így. És van, ahol még a nyelvi határok is enyhén elmosódnak. A „szentesek" által használt zsargon a másik két sík világát menti át a Kádár-kori faluba, de a vallástól független kifejezéseket is átcsempész az író az egyik közegből a másikba.

Kapcsolatot teremt a síkok között az is, hogy a szó egyik szövegrétegben sem csak a valóság adott verziójának megőrzésére és értelmezésére használt eszköz. A nyelv a kötet minden közössége számára bizonyíték. Az angyali üdvözlet, azaz az isteni kinyilatkoztatás maga a bizonyosság, az azzal szembeni kétely az Úr elleni vétség. A szóhagyományhoz ragaszkodó vallási szekta számára is megkérdőjelezhetetlen a mester szava, az a hit alappillére. A falu

világában a nyelv ennél profánabb módon is bizonyosság. Csalhatatlan jele a bennfentességnek, a hozzáértésnek és egyfajta tudásnak, ha valaki a párt vagy az egyház szóhasználatával bír. Mindkettő ismeretét csak kevesen tudhatják magukénak, és azok amolyan közvetítővé is válnak a falvak életét alakító két erő között. A Fényes közönségének nagyja viszont nincs birtokában ennek a tudásnak. Így ha valaki mégis az egyik magasabb szférából kölcsönzi szavait, akkor kétségtelen, hogy az illető igazat mond – azaz megfelelő forrásból hallotta a továbbadott pletykát –, hiszen magától nem tudná kitalálni az elhangzó mondatokat.

A síkokat is összekapcsoló, egymásra ható motívumok, nyelvi rétegek, az intertextuális kikacsintások, áthallások értelmezési lehetőségek garmadáját adják. Ez a posztmodern szövegjáték viszont korántsem öncélú. A kötet didaktikusság és egyben ítélkezés nélkül, különböző szinteken értelmezi a világot, a hitet és az emberi létet. A regény végén, amikor a falu kijózanító hangja háttérbe szorul, az egyensúly mégis kibillen kissé, a szövegértelmezések és a lehetséges történetverziók labirintusába terelve az egyszeri olvasót. Mielőtt végképp elvesznénk ebben az útvesztőben, talán még épp időben eszünkbe jut az Esperes intő példája, akinek ugye erősen megártott a sok olvasás. Így ideig-óráig nem firtatjuk tovább, hogy pontosan hogyan is zajlott a megváltás, és visszatérünk a lényeges kérdésekhez. Mert összességében talán mégiscsak fontosabb az, hogy előkerül-e a gyámoltalan kötőtűs Bandika, vagy hogy valaki visz-e majd Pista sírjára virágot.

ELHÚZOTT FÜGGÖNY

VIDÉKI PÉTER

TAMÁS ÉS ILDI

Háy János: A cégvezető. *Európa Könyvkiadó, Bp., 2020*

Háy János új regényének utolsó oldalán a főhős nézi magát „a szekrény ajtajára szerelt tükörben" (372). Megtörténik az, amire a regény – a cégvezető sorsának és sok egymást keresztező sorsnak – olvasása közben nem számíthattunk: a főhős kicsinek látja magát. Vagyis pont akkorának látja magát, amekkora. Se többnek, se kevesebbnek. Megtörtént a gyónás, majd a penitencia, végül a szembenézés, jöhet az új élet. Illetve nem jöhet másik élet, „mert nem jöhet egy másik élet, csak amit élünk, s te épp ezt éled" (372). És akkor az olvasó rájön arra, amit már eddig is sejtett: mintha Isten beszélne hozzá, ő szólítaná meg szereplőnket, aki mi, az olvasók vagyunk, vagyis bárki az olvasók közül. Főhősünk akár a regény írója is lehet („De ezt hagyjuk, nem akarok mindig magamról írni", 151), a második személyű elbeszélő önmegszólításként is értelmezhető.

Háy a cégvezető és a cégvezetőhöz kapcsolódó sorsok tipizált bemutatásával az élet értelmére kérdez rá, és a válasz az, hogy lehet olyan pillanat, amikor önazonosak vagyunk a sorsunkkal: amikor mindent elvesztünk, vagy majdnem mindent, és akkor van Isten. Mert ha nincs, akkor is létrehozunk egy olyan nézőpontot, ahonnan – kilépve saját árnyékunkból – ráláthatunk saját életünkre („Különleges, mondtad, mert olyannyira a saját életünk árnyékában élünk, hogy még véletlenül sem látjuk, akárcsak egy lépés távolságból sem, hogy mi zajlik velünk", 87). Az elbeszélő Istenként való pozicionálásához („Vagyok, aki vagyok", 261 – lehet ez persze csupán a narratív játék része, Isten nevének kis- és nagybetűs változatai, a bibliai utalások „retorikája" többre és másra enged következtetni) hosszú és kacskaringós út vezet, ahogy hosszú az útja a cégvezetőnek is a rendszerváltástól a 2008-as válságig. És ez az út még ennél is hosszabb, hiszen az életéhez – és mások életéhez, amely életek bárkik sorsai lehetnek – kapcsolódó történetek visszanyúlnak a Kádár-rendszeren és a Rákosi-korszakon túl a második világháború előtti időkbe is.

A 2000-es évek Magyarországán járunk. A cégvezető a titkárnője kedvéért elhagyja feleségét és családját, a szeretőjét feleségül veszi, aki szül neki egy gyereket a két felnőtt gyereke mellé. A főhős egy váratlan fordulattal elveszít mindent. Az ellenszenves cégvezető banális főtörténete mellé (alá és fölé) beiktatódnak újabb és újabb történetek, a történetdarabkák az élőbeszéd mintájára váltanak az egyik mellékszálból a főszálba (például az ukrán kereskedő története abbamarad, majd a cégvezető történeteként folytatódik: „Lepakolja a csomagját, ezzel kezdi / Amikor hazaértél, lepakoltad a csomagodat", 367), amelyek látszólag elvégzik az elmúlt harminc év – látszólag alapos – én- és korfeltáró munkáját. Azért látszólagos ez a feltárás, mert valójában egyik történet sem hatol a mélységig, igazából semmilyen sors sem bontakozik ki a maga teljességében. Mégis minden ismerős (csődbe ment állami vállalatok, ki a zsidó, ki a magyar), a kulisszák is otthonosak (Adria, Balaton, Lengyelország), a sorsok tipikusak (komcsikból lett mélymagyarok, „múlteltörlő vi-

tézekből" átvedlett kapitalisták, a privatizáció kiskirályai és vesztesei). Egy-egy bekezdésen belül villan fel a holokauszt, Trianon, a kommunista és a fasiszta terror, a bal- és jobboldali rezsimek nemzeti vagyont elrabló politikája, a tőkések gátlástalan profithajhászása, a cégek vagyonának átjátszása. Háy játszik a történelmi példákkal és emlékezettel, a történelmi, gazdasági fellendüléssel és válságokkal, elbeszélője mindent tud a politika természetrajzáról. Még azt is tudja, hogy a „szabad akarat (…) csak látszólag szabad" (353).

Humorosan és öniróniával megjelenik az értelmiségi akolmeleg (Heidegger, Heisenberg, Tarkovszkij, Leonard Cohen), Háy János személyes életterepe (Vámosmikola, Szigliget, Ördögkatlan Fesztivál), sőt, az író finoman reflektál egy régebbi regényére, a *Dzsigerdilen*re (138) is. Oldalról oldalra sorjáznak a bravúrosan fogalmazott életbölcsességek, a mindentudó elbeszélő hol a néhol megértő, néhol erőszakos pszichoterapeuta, hol a mindent kritizáló felettes én, hol a szigorú, de szeretetteljes ószövetségi próféták hangnemében (bibliai félidézetek, áthallások) szólítja meg főhősét. Miközben megszólít, a cégvezető sorsa előhív más történeteket: kiszolgáltatott, falun élő idősek meggyilkolását, a budapesti agglomerációba való kivándorlást, lengyelországi KISZ-es utakat.

Egy-egy történet több szemszögből is megmutatkozik, egy-egy részlete felsejlik, vagy búvópatakként előbukkan, így egy emberi történetben több élet lehetősége is kirajzolódik. Hogy egy élet a sorsunkkal azonos-e, az dönti el, hogyan mesélünk róla, vagyis mítoszt, hazugságot építünk (a cégvezető a pénzt szülő pénz mítoszát építi), vagy képesek vagyunk az elbeszélő valamelyik pozíciójához (terapeuta, felettes én, ószövetségi próféta, angyal, személyes isten) hasonlót elfoglalva megérteni egy tőlünk idegen – lehet, hogy éppen a saját! – élettörténetet. A regénybeli váratlan fordulat után így beszél a sürgősségin fekvő cégvezetőhöz az elbeszélő: „most épp nem vagy magadnál, nem is gondolsz semmit, én ott vagyok, és figyelek, bár te nem tudod, hogy vagyok (…) s kivált nem láttad azt, akit senki nem lát" (348).

Ahogy a narrátor megfogja hőse kezét, és vezeti élete kacskaringóin, úgy nyeri el Háy a befogadó empátiáját. Ha az olvasó nem a tőkefelhalmozó nemzeti vagy nemzetietlen burzsoázia tagja, határozott és felsőbbrendű idegenkedéssel fogadja a sikeres ingatlanspekuláns cégvezető döntéseit, emberi kapcsolatokkal és a pénzzel kapcsolatos véleményét. De egyre nagyobb izgalommal olvassa az elbeszélő számonkéréseit, okoskodásait és a fősodortól eltérő történetmorzsák szétszórását, az ismerős gyerekkori kulturális paneleket (Bóbita, Bőrönd Ödön, Rémusz bácsi meséi), az egyre gyakrabban felbukkanó töredékes bekezdéseket. Dramaturgiailag nehezen meghatározható, hogy hol – talán a titkárnő második feleséggé avanzsálása körül – viszonyul az olvasó egyre empatikusabban hősünkhöz, hol érdekli egyre jobban a sorsa. Az újabb történetszálak – amelyek a rendszerváltás előtti és utáni Magyarország politikai gyújtópontjait idézik meg – egyre nagyobb otthonosságot kínálnak az olvasónak, olyannyira, hogy az otthonra is talál bennük. Otthonunk pedig nem más, mint a két gyűlölködő politikai oldal, a két törzsi tábor: „a csendes- és hangostolvajok"

hazája: „a modern társadalmakat is ilyen archaikus szövetségek tartják életben" (121). A legotthonosabb nyelvet pedig a cégvezető és édesanyja visszatérő mondatpárja teremti meg: „Biztos, kisfiam, hogy ilyet szabad csinálni? Mindent szabad, anyu, ami nem tilos" (148).

Az első feleségtől, „a birodalom királynőjétől" való válás után a narrátor egyre inkább egy belső hangként vagy talán felettes énként jelenik meg, egyre többször reflektál önmagára, egyre több elbizonytalanító szólamot („akiről nem akarok írni, mert olyan szerencsétlen és olyan jelentéktelen a sorsa, hogy nem bírna el egy ilyen sors ekkora mennyiségű szöveget", 89) és be nem fejezett bekezdést („Egyszer aztán, hogy ne hagyjuk félbe a történetet", 96) iktat be. A különféle sorsszólamok egyre inkább hatnak egymásra, véletlenszerűen találkoznak, elválnak, majd újra találkoznak. Erősödik az olvasóban a cégvezetővel való sorsközösség-vállalás érzése, értelmet nyer az *Énekek éneke* „megpecsételődik" kifejezése. Az új házasság nem a cégvezető akarata, hanem a sorsa. Mert ott a pecsét, de „még nem jelenik meg álmodban az elhagyott nő éppolyan alakban, mint amikor megszeretted, talán a gimnázium lépcsőjén" (89). A második feleség érzelmi manipulációi és egy lehetséges vagyonelosztással kapcsolatos praktikái teszik sajnálhatóvá a főhőst. És az is nagyon fontos, hogy a cégvezető döntései mellett ott vannak a veleszületett terhekről szóló sorsfonalak (*öngyilkos édesapa, holokauszttúlélő anya*). A történetekben kirajzolódó magyar történelem a cégvezető családjának sorsában nyúlik a legmesszebbre: „azért kellett ezt tenni, mert a háború alatt én is, a családom is üldözött volt" – mondja a cégvezető apja, aki „eldöntötte, hogy isten nincs, mert ha lenne, ez nem történik meg" (113). Ahogy ávós verőlegényként apja is bosszút állt a zsidóként megélt sérelmeken, úgy neki is, mármint a cégvezetőnek is bosszút kell állnia a második feleségen, „hogy fel kell nyitnod a hetedik pecsétet, hogy legyen végre csendesség a te szívedben" (363). De a bosszú elmarad, mert végig kellett járni az utat. Azt az utat, amit már az első oldal első mondatában pozicionál a narrátor: „Egy életre megpecsételted magad az új nővel" (5), majd a regény vége felé már személyes istenként ismétel meg („hogy a pecséttel kezdődött minden, s az a pecsét kirajzolta az utadat", 355). A cégvezető ugyanazzal a racionális logikával akar kijönni a válságból, ahogy a cégbirodalmát felépítette. De ugyanazon az úton halad, és még mélyebb válságba kerül („Kell hogy legyen valami oka annak, ami történt", 356).

És újra fel kell tenni a kérdést: kit szólít meg az elbeszélő, kinek a története zajlik ebben a találkozásban. A cégvezető te vagy, olvasó, „már ha azt, amit olvasol, regénynek lehet tekinteni" (358). Az élet mint regény és a regény mint élet toposza és humoros, kissé ironikus egymásba játszása nem eltávolítja az olvasót, hanem egyre mélyebb azonosulásra készteti. És ez az azonosulás az, ami hitelesíti a mindenki a saját cégének, vagyis életének (regényének?) a vezetője értelmezést. Mert ha az életünkről mást is gondolunk, mint a regénybeli cégvezetőéről, a bukásáról mindannyiunknak eszünkbe jutnak saját hibás lépéseink, tékozló önigazolásaink („ki tudja eldönteni, hogy ki vagy te, hiszen annyira hasonlít mindenki mindenkire", 103). A cégvezető mindent elveszít, elveszíti a szerelmet, a házasságot, a gyerekeket, a munkát. A tékozlás, a veszteséglista folyamatosan bővül, amíg eljut odáig, „hogy elfogadtad haragvás nélkül, hogy tönkrement az életed" (364). Végül eljut oda, hogy „már hallgatnál erre a nőre, és szívesen változtatnál az életeden, lennél olyan, amilyennek a volt feleséged mindig is látni akart, amilyen voltál, amikor még nem léptél a cégvezetés útjára, ami, most bevallod, teljesen eltérített attól az úttól, amit neked élned kell, amely út olyan egyértelmű volt, amikor a gimnáziumi lépcső alján vártalak, hogy magamhoz ölel-

jelek" (370). A második személyű narrátor finoman csúszik át első személyű elbeszélőbe, kézen fogva az olvasót, beemelve az első feleséggel való kapcsolat belső terébe.

A cégvezető első feleségének nevét csak az utolsó előtti oldalon olvashatjuk: „Akkor megyünk, Ildi?" (371), *és a cégvezető neve is csak egysze**r*** említődik: „Tamás, te egyszerűen fantasztikus vagy" (244). Tamás és Ildi: akinek neve van, sorsa is van. Háy János új regénye az emberi sorsok elbeszélésének nehézségét tematizálja. Teszi ezt narratív játékossággal, (ön) reflexív humorral, (ál)bölcseleti fejtegetésekkel és a sajátunknak hitt sorsunkkal való szembenézés lehetőségének nyílt felkínálásával. Nem életvezetési kézikönyv. „Csak" egy regény.

SZIGETI CSABA

AZ ARC SZÍNE ÉS VISSZÁJA

Darvasi László: Magyar sellő. *Magvető Kiadó, Bp., 2019*

Már a definíciója körül is gond van. Ugyanis „a sellő olyan lény, hogy félig igazi nőből van megteremtve, a másik fele hal, viszont nincsen arca, emberi szemmel nem látható, mert olyan arc az, hogy egy átlagos emberi pillantásnak nem tárja föl magát, viszont a dala és a csengő-bongó beszéde igéz, sőt el is varázsol". (11) Attól függ, hogy ki szólal meg a szövegben, aszerint kap megerősítést vagy elutasítást a sellő ontológiai státusza, vagyis léte vagy nemléte. Fiktív, irodalmi létezése *konrétan**,*** itt és most Heinrich von Kleisthez kötődik, egészen pontosan *Vízilények, szirének* című anekdotájához vagy rövid prózai szösszenetéhez, tágabban pedig von Kleist prózájához. Már a nevek is leköthetők a német költőhöz-íróhoz.

Így például apa és fia, Jonas és Jakab az *Anekdota* és az *Egy különös párbaj története* szereplői (szintén Hámori Ágnes fordításai, mint a *Vízilények, szirének,* és az első mustra még a Jelenkor folyóirat 1996. évi 1. számában jelent meg). De folytassuk a sellők létére vagy nemlétére vonatkozó megjegyzéseket, könnyedén túllépve azon, hogy a *sellő* és a *szirén* nem teljesen ugyanaz, vagy nem teljesen nem ugyanaz. Nos, „miért kellett a grófnak a sellő. Egy sellő. Egy ilyen lény, nincs is, álom, képzelet, mi szüksége van rá". (12)

„[A] lény valóban sellő, **/** bír emberi jelleggel, természettel és karakterrel, de bizony lelke is lehet, képes kifejezetten sírni, amennyiben tépik a pikkelyét, nyöszörögni is tud, énekelni is tud, ráadásul száj nélkül, csak mert arca, állapította meg Henrik úr, nincsen." (25) A *Magyar sellő* egész világa polivalens, vagyis sokértékű, és olykor egymást kizáró értékek is egyszerre jelen vannak e világban. Például a nem létező magyar sellő megkétszerezetten vagy megháromszorozottan van jelen. Az igaz, hogy „ezen a környéken tűnt el a magyar sellő". (11) Bár még az sem egészen bizonyos, hogy eltűnt. Azután létezik egy sellőszobor, bár idővel elbontják. Végül van a kacska kezű Lujza, aki „valódi" nő.

Természetesen akár emberfölötti is lehet a sellő, jó néhány vonása erre mutat. De sokértékű lény. „Mert errefelé is léteztek olyan szerzetek, melyek fejlődési átmenetet képviseltek az emberi és az állati fejlődés stációi között. Elveszett gyerekemberekből nevelt a természet félszerzetet, állati embert, vagy ha jobban tetszik, emberi állatot, beszédre képtelen, énekelni mégis képes lényt, aki az ujjai között is gurigatta a vízcsöppeket." (60) Emberfölöttiségét mi sem bizonyítja jobban, mint Homérosz *Odüsszeiá*jának XII. éneke, amikor az isteni Kirké elmondja, hogy Odüsszeusz miként tudja úgy meghallani a dalt, ő egyedül, hogy ne engedje átadni magát az örök felejtésnek és a halálnak, hiszen

> Szirénekhez fogsz legelőször elérni: az összes
> embert mind elbűvölik ők, ki elér közelükbe.
> (*Devecseri Gábor fordítása*)

A történetek persze német történetek, a színhely egy kicsiny német grófság valamikor a 19. század legelején, a regény látszólag egy Kleist-pastiche, egy Kleist-utánírás. De ez mennyire nincs így!

A két- vagy többértékűség – menjünk tovább! – mindenre ráíródik. Ennek vezérelve az *önkény,* az önkényesség, ami a hatalom – úgy látszik– természetes velejárója. Magyarán: ha valaki tényleges vagy virtuális hatalomhoz jut, az kénytelen kitapogatni hatalma határait, a túllépéssel, a határátlépéssel együtt. Egyszerűen így van ez, érzékelni kell a hatalmat, az én hatalmamat, és ezt az önkényességemmel, ennek hatásosságával tudom elérni.

Mi mozgatja ennek a világnak a logikáját? Látszólag a zűrzavar, a rendezetlenség, sőt a káosz. Például a kövek: ha úgy tetszik, apokaliptikusan hullanak az égből, tompa dübbenéssel, „mint amikor súlyos tárgyak ütik meg a föld arcát". (13) Klasszikus kérdés, hogy a világban prestabilizált harmónia munkál-e, vagy a történelem éppen a véletlen, az esetleges terepe. Ami pedig a kövek hullását illeti, számtalan alkalommal előkerülnek a kődobálók: nem csak suhancok, akik célzottan hajigálnak. Az eldönthetetlenség kényszere ez. Bár a szövegben (költeményben?) keretes megoldással föllelhető két utalás a Teremtés oratóriumára Haydntól, ettől sem jutunk sokkal messzebb. És van még egy fontos problématömeg, a szavak problémája, amelyik szintén kvázi mitikusan kerül elő. Tudniillik a sellőnek nincs arca, így szája sem, ami miatt a beszéd elvétele tőle az állatok közé sorolja be őt. Már megint a sellő ontológiai státusza! Persze vannak olyan különös természetű emberek, akik meghallják a néma (nem hangzó) beszédet: „mintha hangtalan beszélt / énekelt volna". (25) „Ez a beszéd csodája, hogy a legnagyobb némaságban is hangzik" (27), sőt a fiú, Jonas állítólag csókolózott is ezzel az arc nélküli sellőlánnyal. És jönnek elő a néma szavak, amik olyanok, mint a lepkék. Ezt a metaforikus azonosítást egy tortúramester mondja ki a regényben, avagy költeményben. *„Jeremiás Mozart vagyok, kérem, amint azt biztosan tudja, meg fogom kínozni. Feladatom ez, az ön sanyargatása. Feladatom, hogy a szavait a helyes irányba tereljem. Mert mit tudunk, kérem, a szavakról. Nagyok, kicsik, fontosak, jelentéktelenek, hangosak, nem hallhatók, olyanok, akár a lepkék.* / Nevetett Jeremiás Mozart. / Olyanok, mint a lepkék! / A rend és a lepke!" (40) „[A]z ezerszárnyú remegés (…) A lepkék!" (42) „Tarka színezetű, nagy szárnyú lepkék billegtek a tortúramester úr vállán, mintha zenéltek volna." (81) Amik kettős természetűek, mármint a szavak, lehetnek az árulás, a halál szolgálói, és lehetnek a megváltásé. Például az egyik szereplőnek a torkába akad, a torkára forr egy lepke, bele is hal. Ugyanez érvényes a nevekre is. „Az intéző úrnak nem ez a neve. / Valahogy máshogyan nevezik." (29) Ez a metaforikus lázadás hangja. És az igazi név kereséséé.

Nem csak az ún. tulajdonnevekre érvényes ez. „[M]iért is lett szívvirág a nevük a növényeknek!" (31) A kérdés már átvezet a szkatológiába, vagyis az emberi verejték, ürülék stb. témakörébe, aminek jelentős késő középkori és kora újkori hagyománya van.

Összegzésül: a *Magyar sellő* kitűnő, élvezetes regény, csak éppen fordítva kell olvasni. Nem egy mintha történelmi időbe kellene belehelyezni, hanem a mába, és ide, Magyarországba. Zavarba ejtő, furcsa világa van, és 2019-ben jelent meg a regény, vagyis egyike az éppen a Covid előtti irodalmi műveknek. Szatirikus jellege teljesen világos. *Hibrid- és tekintélyuralmi alkotás*. „A szisztéma eljárása, kérem. Nem, kivételezésről szó sincsen. A helyesen működő rendszerek éppen a sorsszerűséget igyekeznek kiiktatni a polgáraik könnyen megbicsakló, kiszolgáltatott, egyszersmind nagyszabású életéből. (…) Hanem most náluk! Jó úton jár a tartomány! Mindenkinek el kell végeznie a maga feladatát, ki harmatot gyűjt, ki ködöt fényesít." (53)

BOLDOG ZOLTÁN

ÁTTASZÍTANI APÁNKAT AZ ÉGBE

Terék Anna: Háttal a napnak. *Forum – Pesti Kalligram, Újvidék – Budapest, 2020*

Közel másfél éve halt meg apám, és a mostanáig tartó időszak meggyőzött arról, hogy az irodalom nem segít a veszteség feldolgozásában. Csalódtam a kultúrában, hiszen nem azért forgattam József Attilát vagy Jónás Tamást, hogy aztán hamisnak bizonyuljon a hatásosnak hitt lelki fogódzó. Nem azért tanultam írni, hogy bennem rekedjen ez a halál. Úgy gondoltam, azért olvas lírát az ember, azért is fordul az irodalomhoz, hogy a nehéz pillanatokban segítsen. De ilyen kapaszkodót a közelmúltig nem találtam, egészen Terék Anna *Háttal a napnak* című kötetéig.

Nem azért írtam le mindezt, hogy elvesztett apa nélkül senki ne vegye kézbe a kötetet, hanem éppen hangsúlyozni próbálom: rám másként hatottak a versek. Hasonló helyzetben találtak, mint amilyenben a kötetbeli lírai én van, aki – megkockáztatom – Terék Anna alteregója. Az én apám sem vetette meg az italt, nekem is volt miért haragudnom rá, és természetes gyermeki ösztönnel kötődtem hozzá. Ma is naponta át kell gondolnom a viszonyunkat. Én is hasonlóképpen láttam leépülni az apámat, lassan elveszni a sötétségben, mint ahogy a kötetbeli Anna.

Terék Anna verseit nehéz dicsérni, mert színvonalban kevés kortárs kötet veszi fel vele a versenyt. Nincs mihez hasonlítani, mert a hazai jelenkori líra általam ismert mezőnyének jelentős része elég gyenge, de ez a kijelentés is igazságtalan, hiszen nem fűz minden egyes szerző kötetéhez olyan érzelmi viszony, mint ehhez.

Az érzelmek azonban kevesek lennének a hatáshoz, hiszen rengeteg olyan impulzus ért a közelmúltban, amelyben más osztotta meg velem saját apjának elvesztését, mégsem történt bennem semmi. Terék Anna viszont olyan módon beszél erről a veszteségről, gyászfolyamatról, hogy a kötet olvasása után az ember csak remélni tudja: a szerzőnek tényleg meghalt az apja. Nem rosszakaratból mondom ezt. So-

kan ismerhetik azt az érzést, amikor a kötetbeli élet annyira közel kerül hozzánk, hogy ha a szerzőről a koncepciónkba, olvasatunkba nem illő dolog derülne ki, akkor hitelét vesztené az egész.

A *Háttal a napnak* olyan tapasztalatokat osztott meg velem, amelyeket csak egy kiváló pszichológus lenne képes papírra hazudni, több páciensének a fájdalmát vegyítve és esztétizálva. Mégsem ez történik, hiszen Terék Anna leleplezi magát több interjúban is, édesapja valós halálához kapcsolja a verseket.

Talán a fájdalom elviselésénél csak az a fontosabb, hogy legyen kihez beszélni, ha egy ilyen veszteség ér bennünket. Ez a valaki Terék Anna verseiben megtalálható. Ott van az úr, az „uram", a magázandó közel álló, aki a kötet végén Szabolccsá változik. Hozzá vagy hozzájuk beszél a lírai én, aki az egyik versben nevesíti magát: Annának hívják, akárcsak a szerzőt. Anna hozzá beszél, és olyan képekkel törnek fel belőle az érzelmek, amilyeneket az ember csak a tudat legmélyén talál. De nem nevezhetjük ezt klasszikus értelemben vett terápiának, amikor valaki leül egy kanapéra, és a rendelkezésre álló szakemberrel együtt dolgozik a lelkén. Itt egy olyan lírai monológról van szó, amelynek kukkolói, megfigyelői lehetünk. Az apját elvesztő lírai én csak beszélni szeretne, és nem tudjuk, mit válaszol a megszólított. Aki a gyászterápiában járatos, annak nem újdonság, hogy ilyenkor csak rosszat lehet mondani, bődületes közhelyeket. A megszólított hallgatása tehát termékeny és helyes magatartás, kilétének bizonytalansága még inkább kinyitja a kötetet.

Az „uram" felveti a gyanút, hogy Anna esetleg mégsem egy konkrét férfihoz beszél, hanem az Úrhoz. Mivel a versek gyakran foglalkoznak a túlvilággal, annak repedéseivel, így az is elképzelhető, hogy istenes költészetről van szó, csak a megszólaló annyira jelenvalónak szeretné őt látni, hogy a hagyományos, szakállas emberalak helyett egy magázandó úr lesz belőle. A magázódásnak itt az lehet a szerepe, hogy megteremti a közeli viszonyt ennek a formának a természetességével, miközben távolságot is tart azzal, hogy nem tegezi az Urat, mint a legtöbb ilyen témájú monológ.

A túlvilághoz fűződő viszony is folyamatosan változik a kötetben: Anna az égbe szeretné eljuttatni az apját, miközben néha az azon túli világ is szemrehányást kap. Nem gondolja, hogy bármi tökéletes lenne, mintha az Urat is elkezdené beborítani az az ismeretlen sötétség, amely uralja a verseket.

De beszéljünk a konkrétumokról, már ha lírában egyáltalán lehet ilyet említeni! Érdemes ráközelítenünk egy-egy részletre.

Ott van például a fénykép a *Gombostűk* című nyitó versben, ahogy az apa fogja a lányát, és a háttérben feketedik a tenger széle. Mintha az ember az emlékekbe is belelátná a halált, és utólag válna nyilvánvalóvá, hogy az miként közeledett. Az esemény átrendezi az emlékeket, amelyek egyébként is folytonosan formálódnak. Mintha Csáth Géza *Fekete csönd* című novellájából lopódzott volna ki ez a feketeség. Talán nem véletlenül, hiszen Terék Anna is vajdasági, akárcsak Csáth.

> Én hazamenni félek.
> A bőröm összehúzódik,
> ha csak belegondolok.
> Félek a lakás ajtaját
> kinyitni, aztán belépni
> és hazaérni, uram.
> Mert az a csönd,
> abba süketül bele az ember. (*Mielőtt a dolgok zuhanni kezdenének*)

Bár lehet, hogy ez a feketeség a mindent átható gyász, amely rávetül az emlékekre, ahol az elvesztett apa is újra életre kel. A lírai én érzi, hogy az apának máshol kellene lennie, de ő a múlt és az ég között rekedt. Talán éppen azért, mert a gyászoló nem engedi őt el? Talán éppen arról van szó, hogy az apát önmagából kellene kiszakítania, és áttolni az égbe. A feketeség, a gyász azonban megakadályozza a távozását.

Hová kerülnek egyáltalán a halottak? Bekerülhetnek-e apró repedéseken keresztül a mennybe? Mi lesz a bűneikkel, amelyeket esetleg ellenünk is elkövettek? Vagy egyszerűen elemészti őket a sötétség? Ha megszűnik a gyász, és végül belső, megbocsátó mennyországunkba engedtük őket, akkor helyreáll az élet rendje? Ezeket a kérdéseket vetik fel Terék Anna versei, és inkább a repedések pártján állnak. Át lehet szökni, besurranni az égbe. Mint ahogy a levegő is egy repedésen, egy résen keresztül szökött ki és be az apából, amikor lyukat vágtak a torkán. A nyers realizmus és a szürreál egy versben tökéletesen megfér egymással, hiszen maga a veszteségérzet is megtöri a valósághoz való viszonyunkat.

Képzelje, uram, az orvosok
egy lyukat vertek a légcsövébe,
hogy ott járjon ki-be a levegő,
majdnem mint egy
kolumbiai nyakkendő. (*Kitömött zsebek*)

Nem fogja soha senki
a kezünket.
És épp ez ebben a nehéz.
Csupasz kezekkel állunk,
keressük a falon, az égen
a repedéseket,
közben tátong bennünk
az a betölthetetlen űr. (*Üres tenyerek*)

Apánkkal természetes módon ellentmondásos a viszonyunk, ezt kellőképpen tisztázta a pszichológia Carl Jung óta, például az Elektra-komplexussal, amely szerint a kislányok egyszerre vágyják apjuk intenzív figyelmét, miközben keresik a konfliktusokat vele. Ennek az ellentmondásos viszonynak az aprólékos feltárása folyik a kötetben, és ennek tanulságai úgy hatnak előttünk, mint nagy ráébredések. Tisztában vagyunk apáink bűneivel, mégis két kézzel, megannyi szóképpel taszigáljuk át őket a menny repedésein. Mi vagyunk apáinknak a megbocsátás, mert csak mi oldozhatjuk fel őket a bűneik alól, és Terék Anna kötete is egy nagy feloldozás, számvetés a hibákkal, mennybe engedési kísérlet.

Apám olyan erősnek és nagynak tűnt
azon a szkopjei vonatállomáson,
hogy én azt hittem,
meg tud védeni mindentől,
nincs mitől félnem.
De nem védett meg
semmitől sem, uram.
Legfőképpen saját magától
nem. (*Eső Szkopjéban*)

Kering bennem, mint a freon,
tízévnyi háború, költözések,
egyre táguló üresség,
folyton elvesztett tárgyak,
végeláthatatlanul szakadó égboltok,
az apám torkába hasított lyuk,
hulló bombák fütyülése
a föld fölött, ahogy a rengés
az ablak üvegét rázza,
mindegyik utolsó csók,
minden elmaradt bocsánat
kering bennem és hűt apám hiánya. (*A szív mögött*)

A kötet az apán, az ő elvesztésén keresztül beszél mindenről, például a háborúról is. Ez is egy fontos állomása az ő romlásának, az ivásnak, az alkoholizmusnak. Ezért nem lehet végletesen alanyinak és személyesnek nevezni Terék Anna kötetét, mert a család traumájában benne van a délszláv háború, több náció együttes tragédiája. Miközben az apa részegen tántorog, albánokat égetnek a hulladékfeldolgozóban. Az apa romlása nehezen lenne érthető a körülötte lévő világ szétesése nélkül, de nem vádlón kerül elő ez a kérdés a kötetben, hanem ráébredésként. A gyászban lévő lírai én elkezd másként tekinteni a háborúra. Talán ebből is következik, hogy megszületett a kötetben a délszláv háború egyik legszebb általam ismert lírai ábrázolása a *Visszahulló vasak* című versben.

A távolban lángolt a város,
mintha lassan pörkölni akarta volna
a villogó látóhatárt,
úszott felfele, a jóisten irányába
az a fekete, szürke füst
meg az a fullasztó szag,
kereste biztos, hogy hol lakik,
mind őt kerestük akkoriban,
mert az ember, ha nagyon fél,
néha össze akarja törni
az összes csontját annak,
aki az égben maradt. (*Visszahulló vasak*)

Nehéz mit kezdeni azzal a ténnyel, hogy mi is az apánkból vagyunk. Örökölhettük a hibáit, a hajlamait, a külsőnket. A lírai én is észreveszi ezeket az azonosságokat, legyen szó a dohányzásról vagy az alkoholról. Amikor önmagával küzd ilyen téren, azt is az apával való kapcsolatára vezeti vissza. Érzi, hogy ez a konfliktus a testen, a késztetéseken keresztül is tovább folytatódik, hiszen az apa lehet a földben vagy az égben, mégiscsak a testben van a géneknek köszönhetően. Minden korty ital, minden elszívott cigi az apánké, ha ő is ivott és cigizett. Saját repedéseinken szivárog belénk vissza. Nem csoda, hogy a lírai én lyukasnak érzi magát, a mellkasát, és még ebben is hasonlít az apjára, akinek torkát nyitották meg hasonlóképpen. Majd a városban, Budapestben is megtalálja ezt a mintázatot, mint ahogy

Szkopjét is az apán keresztül idézi meg. Észreveszi az összefüggéseket, mantraként használja az ismétlődéseket, legyen szó a dolgok szélének sötétedéséről, a repedésekről vagy a porról. Ez is megmutatja a gyász körkörösségét. Ebből egyetlen kiút mutatkozik: átrendezni a viszonyát ahhoz, akinek mindezt elmondja. Oldani kell a távolságot. Ehhez egy élő bizalmasra, egy barátra van szükség, aki előtt mind jobban feltárulhat.

Annának, a versbelinek és talán a kívülinek is, végül sikerül megszólítania az apját, bár csak gondolatban. Ezt a képzelgést furcsa módon éppen a líra teszi valódivá. Ha nem íródna le versben, talán meg sem történne, hanem a lírai én titka maradna. Így viszont újabb értelmet nyer a kötetcím, erős képbe sűrűsödik az apa elleni vád:

> Kitakartad előlem a napot,
> nem láttam soha, merre kéne
> mennem. (*A napfényre vissza*)

Az apa mindennek az eredője, meghatározza a férfiakhoz való viszonyt is. Mint egy nem kívánt magzatot, úgy szeretné kikaparni magából ezt a tapasztalatot a lánygyermek. Küzd ellene, és közben más apák felé fordul. Talán ilyen lehet Sziveri János is, aki egy vers ajánlásának erejéig bevonódik ebbe a gyászfolyamatba.

Nagy utat jár be a kötet, és egységesen magas színvonalon, egységesen megdöbbentő mélységben teszi ezt.

Az illusztrációkkal nehezen tudtam mit kezdeni, mert kezdetben inkább zavartak az olvasásban. A legtöbb esetben (nyolcból pontosan öt alkalommal) vers közben helyezkednek el, így megszakítják a szövegek lendületét. Ha viszont jóhiszeműen vizsgálom őket, félretéve ellenérzéseimet, a rajzokkal vegyített kollázsok éppen azt a köztességet jelenítik meg, azt az ellentmondásos viszonyt, amelyet a versek is tükröznek. Néha egy-egy konkrét pillanatot merevítenek ki, mint a parton fényképező anyát, aki háttal áll a napnak. A szöveg ennél a képnél szakad meg, ide kerül az illusztráció, ami elég direktnek, erőltetettnek hat. Ez a kapcsolat a könyvben előre haladva egyre lazább lesz, az illusztrációk absztraktabbakká, bátrabbakká válnak, míg a megjelenített nőalakot teljesen elemészti a feketeség.

Kiváló kötetekről hálátlanság írni, mert a kritikusnak folyton bizonyítania kell, hogy nem értékeli túl az olvasottakat, és nem elfogult a szerző iránt. Ha az olvasó egyetlen verset kérne, amelynek mentén megítélheti a kötetet és a véleményemet, akkor a *Repedések*et ajánlom neki. A *Háttal a napnak* akkor is súlyos könyv lenne, ha csak ez az egyetlen mű szerepelne benne. Még az is megkockáztatható, hogy az elmúlt húsz év egyik lefontosabb könyve, ahol minden vers, minden szó a helyén van. Legalább olyan fontos szerepet tölt be az életemben, mint József Attila *Nagyon fáj* című kötete első komolyabb szakításom után. Bebizonyította, hogy az irodalom mégis segíthet az élet elviselésében.

IMRE
ESZTER

A FELELŐSSÉG SZABADSÁGA

Halász Rita: Mély levegő. *Jelenkor Kiadó, Bp., 2020*

Bántalmazó kapcsolatokról írni ma már egészen komoly kihívás, amihez vagy bátorság, vagy egyszerűen vakmerőség kell. Ennek oka nem más, mint a kapcsolaton belüli erőszak mentén kialakult diskurzus paradox jellege: egyrészt olyan divatossá vált a téma, hogy emiatt olykor kliséként hat már csak az említése is, másrészt viszont érdemben még mindig nem esik szó róla. Leginkább amolyan jól használható jelszóvá vált, amely mögé ha benézünk, nagyon sok esetben nem találunk valódi tartalmat. Gyakran azt látjuk, hogy a vehemens érzékenyítés érzéketlenné tette az embereket, vagy legalábbis jelentősen magasra tolta az ingerküszöböt. Ma már olyasmiket vagyunk képesek szinte közönyösen végignézni egy filmben, amiket egészséges lelkű embernek nem kéne bírnia rezzenéstelen arccal. Mindeközben pedig szinte a csapból is az érzékenyítés folyik. Enyhén fogalmazva is visszás helyzet, arról nem is beszélve, hogy mennyire káros és veszélyes.

Ebben a közegben üdítő meglepetésként hat Halász Rita első kötete. Az elbeszélő megkísérel érdemben megszólalni a bántalmazó kapcsolatok kérdésében, és olvasóként, nőként – igen, a nem itt mindenképp fontos – úgy érzem, sikerül neki. Több síkon is fontos ez a megszólalás, úgy formailag, mint tartalmilag. Formailag azért, mert az elbeszélő olyan nyelvet talál története elmondásához és kérdései megfogalmazásához, amely amellett, hogy tűpontos és precíz, magában hordozza az egész téma elbeszélhetetlenségét vagy nehezen elbeszélhetőségét is. Itt nem öncélú fogásként fonódik egymásba a valóság és a mese/álom/képzelet, hanem valami nagyon fontosat közöl ez a kettősség: mégpedig azt, hogy a kapcsolati erőszak egyrészt nem elmesélhető, nincs hozzá megfelelő narratíva, és nem lineáris, ilyen módon pedig nem fejthető meg egyszerűen; másrészt pedig annak az embernek a lelkivilágát is tökéletesen megjeleníti, aki megélt már egy ilyen kapcsolatot. Ami ugyanis igazán nehézzé teszi a kilépést, elszakadást, lezárást és újrakezdést, az a bizonytalanság és a rengeteg kérdőjel, ami egy idő után felemészti az embert egy ilyen kapcsolatban. A bántalmazott egy idő után megkérdőjelezi saját magát, a gondolatait, az érzéseinek jogosságát vagy megalapozottságát, de még magukat az eseményeket is. Eleve így tudnak elfajulni és éveken át húzódni ezek a kapcsolatok: az áldozat elsősorban pszichés bántalmazásnak van kitéve, és ennek csak a felszíni kivetülése a testi bántás. Az erőszakos partner mellett ugyanis az áldozatok rendszerint azt élik meg, hogy amit éreznek, az nem is „igaz", amit látnak, „nem úgy van", és egy idő után hajlamosak elhinni, hogy „csak túloznak". Az életösztön azonban követeli, ami jár neki, és így megdöbbentően rövid idő alatt létrejön az a meghasonlás, ami már egyre inkább elszakítja az áldozatot önmagától, és ami – ha nem is ellehetetleníti, de – nagyon megnehezíti az önálló, önazonos döntéshozást, a kilépést és újrakezdést. Vajon tényleg azt mondta, vagy csak bebeszélem magamnak? Nem lehet, hogy én látom túl sötéten a dolgokat? Ilyen és ehhez hasonló kérdések emésztik el az áldozat maradék önbizalmát és erejét, és innen már olykor tényleg

lehetetlennek tűnik a ki- és továbblépés. Ez a bizonytalanság, a „mi valós, és mi nem az" kérdése pedig egész egyszerűen nem elbeszélhető. Az ember nem ül le a kocsmában a barátaival, és nem kezd el arról beszélni, hogy már nem tudja, mi az igaz, és mi nem. De beszélnie kell róla, mert ha nem, megőrül. Halász Rita könyvének főszereplője pedig ezt teszi: elkezd beszélni róla, és ehhez az elbeszéléshez találja meg a félig valóság, félig mese formát, amely tökéletesen tükrözi a belső világ félig valóság, félig mese bizonytalanságát. Ebben a formában már elmondhatóvá válik a nem elmondható, és tévedés volna azt hinni, hogy ez csak azért hasznos és működőképes, mert az elbeszélő így beszélhet a gyerekeinek is olyan témákról, amelyeket kisgyermekeknek felhozni még egyszerűen lehetetlen vagy merő barbárság volna. Nem, az elbeszélő elsősorban saját magának segít a mese nyelvével. A hableány története elmondható, míg az, hogy engem a férjem hogyan aláz meg módszeresen, az nem. Ha pedig olyan nő vagyok, akit rendszeresen bántanak, fenyegetnek és megaláznak, akkor a hableány történetének van egy másik erőssége is a sajátomhoz képest: lehetővé teszi az elérzékenyülést és a sírást. A saját történet ehhez képest áttörhetetlen fal, amihez sosem lehet annyira közel kerülnöm, hogy végre sírni tudjak miatta. A *Mély levegő* formája végtelenül egyszerű, és kiválóan működik.

Ám nem ez a könyv egyetlen erőssége. A forma mellett tartalmilag is ritka színfoltja a kapcsolaton belüli erőszak mentén kialakult diskurzusnak. Elbeszéli ugyanis az áldozat felelősségét, és teszi mindezt olyan természetességgel és egyszerűséggel, hogy még a legmegátalkodottabb kekeckedő sem vádolhatja áldozathibáztatással. A kapcsolati erőszak elszenvedőjét ugyanis terheli felelősség, mint minden embert minden egyes helyzetben, amiben döntéseket kell hozni. Ezt kimondani pedig a legkevésbé sem jelenti a dolog bagatellizálását vagy az elkövető felmentését. Ez pusztán annyit jelent, hogy a felnőtt ember újra meg újra döntéseket hoz, és a döntései következményeivel együtt kell élnie. Ahhoz pedig, hogy ezt tudatosan legyen képes művelni, két dolog szükséges: egyrészt az, hogy valóban felnőtt ember legyen: nemcsak papíron, az életkora szerint, hanem önismeretben és cselekvőképességben egyaránt. Ez pedig olykor hatalmas kihívást jelent. A felnövés és érés nem mindig magától értetődő, és felnőtt emberek sokszor találják magukat abban a helyzetben, hogy egy terapeuta karosszékében kell kapcsolatba lépniük egykori gyermekénjükkel, és felismerni, hogy mi az, amit a felnőttéletükben is az adott esetben bántalmazott/elhanyagolt/tehetetlen/ijedt gyermek irányít. És meg kell tanulni átvenni az irányítást. Ennek a felismerése pedig rendkívül felszabadító! Amikor arra gondolok, hogy a bántalmazott nőnek is van felelőssége a dologban, akkor nekem ez tulajdonképpen örömhír, mert azt jelenti, hogy tehet ellene, változtathat, megtanulhat másképp választani és más döntéseket hozni. Nem hiszem, hogy ilyen helyzetben lenne jobb hír, mint az, hogy „ennek nem kell örökké így folytatódnia, ez nincs kőbe vésve, megváltoztathatod!". A változáshoz vezető legelső lépés a saját felelősség felismerése, azé, hogy mi az, ami az én kezemben van, és ami rajtam múlik. Halász Rita elbeszélője pedig komolyan foglalkozik ezzel. A legkevésbé sem süpped bele az áldozat szerepébe. Az önsajnálat, a rémület, a reménytelenség, mindezek

megjelennek nála mint természetes reakciók és folyamatok, de mindegyiket sikerül annak megélnie, ami: reakciónak, nem pedig végérvényes igazságnak. Vera önként megy bele a kapcsolataiba, ahogy kétségbeesésében önként kezd el kokainozni is, és önmagát sem ámítja azzal, hogy ebbe őt „belerángatták" vagy „belekényszerítették". És pont emiatt tud továbblépni, mert mindig azzal foglalkozik, hogy ő mit tett azért, hogy oda jusson, ahol éppen tart, és ennek megfelelően ő mit tehet annak érdekében, hogy a szörnyűségeknek vége legyen. Olykor elgyengül, és képtelen nemet mondani, mint például Márknak. A szöveg rendkívüli természetességgel mutatja be ezeket a stádiumokat, és az olvasónak kétsége sem marad afelől, hogy a szereplők valódiak, hús-vér emberek, és a reakcióik önazonosak. Mélyen emberi ez a könyv, azt hiszem, ez a legjobb szó rá. A bántalmazó kapcsolatból való kilépés sosem egy lineáris sikersztori, ellentétben azzal, ahogyan a popkultúra sokszor elénk tárja. Ez többnyire amolyan „egy lépés előre, kettő hátra" műfaj, rémisztő és mocskos. Nincs olyan, hogy az ember egyszer rájön, hogy „hol rontotta el", és onnan minden felfelé vezet. Nem, a felismerés után is számtalan mélység jön még, és nagyon hosszú időnek kell eltelnie, mire lineárissá válik a történet. Vera története pedig pontosan ilyen, és ettől válik szerethetővé, valódi emberré.

Bonyolult szerkezet az ember, rendkívül sérülékeny és esetlen, ugyanakkor meglepően ellenálló. Miből fakad a sérülékenysége, és miből az ereje? Mindkettőt alaposan meg lehet indokolni. Ha azt mondom, hogy az ember nem más, mint traumák konglomerátuma, az is teljesen helytálló, de ha azt mondom, hogy az ember egy fejlődőképes, erős, rugalmas lény, az is hibátlan és igaz. Nehéz róla beszélni, és lehetetlen elbeszélni. Valahol egy hableány nem tud sírni, egy harmincas, elválni készülő nő pedig homokszemeket sír. Férfiak és nők, haladunk, ahogy tudunk, barátkozunk a döntéseinkkel, és próbálunk megerősödni az újabb döntésekhez. A lényeg az, hogy nem szabad kapkodni.

SZARKA KLÁRA

TÖREDEZETT SORSREGÉNY

Babarczy Eszter: A mérgezett nő. *Jelenkor Kiadó, Bp., 2019*

Huszonkét egyenként nem túl hosszú írás. Novellák. Többnyire azonos, kiérlelt írói nyelvet használó szerző. Vagy az utólagos kötetté szerkesztéskor vált markánssá a stílus? Az elbeszélések ugyanis hosszú évek alatt születtek. Mindegy. Az olvasó szempontjából nem érdekes. Csak a végeredmény. A kötet, *A mérgezett nő*. Némelyik elbeszélés valamelyest mégis kilógni látszik a sorból, mint a *Sennyei Ilma eltűnt* című, vagy az *Alagút* is. De az író többnyire plasztikus, mégis szikár nyelvezettel beszéli el hőse életének kulcsmozzanatait. Méghozzá gyakran intim, fölkavaró, a konvenciók szerint inkább eltitkolandó történéseit. Tudható, hogy zömmel önéletrajzi elemeket használva. A megélt és már feldolgozott élettapasztalat bölcsességének birtokában tárgyilagos rálátással ábrázol Babarczy, de az egykor történtek – meg azok egykori

átélésének –, mondhatni, könyörtelen vagy inkább megalkuvásmentes visszaidézésével. A huszonkét írás füzére pedig egy ember, történetesen egy nő életének a gyermekkortól az öregedésig tartó regényét adja ki.

E fragmentált női sorsregény középpontjában a főhős karakterét meghatározó életkérdés áll: ki vagyok én? Ami mellé még kettő törekszik. Hol a helyem? S a kínzó harmadik: van-e helyem ezen a világon? Vagyis idevaló vagyok? Normálisnak számítok? A világ és énünk megértésének vágya és késztetése a gyermekkortól a halálunkig kísér és kísért. Vannak, akik dolgoznak, szenvednek, küszködnek vele, mint *A mérgezett nő* és írója, Babarczy Eszter. S vannak, akik el akarják és látszólag el tudják odázni a nagy feladatot akár egy életen át. De azt hiszem, végül senki sem menekülhet előle.

A mérgezett nő főhőse számára a ki vagyok én? alapkérdésre eleinte, kislány korában nem adható semmilyen, később is csak fals vagy bántón részleges válasz. Ugyanis ő az önmeghatározás triviális fundamentumán sem képes megvetni a lábát. Ki vagyok én? Egy kislány, nagylány, kamasz csaj, fiatal nő, és így tovább sorjázhatna a biológiailag kézenfekvő ténymegállapítás. De a sorsszerűen kapott élet és nemi szerep hősünknek nem érthető és el sem fogadható. A kezdő elbeszélés, a *Nagymama* exponálja a végzetes, a mérgező helyzetet, ami a létkérdéssel egy életen át küszködőt rémisztő magányba és sok szenvedésbe taszítja. Mit kezdjen azzal, hogy a nagymamája szerint ő „nem a mi fajtánk". „Semmit sem lehet érteni, csak hogy haragszanak, és nem mondják meg, miért" – vonja le a konzekvenciát a nagymamája előtt értetlenül és ijedten álló néma kislány.

A további írások történései szinte mind erről a magára hagyatottságról is szólnak. Arról, hogy hősünk nem képes bizalmi kapcsolatot teremteni, nem képes érdemi segítséget kérni, reálisan fölmérni a helyét és helyzetét a mikro- és makrokörnyezetében. Az első szerelmi tapasztalat ijesztő kudarca (*Nyaralás*), a fiatalkori evési zavarok (*Emlékpogácsa*), az önbüntetés, az önsebzés (*A levél*), a torz, erőszakos nemi élmények (*Az erőszak nyelve, Az alagút*) mind példa a mérgező hatásra a kötet első felében. Végső soron nincsen senki, aki segíteni, bátorítani, korrigálni tudná/akarná őt ebben a nehéz projektben, a ki vagyok én? kérdésének „egyszerű" megválaszolásában. Hát nő vagy, olyan egyszerű ez, mondhatná (helyesebben modellezhetné, harmonikus életpályájával követendőnek mutathatná) egy-egy kedvesebb nagymama, bátrabb édesanya, összeszedettebb testvér. De hősünk pechére/tragédiájára nincsen olyan nő a láthatáron, akivel valamiféle biológiailag meghatározott meleg, bizalmi egysorsúságba lehetne kerülni. A „mi, nők" támogató, védő, erősítő közege sohasem nyílik meg számára, ha létezik ilyen egyáltalán.

Pszichológiai evidencia, hogy a gyermekkori trauma jó esetben és nagy munkával feldolgozható ugyan, de pusztító következményeit egész életünkben hordozzuk. Főhősünkkel is ez a helyzet házassága, felnőtti kapcsolatai, családja és gyermekei viszonylatában is, ahogyan a kötet későbbi fejezetei mutatják (*Te szülj nekem testet, A pokol, A kis olló* és más írások). De ebben a női sorsban mégsem csak fatálisan, megszokott szenvedések közepette peregnek le az évek és évtizedek, megrázó változás és élmény híján az öregedésig és a halálig. Történik ugyanis valami, ami nem hozza el a megváltást, a nagy kérdésre végre megadható könnyű választ, nem szabadít meg a gyerekkorból továbbhurcolt szenvedésektől, de mégis képes akkora lelki lökést és belső erőt adni, amekkorát semmi más nem: a terhesség, a szülés, az anyává válás ez. A *Szülök* fejezetet – amelyik további alfejezetekre tagolódik – olvasni olyan, mint a fenyegető, sűrű, félhomályos, ingoványos erdőben hirtelen napsütötte tisztásra találni. A kórházi szobában, amikor a kismamák a

mellükre teszik a csecsemőket – bár egyáltalán nem kell kimondaniuk, de –, érzik magukban a hatalmas erőt. A női erőt.

A csodás orosz színésznő, Inna Csurikova mondta egy régi interjúban – akkoriban születtem én is, vagy négy évtizede –, hogy amikor a kórterembe „bedobálták" hozzájuk szoptatásra a babákat, körülnézett, és tisztán látta: minden ágyon istennő feküdt. Az *Anya vagyok* alfejezetet olvasva jutott eszembe újra a mi egykori zsúfolt kórtermünk. Az, ahogyan az addig nevetségesen végigkínlódott női identitászavarom, ott a vaságyon a kisfiammal a karomban, egyszeriben elillant. Nemcsak helyem volt az életben, nemcsak normális voltam, hanem mindenre képes hős. És nem is kellett semmit tennem ezért, elég volt, hogy létezem.

Talán Babarczy főhősének is az anyasággal sikerült megválaszolnia a saját nagy kérdését, pedig addig kiszorult minden a konvenciók kínálta „válasz-közösségből". Sehol sem lett az „ő fajtájuk", sehová sem illet be. Tragikusan nehéz ennyire egyedül lenni az életben, különösen gyerekként és ifjúként, de szerencsés esetben – olyan társadalmi-történeti körülmények között, amikor a dolgok csöndben, alig látható módon, de mégis változhatnak – éppen ez a magány adhat esélyt rá, hogy kilépjünk a kötelező formákból. A mérgezett nő anyaként is hibázik, csetlik-botlik, szenved, de egy dolog biztosnak látszik, ezentúl már képes válaszolni. Ki vagy te? Anya vagyok. Nő, csak másmilyen.

A kötetet záró két írást (*A tárgyak beszélnek, A harag születése*) az a nő jegyzi, aki vizsgálódik a múltban, válaszokat keres, mélységes sötét kutakba néz bele, képes megérezni/megérteni ősei szenvedéseit a génjeibe kódolva úgy, mint a saját poklát. S előtte még szembenéz több írásában az öregség bénító magányának, a vénség kiszolgáltatottságának meg a halálfélelem reális átélésének sötétjével (*Voland, Szép halál, Vigyetek haza*) is. Hogy más kimondatlanságok is terítékre kerüljenek egy kicsit – a kötet fő vonalától némileg eltérülve.

A könyv két utolsó szava: „megölöm magam". Nem a boldog vég, persze. Mégis erő van benne. Nem éppen vidám megoldás a szenvedésre, de akarat, önrendelkezés, döntési lehetőség. Nem titkolódzás, eltűrés vagy néma szenvedés. Nem konvencionális női válasz, hanem zaklatott, ijesztő, tehetetlenül dühös. Lehetséges válasz egy mai nőtől.

Az első elbeszélés makacsul hallgató nagymamája nem akar és nem is képes beszélni.

A korábban stilárisan egy kissé elütőként emlegetett novella, a *Sennyei Ilma eltűnt* női hőse, a népszerű vidéki gimnáziumi tanárnő azért hagyja el az életét, mert ráébred, nem mondható ki az igazság. Nem akar beszélni, tanítani, kapcsolatokat ápolni, mert nem akar hazudni. Ír egy levelet, de aztán eltűnik. Babarczy megtöri a női omertát, ahogyan szerencsére egyre többen teszik ezt manapság. Fontos ez a női szempont miatt is. Fontos, mert valamiféle kárpótlás, elégtétel, a „mi, nők" valódi közös élményének megteremtésére irányuló erőfeszítés. Kijár ez a nőknek. Anna Karenina regénye mellett ott a helye Alekszej Karenin és Vronszkij grófénak is egy nő tollából.

De az igazság az életről talán csak akkor mondható majd ki, amikor a szenvedések és hallgatások bonyolult szövevényét képesek leszünk teljességben látni és láttatni. Kislányokét, kisfiúkét, férjekét, feleségekét, erőszaktevőkét, áldozatokét, anyákét, apákét, fiatalokét, öregekét, emberekét, állatokét, gazdagokét. A kik vagyunk mi? kérdésre adott válaszokhoz igyekeznünk kell minden rendű és rangú represszió egymással összeszőtt, nyomasztó struktúráját feltárni, hogy megszabadulhassunk tőle. Kigyógyulni jó sokáig nem tudunk belőle, de talán megtanulunk együtt élni vele.

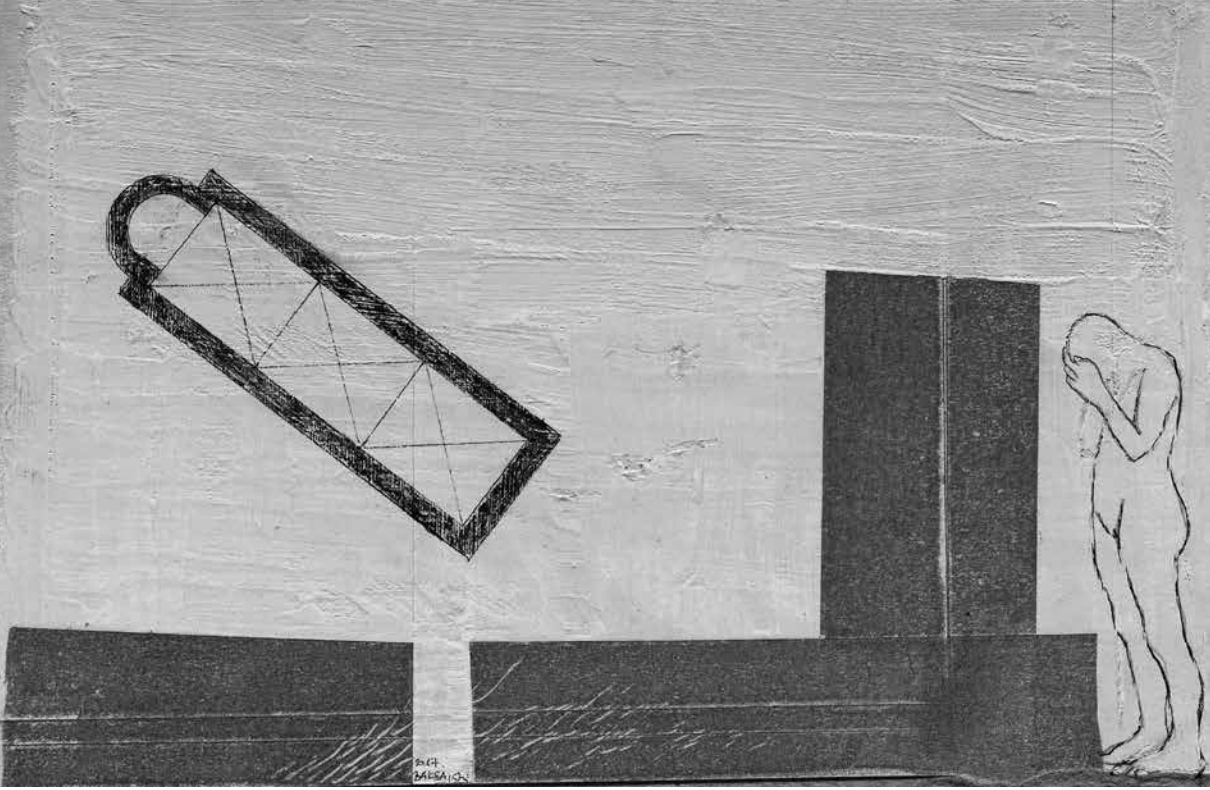

SEMMI SINCS - KERESZT

SZERZŐINK

ÁDÁM SZILAMÉR (Székelyudvarhely, 1997): író, tanár. Magyar és orosz irodalmat tanult Kolozsváron.

BAKSAI JÓZSEF (Bp., 1957): festő- és grafikusművész.

BABARCZY ESZTER (Bp., 1966): író, esszéista, műfordító. Legutóbbi kötete: *A mérgezett nő* (2020).

BALOGH RÉKA (Jászberény, 1990): kritikus, szövegíró.

BÁNKI ÉVA (Nagykanizsa, 1966): író, költő, irodalomtörténész. Legutóbbi könyve: *Telihold Velencében* (2020).

BÁNÓCZI BEÁTA (Miskolc, 1994): költő, slammer, pszichológus.

BOLDOG ZOLTÁN (Kunágota, 1984): kritikus, szerkesztő, tanár. Kötete: *Kihez beszél ez a faszi?* (2013).

DARVASI LÁSZLÓ (Törökszentmiklós, 1962): író, drámaíró. Legutóbbi kötete: *Magyar sellő* (2019).

DÉRCZY PÉTER (Bp., 1951): irodalomtörténész, kritikus. Legutóbbi kötete: *Között. Esszé Orbán Ottó költészetéről* (2016).

FECSKE CSABA (Szögliget, 1948): költő, publicista. Legutóbbi verseskötete: *Falun* (2019).

FEKETE VINCE (Kézdivásárhely, 1965): költő, író, a Székelyföld szerkesztője. Legutóbbi kötete: *Vargaváros (*2019).

FERDINANDY GYÖRGY (Bp., 1935): író, kritikus. Legutóbbi könyve: *Könyv a világ végén* (2020).

GRECSÓ KRISZTIÁN (Szegvár, 1976): költő, író. Legutóbbi kötete: *Magamról többet* (2020).

GYŐRFFY ÁKOS (Vác, 1976): költő, író. Legutóbbi kötete: *A hegyi füzet* (2016).

HALÁSZ RITA (Bp., 1980) író, művészettörténész. Első regénye: *Mély levegő* (2020).

HÁY JÁNOS (Vámosmikola, 1960): költő, író, drámaíró. Legutóbbi kötete: *A cégvezető* (2020).

IMRE ESZTER (Marosvásárhely, 1990): író, műfordító. Kötete: *Luca-napi mesék* (2019).

JÁNOKI-KIS VIKTÓRIA (Tiszaföldvár, 1982): író, építészmérnök. Megjelenés alatt álló kötete: *Cukros víz*.

JENEI GYULA (Abádszalók, 1962): költő, az Eső főszerkesztője. Legutóbbi kötete: *Légszomj. Verebes György grafikáival* (2020).

JÓNÁS TAMÁS (Ózd, 1973): költő, író. Legutóbbi verseskötete: *Törzs* (2016).

KISS OTTÓ (Battonya, 1963): író, költő. Legutóbbi kötete: *A bátyám öccse* (2020).

KÖRMENDI LAJOS (Karcag, 1946 – Karcag, 2005): író, költő, újságíró, szerkesztő, kiadó.

KÖTTER TAMÁS (Csorna, 1970): író. Legutóbbi kötete: *Férfiak fegyverben* (2020).

LAPIS JÓZSEF (Sárospatak, 1981): irodalomtörténész, kritikus, szerkesztő. Kötete: *Líra 2.0: Közelítések a kortárs magyar költészethez* (2014).

MAJOROS SÁNDOR (Bácskossuthfalva, 1956): író. Legutóbbi kötete: *Az ellenség földje* (2017).

MARKÓ BÉLA (Kézdivásárhely, 1951): költő, író, szerkesztő. Legutóbbi könyve: *Egy mondat a szabadságról* (2020).

MILBACHER RÓBERT (Kaposvár, 1971): író, irodalomtörténész, kritikus. Legutóbbi kötete: *Angyali üdvözletek* (2020).

MOLNÁR H. MAGOR (Marosvásárhely, 1986): költő, az Eső szerkesztője.

MOLNÁR LAJOS (Szeghalom, 1960): író, költő. Legutóbbi könyve: *Arcok Csudaballáról* (2018).

NYIRÁN FERENC (Debrecen, 1951): költő. Legutóbbi kötete: *Kentaur* (2018).

ORAVECZ IMRE (Szajla, 1943): költő, író, műfordító. Legutóbbi könyve: *Ókontri* (2018).

PETŐCZ ANDRÁS (Bp., 1959): költő, író, esszéista. Legutóbbi könyve: *Idegenek-trilógia* (2020).

PODMANICZKY SZILÁRD (Cegléd, 1963): író, újságíró. Legutóbbi könyve: *A másik ember megértésének diadala* (2020).

SZARKA KLÁRA (Bp., 1955): újságíró, kritikus, fotográfiai szakíró. Legutóbbi könyve: *Előhívott emlékeim, Chochol Károly* (2015).

SZEKRÉNYES MIKLÓS (Gyöngyös, 1965): író, könyvtáros. Szolnokon él. Legutóbbi kötete: *Élni olyan/Meghalni olyan* (2020).

SZIGETI CSABA (Pécs, 1955): irodalomtörténész, kritikus. Legutóbbi könyve: *Van, hiszen lehet* (2020).

TELLÉRY MÁRTON (Bp., 1982): író, tanár.

TOMAJI ATTILA (Bp., 1959): költő, irodalomtörténész. Legutóbbi kötete: *Pentimento* (2019).

TURCZI ISTVÁN (Tata, 1957): költő, műfordító, drámaíró, szerkesztő. Legutóbbi kötete: *Marokkó* (2020).

VASS TIBOR (Miskolc, 1968): költő, képzőművész, szerkesztő. Legutóbbi könyve: *Két sem közt* (2020).

VIDÉKI PÉTER (Szolnok, 1973): kritikus, tanár, drámatanár.

VÖRÖS ISTVÁN (Bp., 1964): költő, író, irodalomtörténész, esszéista. Legutóbbi kötete: *Loni és a kísérletek* (2020).

ZALÁN TIBOR (Szolnok, 1954): költő, író, drámaíró. Legutóbbi kötete: *Papírváros – négy, szétszaggatva* (2020).

KINYILATKOZTATÁS

AZ ESŐ MEGJELENÉSÉT TÁMOGATJA:

EMBERI ERŐFORRÁSOK MINISZTÉRIUMA

nka Nemzeti Kulturális Alap

SZOLNOK MEGYEI JOGÚ VÁROS ÖNKORMÁNYZATA

ABA-NOVÁK AGORA · SZOLNOK ·

500 FT

9 771419 798000 21001